

L. FLORI DE GESTIS

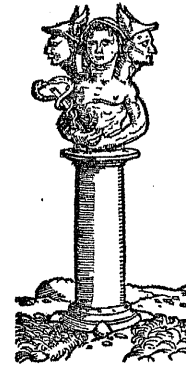
ROMANORVM LIBRI QVATVOR A MENDIS AC V
ratissime repurgati, unà cū adnotationibus IO. CAMERTIS, quæ
commentarij uice in omnē Romanam historiā esse possunt.

AD HAEC, SEXTI RVFFI VIRI CONSVLARIS DE HI
storia Ro. epitome multo quā antehac emaculatio.

ITEM, MESSALÆ CORVINI ORATORIS DISERTIS,
sini de progenie AVGVSTI CAES. libellus, nunc primū excusus.

His accessit rerum copiosissimus index.

in 30000 exemplis.

Fata uiam inuenient.

BASILEAE APVD IO. HERVAGIVM MENSE
MARTIO, ANNO M. D. XXXII.

Don. lego & amabo

7 400 40
Bata
MADE IN SPAIN

27

L. FLORI DE GESTIS

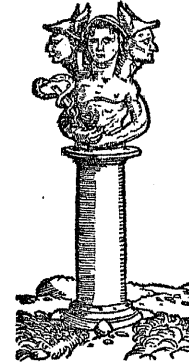
ROMANORVM LIBRI QVATVOR A MENDIS ACCV-
ratissime repurgati, unà cū adnotationibus IO. CAMERTIS, quæ
commentarij uice in omnē Romanam historiā esse possunt.

AD HAEC, SEXTI RVFFI VIRI CONSVLARIS DE HI-
storia Ro. epitome multo quā antehac emaculatio.

ITEM, MESSALAE CORVINI ORATORIS DISERTIS-
simi de progenie AVGVSTI CAES. libellus, nunc primū excusus.

His accessit rerum copiosissimus index.

in Basiliensi.

Fata uiam inuenient.

BASILEAE APVD IO. HERVAGIVM MENSE
MARTIO. ANNO M. D. XXXII.

Don. Hugo ...

E-7

CLARISSIMO VIRO D>VVERNHERO

VVOLFLINO IVRIS SIMVL ET HVMANITATIS

consultissimo IACOBVS Bedrotus Pludentinus S.

NON te fugit ornatissime uir, disciplinas esse certas, quæ non tantos usus generi humano, quanta sapenumero adferunt detrimenta. Ac nisi albis & bene natis, quod Græci aiunt, ingens contingat, gladium in furentis manu dixeris, etiam id genus artes, quæ alioqui haudquaquã in malis erant habendæ. Contrã uero, cognita rerum publice priuatimq; gestarum exempla non modo bonos (hi enim omnibus iuxta bene utunt) sed & affectuum suorum impotentes, atq; adeo tyrannos ipsos non raro quid expetendum, quid item sit fugiendum opportune admonent, idq; ut nullo momentis periculo, sic magno aliorum nonnunquam compedio. Ut interim taceam à nullis uerum syncerius aut comodius, neq; minore pudore quàm à libris audiri. Hinc prudentissime putat Erasmus in Christiani principis institutione, quicquid obuium fuerit in historiographis, uertendū esse in exemplum recte agendi. Iam uero quum & in historijs sit nonnihil discriminis, ac aliæ alijs atq; alijs tum linguis tum autoribus sint cõscriptæ, post sacras, quibus nemo non facile primas tribuit, in secundis Romanæ mihi consistere uidentur. Græci enim qua fide rerum gestarum monumenta ad posteros transfuderint, haud obscure illud ex Satyra, uel pueris notum arguit, Et quicquid Græcia mendax audet in historia. Et ut testem æque grauem audiamus, Fabius libro secundo Græcis historicis plerumq; poëticæ similem esse licentiam ait. Nam quæ Lucianus de suis, hoc est, Græcis sentiat, uno uerbo pronuntiare non dubitauit, eos τὸν ἱστορίαν καὶ μυθολογίαν συγγεγραφότας dicere ausus. Quo sane nomine Latinos nunquam adeo male audire cõmemini, quãtò ipsos certiori multo fide Spartam suam exornasse, atq; adeo haud longo interuallo à prima historiæ lege abesse nemo negat, qua ne quid falsi dicatur, seuerissime cautum est. Ut enim scite inquit Lucianus in commentatio de historia conscribenda, ἐν τῇ ἱστορίας ἔργον καὶ τέλος, ἢ χρησιμότης, ὅπως ἐκ τῶν ἀληθῶς μόνον συνάγεται, ἔστι γὰρ αὐτῇ λόγος ἡ μίμνηστος ἢ ἱστορία, ἔστι δὲ ἀκαταστάτος ἀνάχρησις. Cæterū quum pleriq; ferè omnes historiæ Ro. scriptores hac ætate eruditorum opera emendate in publicum sint editi, à multisq; ut magna diligentia, sic pari fructu certatim legantur, consilium cepi. Heruagio in hoc me improbius urgente, de L. Floro castigatius edendo, ut & candidissimus hic autor nostris hominibus non admodū familiaris, paulo studiosius à ueterum memoriarum studiosis exciperet: dignissimus equidem lectu, uel hoc nomine, quod ingentē Liniū non infeliciter in compendium arctauit. Nam dicendi filium, quo uerbis apto & presso scite suam ἐπιτομήν

contexit, nemo nō absolutissimum fatebitur. Porro quid nos in Floro emā-
culando praestiterimus, aliorum esto iudicium, qui nostrum hunc cum alijs
contulerint. Neq; enim operam meam uenditare nimium libet, ne quispiam
argutus id Græcorū in me detorqueat, ὁ μὲν λόγος θαυμαστός, ὁ δὲ λέγων
ἀπίστος. Hoc tamen affirmare ausim, Baptistam Aegnatium placabiliorem
multo nobis futurum, quā̄m olim quibusdam fuerit, qui elegantem hunc scri-
ptorem pro correctissimo ediderunt corruptissimū. Adiecimus praeterea Io-
annis Camertis uiri in hoc scripti genere diligentissimi annotationes, quae nō
modo concinnam Flori breuitatē fufius explicat, sed & methodi aut potius
Cōcordatiæ, quod aiunt, uice ad reliqua Ro. historiae monimēta intelligēda
mirē commodabunt. Consimilis argumenti libellum Sexti Ruffi, & Mel-
salæ celebratissimi oratoris (si nō fallit titulus) de Augusti genealogia pane-
gyricū addidimus, quorū ille multis locis antea deprauatis emendatior exit,
hic nunc primū in lucē prodit, dilucidā Ro. imperij propaginē complectēs.
Volui autem Clariss. Doctor opus hoc tuo nomini dicatum, auspiciatius in
publicum prodire, quod sapientiae ciuili, cui non mediocre es ornamentum,
& huiusce studiorum lautitias adiungere soles. Neq; enim ex eorum es nu-
mero, qui ab omni literarum elegantia abhorrentes, humaniorū artium con-
temptu autoritatē sibi captant. Homines sanē ridiculi, quando nulla alia ra-
tione cōmodius fines suos tueri potest iurisprudētia, q̄ tum dicendi facul-
tate, tum expedita historiarū cognitione. Hinc enim nō minus sana consilia,

conatusq; & cogitationes ad honestū, ἢ ἐπιεικῆς eruere licebit,

quā̄m ex sinuosis iureconsultorum quorundam uolumini

bus. Cuius rei nihil est quod dubitem saepe

numero te fecisse periculum. Bene

uale in Christo Iesu uir

humanissime.

Argent. kalen. Mar. Anno M. D. XXVIII.

Perlege quae sequitur tabulam mi candide lector,
Qua duce mox totum mente tenebis opus.
Primus scriptus habet numerus caput: inde libellum.
Obuia depren-des ordine quaeq; tibi.

A	Ambracia urbs	9.2
Chaicū bellum cap. 16. li. 2	Ambracius sinus	11.4
Actius Nauis augur	Amulius regno priuatur	10.1
Adherbal Romā fugit	Ana fluius	22.3
Ageria dea	Anci regis consideratio	4. & 8.1
Aegyptiacum bellum	Ancij spolia	11.1
Aegyptij contra Cēlarem	Ancylia	2.1
Aegyptus pœnas dat	Andriscus rex qualis	14.2
Aegyptiorum regum sepulchra	Andriscus in triumphū ductus	ibidē
Aemylus Gallos superat	Anguim mos	5.3
Aemylus Regillus	Anicius praetor	13.2
Aeratum Ro. à Casare spoliatum	Animalia terrā simul & aquas incolētia	
Aes Corinthiacum	Annij interitus	16.3 (6.3)
Aetas aurea quae	Annuli unde Ro.	5.1
Aetates po. Ro. quatuor prologo	Annulorum Ro. modij duo	6.1
Aetas secunda po. Ro.	Anserū clangore Capitoliū defensū	13.1
Aetas tertia po. Ro.	Antiochi bellum	8.2
Afranius consul	Antiochi belli causa	ibidem
Afranius contra Casarem	Antiochi ignauia	ibidem
Afraniij interitus	Antiochi luxus	ibidem
Afranius dux	Antiochi fuga	ibidem
Afri à Cossō uicti	Antiochi classis uincitur	ibidem
Agrariae leges	Anti. ingens exercitus	ibidem
Agriculturae laudis exemplum	Antiocho pars regni restituitur	ibidē
Albanum bellum	Antonius consul	1.4
Albani quando in Ro. potestatem	Antonij mores	3.4
Albani fidem Ro. frangunt	Anto. Cleopat. amore captus, ibi. & n. 4	
Albanus po. Ro. transfertur	Anto. consulatus	ibidem
Alba oppidum diruitur	Anto. Caesaris haeres	4.4
Albanus mons ubi	Anto. bellum contra Augustū	11.4
Albinū Lucij seruata religio	Antonius ebrius	ibidem
Albinus contra Iugurtham	Antonij habitus	ibidem
Albinouanus	Antonius mari uincitur	ibidem
Albis fluius	Antonij fuga	ibidem
Alexia urbs	Antonij interitus	ibidem
Algidum oppidum	Antonij uxor	7.4
Allia fluius	Anto. contra Cretam	7.3
Allobrogicum bellum	Anton. à Creten. uincitur	ibidem
Allobroges pop.	Antonius se dedit	2.4
Allobrogum legati	Anto. ab Octauio uincitur	4.4
Alpes	Anto. cum Parthis bellum	10.4
Alpes ab Hannibale fractae	Anto. à Parthis uincitur	ibidem
Alpes Italiae claustra	Appius Claudius consul quando, pro-	
Ambiotrix dux	logo	1. & ca. 2.2

INDEX.

Appij Claudij insolentia	24.1	Attalus pro Romanis	7.2
Appius Clau. a suis spernitur	22.1	Attalus rex Ro. haredes reliquit	20.2
Appij Cæci sapientia	18.1	Atheas rex	5.5
Appius Pulcher contra Histros	10.2	Athena frugum parens	ibidem
Appius contra Sarmatas	4.5	Atheniense fames	ibidem
Apollinis decimæ	12.1	Athenio pastor exercitū preparat	19.5
Apollinis Cumani sudor	8.2	Anthenionis interitus	19.5
Apuleiana seditio	16.5	Atheis fluius	5.5
Apuleius Saturninus	ibidē	Attilius Salentinus superat	20.1
Apuleij Saturnini interitus	ibidē	Attilius Regulus in Africā nauigat	2.2
Aqua interdici	16.5	Attilius Regulus capitur	ibidem
Aquilij gesta	20.2	Attilij Reguli supplicium	ibidem
Aquilius contra seruos	19.5	Att. Glabrio cōsul cōtra Antiochū	8.2
Aquitani callidi	10.5	Auaritiæ exemplum	5.5
Archelaus præfectus	5.5	Auaricum oppidum	10.5
Ardea oppidum	7.1	Auerni populi	2.5. & 10.5
Arethusa fons	6.2	Auernus lacus	16.1
Ariminum a Cæs. oppressum	2.4	Aufidus fluius	6.2
Ariobarzanes rex	2.4	Augurum collegium Rom.	2.5
Ariobastanes dux	4.2	Augustus quot annis post Romulum,	
Ariouisti superbia	10.5	prologo	1
Ariouistus a Cæsare uincitur	ibidē	Augusti laus	5.4
Aristonicus dux	4.2	Augustus. Quære Octauius	
Aristonici gesta	20.2	Augu. bella aduersus gētes exteras	12.4
Arist. contra Romanos	ibidem	Augusti cōtra Antoniū apparatus	11.4
Aristonicus uincitur	ibidem	Augustus contra Illyricos	12.4
Aristobolus captus	5.5	Augustus uulneratur	ibidē
Arma templis detracta	6.2	Aug. nepotum mors	ibidē
Armenicum bellum.	12.4	Augustus contra Hispanos	ibidem
Armius dux	ibidem	Augusti fama per orbem totum	ibid.
Arquarij interitus	21.5	Augusti leges	ibidē
Aracillum oppidum capitur	12.4	Augustus dictator perpetuus	ibidē
Arca fluius	5.2	Augustus pater patriæ	ibidem
Artabazes rex	5.5	Aug. nomen a quibus	ibidem
Artaxates rex	12.4	Auriconæ populi.	12.4
Arthotes rex	5.5		
Aruntis interitus	10.1		
Arusini campi ubi	18.1		
Arculum oppidum Apulix	18.1		
Arculum euertitur	18.5		
Asanorum mores pessimi	12.5		
Asiaticum bellum	20.2		
Asiaticum bellū cum Cæsare	2.4		
Asia legata Romanis	20.2		
Asia in Ro. potestatem.	5.5		
Asylum Romæ	1.1		
Asinius Pollio contra Dalmatas	12.4		
Astrudes palus.	12.2		
Astures ab Augusto uicti.	12.4. 14. & 15		
Astus mirus	19.5		

Bituriges

INDEX.

Bituriges populi	10.5	Cæsaris triumphus quatuor	2.4
Bocchus rex uincitur	1.5	Cæsari tributi in urbe honores	20.4
Bonna fluius	12.4	Cæ. Lucij interitus	21.5
Bouilla op. & de his triumphus	11.2	Cæs. pater patriæ	21.4
Bragada oppidum	2.2	Cæsar perpetuus dictator	ibidem
Brennus dux	11.2	Cæs. oblata regni insignia	ibidem
Brenni populi	12.4	Cæsaris interitus	ibidem
Britannicum Bellum	10.5	Cæsaris hæres Antonius	4.4
Britannia in orbe alio	ibidē	Caicta oppidum	16.1
Britomarus Gallorum dux	4.2	Caij Augusti nepotis mors	12.4
Brundisium oppidum	20.1	Calatinus dictator	2.2
Brutus primus consul	9.1	Calpurnius in Numidiā mittitur	1.5
Brutus filios perimit	ibidē	Calpurnij uirtus	2.2
Bruti interitus	10.1	Cal. Romanum exercitū liberat	ibid.
Brutus pro Cæsare pugnat	2.4	Calidonia sylua	10.5
Brutus obsessus	4.4	Calones	18.2
Bruticum Aug. bellum	6.4	Camerinensium saltus	2.2
Bruti belli quæ signa præcesserint	ibid.	Camilli fides	12.1
Bruti genius malus	ibidem	Camillus pueros remittit	ibidem
Bruti interitus	ibidem	Camillus Gallos cædit	15.1
		Camillus quæ exul	22.1
		Campaniæ laus	16.1
		Cam. Liberi & Cereris certamen	ibid.
		Campania Hannibalem uicit	6.2
		Canna uicus	ibidem
		Cannensis clades	ibidem
		Cantabria gens	12.4
		Cantabrorum rebellio	ibidem
		Cantabri uicti	ibidē
		Cantabri se perimunt	ibidem
		Canuleius tribunus plebis	25.1
		Capitolium construitur	7.1
		Capitolium unde dictum	ibidem
		Capitolij defensio	15.1
		Capitolium captum	19.5
		Capitolium a Sylla captum	21.5
		Capite censi	15.5
		Caprea palus	1.1
		Capla op.	1.5
		Capua op.	16.1
		Capuam Romani capiunt	6.2
		Caput humanum repertum	7.1
		Caralis urbs Sardinix	2.2. & 6.2
		Carbo contra Lucanos	18.5
		Carbo contra patriam	21.5
		Carbonis interitus	ibidem
		Carini populi	12.4
		Carisus dux	ibidem
		Carnutæ populi	10.5
		Carsedi oppidum	18.5
		Carthago Hispaniæ capitur	6.2
			A 4 Carthago

INDEX.

Chartago obfessa	2.2	Cethegus contra patriam	1.4
Carthaginenses in mari uincuntur ad		Chaonum montes	7.2
Aegatas insulas	ibidem	Cheronia oppidum	5.3
Carthaginenses se dedunt	15.2	Cherusei populi uincuntur	12.4
Carth. incendium	ibidem	Chonidius Centurio	ibidem
Car. nō delendā ex Nasica sentētia	15.2	Chryso colla	12.4
Casca legatus	9.4	Chrysus seruus	20.3
Cassij cum Aug. bellum	6.4	Cicero consul	1.4
Cassij belli quæ signa præcesserint	ibid.	Cicero contra Catilinam	ibidem
Cassij castra deleta	20.3	Ciceronis interitus	5.4
Cassius legatus	5.3	Cydonia oppidum	7.3
Cassij mors	6.4	Cilices maria inuadunt	6.3
Cassius Sp. regnum affectat	26.1	Cimbricum bellum	3.3
Cassij Sp. interitus	ibidem	Cimbri Cepionem superant	ibidem
Cassitatis exemplum	11.2	Cimbri ubi uicti	ibidem
Castor uisus pugnare	11.1	Cimbri qua arte uicti	ibidem
Castor Romæ uisus	12.2	Cimbrorū uxorum fortitudo	ibid.
Catti populi uicti	12.4	Ciminius saltus	17.1
Catiline bellum	1.4	Cincinnati laus	11.1
Catiline qualis	ibidem	Cinna Cor. Consul	21.3
Catiline crudelitas	ibidem	Cinna profugus	ibidem
Catiline focij	ibidem	Cinna contra patriam	ibid.
Cati. facinus qua arte detectū	ibidē	Cynocephali tumuli	7.2
Catiline uincitur	ibidem	Cypriacum bellum	9.3
Catiline interitus	ibidem	Cypriorum diuitiæ	ibidem
Cato Carthaginis æmulus	15.2	Cypriorum mores	ibidem
Catonis res in Hispania gestæ	17.2	Cypros capta	ibidem
Catonis exercitus fufus	4.3	Ciritha oppidum	1.3
Cato in Cypron mittitur	9.3	Ciuilium bellorum causæ	3.4
Cato contra Catilinarios	1.4	Ciuilium armorum finis	12.4
Cato contra Casarem	2.4	Cyzicum obfessum	5.3
Cato aduersus potētes semper obliqu⁹		Cyzici descriptio	ibidem
Cato Etruscos discutit	13.3	Classes Romanæ	6.1
Cato se perimit	2.4	Claudius P. uincitur	2.2
Catonis filius	ibidem	Claudius P. pullos suffocat	ibidē
Catulus consul	23.3	Claudius Nero contra Hasdrubalē	6.2
Catulus se perimit	23.3	Claudius unimanus	17.2
Caudina clades	16.1	Cleopatæ ad Casarē alloquutio	2.4
Caudinus campus	3.3	Cleopatæ pulchritudo	ibidem
Caulani reges	10.3	Cleopatæ regina	3.4
Celia quid	18.2	Cleopatæ bellum contra Aug.	11.4
Cenitensium oppidum	1.1	Cleop. Ro. petit imperium	ibidē
Cenonius Pompei filiū perimit	2.4	Cleopatæ fuga	ibidem
Censorinus consul	15.2	Cleo. serpentū icu se perimit	ibid.
Census primus Romæ	6.1	Clypea oppidum	2.2
Centuriæ tres Romanæ additæ	5.1	Clodius Glabro contra Spartacum &	
Cephalenia insula	9.2	suos	20.3
Cepio à Cimbris uincitur	3.3	Clodius contra Cyprios	9.3
Cepio præfectus	6.3	Clodia uirginis fortitudo	10.1

Clusium

INDEX.

Clusium obfessum à Gallis	13.1	Curiatij trigemini	3.7
Collatinus consul primus	9.1	Curij fides	18.1
Collatinus consulatu priuatur	ibidem	Curij paupertas	ibidem
Collegia Romanorum	6.1	Curius dentatus contra Sabinos	13.1
Colophon oppidum captum	20.2	Curius consul contra Pyrrhum	18.1
Concordiæ fabula	23.1	Curia Romana	6.1
Consules primi Ro. qui	9.1	Curio	4.3
Consules quor duo	ibidem	Curio in Africa uincitur	2.4
Consules unde dicti	ibidem	Curules unde Romanis	5.1
Consulatus annuus tantum	9.1		
Contrebia oppidum	17.2	D	
Corcyream littus	2.4	Daci contra Augustum	12.4
Corinthiacum bellum	16.2	Dacorum situs	ibidem
Corinthi situs & laus	ibidem	Dacicum bellum	ibidem
Corinthi opes	ibidem	Dalmaticum bellum	ibidem
Corinthus deleta	ibidem	Dalmaticum aurum	ibidem
Corinthiacum æs	ibidem	Dalmata ubi	ibidem
Coriolanus exul	22.1	Dal. ad latrocinium promptissimi	ibi.
Coriolanus patriam inuadit	ibidē	Dal. omnium cupidissimi	ibidem
Cornelius consul	2.2	Dal. contra Romanos	ibidem
Cor. Afinae interitus	ibidem	Deceates populi	3.2
Corniculum oppidum	11.1	Decemuiratus sublatus	24.1
Corfica insula subacta	2.2	Decemuiratus magistratus quādo	ibi.
Coruini nomen unde	13.1	Decij deuotio	14.1
Cos nouacula secatur	5.1	Deiotarus rex	21.4
Cossi fortitudo	11.1	Delminium oppidum	12.4
Cossa contra Afros	12.4	Deorum ultio	11.3
Cotta interitus	10.3	Didius	4.3
Cotison Dacorum rex	12.4	Didius legatus	2.4
Crapulae malum	10.2	Dimothus Corinthius	2.4
Crassi auaritia	11.3	Dyrrachium inexpugnabile	2.4
Crassi pratoris fortitudo	20.2	Discordiæ Ro. quatuor	23.2, 24.2, 25.2, 26.2
Crassus prætor capitur	ibidem	Diuitiæ morum corruptela	12.3
Crassi cupiditas	11.3	Dolobella	10.3
Crassi diuitiæ	2.4	Dolobella consul	3.4
Crassi interitus	11.3	Dolobella Gallos delet	13.1
Crassi caput repletum auro	ibidem	Domitius Enobarbus	2.3
Crass. Lic. contra Spartacum	20.3	Domitius	22.3
Crassus contra Myrios	12.4	Domnes præfectus	12.4
Crassianæ cladis pensatio	9.4	Dominatio iportuna pdest interdū	8.1
Crassorum interitus	21.3	Dominatiōē amplā plerūq; nocere	12.3
Crastini fortitudo	2.4	Drausus fluuius	12.4
Cremera fluuius	12.1	Drigecini populi	ibidem
Creticum bellum	7.3	Drusiana seditio	17.3
Critolaus contra Romanos	16.2	Drusi in Germania gesta	12.4
Crucis punitio	19.3	Drusus in Germaniam mittitur	ibidē
Crudelitatis exemplum	21.3 & 12.4	Drusi Aug. priuigni interitus	ibidem
Cumani Apollinis sudor	8.2	Drusi largitio	ibidem
Cumæ oppidum	16.1	Drusi mors	ibidem
		Drusus	4.3
		Duilius consul	2.2

Duilius

INDEX.

Duillij cottidianus triumphus	2.2	Feretr. Ioui arma tertio suspensa	4.2
Duodecim tabula Rom.	24.1	Fesulae oppidum	18.5
Durium fluuius	18.2	Fidenates suo igne cremati	12.5
E			
Burones populi	10.5	Fidenatū in Ro. furor & habitus	ibid.
Egates insulae	2.2	Filiae in parentem crudelitas	7.5
Egimurum oppidum	ibidem	Fimbriae interitus	21.5
Elephantes quādo Ro. primū cogniti	18.1	Flaminius consul uincitur	6.2
Elephantorum sensus	ibidem	Flaminiū temeritas	ibidem
Enna oppidum Siciliae	20.5	Flaminius contra Philippum	7.2
Enomaus seruilis belli auctor.	20.5	Fluentia oppidum	21.5
Equestres ludi	1.1	Foedus seruandum	11.5
Equi immolatio	12.4	Formiae oppidum	16.5
Equi pop. Rom. inimicissimi	11.1	Fortunata insulae	22.5
Erethrae oppidum	7.5	Fortuna uirtute efficacior	6.4
Elopus fluuius	5.5	Fruentariae leges	15.5
Etholicum bellum	9.2	Fulgidus	21.5
Ethruscum bellum	10. & 12. & 17.1	Fulua scortū Catiling facin ⁹ detegit	1.4
Ethruscorum duodecim populi	17.1	Fuluius Q. consul quando, prologo	1
Ethrusci uincuntur	ibidem	Fulsius consul	5.2
Euboea insula	8.2	Fulsius centimalus Illyricos superat	5.2
Eunus Syrus	19.5	Fulsius nobilior	9.2
Euphrates ponte iungitur	5.5	Fundarum usus	8.5
Euripus	8.2	G	
F			
Abij c c c v i. perempti.	12.1	Gabij oppidum captum	7.1
Fabius uincitur	15.1	Gabij quo astu superati	ibidem
Fabij seruata religio	ibidem	Gabinus contra Marfos	18.5
Fab. ad Carthagi. legatus	6.2	Galleci populi uicti	17.2
Fabius Ethruscos superat	11.1	Gallicum bellum	15.1, & 4.2
Fab. Gurges contra seruos	2.1.1	Gallicum bellum alterum	10.5
Fabius ambustus	26.1	Gallia Camillo caesi	15.1
Fab. Buteonis uictoria	2.2	Gallorum primus impetus qualis	4.2
Fabius quir cunctator	6.2	Galli in pugna quales	ibidem
Fab. scutum imperij dictus	ibidem	Galli uincuntur	ibidem
Fab. maximus in Hispania	17.2	Galli immanes	ibidem
Fab. contra Allobroges	2.5	Galli fraudibus agunt	10.5
Fabricius contra Pyrrhum	18.1	Galli conuictio	ibidem
Fabricius regnum repudiat	ibidem	Gallorum bellum	11.2
Fabr. Rufinū Cenforia notat	ibidem	Gallorum gens qualis	ibidem
Falerae unde Rom.	5.1	Gallorum bellum	11.2
Falernus mons	16.1	Gallorum gens qualis	ibidem
Falisci populi se sponte Ro. dant	12.1	Ganimedes eunuchus	2.4
Fasces submitti quare	8.1	Gaurus mons	16.1
Fasces unde Romam	5.1	Gelius praefectus	6.5
Fasti dies	2.1	Gergonia oppidum	10.5
Fasti Syllae interitus	2.4	Germani immanes	ibidem
Faufstulus pastor	1.1	Germani uincuntur	ibidem 5. & 12.4
Felicitas nimia saepe nocet habenti	12.5	Germanorum magnitudo	10.5
Feretrius Iuppiter	1.1	Germanorum in paludes fuga	ibidem
		Germani a Druso uincuntur	12.4
		Germanicum bellum	ibidem
		Germaniae flumina plura	ibidem
		Germanorum	

INDEX.

Germanorum rebellatio	ibidem	Herenrij sapiens consilium	16.5
Germani Romanos opprimunt	ibi.	Hiermatū sub pellibus quando	12.5
Germanorum in Ro. crudelitas	ibid.	Hiermpalis interitus	1.8
Germanarū mulierum facinus	12.4	Hiero rex a Ro. uincitur	2.2
Germanorum impetus	2.4	Hierosolyma capta	5.5
Germani pro Caesare pugnant	ibidem	Hispici castra capta	19.5
Gesonia fluuius	12.4	Hircanus rex	5.5
Getuli populi	ibidem	Hircinius saltus	12.4
Glaucia Saturnini satelles	16.5	Hispaniarum res gestae	17.2
Gnosfos oppidum	5.5	Hispaniae metalla	12.4
Gonphos oppidum	2.4	Hispania nunquam contra Ro.	17.2
Gracchi Tiberij seditio	14.5	Hispaniae descriptio	ibidem
Gracchi Tiberij eloquentia	ibidem	Hispanicū bellū quādiu cōtra Ro.	ibi.
Gracchi Tiberij interitus	ibidem	Hispania prouincia facta	ibidem
Gracchus Sardiniam capit	6.2	Hispania ueneni ferax	12.4
Gracchi gesta in Hispania	17.2	Hispaniae opes	ibidem
Gracchi Caij seditio	15.5	Hispaniae laus	6.2
Gracchi Caij interitus	ibidem	Hister fluuius	12.4
Gracchi C. caput auro pensatum	ibid.	Histricum bellum	10.2
Gracchus nomen adoptans	16.5	Homo perimere se non debet	6.4
Gracchanae leges	15.5	Hominis in mensa uanitas	10.4
Gracia libertati donata	7.2	Horatij trigemini	5.1
Granicus fluuius	5.5	Horatius lororem perimit	ibidem
Gratillius praefectus	6.5	Horatij Coclitis fortitudo	10.1
Grumentum oppidum	18.5	Hostia Colonia	4.5
H			
Hannibal contra Ro. iurat	6.2	Hostia oppidum diripitur	21.5
Han. in Italia aduētus	ibidem	Hostilij Tulli consideratio	5. & 8.1
Hannib. pium dictum	ibidem	Hostilij militaris disciplina	ibidem
Hanni. scit uincere, nō uictoria uti	ibi.	Humanæ miseriae exemplum	2.4
Hannibal quando uinci coepit	6.2	Humanus sanguis cōiurationis pignus,	(2.4)
Han. ad tertium ab urbe lapidē p̄gredi,		Ianus geminus	2.1
Han. pro Ro. prima cōfessio	6.2 (6.2)	Iani porta secundo clausa	5.2
Hannibal a Scipione uincitur	ibidem	Iani iterum clausa ianua	12.4
Hannibal 7. annis uictus	5.5	Iani ianua quoties clausa	ibidem
Hanno Chartaginen. uictus	17.2	Isthemes dux	7.5
Hadrubal uincitur	6.2	Igni interdici	16.5
Hadrub. caput in castra Hannibalis pro		Ilerda oppidum	2.4
Hadrubal uincitur	17.2 (iectū 6.2)	Illyrij populi ubi	5.2, & 12.4
Hadrubalis uxoris ingens animus	15.2	Illyrici contra Romanos	5.2, & 12.4
Hedduorum querela	2.5, & 10.5	Illyricum bellum	5.2, & 15.2
Heluetiorum bellum	10.5	Illyricum bellum alterum	12.4
Heluetij ubi	ibidem	Illyrij ab Augusto uicti	ibidem
Heluetij patriam relinquunt	ibidem	Illyriorum facinus	5.2
Heluetij uicti	ibidem	Indi Romanos non nouerunt	5.5
Heraclia oppidum Italiae	18.1	Indorum ad Augustum legati	12.4
Herculeanum oppidum	10.1	Indolis magnae signū sperare semp	8.4
Herculis speculae	2.4	Induciomarus dux	10.5
Herdonius Sabinus	19.5	Insubres contra Romanos	5.2
		Interamnū	

INDEX.			
Interannum oppidum	21.3	Ligures uicti	3.2
Iaurici cognomen	6.3	Liparæ insule	2.2
Iauros arx	ibidem	Liris fluuius	18.1
Isidorus dux	6.3	Lysimachia urbs	8.2
Italia quingentis annis redacta in pote statem Romanorum	1.2	Liuius Drusus qualis	17.3
Iuba rex contra Casarem	2.4	Lofcorda urbs	15.2
Iuba uictus à Casare	ibidem	Lucius Casar consul	18.3
Iuba interitus	ibidem	Lu. Paulus proscribitur	5.4 (11.1)
Iudæi impij	5.3	Lu. Quintus ab aratro dictator accepit	12.4
Iudiciaræ leges	15.3	Lucij Augu. nepotis mors.	7.2 & 9.1
Iugurthæ delcriptio	1.3	Lucretiæ stuprum	16.1
Iugurthæ genus	ibidem	Lucrinus lacus	2.2
Iugurthinum bellum	ibidem	Luctatij Catuli consulis triumphus	4.3
Iugurtha capitur	1.3	Lucullus	5.3
Iulia Pompei uxoris mors	2.4	Lucullus contra Mithridatem	19.3
Iulius Casar. Quere Casar	14.3	Luculli castra capta	11.1
Iuuentius prætor uincitur	7.1	Ludi equestres	17.2
Iuuenta dea cedere non uult		Lustani populi uicti	8.2
L			
Labienus	2.4	M	
La. Parthos contra Ro. excitat	9.4	Macedonicum bellū primū	7.2
Laconum trecentorū cades	8.2	Macedo. belli causa	ibidem
Lancia oppidum	12.4	Macedonicum bellum secundū	12.2
Latinum bellum	11. & 14.1	Macedonicum bellum tertium	14.2
Latini Ro. inimicissimi	ibidem	Macedonum nobilitas	12.2
Latinorum festum	18.3	Macra fluuius	3.2
Lauro oppidum	22.3. & 2.4	Maharbalis dictum	6.2
Laurus in puppe nata	7.2	Maleus sinus	6.3
Lentulus consul	2.4	Mancinus à Numantinis uincitur	18.2
Lentulus præfectus	6.3	Mancinus Numantinis redditur	1.3
Lent. prætor contra patriam	1.4	Mancinus Cōs. cōtra Carthaginēses	15.2
Lent. destinatū regnum	ibidem	Manilius Tusculanorum dux	11.1
Lent. castra capta	19.3	Manilius consul	15.2
Lentulus contra Dacos	12.4	Manilius uincitur	3.3
Leonidæ uirtus	2.2	Maniliij castra capta	19.3
Lepidi bellum	23.3	Manius tribunus	2.2
Lepidus consul	ibidem	Manibus abscisis relictū	4.3
Lepidi mors	ibidem	Manlius Capitolium defendit	13.1
Leucas insula & mons	11.4	Manlius à Capitolio proficitur	26.1
Leuinus consul	6.2	Manlius unde torquatus	13.1
Leuinus consul uincitur	18.1	Manlij castra capta	10.2
Leuinus consul contra Gracos	7.2	Manlius contra patriam	1.4
Libertatis bonum	9.1	Marcellinus præfectus	6.3
Liburni populi	5.2	Marcellus consul	2.4. & 6.2
Ligusticum bellum	3.2	Mār. contra Gallos uictoria	4.2
Ligures contra Romanos	ibidem	Marcellus in Sicilia pugnat	6.2
Ligures ubi	ibidem	Marcus Philippus consul	18.3. & 12.2
		Marcus campus unde	9.1
		Marcomanni populi	12.4
		Marij	

INDEX.			
Marij obscuritas generis	1.3	Miraculum	19.1. & 12.2. & 3.5
Marij nobile dictum	3.3	Misenus	16.1
Marij astus	ibidem	Mysticum bellum	12.4
Marius nobilitati inimicus	16.3	Mylij quales	ibidem
Marianum bellum ciuile	21.3	Mithridaticum bellum	5.3
Marij belli causa	ibidem	Mithridatis laus	ibidem
Marij discordia	21.3	Mithridaticū bellum xl. annis	ibidem
Marius ex Africa	ibidem	Mithridatici belli causa	ibidem
Marij saeuitia	ibidem	Mithridatis crudelitas	5.3
Marius contra patriam	ibidem	Mithridates uincitur	ibidem
Marius septies consul	ibidem	Mithridatis astus	ibidem
Marius iuuenis	ibidem	Mithridates iterum uincitur	ibidem
Marij iuuenis interitus	ibidem	Mithridatis mors	5.3
Marius contra Dalmatas	12.4	Morientiū bestiarum mors mortiferi	15.2
Marmaridæ ab Aug. uicti	ibidem	Morinus portus	10.3 (15.2)
Masiniæ interitus	1.3	Mosa Germaniæ fluuius	12.4
Massicus mons	16.1	Mosula fluuius	10.3
Masiliam Casar inuadit	2.4	Mulierum Germanarum facinus	12.4
Matrimonia plebis cū patribus quādo	(25.1)	Mulucha oppidum	1.3
Mauseolum quid	11.4	Mumius consul	16.2
Mecij dilaniatio	3.1	Munda oppidum	2.4
Medullus mons	12.4	Mufulanij populi	12.4
Megara dux	18.2	Mutinense bellum	4.4
Melij interitus	2.6.1	N	
Memmij interitus	16.3	Nabis Lacedæmon uincitur	7.2
Menenij Agrippæ sapientia	23.1	Nar fluuius	15.1
Merula occiso	21.3	Nasica quid de delcda Carthagine	15.2
Messana ciuitas Rom. fœderata	2.2	Nasica Gracchum perimit	14.3
Metapontum oppidum	20.3	Naufragium Casar patitur	10.3
Metellus Balearicus	8.3	Nauis Actius augur	5.1
Metellus contra Carthaginem	2.2	Neapolis oppidum	16.1
Metellus contra Macedoniam	14.2	Necessitas quid faciat	3.3
Metellus contra Critolaum	16.2	Nefasti dies	2.1
Metelli in Hispania gesta	17.2	Neoptolemus præfectus	5.3
Metellus contra Iugurtham	1.3	Nero Claudius contra Haldrubalē	6.2
Metellus præfectus	6.3	Niceforum oppidum	11.3
Metellus contra Cretam	7.3	Nola urbs	6.2. & 20.5
Metellus Creticus	ibidem	Norbanus consul	21.3
Metellus tribu. plebis	11.3	Nor. exercitus fusi	ibidem
Metelli exilium uoluntarium	16.3	Noricum tumuli	3.3
Mezera Syrus	11.3	Noricum contra Romanos	12.4
Micipsa rex	1.3	Nuceria oppidum	18.3
Miluius pons	23.3	Numantia laus	18.2
Mindum captum	20.2	Numantinum bellum	ibidem
Minutius	4.3	Numantini belli causa	ibidem
Minutius consul obsessus	11.1	Numantini se perimunt	ibidem
Minutius hastatus	18.1	Numantinorum laus	ibidem
Minutius tribunus plebis	15.3	Numæ consideratio	2.1
Mioparones	6.3	Numæ religio	2. & 8.1
			B
			Numæ

INDEX.

Numæ simulatio	2.1	Parthi fugam simulant	ibidem
Numitor	1.1	Parthi Romanos cadunt	ibidem
Numitorij interitus	2.1.3	Parthi signa Ro. referunt	12.4
		Patres unde	1.1
O blivionis fluxus	17.2	Patriæ amoris exēplū	10.1. & 6. 2. & 15.2
Occisorum ingens numerus	2.4	Patriæ amor	22.3
Octavianus laus	3.4	Pauli Æmylij interitus	6.2
Octavian. iuuenis imperare cœpit	4.4	Paulus contra Macedoniam	12.2
Octa. cū Anto. prima discordia	ibidē	Pauli notabilis triumphus	1.4
Octa. aquilam in castra refert	ibidem	Pax summa sub Augusto	12.4
Octaviij medici somnium	6.4	Pelusum oppidum Ægyptiacum	11.4
Octau. castra capta	ibidem	Perpenna Aristonicum capit	20.2
Octa. cum Antonio reconciliatio	5.4	Perpenna seruos uicit	19.3
Octaviij consulis interitus	2.1.3	Perpenna se dat	22.3
Octa. triūphus tēpestare intercidit	2.2	Perseus rex	12.2
Octavius Cn. magistratu se abdicare co		Perseus regis stultitia	ibidem
Octavius Cn. cōsul	2.1.5 (git 14.3)	Perusinum bellum	7.4
Octavius Libo	2.4	Perusina fames	ibidem
Octavius Imperator. Quere Augustus		Petreus contra Casarem	2.4
Oenomaus	20.3	Petrei interitus	ibidem
Olympos oppidum	5.3	Pharnaces Mithridatis filius	5.3
Optimius consul	15.3	Pharnaces rex contra Casarem	2.4
Orchomenos oppidum	3.5	Pharnaces uincitur	2.4
Orgiagonthis reginæ factum	11.2	Pharos insula	ibidem
Oricum oppidum	2.4	Phaselis oppidum	6.3
Orodes rex	6.3	Philippici campi	2.4
Oscia oppidum	22.3	Philippus rex Macedonia cōtra Ro.	7.1
Otriculum oppidum	7.1. & 18.3	Philippus cōsul faucibus apprehensus.	
Oxybij populi	3.2	Photinus eunuchus	2.4 (17.3)
		Picentes uicti	19.1
P acorus Parthorum rex	9.4	Piraticum bellum	6.3
Pacori mors	ibidem	Piratici belli uelocitas	ibidem
Palladium	2.1	Pyrhus contra Romanos	18.1
Pales dea	20.1	Pyrhus uictus	ibidem
Palmaria tunica	5.1	Pyrhi in Romanos charitas	ibidem
Paludamenta unde	ibidem	Pyrhi oratores Rom. pulsi	ibidem
Panares dux	7.3	Pyrhij medicus ei? interficere nitit	18.1
Panis e Capitolio iaculatus	13.1	Pyrhus prope Romam uenit	ibidē
Pannonij ubi	12.4	Pyrhus quatuor annis expugnatus	5.3
Pannonicum bellum	ibidem	Piso	4.3
Pannonij ab Augusto uicti	ibidē	Pisonis castra capta	19.3
Panormum oppidum	2.2	Piso contra Thraces	12.4
Papyrij	16.1	Plato de animæ immortalitate	2.4
Parentum honoris exemplum	22.1	Plocius prefectus	6.3
Parathonium oppidum	11.4	Pœni superantur	2.2. bis 5. & 9
Parthicum bellum	11.3	Pœnorum cœca stella uastantur	ibidē
Parth. bellum cum Pacoro	9.4	Pollius Asinius orator	12.4
Parthi contra Romanos	ibidem	Pollius Asinius contra Dalmatas	ibi.
Parthicum bellum cum Antonio	10.4	Polyxenes uincitur	8.2
		Pollux	

INDEX.

Pollux pro Romanis pugnat	11.1	Punici belli primi causa	2.2
Pollux Romæ uisus	12.2	Punica fraus	ibidem
Pomœcia oppidum	7.1	Punicum bellum secundum	6.2
Pompeij oppidum	10.1	Punicū bellū secundū 18. annos habet	6.2
Pompeius Strabo	18.3	Punici belli secundæ causa	ibidem
Pompei magni gesta	5.3	Punicum bellum tertium	15.2
Pompeius contra Mithridatem	ibid.	Punici belli tertij causa	ibidem
Pompeius quæ subegit	ibidem	Puteoli	16.1
Pompeius contra piratas	6.3		
Pompei contra Casarem bellum	2.4	Q uintus Fabius. Quere Fabius	
Pompei bellum quale	ibidem	Quintilij Vari uitia	12.4
Pomp. bellum ubi gestum	ibidem	Quirinus Romulus dictus	1.1
Pompei belli causa	ibidem		
Pompei uxor	ibidem	R egillus lacus	11.2
Pomp. penē à Casare uincitur	ibidem	Religionis exemplum	13.1
Pompei salubre consilium	ibidem	Religio simulata	9.3
Pompei somnia	ibidem	Remus abiectus in flu.	ibidem
Pompeius à Casare uincitur	ibidem	Remi parentes	ibidem
Pompei fuga	ibidem	Remus à lupa nutritus	ibidem
Pompei interitus	ibidem	Remi interitus	ibidem
Pompeiani uincunt ad Mundam	2.4	Remus prima uictima	ibidem
Pompei filij contra Casarem bellū	2.4	Rhea Sylua	1.1
Pompei filij interitus	ibidem	Rhenus ponte iungitur	10.5
Pompei sexti cum Octa. bellum	2.4	Rhenus Ro. imperij terminus	12.4
Pompei Sexti mors	ibidem	Rhodanus fluuius	2.3
Pontius Samnitum dux	16.1	Rhodij pro Romanis	7.2
Pontifices	2.1	Roma conditur	1.1
Ponticæ gentes ubi	5.3	Romæ primi incolæ qui	ibidem
Popedius dux	18.3	Roma muro primo cincta	8.4
Portius Cato prefectus	6.3	Ro. futurū terrarū caput predicatur	7.1
Porfenna contra Romanos	10.1	Roma uenalis	1.5
Porta scelerata	12.1	Romanus populus quatuor atatibus	
Portentum mirum	7.2	comparatur, prologo	1
Posthumius dictator	11.1	Romani quot annis sub regibus	ibidē
Posthumius consul uictus	16.1	Rom. respublicæ ordinatio	1. & 6.1
Posthumius lapidatus	22.1	Romani reges pellunt	7. & 8.1
Posthumius consul	3.1	Romanorum bellorum causa	9.1
Præneste oppidum	11.1	Romani quæ arma capiunt	ibidem
Prætecta undē Romanis	5.1	Rom. termini in principio	9.1
Proculus Iustus	1.1	Romani superantur	13.1
Procas prologo	1.	Romani bella gerunt	16.1
Proscriptionis tabula Syllæ	21.3	Roma auri. M. pondo redēpta	13.1
Prouocandi ad populum ius	9.1	Romanorum oculi ardent	16.1
Pseudo Philippus	14.2	Romanorum uirtus	18.1
Ptolemaus rex	9.3	Romanorum leges	24.1
Ptolemæi scelus	2.4	Rom. libertatis amantissimi	26.1
Ptolemæi mors	ibidem	Ro. quot annis totum orbem in suā re-	
Pulli in mari præcipitantur	2.2	degerunt potestatem	5.2
Punicum bellum primum	2.2	Rom. quando primū mare ingressi	2.2

INDEX.

Romanae classis uictoria	1.4	Saguntinorum erga Ro. fidēs	ibidē
Roman. laus prologo	1. & 6.2.	Salentini uincuntur	20.1
Romanorū imperium laboribus & periculis constitutū, prologo	1	Salij sacerdotes	2.1
Ro. magnitudo calamitatibus appbat,	(2.2)	Salij pop.	3.2. & 2.5
Ro. à Xantippo uincunt	2.2	Salinator Lilius contra Hasdrubalē	6.2
Ro. de Carthaginensibus uictoria	2.2	Salmacis flu.	10.4
Rom. legati securi percussī	3.2	Salondicus dux	17.2
Rom. religio summa foederum	6.2	Samnitium bellum	16.1
Romani ad Ticinum uincuntur	ibid.	Samnitium descriptio	ibidem
Romani plura bella simul gerunt	ibid.	Samnitium opes	ibidem
Romanorum legatorum iniuria	6.2	Samnites Romanis infesti	16.1
Romani quando egregij	19.2	Samnites quinquaginta annis cū Ro. bellum gesserunt	ibidem
Romanorum uitia	ibidem	Samnites per quos domiti	ibidem
Ro. aduersus aurū magis q̄ ferrū	1.5	Samnitibus de quoties triumphatū	16.5
Romanos hostibus uictis, uictoriā suā non exprobrant	2.5	Sam. Romanis foedus nō seruant	ibi.
Rom. interfectorū ingens numerus	5.5	Sam. Italorū antiquissimi	17.1
Rom. aerarium ditatum	9.5	Samos capta	20.2
Romanorum terror	10.5	Samothracum religio	12.2
Ro. senatus à Caes. fugat ab urbe	2.4	Sanguinem humanum qui bibunt	1.4
Romanorum strages à Parthis	11.5	Sardinia subacta	2.2
Ro. superantur	15.1. & 2.2. & 6.2. & 2.5 & 11.5. & 10.4. & 12.4. & 5.3. & 10.4.	Sardinia capta	6.2
Romanorum atas tertia	12.5	Sardiniae annonae pignora	2.4
Romani quando sancti	ibidem	Sarmatae contra Augustum	12.4
Ro. mores unde corrupti	12.5	Sarmatae ubi	ibidem
Rom. à Parthis caeduntur	10.4	Sarmatarum mores	ibidem
Romanorum clades	ibidem	Sar. ab Augusto amicitia petunt	ibid.
Rom. à Germanis opprimuntur	12.4	Satyrīa auis	15.1
Romana signa à Germanis capta	ibidē	Satricum oppidum	11.1
Romuli consideratio	1.1	Sauus fluuius	12.4
Romuli parentes	ibidem	Scaurus consul	1.5
Romulus abiectus in Tyberim	ibidē	Scaeuola manum urit	10.1
Romulus à lupa nutritus	ibidem	Scaeuolae pontificis interitus	21.5
Ro. quot annis ante August. prologo	1	Scaeuae Centurionis fortitudo	2.4
Ro. mors	ibid.	Scelera non diu latent	1.5
Ro. deus creditus	ibid.	Scelerata porta	12.1
Romulus Quirinus dictus	ibidem	Scipio. Cor. Sardiniam subegit	2.2
Romulus ardens	8.1	Scipio ad Ticinum uincitur	6.2
Ruffinus à Fabricio celsoria notat?	18.1	Scipio patrem liberat	ibidem
Rutilij damnatio	17.5	Sci. superior in Hispania mittitur	6.2
S			
Sabinarum raptus	1.1	Sci. superioris sanctitas	ibidem
Sabinum bellum	15.1	Sci. superior uirginē intactā remittit	6.2
Sabini uicti	ibidem	Scipio in Africa transit	ibidem
Sabini Romam demigrant	1.1	Scipionis cum Hannibale pugna	ibid.
Sacer mons	23.1	Sci. contra Hannibale uictoria	ibidem
Sacer portus	21.5	Scipio fratri legatus	8.2
Sagelama castra	12.4	Sci. Africanis res gesta in Hispania	6.2
Saguntus deleta	6.2	Scipionis fortitudo	17.2
		Sci. inferioris militaris disciplina	18.2
		Scipiones duo in Hispania	17.2
		Scipiones in Hispania caesi	6.2
		Scipionis	

INDEX.

Scipionis interitus	17.2	Syllae discordia	17.5
Scipio consul	21.1	Syllae crudelitas	ibidem
Sci. Mariani fusae coepae	21.5	Syllae uictoria	ibidem
Scipio contra Caesarem	2.4	Syllae proscriptio	ibidem
Sci. Pompeiani interitus	ibidem	Syllana proscriptio	5.4
Scytharum ad Augustū legati	12.4	Syllanus uincitur	5.5
Scordisci populi	4.5	Syphax uincitur	6.2
Secura fluuius	12.4	Sypilus mons	8.2
Segestes dux	12.4	Syracusae urbs capiuntur	6.2
Segidenfes populi	18.2	Syracacum bellum	8.2
Segonia	22.5	Syria Ro. corrupti mores	12.5
Sempronius consul uincitur	6.2	Syriae deae ceremonia	19.5
Senatus unde	1.1	Sociale bellum	18.5
Senatus ampliatio	5.1	Solis defectio	1.1
Senum honor	6.2	Soli mutatio naturam uariat	11.2
Senones Galli contra Rom.	15.1	Sora oppidum	11.1
Senones Galli quales	ibidem	Sorani interitus	21.5
Senones funditus deleti	ibidem	Spartacum bellum	20.5
Septimius	2.4	Spartacus	ibidem
Sequani populi	10.5	Spartaci interitus	ibidem
Seres ad Augustum ueniunt	12.4	Sperare semp. signū magnae indolis	8.4
Serpens ingens ubi	2.2	Spoletum oppidum	21.5
Sertorianum bellum	22.5	Spurij Cassij interitus	26.1
Sertorij descriptio	ibidem	Stator Iuppiter	1.1
Sertorius contra patriam	21.5	Stipendia taxata	12.1
Sertorius oppressus	22.5	Stolo plebeius	26.1
Serullius in Hispaniam	17.2	Stupri fugiendi exemplum	11.2
Serullius contra Piraticos	6.5	Sacro oppidum	22.5
Ser. Cepio contra senatum	17.5	Suessā oppidum	7.2
Seruilij castra capta	19.5	Sueui ab Augusto uicti	12.4
Seruile bellum	ibidem	Salmo oppidum	21.5
Seruorum peruersitas	21.1	Salpicia lex	ibidem
Seruorum sexaginta milia	19.5	Salpicus patricius	26.1
Seruorum supplicium	ibidem	T	
Seruī cruce puniebantur	19.5	Tacitus Sabinorum dux	1.1
Seruī secundum hominum genus	20.5	Tanaquil regina	6.1
Seruī in militiam assumpti	6.2	Taphra oppidum	11.1
Seruīs militantibus Ro. uincunt	ibi.	Tarchon rex	2.4
Seruī Tullij consideratio	6.1	Tarentinum bellum	18.5
Seruilius Flala	26.1	Tarenti descriptio	ibidem
Sextiae aquae	5.5	Tarentum Ro. legatio mittitur	ibidē
Sicambri ab Augusto uincuntur	12.4	Tarentini ad Ro. redeunt	9.5
Sicilia à Marcello subigitur	6.2	Tarpeia uirgo	1.1
Siciliae annonae pignora	2.4	Tarpeium templum erigitur	7.1
Sicilia frugum ferax	19.5	Tarquini Prisci consideratio	5.1
Sicilia suburbana prouincia	ibidē	Tarquinius Priscus Graecus	ibidem
Sicoris amnis	2.4	Tarquini Prisci uxor	6.1
Sylla contra Mithridatem	5.5	Tarquinius Superbus unde dictus	7.1
Sylla contra Samnites	18.5	Tarquiniij Superbi tyrannis	ibidem
		B s Tarquiniij	

INDEX.

Tar. Superbi uxor	ibidem	Tridentina iuga	3.8
Tar. Superbi astus in Gabios	ibidem	Triumphus ornatus	5.8
Tarquinius papauera excutit	ibidem	Triumphus speciosissimus	18.8
Tarquiniuorum expulsio	7. & 9.1	Triumphus nobilissimus	12.2
Taxus arbor uenenum exprimit	12.4	Triuiratus Octauij cū Lepido & Antonio	5.4
Tectosagi populi	11.2	Triumuirorum proscriptio	ibidem
Telluris deæ aedes	19.1	Tucia oppidum	22.8
Templa uiolata	5.5. & 21.8	Tullii Hostilij consideratio	3. & 8.1
Tenchateri populi	10.5. & 12.4	Tullij Seruij consideratio	6.1
Termini dei contumacia	7.1	Tullij Seruij caput arsit	ibidem
Terrarum situs pictura, prologo	1	Tullia scelus in patrem	7.1
Terramotus ingens	6.2	Turduli populi	17.2
Teuca reginae facinus	5.2	Turij oppidum	20.8
Thala oppidum	1.5	Turmius Romanus	12.4
Thelesinus dux	18.8	Tuscia pop. duodecim subacti	5.1
Thelesini oppressio	21.8		
Thermae oppidum	21.8	V	
Thermopylarum certamen	2.2	Vacei populi	17.2. & 12.4.
Thermopylarum fauces	8.2	Vadimonis lacus	15.8
Thessalica pugna	2.4	Valentia oppidum	22.8
Theutobochus rex uictus	3.8	Valerius Publicola consul	9.1
Theutones uicti	ibidem	Valerius Publ. domum submisit	ibid.
Thoas princeps	8.2	Val. Lucij fortitudo	13.1
Thora	20.8	Valeronis seditio	22.8
Thracium bellum	4.8	Vargunteius contra patriam	1.4
Thracum incursiones	ibidem	Vari Quintilij uicta	12.4
Thracum mores	ibidem	Vari Quint. interitus	ibidem
Thracæ contra Romanos	12.4	Varus fluuius 3.2 Varus legatus	2.4
Thracæ ab Augusto uicti	ibidem	Varro Terentius praefectus	6.8
Tiberinus ponte iunctus	4.1	Varronis fuga	6.2
Tiberius Nero	6.8	Varro Caesari cedit	2.4
Tibur oppidum	11.1	Veientes Rom. hostes assidui	12.1
Ticinus fluuius	6.2	Veientes funditus delati	ibidem
Tytium fluuius	5.2	Veientu op. 10. annis obsessum	ibidē
Tigranes rex	8.8. & 12.4	Veientum op. cuniculis capitur	ibidē
Tigurini uicti	3.8	Velini fontes	15.1
Titurij mors	10.8	Venetiae amoenitas	3.8
Toga picta	5.1	Veneti uincuntur	16.8
Tolostobogi populi	17.2	Venenum Rom. inexpertum	20.2
Tolumnij regis spolia	12.1	Ventidij contra Parthos uictoria	9.4
Torquati nomen unde	13.1	Ventidij astus	ibidem
Torquatus filium perimit	14.1	Ventris cum membris discordia	23.1
Torquatus praefectus	6.8	Venulei interitus	21.8
Trabæ unde Romam	5.1	Vercingetorix rex	10.8
Traiani Imperatoris laus, prologo	1	Versobrigi populi.	17.2
Trasimenus lacus ubi Ro. uincunt	6.2	Vestaliu fuga 13.1. Vesta focus	2.1
Trebia fluuius	ibidem	Vesuuius mons ardens	16.1. & 20.8
Treueri populi	10.8	Veturius cōsul uictus 16.1	Veturia 22.1
Tribunitia potestas maloru causa	15.8	Vibius contra Pannonas	12.4

Victima

INDEX.

Victima prima quis	1.1	BTHRVS CVM	6.7.10
Victoria qua uera	12.1	Etholicum	2.4
Vindelicum fluuius	2.8	Externa	6.8
Vinnius mons	12.4	FALISCVM & Fidenatum	7
Virati gesta	17.2	GALLICVM	8.18.39.
Viridomarus Gallorum dux	4.2	Gallogracum	2.4
Virginus filiam perimit	24.1	HISTRICVM	2.4
Virtutis fiducia magna	2.2	Hispanicum	2.8
Virtute fortuna efficacior	6.2	ILLYRICVM	18.2.6
Virgis fluuius	12.4	Iugurthinum	32
Volsci Romanis inimicissimi	11.1	LATINVM	6.9
Vipetes populi	12.4	Liburnicum siue Illyricum	18
Vitica ciuitas	2.4	Ligusticum	17
Vulfinense bellum	2.1	MACEDONICVM	22.25.26
Vulsi opulentissimi	ibidem	Marianum	4.8
Vulsi a seruis suis pulsi	ibidem	Mithridaticum	5.8
Vulsi fortitudo	2.4	Mutinese	5.8
Vulturius praetor	1.4	NVMANTINVM	2.9
		PARTHICVM	4.1.6.8
X		Perusinum	6.0
Xantippus contra Romanos	2.2	Picente	1.8
Xantippi laus	ibidem	Piraticum	3.7
Xerxes contra Gracos	ibidē	Punicum	15.18.2.6
Y		SABINVM	9
Y Sara fluuius	2.8	Salentinum	1.8
Z		Samniticum	9.10
Zacynthos insula	9.2	Seruile	4.6
Zama oppidum	1.8	Sertorianum	4.9
Zeugma oppidum	11.8	Sexti Pompei	6.0
		Sociale	4.8
		Sparticum	4.7
		Syriacum	2.8
BELLORVM QVAERORUM mani gesserūt. catalogus.		TARENTINVM	11
ACHAICVM	2.7	Tigurinum	3.8
Allobrogicum	3.8	Theutonicum	ibidem
Antonij	6.2	Thracium	3.8
Asiaticum	3.1	VOLSINENSE	1.8
BALEARICVM	3.9	Ventidij	6.0
Bruti	5.9	SEDITIONES & discordia urbis	
CASSII	5.9	Roma quatuor	13.14.4.8
Catiliae	5.1	Seditio Apuleiana	4.4
Caesaris & Pompei	5.0	Seditio Caij Gracchi	ibidem
Ciule	4.8. 5.0	Seditio Drusiana	ibidem
Cleopatrae	6.2	Seditio Tiberij Gracchi	4.8
Creticum	3.8	AETATES tres pop. Ro.	5.30.4.2
Cimbricum	3.8		
Cypriacum	5.9		

F I N I S.

A		M	
Africa diffinitio, folio	116	Metius Albanorū dīctator quadrīgīs	123
Alba conditur	120	discerpitur	123
Anchises	117	N	
Aeneas	ibidem	Numitor ultīmus Albanorū rex	121
Alexander qui & Paris	118	Numa Pompilius secundus Ro. rex	123
Antenor	ibidem	P	
Ancus Martius rex quartus Ro.	123	Paris	118
Asia mulieri nomen	116	Patres creantur	122
Asiae terminus	ibidem	Patauium conditur	118
Ascanius filius Capis	117	Phrygia unde dicta	ibidem
Affaracus Troi filius	ibidem	Priamus filius Laomedontis	117
Auentinus	121	Priscus Tarquinius rex quintus Ro.	123
B		Pyrrhus filius Achillis	119
Brentesia	118	R	
C		Romulus rex primus Romanorū	122
Capis	117	Romuli & Rheimi dissidium	122
Caelius mons	123	Romae prima ponuntur moenia	122, 124
Creusa mater Aeneae	117	Romanum & Sabinorum regnum unū	123
D		S	
Dardania unde dicta	116	Salamina extruitur	117
Dardanus	ibidem	Senatores primi patres dicti	122
Dardanidae nunc Teucris	117	Seruius Tullius rex sextus Rom.	124
E		Sueui uicti	125
Erichthonius	117	Sylvius qui & Iulus	121
Euganei	118	T	
Europae ambitus	116	Tarquinius Supbus septimus rex Ro-	124
H		manorum	124
Helenus	119	Terrae diuisio in Asiam Africam & Eu-	116
Helena rapitur	118	ropam	116
Hercules Troiam inuadit	117	Teucus in conregem Dardaniae sulci-	117
Hesiona Priami foror	118	pitur 116. & alius	117
I		Tros inde Troia	117
Iani templum	123	Troia scropha & sus dicitur	119
Ilus in Ilium	117	Tullus Hostilius rex tertius Ro.	123
Iulus & Iulia gens	117, & 123	Turnus uincitur	120
L		V	
Laomedon moritur	117	Venetiae unde	118
Latinus rex	119	Vergilij & Liuij diuersa opinio	120
Lauinium extruitur	120		

F I N I S.

LVCII FLORI GESTO

RVM ROMANORVM EPITOMES LIB. PRIMVS.

PROLOGVS.

OPVLVS Romanus à rege Romulo in Cæsa-
rem Augustum septingentos per annos, tantum
operum pace belloq; gessit, ut si quis magnitudi-
nem imperij cum annis conferat, aetate ultra pu-
tet. Ita late per orbem terrarū arma circumtulit,
ut qui res eius legunt, non unius populi, sed gene-
ris humani facta discant. Nam tot laboribus, pe-
riculisq; iactatus est, ut ad cōstituendum eius im-
perium, contendisse uirtus, & fortuna uiderentur.

Quare quum præcipue hoc quoq; sicut cætera, operæ præcium sit cognosce-
re, tamen quia ipsa sibi obstat magnitudo, rerumq; diuersitas aciem intenti-
onis abrupte, faciam quod solent qui terrarū situs pingunt, in breui quasi
tabella totam eius imaginem amplectar, non nihil ut spero in admirationē
principis populi collaturus, si pariter atq; in semet uniuersam magnitudinē
eius ostendero. Si quis ergo populum Ro. quasi hominem consideret, to-
tamq; eius aetatem percenseat, ut cœperit, utq; adoleuerit, ut quasi ad quen-
dam iuuentæ florem peruenerit, ut postea uelut cōsenuerit, quatuor gradus
processusq; eius inueniet. Prima aetas sub regibus fuit, propè ccl. per an-
nos, quibus circum ipsam matrem suam cum finitimis luctatus est. Hæc erit
eius infantia. Sequens à Bruto Collatinoq; consulibus, in Appium Claudi-
um, Quintumq; Fuluium consules, cc. annos habet, quibus Italiam sub-
egit. Hoc fuit tempus uiris armisq; incitatissimum. Ideo quis adolescentiam
dixerit. Dehinc ad Cæsarem Augustum ccl. anni, quibus totum orbem
pacauit. Hic iam ipsa iuuenta imperij, & quasi quædam robusta maturitas.
A Cæsare Augusto in seculum nostrum, sunt non multo minus anni cc.
quibus inertia Cæsarum quasi cōsenuit, atq; decoxit, nisi quod sub Traia-
no principe mouet lacertos, & præter spem omnium senectus imperij quasi
reddita iuuentute reuirescit.

700. anni aſi
urbe condita
uſq; ad Au-
guſtum.

Aetatis gra-
dus pop. Ro.

DE ROMVLO PRIMO ROMANORVM REGE,
CAPVT PRIMVM.

Rimus ille & urbis, & imperij conditor Romulus fuit à Marte
genitus, & Rhea Syluia. Hoc de se Vestæ sacerdos grauida con-
fessa est, nec mox fama dubitauit, quū Amulij imperio abiectus
in profluentem cum Remo fratre non potuit extinguī. Siquidē
& Tyberinus amnē repressit, & relictis catulis lupa uagitum sequuta, ubera
a admouit

admoit infantibus, matremque se gessit. Sic repositos apud arborē Faustulus regis pastor tulit in casam, atque educavit. Alba tunc erat Latio caput, Iuli opus: nam Lauiniū patris Æneæ contēperat. Ab his Amulius iam bis septima sobole regnabat, fratre pulso Numitore, cuius ex filia Romulus. Igitur prima iuuentæ face patrū Amulū ab arce deturbat, auium reponit: ipse fluminis amator & montium, apud quos erat educatus, mœnia nouæ urbis agitat. Gemini erāt, uter auspicaret & regeret, adhibuere picula. Remus montem Auentinum, hic Palatinum occupauit. Prior ille sex uultures, hic postea, sed XII. uidit. Sic uictor augurio, urbem excitat: plenus spei bellatricē fore: ita illi assuetæ sanguini & prædæ aues pollicebant. Ad tutelā nouæ urbis sufficere uallum uidebatur, cuius dum irridet angustias Remus, idque increpat saltu, dubiū an iussu fratris, occisus est. Prima certe uictima fuit, munitionēque urbis nouæ sanguine suo consecrauit. Imaginē urbis magis quam urbem fecerat. Incolæ deerant. Erat in proximo lucus, hunc Asylum facit, & statim mira uis hominum, Latini, Tuscique pastores, quidam & transmarini Phryges, qui sub Ænea: Arcades, qui sub Euandro duce influxerāt. Ita ex uarijs quasi elementis congregauit corpus unū, populūque Romanū ipse fecit. Res erat unius ætatis. Populus uirorum. Itaque matrimonia à finitimis petita, quia non impetrabantur, manu capta sunt. Simulatis quippe ludis equestribus, uirgines, quæ ad spectaculum uenerant prædæ suere: & hæc statim causa bellorū. Pulsi fugatique uidentes. Ceniensium captum ac dirutū est oppidū. Spolia in super opima de rege, Feretrio Ioui manib. suis rex reportauit, Sabinis proditæ portæ per uirginem, nec dolo, sed puella precium rei, quam gerebant in sinistris, petierat: dubium clypeos, an armillas. Illi ut & fidem soluerent, & ulciscerentur, clypeis obruere. Ita admissis intra mœnia hostibus, atrox in ipso foro pugna, adeo ut Romulus Iouem oraret, ut scedam suorum fugam sisteret. Hic templum esto, inquit, Stator Iupiter. Tandē sequentibus, interuenere raptæ laceris comis. Sic pax facta cum Tatio, scedusque percussum, sequutaque res mira dictu, ut relictis sedibus suis nouam in urbem hostes demigrarent, & cum generis suis auitas opes pro dote sociarent. Auctis breui uiribus, hūc rex sapientissimus statum Reipub. imposuit, ut iuuentus diuisa per tribus, in equis, & in armis ad subita bella excubaret. Consilium Reipub. penes senes esset, qui ex autoritate patres, ob ætatem, senatus uocabantur. His ita ordinatis, quum repente concionem haberet, ante urbem apud Capræ paludem, è conspectu ablatas est. Discerptū aliqui à senatu putant ob asperius ingenium, sed oborta tempestas, solisque defectio consecrationis speciem præbuere. Cui mox Iulius Proculus fidem fecit, uisum à se Romulū affirmans, augustiore forma quam fuisset: mandare præterea ut se pro numine acciperent: Quirinū in cœlo uocari placitum dijs: ita gentium imperio Roma potiretur.

DE NUMA

Successit Romulo Numa Pompilius, quem Curibus Sabinis agentem uultu petiuere, ob inclytā uiri religionē. Ille sacra, & cærimonias, omnemque cultum deorum immortalium docuit. Ille Pontifices, Augures, Salios, ceterosque per sacerdotia: annū quoque in XII. menses, fastos dies, nefastosque descripsit. Ille Ancilia atque Palladiū, secreta quadā imperij pignora, Ianumque geminum, fidem pacis ac belli: in primis focum Vestæ uirginibus colendum dedit, ut ad simulachrum cœlestium syderum, custos imperij flamma uigilaret. Hæc omnia quasi monitu deæ Ægeriæ, quo magis barbari acciperēt. Eō denique ferocem populū redegit, ut quod ui & iniuria occupauerat imperium, religione atque iusticia gubernaret.

DE TULLO HOSTILIO. CAPVT III.

Excipit Pompiliū Numam Tullus Hostilius, cui in honorem uirtutis regnū ultro datum. Hic omnem militarem disciplinā, artemque bellandi condidit. Itaque mirum in modum exercitata iuuentute, prouocare ausus Albanos, grauem & diu principē populū. Sed quū pari robore frequentibus prælijs utrinque cōminuerentur, misso in compendium bello, Horatij, Curiatijque, trigeminis hinc atque inde fratribus, utriusque populi fata cōmissa sunt. Anceps, & pulchra contētio, exitusque ipso mirabilis. Tribus quippe illinc uulneratis, hinc duobus occis, qui supererat Horatius, addito ad uirtutē dolo, ut distraheret hostem simulat fugam, singulosque prout sequi poterant adortus exuperat. Sic rarum aliās decus unius manu parta uictoria est, quam ille mox parricidio scedauit. Flentem spolia circa se sponi quidem, sed hostis fororem uiderat: hunc tam immaturum uirginis amorem ultus est ferro. Citare leges nefas, sed abstulit uirtus parricidam, & facinus intra gloriam fuit. Nec diu in fide mansit Albanus. Nam Fidenati bello missi in auxiliū excedere, medijs inter duos expectauere fortunam. Sed rex callidus ubi inclinare se socios ad hostē uidet, tollit animos quasi ipse mandasset: spes inde nostris, metus hostibus. Sic fraus proditorum irrita fuit. Itaque hoste uicto, ruptorem scederis Metium Suffetium religatum inter duos currus, pernicibus equis distrahit, Albamque ipsam quamuis parentē, æmulam tamen diruit: quū prius omnes opes urbis, ipsumque populū Romanū transtulisset, prorsus ut conuanguinea ciuitas non perisset, sed in suum corpus redisset rursus uideretur.

DE ANCO MARTIO. CAPVT IIII.

Anteus deinde Martius, nepos ex filia Pompilij, pari ingenio. Hic igitur æt mœnia muro amplexus est, & interfluentem urbi Tyberinū, ponte cōmisit, Hostiamque in ipso maris, fluminisque confinio, coloniam posuit: iam tum uidelicet prælagiens animo futurum, ut totius mundi opes, & comœtus illo ueluti maritimo urbis hospitio reciperentur.

a 2 DE TAR

Remus occiditur.

Sabinarum raptus.

Prima spolia opima.

Senatus à Romulo constitutus.

Numa Pompilij instituta.

ad similitudinem.

Horatij & Curiatij.

Metij supplicium. Alba diruitur.

Hostia colonia.

Tarquinius postea Priscus quamuis transmarinæ originis, regnum ultro petens, accipit, ob industriam atq; elegantiam. Quippe qui oriundus Corintho, græcum ingenium Italicis artibus miscuisset. Hic & senatus maiestatem numero ampliauit, & centurijs tribus auxit: quamuis Actius Nauius numerum augeri prohiberet: summus augurio, quem rex in experimentum rogauit, fieri ne posset, quod ipse mente conceperat. Ille rem expertus augurio, posse respondit. Atq; hoc, inquit, agitabam, an cotem illam secare nouacula possem. Augur, potes ergo, inquit, & secuit. Inde Romanis sacer auguratus. Neq; pace Tarquinius, quam bello promptior. XII. nanq; Tusciæ populos frequentibus armis subegit, & inde Fasces, Trabeæ, Curules, Annuli, Phaleræ, Paludameta, Prætexta, inde quod aureo curru quatuor equis triumphatur, Togæ pictæ, tunicæq; Palmatæ, omnia deniq; decora & insignia quibus imperij dignitas eminet.

Ro. regum
insignia.

Seruius Tullius deinceps gubernacula urbis inuadit: nec obscuritas inhiabit, quamuis matre serua creatum. Nam ob eximiam indolē uxor Tarquinij Tanaquil liberaliter educauerat: & clarum fore uisa circa caput flamma promiserat. Ergo inter Tarquinij mortē, admittente regina substitutus in locum regis quasi ad tempus. Regnum dolo partum sic egit industria, ut iure adeptus uideretur. Ab hoc P. R. relatus in censum, digestus in classes, curijs atq; collegijs distributus. Summaq; regis solertia ita est ordinata Respublica, ut omnia patrimonij, dignitatis, ætatis, artiū, officiorumq; discrimina, in tabulis referrent, ac si maxima ciuitas minimę domus diligētia cōtineret.

Census ciuitatis.

Postremus omnium fuit regum Tarquinius, cui cognomen Superbo ex moribus datum. Hic regnum auitum, quod à Seruio tenebatur, rapere maluit quam expectare, immisisq; in eum percussoribus, scelere partam potestatem non melius egit, quam acquiserat. Nec abhorrebat moribus uxor Tullia, quæ ut uirum regem saluaret, super cruentum patrem uecta carpēto, consternatos equos egit. Sed ipse in senatum cædibus, in omnes, superbiaq; crudelitate grauior, bonos grassatus, quum sæuitiā iam domi fatigasset, tandem in hostes conuersus est: sic ualida oppida in Latio capta sunt, Ardea, Otriculum, Gabij, Sueffa, Pometia. Tum quoq; cruetus in suos. Neq; enim filium uerberare dubitauit, ut simulanti transfugam apud hostes hinc fides esset: cui Gabijs ut uoluerat recepto, atq; per nuncios cōsulenti quid fieri uellet, eminentia forte papauerū capita uirgula excutiens, quum per hoc interficiendos esse principes intelligi uellet: quæ superbia sic respondit. Tamen de manubijs captarum urbium templum erexit, quod quum inauguraretur, cædentibus cæteris deis (mira res dictu) restitere Iuuenta & Terminus. Placuit

Tullia impia
in parentē.

que crudelitate grauior
est bonis.

uatibus

uatibus contumacia numinum. Siquidem firma omnia, & æterna pollebantur. Sed illud horrendum, quod molientibus sedem, in fundamentis huiusmodi repertum est caput: nec dubitauere cuncti, monstrū pulcherrimum, imperij sedem, caputq; terrarum promittere. Tamdiu superbiam regis P. R. perpessus est, donec aberat libido: hanc ex liberis eius importunitatem tolerare non potuit, quorum quum alter ornatissimæ feminae Lucretiæ stuprum intulisset, matrona dedecus ferro expiauit. Imperiū tum regibus abrogatū.

Caput prodigiose repertū

Hæc est prima ætas P. R. & quasi infantia, quam habuit sub regibus septem, quadam fatorum industria, tam uarijs ingenio, ut Reipub. ratio & utilitas postulat. Nam quid Romulo ardentius? tali opus fuit, ut inuaderet regnum. Quid Numa religiosius? talem res poposcit, ut ferocis populi deorum metu mitigaretur. Quid ille militiæ artifex Tullus, bellatoribus uiris quam necessarius? ut acueret ratione uirtutem. Quid ædificator Ancus? ut urbem colonia extenderet, ponte iungeret, muro tueretur. Iam uero Tarquinij ornamenta & insignia quantam principi populo addiderunt ex ipso habitu dignitatem? Actus à Seruio census quid efficit, nisi ut ipsa se nosceret respublica? Postremo Superbi illius importuna dominatio non nihil, immo uel plurimum profuit. Sic enim effectum est, ut agitated inuicem populus, cupiditate libertatis incenderetur.

Igitur Bruto Collatinoq; ducibus & autoribus, quibus ultionem sui moriens matrona mandauerat, populus Romanus ad uindictam libertatis ac pudicitia decus, quodam quasi instinctu deorum concitus, regem repente destituit, bona diripit, agrum Marti suo cōsecrat, imperiū in eosdem libertatis suæ uindices transfert. Mutato tamen & iudice, & nomine. Quippe ex perpetuo annuū placuit, ex singulari duplex, ne potestas solitudine uel mora corrumpere. Consulesq; appellauit pro regibus, ut cōsulere se ciuibus suis deberē meminissent. Tantumq; libertatis nouæ gaudiū incesferat, ut uix mutati status fidem caperent, alterumq; ex consulibus tantum ob nomen, & genus regium, fasces abrogatis urbe dimitterent. Itaq; substitutus Valerius Publicola summo studio annixus est ad augendā liberi populi maiestatem. Nam & fasces ei pro libera concione submisit, & ius prouocationis aduersus ipsos dedit. Et ne specie arcis offenderet, eminentes ædes suas in plana submisit. Brutus uero fauori ciuium etiam domus suæ clade & parricidio uelliscatus est. Quippe quum studere reuocandis in urbem regibus liberos suos comperisset, protraxit in forum, & cōcione mediā uirgis cecidit, & securi percussit, ut planè publicus parens in locum liberorum adoptasse sibi populum Ro. uideret. Liber iam hinc P. R. prima aduersus externos arma pro libertate

a 3 corripuit.

Hinc siue inuidia deum, siue fato, rapidissimus procurentis imperij cursus parumper Gallorum Senonum incursione suppressit. Quod tempus P. R. nescio utrum clade funestius fuerit, an uirtutis experimentis speciosius. Ea certe fuit uis calamitatis, ut in experimentum illata putet diuinitus, scire uolentibus immortales dijs, an Romana uirtus imperium orbis mereret. Galli Senones, gens natura ferox, moribus incondita, ad hoc ipsa corporum mole perinde ac armis ingentibus adeo omni genere terribilis fuit, ut plane nata ad hominum interitum, urbium stragem uideret. Hi quondam ab ultimis terrarum oris, quam cingentur omnia oceano, ingenti agmine profecti, quam iam media uastassent, positis inter Alpes & Padum sedibus, ne his quidem contenti, per Italiam uagabantur. Tum Clusium oppidum obsidebant. Pro socijs ac foederatis P. R. intervenit. Missi ex more legati. Sed quod ius apud barbaros? Ferocius agunt. Mouent exinde certamen. Conuersis igitur a Clusio, Romanique uenientibus, ad Alliam flumen cum exercitu Fabius consul occurrit. Non Cremeram foedior clades. Itaque hunc diem fastis Roma mandauit. Fuso exercitu, iam incenibus urbis appropinquabant. Erant nulla praesidia. Tum igitur, aut nunquam alias apparuit uera illa Romana uirtus. Iampridem maiores natu amplissimis uis honoribus in forum coeunt: ibi deuouente pontifice, dijs se manibus consecrant, statimque in suas quisque aedes regressi sicut in trabibus erant, & amplissimo cultu, in curulibus sellis sese posuerunt, ut quam uenisset hostis, in sua dignitate morerentur. Pontifices & Flamines, quocumque religiosissimi in templis erat partim in dolijs defossa terra recondunt, partim imposita plaustris secum auferunt. Virgines simul ex sacro doto Vestae nudo pede fugientia sacra comitantur: tamen excepisse fugientes unus est plebe ferus L. Albinus, qui depositis uxore & filijs, uirgines in plaustrum recepit. Adeo tamen quoque in ultimis religio publica priuatis affectibus antecellebat. Iuuenis uero, quam satis constat uix mille hominum fuisse, duce Malio arcem capitolini montis insedit, obtestata ipsum quasi praesentem Iouem, ut quemadmodum ipsi ad defendendum templum eius concurrissent, ita ille uirtute eorum numine suo tueret. Aderant interim Galli, aperta quoque urbem primo trepidarunt quae subisset dolus: mox ubi solitudinem uident, pari clamore & impetu inuadunt. Patentes passim domos adeunt: ubi sedentes in curulibus sellis praetextatos senes, uelut Deos Geniosque uenerati, mox eosdem postquam esse homines liquebat, alioquin nihil respondere dignantes, pari uecordia mactant, facesque tectis iniiciunt, & totam urbem igne, ferro, manibus solo exaerant. Sex mensibus barbari (quos crederet) circa motum unum pepederunt, nec diebus modo, sed noctibus omnia experti. Quam tamen Manlius nocte subeuntes, clamore anseris excitatus, a summa rupe descendit, & ut spe hostibus demeret, quamquam in summa fame, tamen ad spe fiduciae panes ab arce iaculatus est. Et statim quodam die per medias hostium custodias, Fabium Pontificem ab arce demisit, quae solenne sacrum in Quirinali monte conficeret. Atque ille per media hostium tela incolumis religionis auxilio rediit, propitiosque deos renunciauit.

renunciauit. Nouissime quam iam obsidione sua barbaros fatigasset, mille pondus auri recessum suum uendicantes, idcirco ipsum per insolentiam quam ad iniqua pondera addito adhuc gladio, superbe uictos increparet, subito aggressus a tergo Camillus adeo cecidit, ut omnia incendiorum uestigia gallici sanguinis inundatione deleteret. Agere gratias dijs immortalibus pro ipso tantae cladis nomine libet. Pastorum casas ignis ille & flamma paupertatem Romuli abscondit. Incendium illud quid egit aliud, nisi ut destinata hominum ac deorum domicilio ciuitas non deleta, non obruta, sed expiata potius & illustrata uideatur? Igitur post assertam a Manlio, restituta a Camillo urbem, acrius etiam uehementiusque in finitimos surrexit. Ac primum omnium illam ipsam Gallicam gentem non contentus incenibus expulisse, quam per Italiam naufragia sua latius traheret, sic persequutus est duce Camillo, ut hodie nulla Senonum uestigia supersint. Semel apud Anienem trucidati, quam singulari certamine Manlius aureum torquem Barbaro inter spolia detraxit. Inde Torquati. Iterum Potino agro, quam in simili pugna L. Val. insidente galeae satyria alite adiutus retulit spolia. Et inde Coruini. Nec non tamen post aliquot annos, omnes reliquias eorum in Etruria ad lacum Vadimonis, Dolobella deleuit, ne quis extaret in ea gente, quam incensam a se Romam urbem gloriaretur.

BELLVM LATINVM. CAPVT XIII.

Conuersus a Gallis in Latinos, Manlio Torquato, Decio Murena consulis, semper quidem emulatione imperij & magistratuum infestos, tum uero contemptu urbis incensae, quam ius ciuitatis, partem imperij, ac magistratuum posceret, pari imperio, atque iam amplius quam congregari auderent: quo tempore quis celsisse hostem mirabile? quam alter consulum filium suum, quia contra imperium pugnauerat, quamuis uictorem occiderit, quasi plus in imperio esset quam in uictoria. Alter quasi monitu deorum capite uelato primum ante aciem dijs manibus se deuouerit, ut in confertissima se hostium tela iaculatus, nouum ad uictoriam iter sanguinis sui semita aperiret.

BELLVM SABINVM. CAPVT XV.

A Latinis aggressus est gentem Sabinorum, qui immemores factae sub Tito Tatio affinitatis quodam contagio belli se Latinis adiunxerunt. Sed Curio Dentato consule, omnem eum tractum, quae Nar ambit fontesque Velini, Adriatico tenus mari, igne ferroque uastauit: qua uictoria tantum hominum, tantum agrorum redactum in potestate, ut in utro plus esset, ne ipse posset existimare qui uicerat.

BELLVM SAMNITICVM. CAP. XVI.

Precibus deinde Campaniae motus non pro se, sed quod est speciosius, pro socijs Samnitas inuadit. Erat foedus cum utrisque percussum: sed hoc Campani sanctius, & prius omnium suorum deditio fecerunt. Sic ergo Romanus bellum Samniticum tanquam sibi gessit. Omnium non modo Italia, sed toto orbe terrarum pulcherrima Campaniae plaga est. Nihil mollius caelo: denique bis floribus uernat,

uernat, nihil uberius solo: ideo Liberi, Cererisq; certamen dicitur: nihil hospitalius mari. Hic illi nobiles portus, Caieta, Misenus, & tepentes fontibus Baiæ, Lucrinus & Auernus, quædam maris ocia. Hic amici uitibus mōtes, Gaurus, Falernus, Massicus, & pulcherrimus omnium Vesuuius, Aetnæ ignis imitator. Vrbes ad mare, Formiæ, Cumæ, Puteoli, Neapolis, Herculeum, Pompeij, & ipsa caput urbium Capua, quondam inter tres maximas, Romæ Carthaginemq; numerata. Pro hac urbe, ijs regionibus P. R. Samnitas inuasit, gentem, si opulentiam queras, aureis & argenteis armis, discolori ueste, usq; ad ambitum armatam. Si insidiarum fallaciã, saltibus fere & montium fraude grassantem. Si rabiem ac furorem, sacratis legibus, humanisq; hostijs in exitum urbis agitatam. Si pertinaciam, sexies rupto foedere cladibusque ipsis animosiores. Hos tamen quinquaginta annis per Fabios & Papirios patres, eorumq; liberos ita subegit ac domuit, ita ruinas ipsas urbium diruit, ut hodie Samniũ in ipso Samnio requirat, nec facile appareat materia quatuor & uiginti triumphorum. Maxime tamen nota & illustris ex hac gente clades apud Caudinas furcas, Veturio Posthumioq; cõsulis, accepta est. Clauso enim per insidias intra eum saltum exercitu, unde nõ posset euadere, stupens occasione tanta dux hostium Pontius, Herenniũ patrem consuluit: & ille, Mitteret omnes, uel occideret, sapienter ut senior suaserat. Hic armis exutos mittere sub iugum maluit, ut nec amici forent beneficio, & post flagitium hostes magis. Itaq; & cõsules magnifice uoluntaria deditioe turpitudinem foederis dirimunt, & ultionem flagitans miles Papirio duce (horribile dictu) subiectis ensibus per ipsam uiam ante pugnam furit, & in congressu arsisse omnium oculos, hostis autor fuit: nec prius finis cædibus datus, quàm iugum & hostibus, & duci capto, reposuerunt.

BELLVM ETHRVSCVM ET SAMNITICVM.
CAPVT XVII.

HActenus P. R. cum singulis gentium, mox aceruatim, tamen sic quoq; par omnibus, Etruscorũ XII. populi in id tẽpus incitati, antiquissimus Italiæ populus Samnitium, reliqui in excidium Romani nominis repente coniurant. Erat terror ingens tot simul, tantorumq; populorum. A latere, Etruria infesta, quatuor agminum signa uolitabant. Ciminius interim saltus in medio, ante inuius planẽ quasi Calydonius, uel Hercinius, adeo tunc terrore erat, ut senatus consuli denunciaret, ne tantum periculi ingredi auderet. Sed nihil horum terruit ducẽ, quin fratre præmissis exploraret accessus. Ille per noctem pastorio habitu speculatus omnia refert. Tum sic Fabius Maximus periculosissimum bellum, periculo explicauit. Nam subito inconditos atque palantes aggressus est, captisque superioribus iugis, in subiectos suo more detonauit. Ea nanque species fuit illius belli, quasi in terrigenas è coelo ac nubibus tela mitteretur: nec incruenta tamen illa uictoria: nam oppressus in sinu

in sinu uallis alter consulum Decius more patrio deuotum dijs manibus obtulit caput, solennẽq; familiæ suæ consecrationẽ in uictoriæ præcij redegit.

BELLVM TARENTINVM, ET CVM PYRRHO
REGE. CAPVT XVIII.

Sequitur bellum Tarentinum, unum quidem titulo & nomine, sed uictoria multiplex. Hoc enim Campanos, Apulos, atq; Lucanos, & caput belli Tarentinos, idem totam Italiam, & cum istis omnibus Pyrrhum clarissimũ Græciæ regem, una ueluti ruina pariter inuoluit, ut eodem tempore & Italiã consummaret, & transmarinos triumphos auspicaretur. Tarentũ etiam La Tarentinũ. cedæmoniorum opus, Calabriae quondam & Apuliæ, totiusq; Lucaniæ caput, tum magnitudine & muris, portuq; nobili, tum mirabili situ. Quippe in ipsis Adriatici maris faucibus posita, in oras nostras, Histriã, Illyricum, Epyrum, Achaiam, Aphricam, Siciliam uela dimittit. Imminet portui ad prospectum maris positum urbis Theatrum, quod quidẽ causa miseræ ciuitati fuit omnium suarum calamitatum. Ludos forte celebrabant, quum remigantes littori Romanas classes inde uident, atq; hostem rati, emicãt, sine discrimine insultant: qui aut, aut unde Romani, nec satis norant. Aderat sine mora querelam ferens legatio: hanc quoq; foedius per obscenam, turpemq; dictu contumeliam uiolant. Ex hinc bellum: sed apparatus horribilis, quum tot simul populi pro Tarentinis confurgerent, omnibusq; uehementior Pyrrhus, qui semigræcam ex Lacedæmonijs conditoribus ciuitatem uindicaturus, cum totius uiribus Epyri, Thessaliae, Macedoniae, incognitisq; in id tẽpus elephantis, mari, terra, uiris, equis, armis, addito insuper ferarum terrore, ueniebat. Apud Heracleam, & Campaniæ fluuium Lyrin Leuino consule, prima pugna: quæ tam atrox fuit, ut Ferentaneæ turmae præfectus inuectus in regem turbauerit, coegeritq; proiectis insignibus prælio excedere. Factum erat, nisi elephantum conuersi in spectaculum belli procurrissent, quorum tum magnitudine, tum deformitate, & nouo colore simul ac stridore consternati equi, quum incognitas sibi belluas amplius quàm erant suspicarent, fugã, stragemq; late dederunt. In Apulia deinde apud Asculum melius dimicatum est, Curio, Fabricioq; Cons. Iam quippe belluarum terror exoleuerat, & Caius Minutius quarta legionis hastatus, unius proboscide abscisa mori posse belluas ostenderat. Itaq; & in ipsas pila cõgesta sunt: & in turres uibratae faces, tota hostium agmina ardentibus ruinis operuerunt: nec alius cladi finis fuit, quàm nox dirimeret, postremusq; fugientium ipse rex à satellitibus humero saucius in armis suis referretur. Lucaniæ suprema pugna sub Arufinis, quos uocant, campis, ducibus iisdem qui superius. Et tunc tota uictoria exitum, quẽ datura uirtus fuit, casus dedit. Nam productis in primam aciem rursus elephantis, unũ ex his pullũ adacti in caput reli grauis ictus auertit: qui quum per stragẽ suorum percurrens stridore quereretur, mater agnouit, & quasi uindicatura exiliit;

exiuit, tum omnia circa quasi hostilia graui timore permiscuit: ac si cædem ferat, quæ primam uictoriam abstulerant, secundam parem facerēt, tertiam sine contouersia tradidere. Nec uero tantum armis, & in campis, sed consilijs quoq; & domi, & intra urbem cum rege Pyrrho dimicatum est. Quippe post primam uictoriã rex callidus intellecta uirtute Romana, statim desperauit armis, seq; ad dolos contulit. Nam interemptos cremauit, captiuosq; indulgenter habuit, & sine precio restituit. Missisq; deinde legatis in urbem, omni modo adnixus est, ut in amicitiam reciperetur. Sed bello & pace, foris & domi, omnem in partem Romana uirtus tum se probauit: nec aliã magis quam Tarentina uictoria ostendit populi Romani fortitudinem, senatus sapientiam, ducum magnanimitatem. Qui nam illi fuerunt uiri, quos ab elephantis primo prælio obrutos accipimus? omniũ uulnera in pectore, quidã hostibus suis immortui, omniũ in manibus enses, & relicte in uultibus minæ, & in ipsa morte ira uiuebat. Quod adeo Pyrrhus miratus est, ut diceret: O quod facile erat orbis imperiũ occupare, aut mihi Romanis militibus, aut me rege Romanis. Quæ autẽ eorum qui superfuerunt in reparando exercitu festinatio: quũ Pyrrhus, uideo me, inquit, planè Hercules sydere procreatũ, cui quasi ab angue Lernæo tot cæsa hostium capita de sanguine suo renascuntur. Qui autẽ ille senatus fuit? quũ perorante Appio Cæco pulsus cum muneribus suis ab urbe legatus: Interrogatus a rege suo, quid de hostiũ sede sentirent: Urbem templum sibi uisum, senatum regnum esse confiterentur. Quales porro ipsi duces uel in castris: quum medicum uenale regis Pyrrhi caput afferentẽ Curius remisit: Fabricius oblata sibi a rege imperij partẽ, repudiãuit. Vel in pace: quũ Curius fictilia sua Samnitico præferret auro: Fabricius decẽ pondo argenti, circa Ruffinum cõsularem uirum, quasi luxuriam censoria grauitate damnaret. Quis ergo miretur his moribus, uirtute militum, uictorem P. R. fuisse: unoq; bello Tarentino intra quadrienniũ maximã partem Italiae, fortissimas gentes, opulentissimas urbes, uberrimasq; regiones in deditiõne redigisse? Aut quid adeo fidẽ superet? quoniã si principia belli cum exitu conferantur, uictor primo prælio Pyrrhus totam tremẽtã Italiae, Campaniã, Lyrim, Fregellasq; populatus, propè captã urbẽ a Prænestina arce prospexit, & a uigesimo lapide oculos trepidæ ciuitatis fumo, ac puluere impleuit. Eodem postea bis exuto castris, bis saucio, & in Graciã suam trans mare, ac terras fugato, pax, & quies, & tanta adeo de opulentissimis tot gentibus spolia, ut uictoriã suam Roma nõ caperet. Nec enim ullus pulchrior in urbẽ, aut speciosior triumphus intrauit, quũ ante hunc diẽ nihil nisi pecora Volcorũ, greges Sabinorum, carpenta Gallorũ, fracta Samnitum arma uidisset. Tum si captiuos aspiceres, Molossi, Thessali, Macedones, Brutius, Apulus, atq; Lucanus. Si pompas, aurum, purpura, signa, tabulæ, Tarentinæq; delitiæ. Sed nihil libentius P. R. aspexit, quam illas, quas timuerat, cum turribus suis bel-

luas

luas, quæ non sine sensu captiuitatis summissis ceruicibus, uictores equos sequebantur.

BELLVM PICENTE. CAPVT XIX.

OMnis mox Italia pacem habuit. Quid enim post Tarentum auderet? nisi quod ultro persequi socios hostium placuit. Domiti hinc Picentes, sed caput gentis Asculum Sempronio duce, qui tremẽte inter præliũ campo Tellurem deam, promissa æde placauit.

Tellus dea.

BELLVM SALENTINVM. CAP. XX.

Salentinum Picentibus additum, caputq; regionis Brundisium in clypeo portu, S. M. Attilio duce. Et in hoc certamine uictoriæ precium templum sibi parastoria Pales ultro poposcit.

Pales dea.

BELLVM VOLSINENSE. CAPVT XXI.

Postremi Italicorum in fide mansere Volsini opulentissimi Etruscorũ, implorantes opem aduersus seruos quondam suos, qui libertatem a dominis datam, in ipsos crexerãt, translataq; in se Repub. dominabantur. Sed hi quoq; duce Fabio Gurgite, pœnas dederunt.

DE SEDITIONIBVS. CAPVT XXII.

Hæc est secunda ætas P. R. & quasi adolescentia, qua maxime uiruit, & quodam flore uirtutis exarsit, ac fremuit. Ita q; quædã adhuc ex pastorem Imperatorem, inficiantem quas promiserat prædas, facta in castris seditione lapidauit. Quod sub Appio Claudio noluit uincere hostem, quum posset. Quod duce Valerone detrectantibus plerisq; militiam, fracti cõsulis fasces. Inde quod clarissimos principes, quod aduersarent uoluntati suæ, exultatione mulctauit. Ut Coriolanum colere agros iubentem: nec minus ille ferociter iniuriam armis uindicasset, nisi quod iam inferentem signa filium, mater Veturia, lachrymis suis exarmauit. Ut ipsum Camillum, quod inique inter plebem & exercitum diuississe Veientem prædam uideretur. Sed hic melior obsessis in capta urbe consuluit: & mox supplices de hoste Gallo uindicauit. Cum senatu quoque de æquo, bonoq; certatum est: adeo ut relictis sedibus solitudinem, & interitum patriæ suæ minarentur.

Posthumius lapidatus est.

PRIMA VRBIS DISCORDIA. CAP. XXIII.

Prima discordia ob impotentiam sceneratorum, quibus in terga quoque feruenter seuenientibus, in Sacrum montem plebs armata secessit, ægreq; nec nisi tribunos impetrasset, Menenij Agrippæ, facundi & sapientis uiri autoritate reuocata est. Extat orationis antiquæ satis efficax ad concordiam fabula, qua dissensisse inter se quondã humanos artus dicitur, quod omnibus opere fungentibus solus uenter immunis ageret, deinde moribundos a se iunctione reddisse in gratiam, quando sensissent, quod eius opera redactis in sanguinem cibus irrigarentur.

Menenius Agrippa.

b SECUNDA

Decemviri.
XII. tabula.
Ap. Claudius.
Secundam in urbe decemvirates libido conflauit. Allatas à Græcia leges decem principes lecti iubente populo conscripserant, ordinataq; erat in duodecim tabulis tota iustitia: quum tamen traditos fasces regio quodam furore retinebant. Ante cæteros Appius Claudius ed insolentia elatus est, ut ingenuam uirginem stupro destinaret, oblitus & Lucretia, & regum, & iuris, quod ipse composuerat. Itaq; quum oppressam iudicio filiam trahi in seruitutē uideret Virginius pater, nihil cunctatus in medio foro manu sua interfecit, admotisq; signis cõmilitonum, totam eam dominationem obfessam armis, in carcerem & catenas ab Auentino monte detraxit.

TERTIA VRBIS DISCORDIA.
CAPVT XXV.

Tertiam seditionem excitauit matrimoniorum indignitas, ut plebei cum patricijs iungerentur, qui tumultus in monte Ianiculo duce Canuleio Tribunoplebis, exarsit.

QUARTA VRBIS DISCORDIA.
CAPVT XXVI.

Quartam honorum cupido, ut plebei quoque magistratus crearentur, Fabius Ambustus duarum pater, alteram Sulpitio patricij sanguinis dederat, alteram plebeio Stoloni. Hæc quodam tempore, quod lictoria uirgæ sonum ignotum penatibus suis expauerat, à forore satis insolenter irrita iniuriam non tulit. Itaq; nactus tribunatum honorum & magistratuū consortium, quamuis inuito senatui extorsit. Verū in his ipsis seditionibus, principem populum non immerito suspexeris. Siquidem nunc libertatem, nunc pudicitiam, tum natalium dignitatem, honorum decora, & insignia uindicauit. Inter omnia hæc nullius acrior custos, quàm libertatis fuit. Nullaque in precium eius potuit largitione corrumpi, quū ut in magno, & in dies maiore populo interim perniciosi ciues existeret. Sp. Cassium agraria lege, Melium largitione suspectum regi, & dominationis, præsentis morte multauit. Ac de Spurio quidem supplicium pater ipsius sumpsit. Hūc Quintij dictatoris imperio in medio foro magister equitum Seruilius Hala confodit. Manliū uero Capitolij uindicem, quia plerosq; debitorum liberauerat, altius se & inciuilius efferentē, ab illa, quam defenderat, arce deiecit. Talis domi ac foris, talis pace belloq; populus Romanus fretum illud adolescentiæ, id est, secundam imperij ætatem habuit, in qua totam inter Alpes fretumq; Italiam armis subegit.

LVCII

LVCII FLORI EPI.

TOMES LIBER SECUNDVS.

CAPVT PRIMVM.

OMITA subactaq; Italia, P. R. propè quingentesimum annum agens, quū bona fide adoleuisset, si quod est robur, si qua iuuentas, tum ille uere robustus & iuuenis, & par orbi terrarū esse cœpit. Itaque mirū & incredibile dictu, qui propè quingentis annis domi luctatus est (adeo difficile fuerat dare Italia caput) his c. c. annis qui sequuntur, Africā, Europam, Asiam, totum denique orbem terrarum belis, uictorijsq; peragrauit.

PRIMVM BELLVM PUNICVM. CAP. II.

Igitur uictor Italiae populus, quum à terra fretū usq; uenisset, more ignis, qui obuias populatus incēdio syluas, interueniente flumine abruptitur, paulisper substittit. Mox quum uideret opulentissimā in proximo prædam, quodam modo Italiae suæ abscissam, & quasi reuulsam, adeo cupiditate eius exarsit, ut quatenus nec mari iungi, nec pontibus posset, armis belloq; iungenda, & ad continentem suam reuocanda bello uideretur. Sed ecce ultro ipsis uiam pandentibus fati, nec occasio defuit, quum de Pœnorū impotentia, scēderata Sicilia ciuitas Messana quereretur. Affectabat enim ut Roma nus, ita Pœnus Siciliā, & eodem tempore paribus uterq; uotis ac uiribus imperium orbis agitabat. Igitur specie quidem socios iuuandi, re autem sollicitante præda (quanquam territare nouitas rei, tanta tamen in uirtute fiducia est) ille rudis, ille pastorius populus, uereq; terrestris ostendit nihil interesse uirtutis, equis an nauibus, terra an mari dimicaretur. Appio Claudio consule primum fretum ingressus est, fabulosis infame monstris, æstuq; uiolentum: sed adeo non est exterritus, ut ipsam illam ruentis æstus uiolentiam pro munere amplecteretur, statimq; ac sine mora Hieronem Syracusanū regē tanta celeritate uicit, ut ipse ille se prius uictum quàm hostē uideret fateretur. Duillio Cornelioq; consulibus, etiā mari cōgredi ausus est. Tum quidē ipsa uelocitas classis comparatē, uictoriæ auspiciū fuit. Intra enim sexagesimū diē, quàm cæsa sylua fuerat, c. l. x. nauium classis in ancoris stetit, ut non arte facta, sed quodam munere deorū conuersa in naues, atq; mutata arbores uiderentur. Prælij uero fama mirabilis, quum illas celeres uolucresq; hostium naues, hæc graues, tarda q; comprehenderet. Longe illis nauticæ artes detorque re remos, & ludificari fuga rostra. Iniectæ em ferreæ manus, machinæq; aliæ, ante certamen multum ab hoste derisæ, coactiq; hostes quasi in solido decernere. Victor ergo apud Liparas,mersa & fugata hostium classe, primū

b 2 illum

illum matritum egit triumphum. Cuius quod gaudium fuit: quū Duilius Imperator non contentus unius diei triumpho, per uitam omnem ubi à cœna rediret, præluere funalia, præcinere sibi tibias iussit, quasi quotidie triumpharet. Pro tanta uictoria leue huius prælij damnum fuit. Alter consul interceptus Gneus Cornelius Asina, qui simulato colloquio euocatus atq; oppressus fuit, perfidiae Punicæ documentum. Calatino dictatore, ferè omnia præsidia Pœnorū Agrigento, Drepano, Panormo, Eryce, Lilybæo detraxit. Trepidatum est semel circa Camerinentium saltum, sed eximia uirtute Calurnij Flammæ tribuni militum euasimus, qui lecta ccc. manu infestum & infestum ab hostibus tumulum occupauit, adeoq; moratus hostes, dum exercitus omnis euaderet, ac sic pulcherrimo exitu, Termopylarum & Leonidæ famam adæquauit. Hoc illustrior noster, quod expeditioni tantæ superfuit, & superuixit, licet nihil scripserit sanguine. Lutio Cornelio Scipione, quum iam Sicilia suburbana esset populi Ro. prouincia, serpente latius bello in Sardiniam, annexamq; ei Corsicam transit, ubi & hic Caralæ urbis excidio incolas terruit, adeoq; omnis terra maricq; Pœnos expugnauit, ut iam uictoriæ nihil nisi Africa ipsa restaret. M. Atilio Regulo duce iam in Africam nauigabat bellum. Nec deerant qui ipso Punici maris nomine, ac terrore deficerent, augente insuper Tribuno Mannio metu, in quem nisi paruisset, securi districta Imperator; metu mortis nauigandi fecit audaciam: mox uentis remisq; properatū est, tantusq; terror hostici aduentus Pœnis fuit, ut apertis penè portis Carthago caperetur. Belli prima præmium fuit ciuitas Clypea. Prima enim à Punico littore quasi arx & specula procurrit, & hæc & c c c. amplius castella uastata sunt. Nec cum hominibus modo, sed cum monstris quoq; dimicatum est, quum quasi in uindictam Africæ, nata miræ magnitudinis serpens, posita apud Bragadam castra uexaret. Sed omnium uictor Regulus quum terrore nominis sui late circumtulisset, quumq; magnam uim iuuentutis, ducesq; ipsos aut cepisset aut haberet in uinculis, classemq; ingenti præda onustam & triumpho grauē in urbē præmisisset, etiam ipsam caput belli Carthaginē urgebat obsidione, ipsūq; portis inhærebat. Hic paulum circumacta fortuna est, tantum ut plura deessent Romanæ urbis insignia, cuius ferè magnitudo calamitatibus approbatur. Nā conuersis ad externa auxilia hostibus, quum Xantippum illis duce[m] Lacedæmon misisset, à uiro militiq; peritissimo uincimur, cū foeda clade, Romanisq; usu incognita. Viuus in manus hostiū uenit fortissimus Imperator. Sed ille quidem par tantæ calamitati fuit. Nam nec Punico carcere fractus est, nec legatione suscepta. Quippe diuersa quàm hostes mandauerant censuit, ne pax fieret, ne cōmutatio captiuorum recipere[re]t. Sed nec illo uoluntario ad hostes suos reditu, nec ultimo siue carceris seu crucis supplicio deformata intactas. Imò his omnibus admirabilior, qd aliud quàm uictus de uictoribus, quia

Serpens apud
Bragadam.

Regulus.

quia Carthago non cesserat, de fortuna triumphauit. Populus autem Romano acrior, infestiorq; pro ultione Reguli, quàm pro uictoria fuit. Metello igitur consule spirantibus altius Pœnis, & reuerso in Siciliam bello, apud Panormum sic hostes cecidit, ut ne amplius ea in insula concitaretur. Argumentum ingentis uictoriæ, centum circiter elephantorū captiuitas. Sic quoq; magna præda, si gregem illam non bello, sed uenatione cepisset. P. Claudio consule non ab hostibus, sed à dijs ipsis superatus est, quorum auspicia contempserat, ibi statim classe demersa, ubi ille præcipitari pullos iusserat, quod purgnare ab his uetaret. M. Fabio Buteone consule, classē hostiū in Africæ mari apud Egimurum iam in Italiam ultro nauigantē cecidit. Quamuis Octauio triumphus tempestate interciderit, quum opulenta præda classis aduersis acta uentis naufragio suo Africam & Syrtis, omniū imperia gentium, insularū littora impleuit. Magna clades, sed nō sine aliqua principis populi dignitate intercepta tempestate uictoria, & triumphum perisse naufragio. Et tamen quum Punicæ prædæ amnis insulisq; fluitaret, P. R. triumphauit Luctatio Catulo cōsule: tandem bello finis impositus apud insulas, quibus nomen Egates: nec maior alia in mari pugna, quippe cōmeatibus, exercitu, propugnaculis, armis, grauis hostium classis, & in eis quasi tota Carthago, quod ipsum exitio fuit. Romana classis prompta, leuis, expedita, & quodā genere castrensis, ad similitudinē pugnae equestris, sic remis quasi habenis agebat, & in hos uel in illos ictus mobilia rostra speciem uiuentiū præferebat. Itaq; momēto temporis lacerata hostium rates totū inter Siciliam Sardiniamq; pelagus naufragio suo operuerunt. Tanta deniq; fuit illa uictoria, ut de excidendis hostium moenibus non quæreretur. Superuacuum uisum est in arcemurosq; seruire, quum iam in mari esset deleta Carthago.

BELLVM LIGVSTICVM. CAPVT III.

PERACTO Punico bello, sequuta est breuis sane, & quasi ad recipiendum spiritum requies, argumentumq; pacis, & bona fide cessantium armorum. Tunc primum post Numam clausa fuit porta Iani, sed statim, ac sine mora patuit. Quippe iam Ligures, iam Insulares Galli, necnō & Illyrici lacebāt. Sic de sub Alpbis, id est, de sub ipsis Italiæ faucibus gentes, deo quodam asidue incitante, ne rubiginem ac situm arma sentirent: deniq; ita quotidiani & quasi domestici hostes tyrocinia militū imbuebant, nec aliter utraq; gente quasi cote quadam P. R. ferrum suæ uirtutis acuebat. Ligures imis Alpium, Ligures iugis adhærentes, inter Varum & Macram flumen, implicitos dumis syluestribus, maior aliquanto labor erat inuenire quàm uincere. Tutū locis & fuga, durum atq; uelox genus, ex occasione magis latrocinia quàm bella faciebat. Itaq; quū diu multumq; eluderēt Salij, Deceates, Oxybij, Euburates, al. saltu, uis, latebris, incognitas tandē Fuluius latebras eorū ignibus sepsit, Bebius in plana deduxit, Posthumius ita exarmauit, ut uix reliquerit ferrū, quo terra coleretur.

al. saltu, uis, latebris.
Alij, Maxubij

GAllis Insubribus, & his accolis Alpium, animi ferarum, corpora plus quàm humana erant. Sed experimēto deprehensum est: quippe sicut primus impetus eis maior quàm uirorum est, ita sequens minor quam sceminarum. Alpina corpora humenti cælo educata, habēt quiddam simile niuibus suis, quæ mox ut caluere pugna, statim in sudorem eunt, & leui motu, quasi sole laxantur. Hi sæpe & aliàs, sed Britomaro duce non prius soluturos se baltea, quàm Capitolium ascendissent, iurauerant. Factum est. Victos enim Æmilium in Capitolio discinxit. Mox Afronico duce uouere de nostrorum militum præda Marti suo torquem. Intercepit Iupiter uotū: nam de torquibus eorum aureum trophæū Ioui Flaminius erexit. Vitidomaro rege Romana arma Vulcano promiserant: aliorum uota ceciderūt. Occiso enim rege Marcellus tertia post Romulum patrē Feretrio Ioui arma suspendit.

al. Ariobistone.

Ilyrij seu Liburni sub extremis alpium radicibus agunt, inter Arsam Tyriumque flumen, longissime per totum Adriatici maris littus effusi. Hi regnante Teuca muliere populationibus non contenti, licentiæ scelus addiderūt. Legatos quippe nostros, ob ea quæ deliquerant iure agentes, nec gladio quidem, sed ut uictimas securi percutiūt, præfectos nauium igne comburunt, idque quo indignius foret, mulier imperabat. Itaque Cn. Fuluius Centimalo duce, late domant. Strictæ in principū colla secures, legatorum manibus litauere.

Post primum Punicum bellum uix quadriennis requies. Ecce alterum bellum minus quidem spatio: nec enim amplius quàm XVIII. annos habet: sed adeo cladiū atrocitate terribilius, ut si quis conferat damna utriusque populi, similior uictio sit populus qui uicit. At pudebat nobilem populū, ablatum mare, raptæ insulæ, dare tributa quæ iubere consueuerat. Hinc in ultionem puer Hannibal ad aram patri iurauerat: nec remorabatur. Igitur in causa belli Saguntus deleta est, Hispaniæ ciuitas opulenta, fideique erga Romanos magnum quidem, sed triste monumentū, quam in libertate cōmuni scedere exceptam Hannibal causas nouorum motuum quærens, & suis, & ipsorum manibus euertit, ut Italiam sibi rupto scedere aperiret. Summa fœderum Romanis religio est. Itaque ad auditum sociæ ciuitatis obsidium, memores icti cum Pœnis quoque fœderis, non statim ad arma procurrunt, dum prius more legitimo quæri malunt. Interim iam nouem mensibus fessi fame, machinis, ferro & igne, uersa denique in rabiem fide, immanem in foro excitant rogam, tum deluper se suosque cum omnibus opibus suis ferro & igne corrumpunt. Huius tantæ cladis autor Hannibal poscitur. Tergiuersantibus Pœnis, dux legationis Romanorum: Quæ, inquit, mora est? Fabius. In hoc ego sinu bellum affero & pacem, utrum eligitis? utrum placet sumite. Quumque succlamatum esset,

Saguntus deleta.

esset, utrum uellet daret. Bellum igitur, inquit, accipite: & excusso in mediâ curiæ togæ gremio, non sine horrore, quasi planè sinu bellum ferret, effudit. Similis exitus belli initio fuit. Nam quasi has inferias sibi Saguntinorum ultimæ dire in illo publico parricidio incendioque mandassent, ita manibus eorum uastatione Italiae, captiuitate Africae, ducū & regū, qui id gessere bellum, exitio parentatum est. Igitur ubi semel se in Hispania mouit illa grauis & luctuosa Punici belli uis atque tempestas, destinatumque Romanis iam diu fulmen, Saguntino igne conflauit, statim quodam impetu raptâ, medias perfregit alpes, & in Italiam ab illis fabulosæ altitudinis niuibus, uelut cælo missa descendit: ac primū quidem impetus turbo, inter Padum & Ticinū ualido statim fragore detonuit. Tunc Scipione duce fusus exercitus: saucius & ipse uenisset in hostium manus Imperator, nisi protectum patrem pretextatus admodum filius, ab ipsa morte rapisset. Et hic erit Scipio, qui in exitum Africae crescit, nomen ex malis eius habiturus. Ticino Trebia succedit. Hic secunda belli Punici procella defecit Sempronio consule: tunc callidissimi hostes frigidum & niuale nocti diem, quum se ignibus prius oleoque fouissent, horribile dictu, homines à meridie & sole uenientes, nostra nos hyeme uicerunt. Trasimenus lacus tertium fulmen Hannibalis, Imperatore Flamini. Ibi quoque ars noua Punice fraudis. Quippe nebula lacus, palustribusque uirgultis tectus, equitum terga subito pugnantiū inuasit. Nec de dijs possumus queri. Imminentem temerario duci cladē prædixerant insidentia signis agmina, & aquilæ prodire nolentes, & commissam equitibus ingens terræ tremor: nisi illum horrorem soli equitum uirorumque discursus, & mora uehementius arma fecerint. Quartum, id est penè ultimum uulnus imperij, Cannæ ignobilis Apuliæ uicus, sed magnitudine cladis emerfit, & XL. milium cæde parta nobilitas. Ibi in exitium infelicis exercitus, dux, terra, cælum, dies, tota denique rerum natura consensit. Siquidem non contentus simulatis transfugis Hannibal, qui mox terga pugnantiū ceciderant: insuper callidissimus Imperator, patentibus in capis obseruato loci ingenio, quod & sol ibi acerrimus, & plurimus puluis, & Eurus ab Oriente semper quasi ad constitutum, ita instruxit aciem, ut Romanis aduersus hæc omnia aduersis, quasi secum cælum tenens, uento, puluere, sole, pugnaret. Itaque duo maximi exercitus cæsi, ad hostium fatietatem, donec Hannibal diceret militi suo, Parce ferro. Ducum effugit alter, alter occisus est: dubium uter maiore animo. Paulum puduit, Varro non desperauit. Documenta cladis: cruentus aliquandiu Aufidus. Pons de cadaueribus iussu ducis factus in terrorem Vergelij. Modicum duo annulorum Carthaginensium missi, dignitasque equestris taxata mensura. Dubium deinde non erat, quin ultimum illum diem habitura fuerit Roma, quintumque intra diem epulari Hannibal in Capitolio potuerit, si quod Pœnum illum dixisse Maharbalē Bomilcaris ferunt Hannibal quemadmodum sciret uincere, sic uti uictoria scisset. Tum quidem illum (ut dici uulgo solet) aut fatum urbis imperaturæ, aut ipsius mens mala,

Cannæ.

al. secundum.

vetus lectio habet, in terrente Vergello.

& auersi à Carthagine dii, in diuersum abstulerunt, quū uictoria posset uti, *Alij, perrexit* frui maluit, relictaq; Roma, Campaniam, Tarentumq; peragrarē, ubi mox & ipse & exercitus ardor elanguit, adeo ut uerum dictum sit, Capuam Hannibali Cannas fuisse. Siquidē inuictum Alpibus, indomitū armis, Campaniæ, quis crederet, solæ, & tepentes fontibus Baiæ subegerunt. Interim respirare Romanus, & quasi ab inferis emergere. Arma nō erant, detracta sunt templis. Deerat iuuentus, in sacramentū militiæ liberata seruitia. Egebāt arario, opes suas libens senatus in mediū protulit, nec præter quod in bullis, singulisq; annulis erat, quicquā sibi auri reliquere. Eques sequutus exemplum, imitatēq; equitem tribus, deniq; uix sufficere tabulæ, uix scribarū manus. Leuino, Marcelloq; consulibus, quum priuatae opes in publicū deferrent. Quid autē in eligendis magistratibus, quæ centuriarū sapientia, quū iuniores à senioribus consilium de creandis consulibus petiuere. Quippe aduersus hostē toties uictorē, tā callidū, nō uirtute tantū, sed suis etiā pugnare consilijs oportebat. *Fabius cum* Prima redeuntis, & ut sic dixerim, reuiuiscētis imperij spes Fabius *stator.* fuit, qui nouā de Hannibale uictoriā cōmentus est, non uelle pugnare. Hinc illi cognomen nouū, & Reip. salutare, cunctator. Hinc illud ex populo, ut imperij scutū uocaret. Itaq; per Samniū totū, per Falernos Gauranosq; saltus sic maceravit Hannibalē, ut qui frangi uirtute nō poterat, mora cōminuere. Inde Claudio Marcello duce etiā congregi ausus est, cominus uenit, & pepulit, & Campania sua, & ab obsidione Nolæ urbis excussit. Ausus & Sempronio Gracco duce, per Lucaniā sequi, & premere terga cedentis, quāuis tūc (ō pudor) manu seruili pugnaret. Nā hucusq; tot mala cōpulerant, sed libertati donati, fecerant de seruitute Romanos. O horribilē in tot aduersis fiducia, o singularē animum ac spiritum populi Romani, tam arctis, afflictisq; rebus, quum de Italia sua dubitaret, ausus est tamen in diuersa respicere, dumq; hostes in iugulo per Campaniā, Apuliamq; uolitarent, mediamq; iam de Italia Africam facerent, eodē tempore & hunc sustinebat, & in Sicilia, Sardinia, Hispaniā diuisa per terrarū orbē arma mittebat. Sicilia mandata Marcello, nec diu restitit. Tota enim insula in una urbe superata est, grande illud, & ante id tempus inuictū caput Syracusæ, quāuis Archimedis ingenio defendere, aliquando cesserunt. Longe illi triplex murus, totidēq; arces, portus ille marmoreus, & fons celebratus Arethuse, nisi quod haec tenus profuere, ut pulchritudini uictæ urbis parcere. Sardinia Graccus arripuit, nihil illi gentiū feritas, insanorūq; (nam sic uocantur) immanitas montiū profuere. Saxiū in urbes, urbemq; urbium Caralim, ut gens contumax uilisq; mortis, saltē desiderio patrij soli domaretur. In Hispaniam missi Gneus & Publius Scipiones, spem totā Pcenis eriperant, sed insidijs Punicæ fraudis oppressi rursus amiserant. Magnis quidem illi prælijs quū Punicas opes cecidissent, sed Punicæ insidiæ alterū ferro castrametantē, alterum quū euasisset in turrim, cinctum facibus

facibus opprefferunt. Igitur in ultionem patris ac patrii missus cum exercitu Scipio, cui tam grande de Africa nomen fata decreuerant, bellatricem illam, uiris armisq; nobilem Hispaniam, illam seminariam hostilis exercitus, illam *Hispanis.* Hannibalis eruditricem (incredibile dictū) totam à Pyrenæis montibus, in Herculis columnas, & oceanū recuperauit, nescias citius, an facilius: quā uelociter, quatuor anni fatent: quā facile, uel una ciuitas probat: eodē quippe quo obfessa est die, capta est, omenq; Africanæ uictoriæ fuit, quod tam facile capta est Hispanica Carthago. Certum est tamen ad profligandam prouinciam maxime profecisse singularem ducis sanctitatem: quippe qui captiuos *Scipionis sanctitas.* pueros, puellasq; præcipuæ pulchritudinis barbaris restituerit, ne in conspectum quidem suum passus adduci, ne quid de uirginitatis integritate delibasse saltem uel oculis uideretur. Hæc inter diuersa terrarū populū Romanus, nec ideo tamen Italiæ uisceribus inhaerentem summouere poterat Hannibalem Carthaginensem. Pleraq; ad hostem defecerant, & dux acerrimus contra Romanos Italicis quoque uiribus utebatur. Iam tamen eum plerisq; oppidis & regionibus excusseramus. Tarentinus ad nos redierat. Iam & Capua sedes, & domus, & patria altera Hannibalis tenebatur: cuius amissio tantum Pceno duci dolorē dedit, ut inde totis uiribus in Romam conuerteret. O populum dignum orbis imperio, dignum omnium fauore & administratione hominum ac deorum. Compulsus ad ultimos metus, ab incepto non destitit, & de sua urbe sollicitus, Capuam tamen non omisit, sed parte exercitus sub Appio consule relicta, parte Flaccum in urbem sequuta, absens simul præfensq; pugnabat. Quid ergo miramur? Mouenti castra à tertio lapide Hannibali iterum ipsos deos, deos inquam (nec fateri pudebit) restitisse: tãta enim ad singulos illius motus uis imbrium effusa est, tanta uentorum uiolentia coorta, ut diuinitus hostem summoueri, non à caelo, sed ab urbis ipsius moenibus, & capitolio uideretur. Itaque fugit, & cessit, & in ultimum se Italiæ recipit sinum, quum urbem tantum non adortam reliquisset. Parua res dictu, sed ad magnanimitatē pop. Romani probandam satis efficax, quod illis ipsis, quibus obsidebatur diebus ager, quem Hannibal castris insiderat, uenalis Romæ fuit, hastæq; subiectus inuenit emptorem. Voluit Hannibal contra fiduciam imitari, subiecitq; argentarias urbis tabernas, nec emptor inuentus est, ut scias etiam præfagia satis fuisse. Nihil actum erat tanta uirtute, sine tanto fauore deorum. Siquidē ab Hispania Hasdrubal frater *Hasdrubal.* Hannibalis cum exercitu nouo, nouis uiribus, noua belli mole ueniebat. Actum erat proculdubio, si uir ille se cum fratre iunxisset: sed hunc quoque castrametantem, Claudius Nero cum Liuiο Salinatōre debellat. Nero in ultimo Italiæ angulo summouebat Hannibalem. Liuius in diuersissimam partem, & in ipsas nascentis Italiæ fauces signa conuerterat, tanto, qua omnis longissima Italia, solo interiaceret. Quo consilio, qua celeritate consules castra coniunxerint,

xerint, inopinanterq; hostem collatis signis compresserint, neque id fieri Hannibal senserit, difficile dictu est. Certe Hannibal re cognita, quum proiec- tum fratris caput ad sua castra uidisset, Agnosco, inquit, in felicitatem Carthaginis. Hæc fuit illius uiri non sine præfagio quodam fati imminenti- s primæ confessio. Iam certū erat Hannibalē etiam ipsius confessione posse uinci: sed tot rerum prosperarum fiducia plenus populus Romanus, magni existi- mabat asperimū hostem in sua Africa debellare. Duce igitur Scipione in ipsam Africam tota mole conuersus, imitari cœpit Hannibalem, & Italiæ sug- clades in Africa uindicare. Quas ille (dij boni) Hasdrubalis copias, quos Sy- phacis exercitus fudit: Quæ, quantaq; utriusq; castra facibus illatis una no- cte deleuit: Deniq; iam non à tertio lapide, sed ipsas Carthaginis portas ob- sidione quatiebat: sic factum est, ut inhaerentē atq; incubantem Italiæ extor- queret Hannibalem. Non fuit maior sub imperio Romano dies quā illi, quum duo omnium, & antea & postea ducum maximi, ille Italiæ, hic Hispa- niæ uictor, collatis signis direxere aciē. Sed & colloquium fuit inter ipsos de legibus pacis. Steterunt diu mutua admiratione defixi: ubi de pace non conuenit, signa cecinere. Constat utriusq; confessione, nec melius instrui aciem, nec acrius potuisse pugnari: hoc Scipio de Hannibalis, Hannibal de Scipionis exercitu prædicauerunt. Sed tamen Hannibal cessit, præmiumq; uictoriæ Africa fuit, & sequutus Africam terrarum orbis.

BELLVM MACEDONICVM PRIMVM. CAP. VII.

Post Carthaginem uinci neminē puduit. Sequutæ sunt statim Africam gentes, Macedonia, Græcia, Syria, cæteraq; omnia, quodam quasi aestu & torrente fortunæ. Sic primi omnium Macedones, affectator quondam im- perij populus. Itaq; quamuis tunc Philippus regno præsideret, Romani ta- men dimicare sibi cum rege Alexandro uidebantur. Macedonicum bellum nomine amplius quā spectatione gentis fuit. Causa cœpit à fœdere Phi- lippi, quo rex iam pridem dominantem in Italia Hannibalem sibi sociaue- rat: postea creuit, implorantibus Athenis auxilium contra regis iniurias, quū ille ultra ius uictoriæ, in templa, aras & sepulchra ipsa sæuere. Placuit senatui opem tantis ferre supplicibus. Quippe iam gentium reges, duces, populi, na- tiones, præsidia sibi ab hac urbe petebant. Primo igitur Leuino consule po- pulus Romanus Ionium mare ingressus, tota Græciæ littora ueluti trium- phanti classe peragrauit. Spolia quippe Sicilia, Hispaniæ, Sardinia, Africa præferabat. Et manifestam uictoriam, nata in prætoria puppe laurus polli- cebatur. Aderat sponte in auxilium Attalus rex Pergamorum. Aderant ^{Attalus.} Rhodij nauticus populus, quibus à mari consul, à terris omnia equis uirisq; ^{Rhodij.} quatiebat. Bis uictus rex, bis fugatus, bis exutus castris, quū tamen nihil ter- ribilius Macedonibus fuit ipso uulnerum aspectu, quæ non spiculis, neque sagittis, nec ullo Græculo ferro, sed ingentibus pilis, nec minoribus adacta gladijs

gladijs ultra mortē patebant. Enimuero Flaminio duce inuios antea Chao- num montes, Pindumq; amnem per abrupta uadentē, & ipsa Macedonia claustra penetrauimus. Introisse uictoriæ fuit. Nam postea nunquam ausus congregi rex ad tumulos, quos Cynocephalas uocant, uno ac ne hoc quidē iusto prælio opprimitur, & illi quidē consul pacē dedit, regnumq; concessit: mox ne qd esset hostile, Thebas, & Eubœam, & grassantē sub Nabide suo Lacedæmona compescuit. Græciæ uero ueterē statū reddidit, ut legibus uiue- ret suis, & auita libertate fruere. Quæ gaudia: quæ uociferationes fuerūt? Quum hoc forte Nemeæ in Theatro, Quinquennialibus ludis à præcone ca- neretur, quo certauere plaufu? quid florum in consulē profuderunt? Et iterū, iterumq; præconē repetere illam uocem iubebant, qua libertas Achaia pro- nunciabatur, nec aliter illa consulari sententia, quā modulatissimo aliquo ti- biarum aut fidium cantu fruebantur.

BELLVM SYRIACVM REGIS ANTIOCHI CAP. VIII.

Macedoniam statim, & regem Philippum Antiochus excepit quodam casu, quasi industria sic gubernate fortuna, ut quemadmodū ab Africa in Europā, sic ab Europa in Asiam ultro se suggerētibus causis, imperiū pro- cederet, & cum terrarum orbis situ ipse ordo uictoriarum nauigaret. Non aliud formidolosius fama bellū fuit. Quippe quum Persas, & Orientē, Xer- xem, atq; Dariū cogitarent, quando perfossi inuij montes, quando uelis opertum mare nunciaretur, ut hos cœlestes minæ territabant, quū humore continuo Cumanus Apollo sudaret. Sed hic fauentis Asiæ suæ numinis ti- mor erat. Sed nec sanè uiris, opibus, armisq; quicquam copiosius Syria, sed in manibus tam ignaui regis inciderat, ut nihil fuerit in Antiocho speciosius, quā quod à Romanis uictus est. Impulere regem in id bellū, illinc Thoas ^{Antiochi} Etholiæ princeps, inhonoratam apud Romanos querens aduersus Macedo- nes militiæ suæ societatem: hinc Hannibal, qui in Africa uictus, profugus, & pacis impatiens hostem populo Romano, toto orbe quarebat. Et quod il- lud fuisset periculum, si se consilijs eius rex tradidisset? si Asiæ uiribus usus fuisset miser Hannibal? Sed rex suis opibus, & nomine regio fretus satis ha- buit bellum mouere. Europa iam dubio procul iure ad Romanos pertine- bat. Hic Lyfimachiam urbem in littore Thracio positam à maioribus suis Antiochus ut hæreditario iure repetebat. Hoc uelut sydere Asiatici belli mo- ta tempestas, & maximus regum conuentus, fortiter indicto bello quū in- genti strepitu, ac tumultu mouisset ex Asia, occupatis statim insulis, Græ- cisq; littoribus, otia & luxus tanquam uictor agitabat, Eubœam insulam continenti adhærentem tenui fretu, reciprocantibus aquis Euripus abscidit. Hic ille positus aureis, fericisq; tentorijs, sub ipso freti murmure quū inter flu- enta tibijs, fidibusq; concineret, collatis undique, quamuis per hyemem ro- sis, ne cum aliquo ducum genere agere uideretur, uirginum puerorumq; ^{Thoas.} delectus

delectus habebat. Talem ergo regem iam sua luxuria debellatum, populus Ro. Attilio Glabrione consule, in insula aggressus, ipso statim aduentu sui initio, coegit ab insula fugere. Tam precipitem apud Thermopylas assequutus locum, CCC. Laconum speciosa caede memorandum, ne ibi quidem fiducia loci resistentem, mari ac terra cedere coegit. Statim & euestigio itur in Syriam. Classis regia Polixenidi, Hannibaliq; commissa. Nam rex praellu nec spectare poterat. Igitur duce Aemilio Regillo a remigantibus Rhodijs tota laceratur, ne sibi placeant Athenae. In Antiocho uicimus Xerxem, in Aemilio Alcibiadem aequauimus, Ephesijs Salamina pensauimus. Consule Scipione, cui frater ille modo uictor Carthaginis Africanus uoluntaria legatione aderat, debellari regem placet: & iam toto cesserat mari: sed nos imus ulterius. Meandrum ad amnem, montemq; Syphilum castra ponuntur. Hic rex incredibile dictu quibus auxilijs, quibus copijs confederat. Trecenta milia peditum, equitum falcatorumq; curruum no minor numerus. Elephantis ad hoc immensa magnitudinis auro, purpura, argento & suo ebore fulgentibus, aciem utriusq; uallauerat. Sed haec omnia praepedita magnitudine sua. Ad hoc imbre, qui subito superfluis mira felicitate Persicos arcus corruerat. Primum trepidatio, mox fuga, dehinc triumphus fuerunt. Victo & supplici pacem atq; parte regni dari placuit, eo libentius quod tam facile cessisset.

BELLVM ETHOLICVM. CAPVT IX.

Syriaco bello successit, ut debebat, Etholicum. Victo quippe Antiocho, Romanus faces Asiatici belli persequerat. Ergo Fulvio Nobiliori mandata ultio est. Hic protinus caput gentis Ambraciam, regiam Pyrrhi, machinis quatit. Sequuta deditio. Aderant Etholorum precibus Attici, Rhodij: & memineras auxilijs: sic placuit ignoscere. Serpit tamen latius in proximos bellum, omnemq; late Cephaleniam, Zacynton, & quicquid insularu in eo mari inter Ceraunios montes, iugumq; Maleu, Etholici belli accessio fuerit.

BELLVM HISTRICVM. CAPVT X.

Histri sequuntur Etholos. Quippe bellantes eos nuper adiuuerant, & initia pugnae prospera hosti fuerunt, eademq; exitij causa. Nam quu Cnei Manlij castra cepissent, opimacq; praedae incubarent, epulantes, ac ludibundos plerosq; aut ubi essent praepoculis nescientes, Appius Pulcher inuadit: sic cum sanguine & spiritu male partam reuoluere uictoria. Ipse rex Apulo equo impositus, quum subinde crapula & capitis errore lapsaret, captum sese uix & aegre postquam experrectus est, didicit.

BELLVM GALLOGRAECVM. CAP. XI.

Gallograciam quoq; Syriaci belli ruina conuoluit: fuerant inter auxilia regis Antiochi. An fuisset cupidus triumphus Manlius, an eos inuifos simulauerit, dubiu certe: negatus est uictori triumphus, quia causam belli non approbavit senatus. Caeteru gens Gallograecoru, sicut ipsum nomen inditio est, mixta

† Themistoclem.

est, mixta & adulterata est: reliquia Galloru, quibus etiam Brenno duce uastauerant Graeciam, mox Orientem sequuti, in media Asia parte etiam sedere. Itaq; ut frugum semina mutato solo degenerant, sic illa genuina feritas eoru Asiatica amoenitate mollita est. Duobus itaque praelljs suis fugatiq; sunt: quamuis sub aduentu hostis relictis sedibus, in altissimos se montes recepissent, quos Tolostobogi, Tectofagiq; iam infederant. Vtrinq; fundis sagittisq; acti, in perpetuam se pacem dederunt. Sed alligati miraculo quodam fuere, quum catenas moribus & ore tentassent, quum offocandas inuicem fauces praebuissent. Na Orgiagontis regis uxor, a Centurione stupru passa, memorabili exemplo custodiam euasit: reuulsumq; militis caput ad maritum suum retulit.

BELLVM MACEDONICVM SECVNDVM.

CAPVT XII.

Quum alia aliaq; gentes Syriaci belli sequuntur ruinam, Macedonia se rursus erexit: fortissimum populum memoria, & recordatio suae nobilitatis agitabat, & successerat Philippo filius Perse, qui semel in perpetuum uictam esse Macedoniam non putabat ex gentis dignitate: multo uehementius sub hoc Macedones quam sub patre consurgunt. Quippe Thracum in uires suas traxerant. Atq; ita industria Macedonum, uiribus Thracum, disciplinam Macedonicam tentauere. Accessit his consilium ducis, qui situm regionum suaru summo speculatus Hemo, positus per abrupta castris, ita Macedonia suam armis ferroq; uallauerat, ut no reliquise aditum, nisi a caelo uenturis hostibus uideretur. Nam Martio Philippo consule, eam prouinciam ingressus populus Romanus, exploratis diligenter accessibus per Astrudem paludem, per acerbos dubiosq; tumulos, illa quae uolucris quoq; uidebantur inuia, accessit, regemq; securu, & nihil tale metuentem, subita belli eruptione terruit: cuius tanta trepidatio fuit, ut pecuniam omnem in mare iusserit mergi, ne periret: classem cremari, ne incenderetur. Paulo consule quum maiora & crebra essent imposita praedia, per alias uias Macedonia depressa est: summa quidem arte & industria ducis, quum alias minatus, alias irrepsisset: cuius aduentus ipse eo terribilis regi fuit, ut interesse non auderet, sed gerenda ducibus bella mandauerit. Absens ergo uictus, fugit in maria, insulamq; Samothracem fretus celebri religione, quasi templa & ara possent defendere, quem nec montes sui, nec arma potuissent. Nemo regum diutius amissa fortuna conscientiam retinuit. Supplex quum scriberet ad Imperatorem, ab illo, quo confugerat templo, nomenq; epistolae notarat suum, regem addidit. Sed nec reuerentior captae maiestatis alius Paulo fuit: quum in conspectu uenisset hostis in templum recepit, & in conuiuijs adhibuit, liberosq; admonuit suos, ut fortunam, cui tantum liceret, reuererentur. Inter pulcherrimos hunc quoq; populus Romanus de Macedonia duxit, atq; uidit triumphum. Quippe cuius spe-

ius spectaculo triduū impleuerit: primus dies signa tabulasq̄, sequens arma pecuniasq̄ transiuit, tertius captiuos, ipsumq̄ regem attonitum adhuc, tanquam subito malo stupentem. Sed multo prius gaudium uictoriæ populus Ro. quàm epistolis uictoris perceperat. Quippe eodē die quo uictus est Perfes in Macedonia, Romæ cognitū est. Duo iuuenes candidis equis apud Iturnæ lacum, puluerem & cruorem abluabant: hī nunciare Castorem & Pollucē fuisse, creditū uulgo quod gemini fuissent; interfuisse bello, quod sanguine maderent: a Macedonia uenire, quod adhuc anhelarent.

BELLVM ILLYRICVM. CAPVT XIII.

Macedonici belli contagio traxit Illyricos. Ipsi quidem ut Romanum à tergo distringerent, à Perse rege cōducti pecunia, militauere. Sine mora ab Anitio prætore subiguntur. Lofcordā caput gentis deesse sufficit. Statim sequuta deditio est. Deniq̄ hoc bellum ante finitum est, quàm geri Romæ nunciaretur.

BELLVM MACEDONICVM TERTIVM.
CAPVT XIII.

Quodam fato, quasi ita conuenisset inter Pœnos & Macedonas, ut tertio quoq̄ uincerentur. Eodem tempore utriq̄ arma mouere. Sed prior iugū excutit Macedo, aliquanto quàm ante grauior dum cōtemnitur. Causā belli propē erubescenda, quippe regnum pariter & bellum uir ultimæ fortis *Andrisicus*. Andrisicus inuaserat, dubium liber an seruus, mercenarius certe, sed quia uulgo Philippus, & similitudine Pseudophilippus uocabatur, regiam formam, regium nomen, animo quoq̄ regio impleuit. Igit̄ dum hæc ipsa contemnit populus Ro. Iuuentio prætore contentus, uirum nō Macedonicis modo, sed Thraciæ quoq̄ auxilijs ingētibus ualidum, temere tentauit. Inuictus quoq̄, non à ueris regibus, sed ab illo imaginario & scenico rege superatus. Sed consule Metello, amissum cum legione prætorem, plenissime ultus est. Nam & Macedonia seruitute multauit, & ducē belli deditū ab eo ad quem confugerat, Thraciæ Regulo, in urbem in cathenis reduxit, hoc quoq̄ illi in malis suis indulgente fortuna, ut de eo pop. Ro. quasi de rege uero triumpharet.

BELLVM PŪNICVM TERTIVM. CAP. XV.

Tertium cum Africa bellum & tempore exiguum fuit (nam quadriennio patratum est) & in comparatione priorum, minimum labore. Non enim tam cum uiris, quàm cum ipsa urbe pugnatum est: sed plane maximo euentu, quippe eo tandem Carthago finita est. Atq̄ si quis trium temporū momenta consideret, primo commissum est bellum, profligatum secundo, tertio uero confectum est. Sed huius causa belli, quod contra fœderis legem, aduersus Numidas quidem semel parasset classem & exercitū, frequens aut̄ Masinissæ fines territaret. Sed huic bono socioq̄ regi fauebat. Quum bellū federet, de belli fine tractatum est. Cato inexpiabili odio delendā esse Carthaginem,

thaginem: & quum de alio consulere, pronuntiabat Scipio Nasica seruandam, ne metu ablato æmula urbis, luxuriari felicitas urbis inciperet. Mediū senatus elegit, ut urbs tantum loco moueretur. Nihil enim speciosius uidebatur, quàm esse Carthaginē, quæ non timeretur. Igitur Manilio, Cenforinoq̄ consulibus, populus Romanus aggressus Carthaginem, spe pacis iniecta, traditā à uolentibus classem, sub ipso ore urbis incendit. Tum euocatis principibus, si salui esse uellent, ut migrarent finibus imperatū. Quod pro rei atrocitate adeo mouit iras, ut extrema mallent. Comploratum igitur publice statim, & pari uoce clamatum est, ad arma: seditq̄ sententia, quoquo modo reuellandum: non quia spes ulla iam superesset, sed quia patriam suā mallent hostium, quàm suis manibus eueri. Qui rebellantum fuerit furor, uel hinc intelligi potest, quod in usum nouæ classis tecta domusq̄ resciderūt, & in armorum officinis aurum & argentū pro ære ferroq̄ conflatum est, in tormentorum uincula matronæ crines suos contulerunt. Mancino deinde consule, terra mariq̄ feruebat obsidio. Operis portus nudatus, & primus, & sequens iam murus, quum tantum Byrsa, quod nomen arci fuit, quasi altera ciuitas restitebat. Quamuis profligato urbis excidio, tamen fatale Africæ nomen Scipionum uidebatur. Igitur in alium Scipionem conuersa Respub. finem belli reposcebat. Hūc Paulo Macedonico procreatum, Africani illius magni filius in decus gentis assumpserat, hoc scilicet fato, ut quam urbem concusserrat auus, nepos euerteret. Sed quam maxime mortiferi esse morsus solēt morientium bestiarum, sic plus negocij fuit cum semirutata ciuitate Carthagine, quàm integra. Compulsis in unam arcem hostibus, portū quoq̄ maris Romanus obsederat. Illi alterum ibi portum ab alia urbis parte foderunt, nec ut fugerent, sed quia nemo illos nec euadere posse credebat, inde quasi enata subito classis erupit. Tū interim iam diebus, iam noctibus, noua aliqua moles, noua machina, noua perditorum hominū manus, quasi ex obruto incendio, subita de cineribus flamma prodibat. Deploratis nouissime rebus, XL. se milia uirorum dederunt, quod minus credas, duce Hasdrubale. Quanto fortius fœmina, & uxor ducis: quæ comprehensis duobus liberis, à culmine se domus in medium misit incendium, imitata reginam, quæ Carthaginem condidit. Quanta urbs deleta sit, ut de cæteris taceam, uel ignium mora probari potest: quippe per continuos decem & septem dies uix potuit incendiū extingui, quod domibus ac templis suis sponte hostes immiserant, ut quatenus urbs eripi Romanis non poterat triumphis, arderet.

BELLVM ACHAICVM. CAPVT XVI.

Quasi seculum illud euerfionibus urbium curreret, ita Carthaginis ruinā, statim Corinthos excepit, Achaia caput, Graciæ decus, inter duomaria Ionium & Ægeum quasi spectaculo exposita. Hæc, facinus indignū, ante oppressa est, quàm in numero certorum hostium referretur. Critolaus

causa belli, qui libertate à Romanis data aduersus ipsos usus est. Legatos Romanos dubium an & manu, certe oratione uiolauit. Igitur Metello ordi-
nanti, cui tum maxime Macedoniae mandata est ultio, & hinc Achaicum bel-
lum: ad primam Critolai manum, Metellus consul per patentis Elidis cam-
pos, toto cecidit Alphæo. Et uno prælio peractū erat bellum, iam & urbem
ipsam terrebat obsidio: sed fato rerum, quum Metellus dimicasset ad uicto-
riam, Mumius uenit. Hic alterius ducis dignitate exercitum sub ipsis Isthmi
faucibus fudit, geminosq; portus sanguine infecit. Tandē ab incolis deserta
ciuitas, direpta primum, deinde tuba præcinēte deleta est. Quid signorum,
quid uestium, quid ue tabularū raptum, incensum atq; proiectū est? Quan-
tas opes & abstulerit & cremauerit, hinc scias, quod quicquid Corinthij æris
toto orbe laudatur, incendio superfuisse comperimus. Nam æris notam pre-
ciosiorē ipsa opulentissimæ urbis fecit iniuria, quia incēdio perustis plurimis
statuis atq; simulachris, æris, auri, argentiq; uenæ in cōmune fluxere.

Corinthia
era.

RES IN HISPANIA GESTAE. CAPVT XVII.

VT Carthaginem Corinthos, ita Corinthū Numantia sequuta est. Nec
deinde toto orbe quicquā tantum in armis fuit. Post illa duo clarissima
urbium incēdia, late atq; passim, nec per uices, sed simul pariter, quasi unum
undiq; bellum fuit, prorsus ut inde, quasi agitantibus uentis diffudisse quæ-
dam belli incendia toto orbe uideretur. Hispaniæ nunquam animus fuit ad-
uersus nos uniuersæ consurgere, nunquam conferre uires suas libuit, neq; aut
imperare, aut libertatem tueri suam publice. Alioquin ita undiq; mari, Pyre-
næoq; uallata est, ut ingenio situs, ne adiri quidem potuerit. Sed antea à Ro-
manis obfessa est, quam se ipsa cognosceret, & sola omnium prouinciarum ui-
res suas, postquam uicta est, intellexit. In hac propē ducentos per annos di-
micatum est, à primis Scipionibus in primum Cæsarem Augustum, nō coti-
tinue, nec cohæreter, sed prout lacefferant. Nec cum Hispanis initio, sed cum
Pœnis in Hispania. Inde contagio, & series, causaq; bellorum. Prima per Py-
renæum iugum signa Romana P. & Cn. Scipiones intulerūt, prælijsq; ingen-
tibus Hannonem & Hasdrubalem fratrem Hannibalis ceciderunt, raptaq;
erat impetu Hispania, nisi fortissimi uiri in ipsa sua uictoria oppressi Punica
fraude cecidissent, terra mariq; uictores. Igitur quasi nouam integramq; pro-
uinciam ultor patris & patris Scipio ille mox Africanus, inuasit. Isq; statim
capta Carthagine, & alijs urbibus non contentus Pœnos expulisse, stipen-
diariam nobis prouinciā fecit, omnem citra ultraq; Hiberum subiecit im-
perio. Primus Romanorum ducum uictor ad Gades & oceani oram perue-
nit. Plus etiam prouinciā retinere, quam facere studuit. Itaq; per partes iam
huc, iam illuc missi duces, qui ferocissimas, & ad id temporis Hiberas gentes
adeo impatientes iugi, multo labore, nec incruentis cœraminibus seruire do-
cuerūt. Cato ille Cenforinus, Celtiberos, id est, robur Hispaniæ, aliquot præ-
lijs fregit.

lijs fregit. Gracchus pater ille Gracchorum, eosdem c. & l. urbium euerfione
mulctauit. Metellus ille, qui ex Macedonia cognomen meruerat, & Celtibe-
ricus fieri, quum & Contrebiā memorabili cepisset exemplo, & Verfobri-
gis maiori gloria pepercit. Lucullus, Turdulos, atq; Vaceos, de quibus Sci-
pio ille posterior singulari certamine, quū à rege fuisset prouocatus, optima
retulerat. Decius Brutus aliquando latius Gallecos Lusitanosq;, omnis Ga-
latiæ populos, formidatūq; militibus flumen Obluionis, peragratoq; ui-
ctor oceani littore, non prius signa conuertit, quam cadentem in maria so-
lem, obrutumq; aquis ignem, non sine quodā sacrilegij metu & horrore de-
prehendit. Sed tota certaminum moles cum Lusitanis fuit & Numantinis,
nec immerito, quippe solis gentium duces contigerunt. Fuisset & cum omni-
bus Celtiberis, nisi dux illius motus, initio belli oppressus esset, summæ uir
astutiæ & audaciæ, si recessisset Salondicus, qui hastam argenteam quatiens
uelut cœlo missam, uaticinanti similis omnium in se mentes conuerterat. Sed
quum pari temeritate sub nocte castra cōsulis adisset, iuxta tentoriū ipsū,
pilo uigilis exceptus est. Cæterum Lusitanos Viriatus crexit, uir calliditatis
acerrimæ, qui ex uenatore latro, ex latrone subito dux atq; Imperator, & si
fortuna cessisset, Hispaniæ Romulus, non contentus libertatem suorum de-
fendere, per quatuordecim annos omnia citra ultraq; Hiberum & Tagum
igni ferroq; populatus, castra etiam prætorū & præsidum aggressus, Clau-
dium Vnimanum penē ad internecionem exercitus cecidisset, insignia tra-
beis & fascibus nostris quæ ceperat, in montibus suis trophæa fixisset. Tan-
dem eum Fabius Maximus consul oppresserat: sed à successore Seruilio uio-
lata uictoria est, quippe qui conficiendæ rei cupidus fractum ducem, & ex-
trema deditiois agitantem, per fraudem & insidias, & domesticos percusso-
res aggressus, hanc hosti gloriā dedit, ut uidere aliter uinci nō potuisset.

Salondicus

Viriatus

BELLVM NUMANTINVM. CAPVT XVIII.

Numantia, quantum Carthaginis, Capuæ, Corinthi opibus inferior,
ita uirtutis nomine & honore par omnibus, summūq; si uiros æsti-
mes, Hispaniæ decus: quippe quæ sine muro, sine turribus, modice edito in
tumulo apud flumen Durium situata, quatuor milibus Celtiberorum XL.
miliū exercitū, per annos XIII. sola sustinuit: nec sustinuit modo, sed
sæuius aliquanto pertulit: pudendis fœderibus affecit. Nouissime quum in-
uictam esse constaret, opus quoque eo fuit, qui Carthaginem euerterat. Nō
temere, si fateri licet, ullius causa belli iniustior. Segidenfes socios & consan-
guineos Romanorum manibus elapsos exceperant: habita pro eis depreca-
tio nihil ualuit, quum se ab omni bellorū contagione remouerent, in legitimi
fœderis precium iussi arma deponere. Hoc sic à barbaris acceptum, quasi ma-
nus abscederentur. Itaque statim Megara uiro fortissimo duce ad arma con-
uersi, Pompeiū prælio aggressi, fœdus tamen maluerunt, quum debellare
potuissent.

potuissent. Hostilium deinde Mancinum, hunc quoque assiduis cædibus ita subegerunt, ut ne oculos quidem aut uocem Numantini uiri quisquam sustineret, tamen cum hoc quoque fœdus maluere, contenti armorum manuibus, quum ad internecionem sœuire potuissent. Sed non minus Numantini, quam Caudini illius fœderis flagrans ignominia ac pudore populus Romanus, dedecus quidem præsentis flagitij, deditioe Mancini expiauit. Cæterum duce Scipione Carthaginis incendijs ad excidia urbium imbuto, tandem etiam in ultionē excanduit. Sed tunc acrius in castris, quam in campo nostro cum milite, quam cum Numantino præliandum fuit. Quippe assiduis & iniustis, & seruilibus maxime operibus attriti, ferre plenius uallum, qui arma nescirent, luto inquinari, qui sanguine nolent iuebantur. Ad hoc scorta, & calones, sarcinæ nisi ad usum necessariæ amputantur. Tanti esse exercitum, quanti Imperatorem uere proditum est. Sic redacto in disciplinâ milite, commissa acies, quodq; nemo uisurum se unquam sperauerat, factum est, ut fugientes Numantinos quisquam uideret. Dedere etiam sese uolebāt, si toleranda uiris imperarentur. Sed quum Scipio ueram uellet & sine exceptione uictoriam, eō necessitatum compulsi, primum, ut destinata morte in prælium ruerent, quum sese prius epulis, quasi inferijs impleuissent, carnis femicrudæ, & Celiæ, sic uocant indigenæ ex frumento potionem. Intellectum ab Imperatore consiliū, itaque non est permessa pugna morituris: quum fossa atq; lorica, quatuorq; castris circumdatos fame premeret ab duce orantes prælium, ut tanquam uiros occideret. Sed ubi non impetrabant, placuit eruptio: sic conferta manu plurimi occisi, & quū urgeret fames, aliquantisper inde uixere. Nouissime consiliū fugæ sedit, sed hoc quoq; eruptis equorum cingulis uxores ademere, summo scelere per amorem. Itaque etiam exitu depurato in ultimam rabiem, furoremq; conuersi, postremo mori hoc genere destinarunt. Duces suos, seq; patriamq; ferro, & ueneno, subiectoq; undiq; igne peremerūt. Macte esse fortissimam, & meo iudicio beatissimam in ipsis malis ciuitatem asseruit, quū fide socios, populū orbis terrarum uiribus sustum, sua manu ætate tam longa sustinuit. Nouissime maximo duce oppressa ciuitas nullum de se gaudium hosti reliquit. Unus enim uir Numantinus nō fuit, qui in catenis duceretur: præda ut de pauperibus nulla: arma cremauerunt. Triumphus fuit tantum de nomine.

ANACEPHALOSIS. CAPVT XIX.

HActenus populus Ro. pulcher, egregius, pius, sanctus atq; magnificus. Reliqua seculi ut grandia æque, ita uel magis turbida & fœda crescentibus cum ipsa magnitudine imperij uitijs. Adeo ut si quis hanc tertiam eius ætatem transmarinam, quam ducentorū annorum fecimus diuidat, centum hos priores, quibus Africam, Macedoniam, Siciliam, Hispaniam domuit, aureos (sicut poëta canunt), iure, meritoq; fateatur: centum sequentes ferreos, planè

planè & cruentos, & si quid immanius. Quippe qui Iugurthinis, Cymbricis, Mithridaticis, Parthicis bellis, Gallicis atq; Germanicis, quibus cœlū ipsum gloria ascendit, Graccanas, Druſianasq; cædes, ad hæc seruilia bella miscuerunt: & ne quid turpitudini desit, gladiatoria denique, in se conuersis Marianis atque Syllanis, nouissime Pompei & Cæsaris manibus quasi per rabiē, & furorem, & nefas semetipſe lacerauit. Quæ & si inuoluta inter se sunt omnia atq; confusa, tamen quo melius appareant, simul & ne scelera uirtutibus obstrepant, separatim proferentur. Priusquam ceepimus, iuxta illa memora bimus, ut & pia cum exteris gentibus bella, & magnitudo crescentis indies imperij appareat. Tum ad illa ciuium scelera, turpesque & impias pugnas reuertemur.

BELLVM ASIATICVM. CAPVT XX.

Victa ad occasum Hispania populus Ro. ad orientē pacem agebat, nec pacem modo, sed inuisitata & incognita quadam felicitate, relicte regijs hæreditatibus opes, & tota in simul regna ueniebant. Attalus rex Pergamenorum regis Eumenis filius, socij quondam, cõmilitonisq; nostri, testamentum reliquit. Populus Ro. bonorum meorum hæres esto. In bonis regis hæc fuerunt. Adita igitur hæreditate, prouinciam populus Ro. nō quidem bello, nec armis, sed (quod est æquius) testamenti iure retinebat. Sed hanc, difficile dictum est, utrum facilius amiserit populus Romanus, an recuperauerit. Aristonicus regij sanguinis ferox iuuenis, urbes regibus parere cõsuetas partim facile sollicitat, paucas resistētes Mīndum, Samon, Colophonem uī recepit. Crassi quoq; prætoris cæcidit exercitū, ipsum quoque cepit. Sed ille memor & familiæ & Romani nominis, custodem sui barbarum uirgula excæcat, in exitium sui quod uolebat ita concitat. Mox à Perpenna domitus & captus, & per deditioem in uinculis habitus Aquilius Asiatici belli reliquias conficit, mixtis, nefas, ueneno fontibus ad deditioem quarundā urbium, quæ res ut maturā, ita infamem fecit uictoriā: quippe quum contra fas deū, moresq; maiorū mendicaminibus impuris in id tempus, sacrosancta Romana arma uiolasset.

MAEC ad Orientē. Sed non ad meridionalem plagam eadem quies. Quis speraret post Carthaginē aliquod in Africa bellum? Atqui nō leuiter se Numidia cōcussit, & fuit in Iugurtha, quod post Hannibalem timeret. Quippe rex callidissimus populū Romanum armis indyctum & inuictū opibus aggressus est, & citra spem omnium fortuna cessit, ut rex fraude præcipuus fraude caperetur. Hic auo Masinissa, & Micypsa patre per adoptionē, quū interficere fratres statuisset agitatū regni cupiditate, nec illos magis quā senatum populūq; Romanū, quorum in fide & clientela regnū erat, metueret: primū scelus mandat insidijs, potitusq; Hiempsalis capite, quū se in Adherbalem cōuertisset, isq; Romā profugisset, missa per legatos pecunia, traxit in sententiā suā senatū. Et hæc fuit de nobis eius prima uictoria. Missos deinde, qui regnū inter illū Adherbalemq; diuiderent, similiter aggressus, quū in Scuro ipsos Romani imperij mores expugnasset, inchoatū nephas perfecit audacius. Sed diu non latent scelera. Corruptæ nephas legationis erupit, placuitq; bello persequi parricidā. Primum in Numidiā Calpurnius Bestia consul immittit. Sed rex præmonitus fortius aduersus Romanos aurum esse, quā ferrū, pacē emit. Cuius flagitij reus quū interueniente publica fide à senatu accersiretur, pari audacia & uenit, & competitorem imperij Masinissæ, Masinissam immisso percussore confecit. Hæc altera contra regem fuit causa bellandi. Igitur sequens ultio mandatur Albino. Sed huius quoq; (proh dedecus) ita corruptū exercitum, ut uoluntaria nostrorū fuga uinceret Numida, castrisq; potiret, addito etiam turpi scedore, in precium salutis, quem quod prius emerat, dimisit exercitum. Eodem tempore in ultionē non tam imperij Romani, quā pudoris, Metellus assurgit, qui callidissime hostē nunc precibus, nūc minis, iam quasi simulata uera fuga eludentē, artibus suis aggressus est. Agrorum atq; uicorū populatione non contentus, in ipsa Numidiæ capita impetum fecit, & Zaram quidem frustra diu uoluit. Cæterum Thalam, grauem armis, thesaurorūq; regis diripuit. Tunc urbibus exutum regem, etiam finium suorum regniq; fugitiuum per Mauros atq; Getuliam sequebatur. Postremo Marius auctis admodū copijs, quum pro obscuritate generis sui, capite censos sacramento adesset, iam sulum & saucium regem adortus, nō facilius tum uicit, quā si integrū & recentē. Hic & urbem Herculi conditā Capsam in media Africa sitam, anguibus arenisq; uallatā mira quadam felicitate superauit. Et saxeo inditam monti Mulucham urbē per Ligurē aditu arduo inaccessorū penetravit.

Al. Masiniam

capsa

penetrauit: mox non ipsum modo, sed Bocchū Mauritaniae regem iure sanguinis Numidiā uindicantem, apud oppidum Cirtham grauius cecidit. Qui ubi diffusus rebus suis, alienæ cladis accessionem fieri timet, precium sceleris atq; amicitiae regem facit. Sic fraudulentissimus regū, fraude soceri sui in insidias deductus est, & Syllæ in manum traditus. Tandemq; operū carnis Iugurthā in triumpho populus Ro. aspexit: sed ille quoq; quamuis uictus & uinctus uidit urbem, quam uenalem, & quandoq; periturā, si habuisset emptorem, frustra cecinerat. Tamen ut uenalis fuisset, habuit emptorem: & quum ille non euaserit, certum erit eam non esse perituram.

Sic ad meridiem populus Romanus. Multo atrocius & multipliciter & magis à Septentrione sauitum: nihil hac plaga infestius, atrox cœlum, per uicaci ingenio. Omni igitur tractu uiolentus hostis à dextris atque laeuis, & medio Septentrionis erupit. Prima trās Alpes arma nostra sensere Salyi, quū de incursionibus eorū fidiissima atq; amicissima ciuitas Massylia quereretur: Allobroges deinde, & Auerni, quum aduersus eos similes Heduorum querere opem & auxilium nostrum flagitarent. Varus uictoriæ testis, Yfaraq; & Vindelicus amnis, & impiger fluminū Rhodanus. Maximus barbaris terror elephantū fuisse, immanitati gentium pares. Nil tam conspicuū in triumpho, quā rex ipse bis uisus discoloribus in armis, argenteoq; carpēto, qualis pugauerat. Vtriusq; uictoriæ quod quantumq; gaudium fuerit, uel hinc extimari potest, quod & Domitius Enobarbus, & Fabius Maximus ipsis quibus dimicauerant locis saxeam erexere turres, & desuper exornata armis hostilibus trophæa fixere: quū hic mos inusitatus fuerit nostris. Nunquam enim populus Ro. hostibus domitis uictoriā suam exprobrauit.

Cymbri, Theutoni, atque Tigurini, ab extremis Galliae profugi quū terras eorum inundasset oceanus, nouas sedes toro orbe querebant: exclusiq; ex Gallia & Hispania, quum in Italiam remigrarēt, miserunt legatos in castra Syllani, inde ad senatum, petētes ut Martius populus aliquid sibi terræ daret, quasi stipendium, cæterū ut uellet, manibus atq; armis suis uterēt. Sed quas daret terras populus Ro. agrarijs legibus intra se dimicaturus? Repulsi igitur quod nequiuertant precibus, armis petere constituunt. Sed nec primum impetum barbarorum Syllanus, nec secundum Manilius, nec tertium Cepio sustinere potuerunt. Omnes fugati, exuti castris, actum erat, nisi Marius illo seculo contigisset. Ille quoque ausus congregari, statim militem tenuit in castris, donec inuicta illa rabies, & impetus, quem pro uirtute barbari habent, consensceret. Recessere igitur increpantes, & tanta erat capiendæ urbis fiducia, consulentes si quid ad uxores suas mandarent. Nec segnius,

al. non ausus.

legnius, quàm minati fuerāt. tripartito agmine per Alpes, id est, claustra Italix ferebantur. Marius mira statim uelocitate occupatis compendijs præuenit hostem. Prioresq; Theutonas sub ipsis Alpium radicibus assequutus, in locum quem Aquas Sextias uocant, qua fide numinum prælio oppressit, uallem, fluuiumq; hostes tenebant, nostris aquarum nulla copia, consulto ne id egerit Imperator, an errorē in consiliū uerterit, dubiū. Certe necessitate acta uirtus causa uictoriæ fuit. Nam flagitante aquam exercitu: Viri, inquit, estis, en illic habetis. Itaq; tanto ardore pugnatum est, eaq; cædes hostium fuit, ut uictor Romanus de cruento flumine non plus aquæ biberit quàm sanguinis. Barbarorum certe rex ipse Theutobochus quaternos senosque equos transire solitus, uix unum quum fugeret ascendit, proximoq; in saltu comprehensus, insigne spectaculū fuit, quippe uir proceritatis eximix super trophæa ipsa eminebat. Sublatis funditus Theutonibus, in Cymbros conuertitur. Hi iam, quis crederet, per hyemem, quæ altius Alpes leuat, Tridentinis iugis in Italiā prouoluti ruina descenderāt, Athesim flumen nō ponte, nec nauibus, sed quadam stoliditate barbarica, primū corporibus aggressi, postquam retinere amnem manibus & clypeis frustra tentauerant, ingesta obrutum sylua translucere: & si statim infesto agmine urbē petissent, grande discrimen esset. Sed in Venetia, quo ferè tractu Italia mollissima est, ipsa soli cæliq; demetia robur elanguit. Ad hoc panis usu, carnis coctæ, & dulcedine uini mitigatos Marius in tempore aggressus est: iam diem pugnæ à Mario Imperatore petierunt, & sic proximum dedit. In patentissimo, quem Claudium uocant, campo procurrere, milia deinde ad XL ceciderunt. Hinc cæpus tertio, per omnē diem conciditur barbaris. Isti quoque Imperator addiderat uirtuti dolum, sequutus Hannibalem, artemq; Cannarum. Primum nebulosum nactus diem, ut hosti inopinatus occurreret: tum uentosum quoque, ut puluis in oculos & ora ferretur: tum acie conuersa in Orientem, ut quod ex captiuis mox cognitum est, ex splendore galearū, ac repercussu, quasi ardere cælum uideret. Nec minor cum uxoribus eorū pugna quàm cum ipsis fuit, quum obiectis undiq; plaustris atq; carpentis, alte desuper quasi è turribus lanceis contisq; pugnarent, perinde plus speciosa mors earum fuit quàm pugna. Nam quum missa ad Marium legatione, libertatē ac sacerdotium non impetrassent, nec fas erat, suffocatis elisisq; passim infantibus suis, aut mutuis concidere uulneribus, aut uinculo è crinibus suis facto, ab arboribus iugisq; plaustrorum pependerūt. Beleus rex in acie dimicans impigre, nec inultus occubuit. Tertia Tigurinorum manus, quæ quasi subsidio Noricos infererat Alpium tumulos, in diuersa lapsi, fuga ignobili & latrocinijs euanuit. Hunc tam lætum, tamq; felicem libertatis Italix, assertiq; imperij nunciū, nō per homines, ut solebat, populus accepit, sed per ipsos (si credere fas est) deos. Quippe eodē die quo gesta res est, uisi pro æde Castoris & Pollucis iuuenes laureati

laureati prætori literas dare, frequensq; in spectaculo rumor uictoriæ Cymbrica feliciter dixit. Quo quid admirabilius, quidq; insignius fieri potest? Quippe ut uelut elata montibus suis Roma, spectaculo belli interesset, quod in gladiatorio munere fieri solet. Vno eodemq; momento quū in acie Cymbri occumberent, populus in urbe plaudebat.

BELLVM THRACIUM. CAPVT IIII.

Post Macedonas (sic dijs placet) Thracas rebellabant, ipsi quondam tributarij Macedonum, nec in proximas modo prouincias contenti incurere, Thessaliam atq; Dalmatiam in Adriaticum mare usq; uenerunt, eoq; sine contenti, quasi interueniente natura, cōtorta in ipsas aquas tela miserūt. Nihil interim per id omne tempus residuum crudelitatis fuit in captiuos sœuientibus. Litare dijs sanguine humano, bibere in ossibus capitum, & huiusmodi ludibrio fœdare mortem tam igni quàm fumo: partus quoq; grauidarum extorquere tormentis. Sæuissimi omnium Thracum Scordisci fuere. Scordisci. Sed calliditas quoq; ad robur accesserat, sylvarum & montium situs cum ingenio consentiebant. Itaq; nō fufus modo ab his, aut fugatus, sed simili prodigio omnino totus interceptus exercitus quē duxerat Cato. Didius uagos, & libera populatione diffusos intra suam repulit Thraciam. Drusus ulterius egit, & uetuit transire Danubium. Minutius toto uastauit Hebro, multis quidem amissis, dum per perfidū glacie flumen equitatur. Piso Rhodopem Caucasumq; penetravit. Curio Daciam tenuis uenit, sed tenebras saltuū expauit. Appius in Sarmatas usque peruenit. Lucullus ad terminum gentium Tanain, lacumq; Mæotin. Nec aliter cruentissimi hostium quàm suis moribus domiti, quippe in captiuos igne ferroq; sæuitum est. Sed nihil barbaris atrocius uisum est, quàm quod abscissis manibus relicti uiuere superstites pœnæ suæ uidebantur.

BELLVM MITHRIDATICVM. CAPVT V.

Ponticæ gentes ad Septentrionem in mare sinistrum iacēt, à Pontico cognominatæ mari. Harum gentium atq; regionū rex antiquissimus Artaxas. Post Artabazes, à septē Persis oriundus. Inde Mithridates omnium longe maximus, quippe quum quatuor Pyrrho, XVI anni Hannibali subfecerunt, ille per quadraginta annos restitit, donec tribus ingentibus bellis subactus felicitate Syllæ, uirtute Luculli, magnitudine Pompei consumeret. Causam quidem illius belli prætenderat apud Cassium legatum, atrectari terminos suos à Nicomede Bithynio. Carterum elatus animis ingentibus, Asiæ totius, & si posset, Europæ cupiditate flagrabat. Spem ac fiduciam dabant nostra uitia. Quippe quū ciuilibus bellis disungeremur, inuitabat occasio, nudumq; imperij latus ostendebant procul Marius, Sylla, Sertorius. Inter hæc Reipub. uulnera, & hos tumultus repente quasi captato tempore, in lassos simul atque districtos, subitus turbo Pontici belli, ab ultima ueluti specula

Crudelitas Mithridatis.

specula septentrionis erupit. Primus statim impetus belli Bithyniam rapuit. Asia inde pari terrore correpta est. Nec cunctanter ad regem ab urbibus nostris populisque descitum est. Aderat, instabat, seuitia quasi uirtute utebatur. Nam quid atrocius uno eius edicto: quum omnes, qui in Asia forent Romanæ ciuitatis homines interfici iussit. Tum quidem domus, templa, & aræ, humana omnia atque diuina iura uiolata sunt. Sed hic terror Asiæ, Europam quoque regi aperiebat. Itaque missis Archelao Neoptolemoque prefectis, excepta Rhodo, que pro nobis firmiter stetit cæteris, Cyclades, Delos, Eubœa, & ipsum Græciæ decus Athenæ tenebantur. Italiam iam ipsamque urbem Romam regius terror afflabat. Ita L. Sylla festinat, uir armis optimus, parique uolentia uentem ulterius hostem, manu quadam quasi ipsius repulit. Primumque Athenas urbem (quis crederet?) frugum parentem, obsidione ac fame ad humanas cibos compulit, sic illos quoque ante, mox subrupto Pyrei portu, sex quoque & amplius muris, postquam domuerat ingratisimos hominum, ut ipse dixit, in honore tamen mortuorum sacris suis famæque donauit. Mox quum Eubœa atque Bœotia præsidia regis dispulisset, omnes copias, uno apud Chæroneam, apud Orchomenon altero bello dissipauit, statimque in Asiâ transgressus ipsum opprimit: & debellatum etiam foret, nisi de Mithridate triumphare cito quam uere maluisset. Actum quidem hunc Asiæ statum Sylla dederat. Ictum cum Ponticis fœdus; recepit Bithyniam à rege Nicomede, ab Ariobarzane Cappodociam: ac sic erat Asia rursum nostra, ut ceperat. Mithridates tantum repulsus. Itaque non fregit ea res Ponticos, sed incendit. Quippe rex Asia & Europa quodammodo inescatus, non iam quasi alienam, sed quia amiserat, quasi captam, belli iure repetebat. Igitur ut extincta parum fideliter incendia, maiore flamma reuiuiscunt: ita ille de integro auctis maiorem in modum copiis, tota denique regni sui mole, in Asiam rursum mari, terra, fluminibusque ueniebat. *Cyzicum.* Cyzicum nobilis ciuitas, arce, incenibus, portu, turribusque marmoris, Asiaticæ plagæ littora illustrat. Hanc ille quasi alteram Romam toto inuaserat bello. Sed fiduciam oppidanis resistendi nunciis fecit, docens aduentare Lucillum, qui, horribile dictu, per medias hostium naues utre suspensus, & pedibus iter ad gubernans, uidentibus procul, quasi marina pistrix euaserat. Mox clade conuersa, quum ex mora obsidentem regem, & ex fame pestilentia urgeret, recedentem Lucillus assequitur, adeoque cecidit, ut Granicus, & Afopus amnes cruenti redderentur. Rex callidus, Romanæque auaritiæ peritus, spargi à fugientibus sarcinas & pecuniam iussit, qua sequentes moraret. Nec infelicio in mari quam in terra fuga. Quippe centum amplius nauium classem apparatusque belli grauem, in Pontico mari aggressa tempestas, tam fœda strage lacerauit, ut naualis belli instar efficeret. Plane quasi Lucillus quodam cum fluctibus procellisque commercio, debellandum tradidisse regem uentis uideretur. Attrita iam omnes ualidissimi regni uires erant, sed animus malis

malis angebatur. Itaque conuersus ad proximas gentes, totum penes Orientem ac Septentrionem ruina sua inuoluit. Iberi, Caspij, Albani, & utraque sollicitabantur Armeniæ: perque omnia & decus, & nomen, & titulos Pompeio sua fortuna quærebat. Qui ubi nouis motibus ardere Asiam uidet, aliosque ex alijs prodire reges, nihil cunctandum ratus, priusquam inter se gentium robora coirent, statim ponte nauibus facto, omnium ante se primus transit Euphratem, regemque fugientem media nactus Armenia (quanta felicitas uiri) uno prælio cõfecit. Nocturna ea dimicatio fuit, & luna in partibus: quippe quasi commilitans quum à tergo hostibus, à facie Romanis se præbuisset, pontici per errorem longius cadentes umbras suas quasi hostium corpora petebat. Et Mithridates quidem nocte illa debellatus est. Nihil enim postea ualuit, quamquam omnia expertus, more anguim, qui obruto capite, postremum cauda minantur. Quippe quum effugisset hostem, Colchos, Ciliciæ quoque *als. Sicilia.* littora, & Campaniam nostram subito aduentu terrere uoluit. Mox subrupto Pyrei portu, Colchis tenuis iungere Bosphoron, inde per Thraciam, Macedoniam & Græciam transilire, sic Italiam nec opinatus inuadere tantum cogitauit. Nam per defectionem ciuium, Pharnacisque filij scelere præuentus, male tentatum ueneno spiritum ferro expulit. Gneius interim Magnus rebelles Asiæ reliquias sequens per diuersa gentium terrarumque uoluitabat. Nam sub Orientem sequutus Armenios, captis in ipso capite gentis Artaxatis, supplicem iussit regnare Tigranem. At in Septentrionem Scythicum iter tanquam in mari stellas sequutus, Colchos cecidit. Ignouit Iberiæ, pepercit Albanis, regem Colchorum Orodem positus etiam sub ipso Caucaſo castris, iussit in plana descendere, Arthocen, qui Iberis imperabat, & obsides liberos dare. Orodem etiam remuneratus est ultro, ab Albania sua lectulum aureum & alia dona mittentem: nec non & in meridiem uerso agmine, Libanum Syriæ, Damascumque transgressus, per nemora illa odorata, per thuris & ballami syluas Romana signa circumtulit. Arabes siquid imperaret, præsto fuere. Hierosolyma defendere tentauere Iudæi. Verum hæc quoque & intrauit, & uidit illud grande impiæ gentis archanum patens aureo uti cælo. Dissidentibus de regno fratribus, arbiter factus, regnare iussit Hircanum. Aristobolo quia renuebat eam rem, catenas dedit. Sic Pompeio duce populus Romanus, totam quam latissima est Asiam peruagatus, quam extremam imperij habebant provinciam, mediam fecit. Exceptis quippe Parthis, qui fœdus maluerunt, & Indis, qui adhuc nos non nouerant, omnis Asia inter Rubrum & Caspium & Oceanum Pompeianis domita uel oppressa signis tenebatur.

BELLVM PIRATICVM. CAPVT VI.

Interim dum populus Romanus per diuersa terrarum distractus est, Cives inuaserant maria, sublatisque commercijs, rupto fœdere generis humani, sic maria bello, quasi tempestate præcluserant. Audaciam perditis furiosisque latronibus

latronibus dabat inquieta Mithridatis prælijs Asia. Dum sub alieni belli tur-
 inultu, exteriq; regis inuidia impune grassantur, ac primū duce Isodoro con-
 tenti proximo mari, Cretam inter atque Cyrenas, Pyreum & Achaiam, si-
 numq; Maleum, quem à spolijs aureum ipsi uocauerunt, latrocinabantur. Mis-
 susq; in eos Publius Seruilius, quamuis leues & fugaces, & Myoparonas
 graui & Martia classe turbaret, non incruenta uictoria superat. Sed nec mari
 submouisse contentus, ualidissimas urbes eorum & diutina præda abundan-
 tes, Phaselim & Olympon euertit, Isauronq; ipsam arcem Ciliciæ, unde con-
 seruilius sibi magni laboris, Isaurici cognomen adamauit. Non ideo tamen tot
 cladibus domiti, terra se continere potuerunt: sed ut quædam animalia, qui-
 bus aquam terramq; incolendi gemina natura est, sub ipso hostis recessu im-
 patientes soli in aquas suas resiliuerunt, & aliquanto latius quàm prius. Sic fe-
 lix ille & dignus uictoria Pompeius uisus est, & Mithridaticæ prouinciæ fa-
 cta accessio. Ille dispersam toto mari pestem semel & in perpetuum uolens
 extinguere, diuino quodam apparatu aggressus est. Quippe quū classibus
 suis & socialibus Rhodiorum abundaret, pluribus legatis atque præfectis
 utraque Ponti & oceani ora complexus est. Gellius Tusco mari impositus,
 Plotius Siculo, Gratillius Ligusticum sinum, Pompeius Gallicum obsedit,
 Torquatus Balearicum, Tiberius Nero Gaditanum fretum, quā primum
 maris nostri limen aperitur. Lentulus Libycum, Marcellinus Ægyptiū, Pom-
 pei iuuenes Adriaticum, Varro Terentius Ægeum, & Ponticum, & Pam-
 phylum, Metellus Asiaticū, Cæpio ipsas Propontidis fauces, Portius Cato
 sic obditis nauibus, quasi portum obseruauit. Sic per omnis æquoris portus,
 sinus, latebras, recessus, promontoria, freta, peninsulas, quicquid piratarum
 fuit, quadam indagine inclusum & oppressum est. Ipse Pompeius in originē
 fontemq; belli Ciliciam uersus est. Nec hostes detrectauere certamen, nō ex
 fiducia, sed quia oppressi erant ausi uidebantur, sed nihil tamen amplius, q̄
 ut primum ictum concurrerent. Mox ubi circumfusa undiq; rostra uiderūt,
 abiectis statim telis remisq; plausu undiq; pari, quod supplicatibus signum
 fuit, uitam petiuerunt. Non alia tam incruenta uictoria usi unquam sumus,
 sed nec fidelior in posterum reperta gens ulla est. Idq; prospectum singulari
 consilio ducis, qui maritimū genus à conspectu longe remouit maris, & me-
 diterraneis quasi obligauit. Eodemq; tempore & usum maris nauibus recu-
 perauit, & terræ homines suos reddidit. Quid prius in hac mirere uictoria?
 uelocitatem? quod xl. die parta est: an felicitatem? quod ne una quidem na-
 uis amissa est: an perpetuitatē? quod amplius piratæ non fuerunt.

BELLVM CRETICVM. CAPVT VII.

Creticum bellum, si uera uolumus noscere, nos fecimus, sola uincendi no-
 bilem insulā cupiditate. Fauisse Mithridati uidebat, hoc placuit armis
 iudicare. Primus inuasit insulam Marcus Antonius, cum ingenti quidem
 uictoriæ

uictoriæ spe atq; fiducia, adeo ut plureis catenas in nauibus, quàm arma por-
 taret. Dedit itaq; pœnas uecordiæ, nam plerasque naues intercepte hostes,
 captiuacq; corpora religata uelis, ac funibus pependere, ac sic uelificantes tri-
 umphantiū in modum Cretes portibus suis adremigauerunt. Metellus de-
 inde rotam insulam igni ferroq; populatus, intra castella & urbes redegit, &
 Gnoson, & Eritream, & (ut Græci dicere solent) urbium matrem Cydonam,
 adeoq; sæue in captiuos consulebatur, ut ueneno se pleriq; conficerent, alij
 deditioem suam ad Pompeium absentem mitterent. Et quū ille res in Asia
 gerens, eò quoq; præfectum misisset Antonium, in illa prouincia irritus fuit,
 eoq; infestior Metellus in hostes ius uictoris exercuit, uictisq; Iasthene &
 Panare Cydonæ ducibus, uictor redijt, nec quicquā amplius tamen de tam
 famosa uictoria, quàm cognomen Creticum reportauit.

BELLVM BALEARICVM. CAPVT VIII.

Quaterius Metelli Macedonici domus bellicis nominibus assueuerat,
 altero ex liberis eius Cretico facto, mora non fuit, quin alter quoque
 Balearicus uocaretur. Baleares per idem tempus insulæ piratica rabie corru-
 perant maria. Homines feros atq; syluestres mireris ausos à scopulis suis sal-
 tem maria prospicere. Ascendere etiam inconditas rates, & prænauigantes
 subinde inopinato impetu terruere. Sed quum uenientem ab alto Romanā
 classem prospexissent, prædam putantes, ausi etiam occurrere, & primo im-
 petu ingenti lapidum saxorumq; nimbo classem operuere. Tribus quisque
 fundis præliatur, certos esse quis miretur ictus, quū hæc sola genti arma sint,
 id unum ab infantia studium? Cibum puer à matre nō accipit, nisi quē ipsa
 monstrante percussit. Sed non diu lapidatione Romanos terruere. Postquā
 cominus uentum est, expertiq; rostra, & pila uenientia, pecudum in morem,
 clamore sublato petierunt fuga littora, dilapsiq; in proximos tumulos quæ-
 rendi fuerunt ut uincerentur.

EXPEDITIO IN CYPRON. CAPVT IX.

Aderat fatum insularum. Igitur & Cypros recepta sine bello. Insulā ue-
 teribus diuitijs abundantein, & ob hoc Veneri sacram Ptolemæus re-
 gebat: & diuitiarum tanta erat fama, nec falso, ut uictor gentium populus, &
 donare regna consuetus, Publio Clodio Tribuno duce, locij uiuicq; regis con-
 fiscationem mandauerit. Et ille quidem ad rei famam ueneno fata præcepit.
 Cæterum Portius Cato Cyprias opes Liburnis per Tyberinū ostium in-
 uexit, quæ res latius ærariū populi Ro. quàm ullus triumphus impleuit.

BELLVM GALLICVM. CAPVT X.

Asia Pompei manibus subacta, reliqua quæ restabant in Europa, for-
 tuna in Cæsarem transtulit. Restabant autem immanissimi gentium
 Galli atq; Germani, & quamuis toto orbe diuisa, tamen qui uinceret, habuit
 Britannia. Primus Galliæ motus ab Heluetijs cœpit, qui Rhodanum inter
 d 2 & Rhenum

& Rhenum siti, non sufficientibus terris uenere sedes petendum, incensis mœnibus suis. Hoc sacramentum fuit, ne redirent. Sed petito tempore ad delirandum, quum inter moras Cæsar Rhodani ponte rescisso abstulisset fugam, statim bellicosissimam gentem sic in sedes suas quasi greges in stabula pastorum deduxit. Sequens longeque cruentior pugna Belgarum, quippe pro libertate pugnantium. Hic quum multa Romanorum militum insignia, tum illud egregium ipsius ducis, quod nutante in fugam exercitu, rapto fugientis è manu scuto, in primam uolitans aciem, manu prælii restituit. Inde cum Venetis etiam nauale bellum, sed maior cum oceano quam cum ipsis nauibus rixa. Quippe illæ rudes & informes, & statim naufragæ rostra sensissent: sed hærebat in uadis pugna, quum æstibus solitis, quum ipso certamine subductus oceanus intercedere bello uideret. Illæ quoque accessere diuersitates, pro gentium locorumque natura. Aquitani callidum genus in speluncas se recipiebant: iussit includi, mora dilabebantur in syluas: iussit incendi. Nemo tantum feroces dixerit Gallos, fraudibus agunt. Indutiomarus Treuitos, Ambiotrix conuocauit Eubrones, utriusque absente Cæsare coniuratione facta inuenere legatos. Sed ille fortiter à Dolobella summotus est, relatusque regis caput. Hic insidijs in ualle dispositis dolo perculit, itaque & castra direpta sunt, & aurum ablatum. Cottam cum Titurio Sabino legato amisimus. Nec ulla de rege mox ultio, quippe perpetua trans Rhenum fuga latuit. Nec Rhenus ergo immunis, nec etiam fas erat, ut liber esset receptor hostium atque defensor. Sed prima contra Germanos illius pugna iustissimis quidem ex causis. Hedui enim de incursum eorum querebantur. Quæ Ariouisti regis superbia: Quum legati dicerent, Veni ad Cæsarem. Quis est autem Cæsar? Et si uult ueniat, inquit, & quid ad illum, quid agat nostra Germania? num ego me interpono Romanis? Itaque tantus gentis nouæ terror in castris, ut testamenta passim, & in principijs scriberentur. Sed illa immania corpora quo erant maiora, eo magis gladijs ferroque patuerunt. Qui calor in præliando militum fuerit, nullo magis exprimi potest, quam quod elatis super caput scutis, quum se ueluti testudine barbarus tegetet, super ipsa Romani scuta salterunt, & inde in iugulos gladijs descendeant. Iterum ubi de Germanis Tenchateri querebantur. Hic uero iam Cæsar ultra Mosulam nauali ponte transgreditur, ipsumque Rhenum, & Hercinijs hostem quaerit in syluis. Sed in saltus & paludes genus omne diffugerat, tantum pauoris incussit intra ripam subito Romana uis, nec semel Rhenus, & iterum quoque, & quidem ponte facto, penetratus est. Sed maior aliquid quanto trepidatio, quippe quum Rhenum suum sic ponte, quasi iugo captum uiderent, fuga rursus in syluas & paludes. Sed quod acerbissimum Cæsari fuit, non fuere, qui uincerent. Omnibus terra marique captis, respexit oceanum, & quasi hic Romanis orbis non sufficeret, alterum cogitauit. Classe igitur comparata, Britanniam petit. In Britanniam transit mira celeritate, quippe qui

qui tertia uigilia Morino soluisset à portu, minus quam medio die insulam ingressus est. Plena erant tumultu hostico littora, & trepidantia ad conspectum rei nouæ carpenta uolitabant. Itaque trepidatio pro uictoria fuit, arma & obfides accepit à trepidis, & ulterius ille, nisi improbam classem naufragio castigasset oceanus. Reuersus igitur ad Galliam classe maiore, auctisque copijs, in eundem rursus oceanum, eisdemque rursus Britannos, Calydonias sequutus in syluas. Unum quoque regibus Caelanis in uincula dedit. Contentus his, non enim prouinciae, sed nomini studebatur, cum maiore quam prius praeda reuectus est: ipso quoque oceano tranquillo magis & propitio, quasi imparem se fateretur. Sed maxima omnium, eademque nouissima coniuratio fuit Galliarum: quum omnes pariter Auernos atque Biturigas, Carnuras simul Sequanosque contraheret. Ille corpore, armis, spirituque terribilis, nomine, & quasi terrore compositus Vercingetorix: ille festis diebus & comitialibus, quum frequentissimos in lucis haberet, ferocibus dictis ad ius pristinum libertatis exiit. Aberat tunc Cæsar Rauennae delectum agens, & hyeme creuerant alpes, sic interclusum putabant iter. Sed ille qualis erat, ad nuncium rei felicissimæ temeritatis. Per inuios ad id tempus montium tumulos, per intas uias & niues, expedita manu emensus, occupat Galliam: ex distantibus hibernis castra contraxit, & ante in media Gallia fuit, quam ab ultima timeretur. Tum ipsa capita belli aggressus urbes, Auaricum cum quadraginta milium propugnantium sustulit, Alexiam ducentorum quinquaginta milium iuuentute subnixam flammis adaequauit. Circa Gergoniam tota belli moles fuit. Quippe quam quum LXXX milia muro & arce & abruptis defenderent maximam ciuitatem, uallo, sudibus, & fossa, inductoque fossa flumine, ad hoc XVIII castellis, ingentisque quasi lorica circumdatam, primum fame domuit: mox audentem eruptiones, in uallo gladijs sudibusque concidit, nouissime in deditionem redegit. Ipse ille rex, maximum uictoriae decus, supplex quum in castra uenisset, tum & phaleras, & sua arma ante Cæsaris genua proiecit: Habes, inquit, fortem, uir fortissime, uicisti.

BELLVM PARTHICVM. CAPVT XI.

Quum Gallos per Cæsarem in Septentrione debellat, interim ad Orientem graue uulnus à Parthis populus Romanus accepit. Nec de fortuna queri possumus, caret solatio clades. Aduersa & dijs & hominibus cupiditas consulis Crassi, dum Parthico inhiat curo, strage XI legionum, & ipsius capite mulctata est, quod tribunus plebis Metellus exeuntem ducem hostilibus diris deuouerat: & quum Zeugma transisset exercitus, rapta subitis signa turbibus hausit Euphrates, & quum apud Nicephorum castra posuisset, missi ab Orode rege legati denunciauere percussorum cum Pompeio fuerunt, cum Syllaque quæ meminisset. Regis inhians ille thesauris, nihil ne imaginario quidem iure, sed Seleucia se responsurum esse respondit. Itaque

diſſi foederum ultores, nec inſidijs, nec uirtuti hoſtium deſuerunt. Iam primū, qui ſolus & ſubuehere cōmeatus, & munire poterat, à tergo relictus Euphrates, dum ſimulato transfugæ cuidam Mezeræ Syro creditur, quū in mediam camporum uacuitatem eodem duce ductus exercitus, undiq; hoſti exponeretur. Itaque uixdum uenerat Carras, quum undiq; præfecti regis Sylaces, & Surenas oſtendere ſigna auro ſericisq; uexillis uibrantia. Tum ſine mora circumfulſi undique equitatus, in modum grandinis atque nimborum, denſa tela pariter fuderunt. Sic miſerabili ſtrage deletus exercitus, ipſe in colloquiū ſollicitus ſigno dato, uiuus in hoſtium manus incidit, niſi tribunis reluctantibus fugam ducis, barbari ferro occuparent. Sic quoque relatum caput ludibrio hoſti fuit. Filium ducis penè in conſpectu patris eiſdem telis operuere. Reliquiæ infelicis exercitus, quò quemq; rapuit fuga, in Armeniam, Ciliciã, Syriamq; diſtractæ uix nunciatum cladis retulerunt. Caput eius reſicum cum dextera manu, ad regem reportatum ludibrio fuit, neq; indigno. Aurū enim liquidum in rictum oris infulum eſt, ut cuius animus arſerat auri cupiditate, eius etiam mortuum & exangue corpus auro uteretur.

ANACEPHALAEOSIS CAPVT XII.

HÆc eſt illa tertia ætas populi Romani tranſmarina, qua Italia progredi hauſus, orbe toto arma circumtulit. Cuius ætatis ſuperiores centum anni ſancti, pijs, & (ut diximus) aurei, ſine ſlagitio, ſine ſcelere, dñi ſyncera adhuc, & innoxia paſtoris illius ſectæ integritas, dumq; Pœnorum hoſtiū imminens metus diſciplinam ueterem continebat. Poſtremi centum, quos à Carthaginibus, Corinthi, Numantiãq; excidijs, & Attali regis in Aſiatica hæreditate, deduximus in Cæſarē, & Pompeium, ſequutumq; hos, de quo dicemus, Auguſtum, ut claritate rerum bellicarum magnifici, ita domeſticis cladibus miſeri & erubescendi. Quippe ſicut Galliam, Thraciam, Ciliciam, uberrimas ualidiſſimasq; prouincias, Armenios etiã, & Britannos, ut nō in uſum, ita ad imperij ſpeciem magna nomina acquiſiſſe pulchrum atq; decorum. Ita eodē tempore dimiſiſſe domi cum ciuibus, focijs, mancipijs, gladiatoribus, totoq; inter ſe ſenatu, turpe atque miſerandū. Ac neſcio an ſatius fuerit populo Romano Sicilia & Africa contentum fuiſſe, aut his etiã ipſis carere dominantia Italia ſua, quàm eò magnitudinis creſcere, ut uiribus ſuis conficeretur. Quæ enim res alia furores ciuiles peperit, quàm nimia felicitas? Syria prima nos uicta corrupit. Mox Aſiatica Pergameni regis hæreditas. Illæ opes atq; diuitiæ afflixere ſeculi mores, merſamq; uitijs ſuis quali ſentina rempublicam peſſum dedere. Vnde enim populus Romanus agros, & cibaria ſtagitaret, niſi per famem, quam luxus fecerat? Hinc ergo Gracchana, & prima, & ſecondæ, & illa tertia Apuleiana ſeditio. Vnde ut regnaret de iudiciarijs legibus diuulſus à ſenatu eques, niſi ex auaritia? ut uectigalia reipublicæ, atque ipſa iudicia in quæſtu haberent? Hinc ruſus & promiſſa ciuitas Latio, & per hoc arma

hoc arma ſociorum. Quid autem bella ſeruilia? unde nobis niſi ex abundantia familiarium? Vnde gladiatorij aduerſus dominos ſuos exercitus, niſi ad conciliandum plebis fauorem effuſa largitio? Quum ſpectaculis indulget, ſupplicia quondam hoſtiū arte facit. Iam ut ſpecioſiora uitia tangamus, nōne ambitus honorum ab hiſdem diuitijs incitatus? Atqui inde Mariana, inde Syllana poteſtas. Aut magnificus apparatus conuiuiorum, & ſumptuoſa largitio, nōne ab opulentiã paritura mox ægeſtatem? Hæc Catilinam hoſtem patriæ ſuæ impedit. Denique illa ipſa principatus & dominandi cupido, unde niſi ex nimijs opibus uenit? Hæc Cæſarem atque Pompeium furialibus in exitium reipublicæ facibus armauit. Hos igitur populi Ro. omnis domeſticos motus ſeparatos ab externis iuſtisq; bellis, ex ordine proſequemur.

DE LEGIBVS GRACCHAMIS,
CAPVT XII.

Seditionum omnium cauſam Tribunitia poteſtas excitauit, quæ ſpecie quidem plebis tuendæ, cuius in auxilium comparata eſt, re autem dominationem ſibi acquirens, ſtudium populi, ac fauorem agrarijs, frumentarijs, iudiciarijs legibus aucupatur. Inerat omnibus ſpes æquitatis. Quid enim tam iuſtum, quàm recipere plebem ius ſuum à patribus? ne populus gentium uictor, orbisq; poſſeſſor, extorris aris ac focis ageret? Quid tam æquum quàm inopem populum uiuere ex ærario ſuo? Quid ad ius libertatis æquandæ magis efficax, quàm ut ſenatu regente prouincias, ordinis equeſtris autoritas ſaltem iudiciorum regno niteretur? Sed hæc ipſa in perniciem redibant, & miſera reſpublica in exitium ſuum marceſſerat, & à ſenatu in equitem tranſlata iudiciorum poteſtas, uectigalia, id eſt, imperij patrimonium ſupprimebat, & emptio frumētī, ipſos Reipub. neruos exhauriebat ærariū: reduci plebs in agros unde poterat ſine poſſidentiū euerſione, qui ſibi pars populi erāt: & tamē relictas ſibi à maioribus ſedes ætate quaſi iure hæreditario poſſidebāt.

uectigalia

SEDITIONO TYBERII GRACCHI,
CAPVT XIII.

Primam certaminū facem Tyberius Gracchus accendit, genere, forma, eloquentia facile princeps. Sed hic ſue Manciniane deditio, quia ſponſor foederis fuerat, contagium timens, & inde popularis, ſiue æquo & bono ductus, quia depulſam agris ſuis plebem miſeratus eſt, ne populus Ro. gentiū uictor, orbisq; poſſeſſor, laribus ac focis ſuis exularet: aut quacūq; mentem auſus ingentem, poſtquam rogationis dies aderat, ingenti ſtipatus agmine roſtra conſcendit, nec deerat obuia manu tota inde nobilitas, & tribuni in partibus. Sed ut intercedentem legibus ſuis Cneum Octauium uidet Gracchus contra fas collegij, ius poteſtatis, iniecta manu depulſit roſtris, adeoq; præſenti metu mortis exterruit, ut abdicare ſe magiſtrato cogeretur.

Sic triumphat creatus diuidendis agris, quum ad perpetranda ccepta, die comitiorum prorogari sibi uellet imperium, obuia nobiliū manu, eorumque, quos agris mouerat, cades a foro ccepit. Inde quum in Capitolium profugisset, plebemque ad defensionem salutis suae manu caput tangens hortaretur, praebuit speciem regnum sibi & diadema poscentis, atque ita duce Scipione Nasica concitato in arma populo, quasi iure oppressus est.

SEDITIONO CAII GRACCHI. CAPVT XV.

Statim & mortis & legum fratris sui uindex non minore impetu incaluit Caius Gracchus, qui quum pari tumultu atque terrore plebem in auitos agros arcefferet, & recentem Attali hereditatem in alimenta populo polliceretur, iamque nimius, & potens, altero tribunatu secunda plebe uoluitaret, abrogare auso legibus suis Minutio tribuno, fretus comitum manu, fatale familiae suae Capitolium inuasit. Inde proximorum caede pulsus, quum se in Auentinum recepisset, inde quoque obuia senatus manu, ab Opimio consule oppressus est. Insultatum quoque mortis reliquit, & illud sacrosanctum caput Tribuni plebis percussoribus auro pensatum est.

SEDITIONO APVLEIANA. CAPVT XVI.

Nihilominus Apuleius Saturninus Gracchanas asserere leges non desistit. Tantum animorum uiro Marius dabat, qui nobilitati inimicus consulatu suo praeterea confusus, occiso palam comitijs, Annio competitore Tribunatus, subrogare conatus est in eius locum Caium Gracchum hominem sine tribu, sine nomine, sed subito titulo in familiam ipse se adoptat. Quum tot tantisque ludibrijs exultaret impune, rogandis Gracchorum legibus ita uehementer incubuit, ut senatum quoque cogeret in uerba iurare, quum abuentibus aqua & igni interdicturum se minaret. Unus tamen extitit, qui mallet exiliū. Igitur post Metelli fugam omni nobilitate percussa iam quum tertium dominaretur, eo uesaniae progressus est, ut consularia quoque comitia noua caede turbaret. Quippe ut satellitem furoris sui Glauciam consulem faceret, Gaium Memmium competitorē interfici iussit, & in eo tumultu regem ex satellitibus suis appellatum latus accepit. Tum uero iam conspiratione senatus, ipso quoque iam Mario consule, quia ueri non poterat, aduerso, directae in foro acies: repulsus, inde Capitolium inuasit. Sed quum abruptis fistulis obsideretur, senatuique per legatos poenitentiae fide faceret, ab arce digressus, cum ducibus factionis, receptus in curiam est. Ibi in eum facta irruptione, populus sustibus saxisque cooperitum in ipsa quoque morte lacerauit.

DRUSIANA SEDITIONO. CAPVT XVII.

Postremo Liuius Drusus non Tribunatus modo uiribus, sed ipse etiam senatus autoritate, totiusque Italiae consensu easdem leges asserere conatus, dum aliud captat ex alio, tantum conflauit incendium, ut ne prima illius flamma posset sustineri, & subita morte correptus hereditarium in posteros suos bellum prorogaret iudicaria lege Caii Gracchi. Diuiserant populum Romanum & bicipitem

pitum ex una fecerant ciuitatem equites Romani, tanta potestate subnixi, ut qui fata fortunisque patrum, uitasque principum haberet in manu, interceptis uectigalibus, peculabantur suo iure rempublicam. Senatus exilio Metelli, damnatione Rutilii debilitatus, omne decus maiestatis amiserat. In hoc statu rerum pares opibus, animis, dignitate, unde & nata Liuius Drusus aemulatio accesserat, equitem Seruilius Caeppio, senatum Liuius Drusus asserere: si uis & aquilae, & uexilla aderant. Ceterum sic urbe in una quasi in binis castris dissidebatur. Prior Caeppio in senatum impetu facto, reos ambitus Scaurum & Philippum principes nobilitatis eligit. His ut motibus resisteret Drusus, plebem ad se Gracchanis legibus eisdem, socios ad plebem spe ciuitatis erexit. Extat uox ipsius nihil se ad largitionem ulli reliquisse, nisi si quis aut ceenum diuidere uellet, aut caelum. Aderat promulgandi dies, quum subito tanta uis hominum undique apparuit, ut hostium aduentu obsessa ciuitas uideretur. Ausus tamen abrogare de legibus consul Philippus. Sed apprehensum faucibus uiator non ante dimisit, quam sanguis & in ora, & oculos redundaret. Sic per uim datae iustaeque leges. Sed precium rogationis statim socii flagitare, quum interrim imparē Drusum agrumque rerum temere motum matura, ut in tali discrimine mors abstulit, nec ideo minus socii promissa Drusi a populo Romano reposcere armis desierunt.

BELLVM QVOD ADVERSVS SOCIOS GESTVM EST. CAPVT XVIII.

Sociale bellum uocetur licet, ut extenuemus inuidiam: si uerum tamen uolumus, illud ciuile bellum fuit, quippe quum populus Romanus Hetruscos, Latinos, Sabinosque miscuerit, & unum ex omnibus sanguinem ducat, corpus fecit ex membris, & ex omnibus unus est. Nec minore flagitio socii intra Italiam quam intra urbem ciues rebellabant. Itaque quum Hetruscae ciuitates, quas uiribus auxerant, socii iustissime postularēt, ad quam spem eos cupidine dominationis Drusus erexerat: postquam ille domestico scelere oppressus est, eadem fax quae illum cremauit, socios in arma & in expugnationem urbis accendit. Quid hac clade tristius? quid calamitosius? quum omne Latium, atque Picenum, Hetruria omnis atque Campania, postremo Italia contra matrem ac parentem suam urbem consurgerent, quum omne robur fortissimorum fidelissimorumque sociorum sub suis quisque signis haberent municipalia ista prodigia. Popedius Marfos, & etiam Latinos, Afranius Umbros. Totus senatus & consules Samnium, Lucaniamque Thelesinum, quum regum & gentium arbiter populus, ipsum se regere non posset, ut uictrix Asia, Europaeque a Corfinio Roma peteret. Primum fuit belli in Albano monte consilium, ut festo die Latinarum Sex. Lutatius Caesar, & Martius Philippus consules, inter sacra & aras immolarentur. Postquam id nequissimum prodigium discussum est, Asculum furor omnis erupit, in ipsa quidem ludorum frequentia trucidatis, qui tum aderant ab urbe legatis. Hoc fuit impij belli sacramentum, inde iam passim ab omni parte

als. confinito

parte Italiae duce & autore belli discursante Popedio, diuersa per populos & urbes signa cecinere. Nec Hannibalis, nec Pyrrhi fuit tanta uastatio. Ecce Orriculum, ecce Grumentum, ecce Fesulae, Carsoli referatae, Nuceriae & Picentij caedibus, ferro & igne uastantur. Fusae Rutilij copiae, fusae Coepionis. Nam ipse Iulius Caesar exercitu amisso quum in urbem cruentus referretur, miserabili funere media etiam urbem peruiam fecit. Sed magna populi Romani fortuna, & semper in malis maior, totis denuo uiribus insurrexit, aggressusque singuli populos. Cato discutit Hetruscos, Gabinus Marfos, Carbo Lucanos, Sylla Samnites. Strabo uero Pompeius omnia flammis ferroque populatus, non prius finem caedium fecit, quam Aesculi euersione, manibus tot exercituum consularium, direptarumque urbium dijs litaretur.

BELLVM SERUILE. CAPVT XIX.

VT cumque & si cum socijs nephas, cum liberis tamen & ingenuis dimicatum est. Quis aequo animo ferat in principe gentium populo bella seruorum? Primum seruale bellum inter initia urbis Herdonio Sabino duce in ipsa urbe tentatum est, quum occupata Tribunitijs seditionibus ciuitate Capitolium obsessum est, & a consule captum. Sed hic tumultus magis fuit quam bellum. Mox imperio per diuersa terrarum occupato, quis crederet Siciliam multo cruentius seruili quam Punico bello esse uastatam? Terra frugum ferax, & quodammodo suburbana prouincia latifundijs ciuium Latinorum tenebatur. Hic ad cultum agri frequentia ergastula, catenatisque cultores materiam bello praebere. Syrus quidam nomine Euanus (magnitudo cladum facit ut meminerimus) fanatico furore simulato, dum Syriae deae ceremonias iactat, ad libertatem & arma seruos quasi numinum imperio concitauit: id ut diuinitus fieri probaret, in ore abdita nuce, quam sulphure & igne stipauerat, leuiter inspirans flammam inter uerba fundebat. Hoc miraculum primum duo milia ex obujs, mox iure belli refractis ergastulis, quadraginta amplius milium fecit exercitum. Regijsque, ne quid malis deesset, decoratus insignibus, castella, oppida, uicos miserabili direptione uastauit. Illud quoque in ultimum belli dedecus, capta sunt castra praetorum, nec nominare ipsos pudet, castra Manilij, Lentuli, Pisonis, Hipsei. Itaque qui per fugitiuos distrahi debuissent, praetorios duces profugos praelio ipsi sequebantur. Tandem Perpenna Imperatore supplicium de eis sumptum est. Hic enim uictos, & apud Ennam nouissime obsessos, quum fame quasi pestilentia consumpsisset, reliquias latronum compedibus catenisque religauit, crucibusque puniuit. Fuitque de seruis ouatione contentus, ne dignitatem triumphi seruili inscriptione uiolaret. Vix dum respirauerat insula, quum statim a seruis & a Syro reditur ad Cilicem, Athenio pastor, interfecto domino, familiam ergastulo liberatam sub signis ordinat. Ipse ueste purpurea, argenteoque baculo, & regium in morem fronte redimita, non minorem quam ille fanaticus prior conflat exercitum, acriusque

acriusque multum, quasi & illum uindicaret, uicos, castella, oppida diripiens, in dominos, in seruos infestius quam in transfugas saeuiebat. Ab hoc quoque praetorij exercitus cessi, capta Seruili castra, capta Luculli. Sed Aquilius Perpennae usus exemplo interclusum hostem com meatibus ad extrema compulsi, comunitasque copias armis, fame facile deleuit, dedidissentque se, nisi suppliciorum metu uoluntariam mortem praetulissent. Ac ne de duce quidem supplicium exigi potuit, quamuis in manus uenerit. Quippe dum circa ad deprehendendum eum multitudo contendit, inter rixantium manus praeda lacerata est.

BELLVM SPARTACVM. CAPVT XX.

ENim uero seruilium armorum dedecus feras. nam & ipsi per fortunam in omnia obnoxij, tamen quasi secundum hominum genus sunt, & in bona libertatis nostrae adoprantur. Bellum Spartaco duce concitatum quo nomine adpellem nescio. Quippe quum serui militauerint, gladiatores imperauerint, illi infimae sortis homines: hi pessimam auxere ludibrio calamitate. Spartacus, Chrysus, & Oenomaus, extracto Lentuli ludo, cum septuaginta aut amplius eiusdem fortunae uiris eruperunt Capua, seruisque ad uexillum & ad auxilium uocatis, quum statim decem amplius milia coissent hominum, non modo effugisse contenti, iam uindicari etiam uolebant. Prima uelut ara Iuris mons Vesuuus placuit, ibi quum etiam obsiderentur a Clodio Glabro per fauces caui montis uirgineis delapsi uinculis ad imas eius descendere radices, & exitu in uno nihil tale opinantis ducis subito impetu castra rapuerunt. Inde alia castra. Deinceps Thoram, totamque peruagantur Campaniam, nec uillarum atque uicorum uastatione contenti, Nolam, atque Nuceriam, Turios atque Metapontum terribili strage populantur, affluentibus in diem copijs. Quum iam esset iustus exercitus, e uicinibus, pecudumque tegumentis inconditos sibi clypeos, & ferro ergastulorum recocto, gladios ac tela fecerunt. Ac ne quod decus iusto deesset exercitui, domitis obujs gregibus paratur equitatus, captaque de praetoribus insignia, & fasces ad ducem detulere. Nec abnuuit ille de stipendiario Thrace miles, de milite defertor, inde latro, deinde in honore uirium gladiator, qui defunctorum quoque praelio ducum funera Imperatoris celebrauit exequijs, captiuosque circa rogum iussit armis depugnare, quasi plane expiaturus omne praeteritum dedecus, si de gladiatore munerator fuisset. Inde iam consulares quoque aggressus, in Apennino Lentuli exercitum cecidit, apud Mutinam Caij Crassi castra deleuit. Quibus elatus uictorij, de inuadenda urbe Romana, quod satis est turpitudini nostrae, deliberauit: tandem etiam totis uiribus contra Mirmilonem confurgitur, praedoremque Romanum Licinius Crassus asseruit, a quo pulsi fugatique (pudet dicere hostes) in extrema Italiae consurrexerunt: ibi circa Brutium angulum clusi, quum fugam in Siciliam pararent, neque nauigia suppeterent, ratesque ex cratibus, & dolia connexa uirgultis in rapidissimo freto frustra expertur,

rentur: tandē eruptione facta, dignam uiris obiere mortem, & quod sub gladiatore duce oportuit, sine missione pugnatum est. Spartacus ipse in primo agmine fortissime dimicans quasi Imperator occisus est.

BELLVM CIVILE MARIANVM. CAP. XXI.

HOc deerat unū populi Romani malis, iam ut ipse intra se parricidiale bellum domi stringeret, & in urbe mediā ac foro, quasi arena ciues cum ciuibus suis gladiatorio more concurrerent. Aequiore animo utiq; ferrem, si plebei duces, aut si nobiles, mali saltem, ducatu sceleri praeuissent. Quum uero (proh facinus) qui uiri? qui imperatores? decora & ornamenta seculi sui Marius & Sylla pessimo facinori suam etiā dignitatem praeuierunt, tribus, ut sic dixerim, syderibus agitata est. Primo & leui & modico, tumultu maiore quā bello, intra ipsos armorū duces subsistente saeuitia. Mox atrocius & cruentius per totius uiscera senatus grassante uictoria. Vltimum non ciuicam modo, sed hostilem quoq; rabiem supergressum est, quum armorū furor totius Italiae uiribus niteretur, eousq; odijs saeuientibus, donec deessent qui occiderentur. Initium & causa belli, inexplebilis honorum Marij fames, dum decretam Syllae prouinciā Sulpitia lege sollicitat. Sed impatiens iniurię statim Sylla legiones circumegit, dilatoq; Mithridate, Exquilina, Collinaq; porta geminum agmen urbi infudit. Vnde quum subito Sulpitius & Albinouanus obieissent cateruas, sudesq; & saxa undiq; à mœnibus ac tela iacerentur, ipse quoq; iaculatus incendio uiam fecit, arcemq; Capitolij, quae Pœnos quoque, Gallos etiā Senonas euaserat, quasi captiuam uictor insedit. Tum ex senatus consulto, aduersarijs hostibus iudicatis, in praesentem tribunum aliosq; diuersae factionis iure saeuitum est. Mariū seruilis fuga exemit, ipse fortuna alteri bello reseruauit, Cornelio Cinna, Cneō Octauiō consulibus male obrutū resurrexit incendium, & quidem ab ipsorum discordia, quum de reuocandis, quos senatus hostes iudicauerat, ad populum referret. Cineta quidem gladijs concione, sed uincētibus quibus pax & quies potior, profugus patria sua Cinna confugit ad partes: redit ab Africa Marius, clade maior, siquidem catcer, catenae, fuga, exilium, horrificauerant dignitatem. Itaq; ad nomen tanti uiri late concurritur, seruitia (proh nefas) & ergastula armantur, & facile inuenit exercitum miser Imperator. Itaq; ui patriam repescens, unde ui fuerat expulsus, poterat uideri iure agere, nisi causam suam saeuitia corrumperet. Sed quū dijs hominibusq; infestus rediret, statim primo impetu cliens, & alumna urbis Hostia, nefanda strage diripitur. Mox in urbem quadruplici agmine intratur: diuisere copias Cinna, Marius, Carbo, Sertorius. Hic postquā manus omnis Octauij depulsa Ianiculo est, statim ad principum caedem signo dato aliquanto saeuus, quā aut in Punica, aut in Cymbrica urbe saeuit. Octauij consulis caput pro rostris exponitur, Antonij consularis in Marij ipsius mensis. Caesar & Fimbria in penatibus domorum

morū suorum trucidantur. Crassi pater & filius in mutuo alter alterius aspectu. Bebiū atq; Numitorium per mediū forum unci traxere carnificum. Catulus se ignis hauſtu ludibrio hostium exemit. Merula flamen Dialis in Capitolio Iouis ipsius oculos uenarum cruore respexit. Arquarius ipso uidente Mario confossus est, quia fatalē illam scilicet manū nō porregerat salutanti. Hæc tot senatus funera intra calendas & idus Ianuarij mensis, septima illa Marij purpura dedit. Quid futurū fuit, si annū consularis impleſset? Scipione Norbanoq; consulibus tertius ille turbo ciuilis infaniae toto furore detonuit: quippe quū hinc VII. legiones, inde quingentæ cohortes starent in armis, inde ab Asia cum uictore exercitu Sylla properat. Et sanē quū tam ferus in Syllanos Marius fuisset, quanta saeuitia opus erat, ut Sylla de Mario uindicaret? Primū apud Capuam sub amne Vulturno signa concurrunt, & ibi statim Norbani fusus exercitus, statim omnes Scipionis copiae ostentata spe pacis oppressæ. Tum Marius iuuenis, & Carbo cōsules, quasi desperata uictoria, ne multi perirēt, sanguine senatus sibi parentabant, obſessaq; curia, sic de senatu quasi de carcere, qui iugularētur educti. Quid funerum in foro, in circo, in patentibus templis? Na. quū Mutius Scauola pontifex Vestales amplexus aras, tantū nō eodē igne sepelit, Lamponius atq; Thelesinus Samnitū duces atrocior Pyrrho & Hannibale Campaniā & Tetruriamq; populantur, & sub specie partiū se uindicāt. Apud Sacriportū, Collinamq; portam debellatæ omnes hostiū copiae. Ibi Marius, hic Thelesinus oppressi, nec idem tamen caediū, qui bello finis fuit. Stricti enim & in pace gladij, animaduersumq; in eos, qui se sponte dederant. Nō minus est, quod apud Sacriportum, apud Collinā LXX. amplius milia Sylla concidit. Bellū erat: quatuor milia deditorū inermiū ciuū in uia publica interfici iussit: isti tot in pace non plures sunt. Quis autē illos potest computare, quos in urbe passim quisquis uoluit, occidit? donec admonente Fursidio uiuere aliquos debere, ut essent quibus imperarent, proposita est ingens illa tabula, & ex ipso equestris ordinis flore ac senatu duo milia electi qui mori iuberent: noui generis edictum piget post hæc referri, ludibrio abdita fata Carbonis, fata Sorani praetoris, atq; Venuleij. Bebiū sine ferro ritu feratū inter manus laceratum, Mariū ducis ipsius fratrem apud Catuli sepulchrū, oculis, manibus, cruribusq; defossis, seruatum aliquandiu, ut per singula membra moreretur, positus singulorū hominum fetē pœnis. Municipia Italiae splendidissima sub hasta uenerunt. Spoletū, Interamnū, Præneste, Fluentia: nam Sulmonē uetus oppidū sociū atq; amicū, facinus indignū, nondum expugnatū, ut obſides iure belli, & modo morte damnati duci iubentur: sic damnatam ciuitatē iussit Sylla deleri.

BELLVM SERTORIANVM. CAPVT XXII.

Bellum Sertorianum quid aliud, quā Syllanę proſcriptionis hæreditas Sertorius fuit: hostile potius an ciuile dixerim nescio, quippe quod Lusitani, Celtiberiq;

beritꝫ Romano gesserint duce. Exul, & profugus feralis illius tabulæ uir, summæ quidē, sed calamitosæ uirtutis, malis suis maria terrasqꝫ permisit, etiam Africa iam, & Balearibus insulis fortunā expertus, missusqꝫ in oceanū fortunatas insulas penetrauit: tandē Hispaniā armauit, ubi uir cum uiris facile cōuenit, nec aliter magis apparuit Hispani militis uigor, quā Romano duce: quanquam ille non contentus Hispania, ad Mithridatem quoqꝫ Ponticosqꝫ respexit, regēqꝫ classe iuuit. Et quid futurū fuit satis tanto hosti? Vno Imperatore resistere res Romana non potuit, additus Metello Cneus Pompeius: hi copias uiri diu & ancipiti semper acie attriuere, nec tamen prius bello quā suorum scelere & insidijs extinctus. Copias eius propē tota Hispania persequuti, diu & ancipiti semper acie domitauerunt. Prima per legatos certamina habita, quum hic Domitius & cohortes, inde Herculesij præluerent, mox his apud Segoniam, illis apud Anam flumen oppressis, ipsi duces cominus inuicem experti, apud Lauronem atqꝫ Sacronem equauere clades. Tum illis ad populationem agrorū, his ad urbium excidia conuersis, misera inter Romanos duces Hispania discordiæ pœnas dabat, donec oppresso domesticæ fraude Sertorio, uictō deditoqꝫ Perpenna, ipsē quoqꝫ in Romanam fidem uenere urbes Osca, Terme, Tutia, Valentia, Auxima, & in fame nihil nō experta Calagurris. Sic recepta in pacē Hispania, uictores duces externū id magis, quā ciuile bellum uidere uoluerunt, ut triumpharent.

BELLVM CIVILE SVB LEPIDO. CAP. XXIII.

Marco Lepido, Quinto Catulo consulibus, ciuile bellum penē citius oppressum est quā inciperet. Sed quantum, lateqꝫ fax illius motus ab ipso Syllæ rogo exarsit? Cupidus nanqꝫ rerum nouarum per insolentiā Lepidus, acta tanti uiri rescindere parabat, nec immerito, si tamen posset sine magna clade Reipub. Nam quū iure belli Sylla dictator proscripsisset inimicos, qui supererant, reuocante Lepido, quid aliud, quā ad bellum uocabantur? quum damnatorū ciuium bona addicente Sylla, quamuis male capta, iure tamen repetitio eorum proculdubio labefactabat compositam ciuilitatem. Expediebat ergo quasi ægrē sauciāqꝫ Reipub. requiescere quomodo, cunqꝫ, ne uulnera curatione ipsa rescinderentur. Ergo quū turbidis concionibus uelut classico ciuitatem terruisset, profectus in Hetruriam, arma inde & exercitum urbi admouerat. Sed iam Miluium pontem, collemqꝫ Ianiculum Luctatius Catulus, Cneus Pompeius, Syllanæ dominationis duces atqꝫ signiferi alio exercitu infederant. A quibus primo statim impetu retro pulsus, hostisqꝫ à senatu iudicatus, incruenta fuga in Hetruriā, inde Sardiniam recessit. Ibi quoque morbo & pœnitentiā interiit. Victores, quod non tenuere alijs in ciuilibus bellis, pace contenti fuerunt.

LVCII

LVCII FLORI EPI.

TOMES LIBER QVARTVS.

BELLVM CATILINAE. CAPVT PRIMVM.

CATILINAM luxuria primum, tum hinc conflata egestas rei familiaris, simul occasio, quod in extremis finibus mundi arma Romana peregrinabant, in nefaria consilia opprimendæ patriæ suæ compulere, senatum confodere, consules trucidare, distringere incendijs urbem, diripere ararium, totam deniqꝫ rempublicam funditus tollere, & quicquid nec Hannibal uideretur optasse. Quibus id nefas socijs aggressus est? Ipse patricius, sed hoc minus est. Curij, Portij, Syllæ, Cethegi, Antonij, Varguntei, atqꝫ Longini, quæ familiæ? quæ senatus insignia? Lentulus quoqꝫ tunc maxime prætor, hos omnes immanissimi facinoris satellites habuit. Additum est pigra coniurationis sanguis humanus, quem circumlatum pateris bibere: summum nefas, nisi amplius esset, propter quod biberunt. Actum erat de pulcherrimo imperio, nisi illa coniuratio in Ciceronem & Antonium consules incidisset, quorum alter industria rem patefecit, alter manu oppressit. Tanti sceleris indicium per Fuluiam emerit uilissimū scortū, sed parricidij innocens. Consul habito senatu in præsentem parricidā reum Cicero perorauit. Sed non amplius profectū, qꝫ ut hostis euaderet, scēp palam professo, incendiū suum restincturum ruina minaretur. Et ille quidē ad præparatum à Manlio in Hetruria exercitu proficiscitur, signa illaturus urbi. Lentulus destinatum familiæ suæ Sibyllinis uersibus regnum sibi uaticinās, ad præstitutū à Catilina diem urbe tota uiros, faces, tela disponit. Nec ciuili conspiratione contentus, legatis Allobrogum, qui tum forte aderāt, in arma sollicitatis. Et isset ultra Alpes furor, nisi altera prodicione Vulturij prætoris literæ tenerentur. Statim Ciceronis imperio iniecta est barbaris manus. Palam prætor in senatu cōuincitur. De supplicio agentibus Cæsar parcendum dignitati, Cato animaduertendū pro scelere cenlebat. Quam sententiā sequutis omnibus, in carcere parricidæ strangulantur. Quamuis parte coniurationis oppressa, tamen ab incepto Catilina non destitit, sed infestis ab Hetruria signis, patriā petens obuiō Antonij exercitu opprimitur. Quam atrociter dimicatum sit exitus docuit. Nemo hostium bello superfuit: quem quis in pugnando ceperat locum, eum amissa anima, corpore tegebat. Catilina longe à suis inter hostium cadauera repertus est, pulcherrima morte, si pro patriā sic concidisset.

e 2 Bellum

Am penè toto orbe pacato, maius erat imperium Romanum, quam ullis
 Iexternis uiribus extingui posset. Itaq; inuidens fortuna principi gentium
 populo, ipsum illum in exitium suū armauit: ac Mariana quidē, Cinnanaq;
 rabies intra urbem præcluserat, quasi experiretur, Syllana tempestas latius
 intra Italiam tum detonuerat. Cæsaris furor atq; Pompei, urbem, Italiã, gen-
 tes, nationes, totum deniq; quã patebat imperiū, quodam quasi diluuiio, &
 cum inflammatione corripuit, adeo ut non recte tantum ciuile dicatur, ac ne
 sociale quidem, sed nec externum, sed potius cōmune quoddã ex omnibus,
 & plus quam bellū. Quippe si duces eius inspicias, totus senatus in partibus.
 Si exercitus, hinc XI. legiones: inde X VII. Flos omnis & robur Italici san-
 guinis. Si auxilia sociorū, hinc Gallici Germaniq; delectus: inde Deiotarus,
 Ariobarzanes, Tarchon, Dimotus Corinthius, omne Thraciã, Cappado-
 ciãq;, Ciliciã, Macedoniã, Græciã, Italiã, totiusq; robur Orientis. Si morã
 belli, quatuor annis, & pro clade rerū, breue tempus. Si locum & spatium ubi
 cōmissum est, intra Italiã, inde se in Galliã Hispaniãq; deflexit. Reuertumq;
 ab occasu, totis uiribus in Epiro Thessaliãq; confedit, hinc in Ægyptum su-
 bito transiit. Inde respexit Asiam, Africa incubuit. Postremo in Hispaniã
 remigravit, & ibi aliquando defecit. Sed non & odia partiū finita cum bello.
 Non enim prius quiescere, quam in urbe ipsa, medio senatu eorum, qui uicti
 erant odia uictoris sese cæde satiarent. Causa tantæ calamitatis eadem quæ
somnium, nimia felicitas. Siquidem Quinto Metello, & Lucio Afranio con-
 sulibus, quū Romana maiestas toto orbe polleret, recentesq; uictorias, Pon-
 ticos & Armenios triūphos, in Pompeianis theatris Roma cantaret, nimia
 Pompei potentia apud ociosos (ut solet) ciues mouit inuidiam. Metellus ob
 imminutum Cretæ triumphum, Cato aduersus potentes semper obliquus,
 detrectare Pompeium, actisq; eius obstrepere. Hic dolor transuersum egit,
 & ad præsidia dignitati paranda impulit. Forte tunc Crassus genere, diuitijs,
 dignitate florebat, uellet tamen auctiores opes. Caius Cæsar eloquentia, &
 spiritu, & iam consulatu alleuabatur. Pompeius tamen super utrunque emi-
 nebat. Sic igitur Cæsare dignitatem comparare, Crasso augere, Pompeio re-
 tinere cupientibus, omnibusq; pariter potentia cupidis, de inuadenda Re-
 pub. facile conuenit. Ergo quū mutuis uiribus in suum quisq; decus niteretur,
 Galliam Cæsar inuadit, Crassus Asiam, Pompeius Hispaniam: tres maxi-
 mos exercitus: & iam sic orbis imperium, societate trium principū occupat.
 decem annos traxit ista dominatio. Exinde quoniã mutuo metu tenebant,
 Crassi morte apud Parthos, & morte Iuliæ Cæsaris filia, quæ nupta Pom-
 peio, generi, sociorūq; concordia matrimonij scedere tenebat, statim æmulatio
 erupit. Iã Pompeio suspecta Cæsaris opes, & Cæsari Pompeiana dignitas
 grauis, nec hic ferebat parē, nec ille superiorē (nefas) sic de principatu labora-
 bant, tanquã

bant, tanquam duos tanta imperij fortuna non caperet. Ergo Lentulo, Mar-
 celloq; consulibus rupta prima coniurationis fide, de successione Cæsaris se-
 natus, idemq; Pompeius agitabat: nec ille abnuebat, si ratio sui proximis co-
 mitijs haberetur consulatus, absentem quem decē tribus fauente Pompeio nu-
 per deceuerant. Tum dissimulante eodem negabant, ueniret, & peteret ma-
 iorum more. Ille contra flagitare decreta, ac nisi in fide permanerent, non se
 dimissurum exercitum. Ergo ut in hostem decernitur, His Cæsar agitatus,
 statuit præmia armorū armis defendere. Prima ciuile belli arena, Italia fuit,
 cuius arces leuibus præsidijs Pompeius infederat, sed omnia subito Cæsaris
 impetu oppressa sunt. Prima Arimino signa cecinerunt. Tum pulsus Hetrur-
 ria Libo, Umbria Thermus, Domitius Corfinio, & peractum erat bellum
 sine sanguine, si Pompeium Brundisij opprimere, ut cœperat, potuisset. Sed
 ille per obsessi claustra portus, nocturna fuga euasit (turpe dictu) modo prin-
 ceps patrum pacis belliq; moderator, per triumphatum à se mare, lacerrata &
 penè inermi nauī fugiebat. Nec Pompeius ab Italia, quam senatus ab urbe
 fugatur prior, quam penè uacuum metu Cæsar ingressus, consulem se ipse fa-
 cit. Ararium quoque sanctum, quod quā tardius aperiebant Tribuni, iussit
 effringi, censusq; & patrimonium populi Romani ante rapuit quam impe-
 rium. Pulso fugatoq; Pompeio, maluit prius ordinare prouinciam quam
 ipsum sequi. Siciliam & Sardiniam annonæ pignora, per legatos habuit. Ni-
 hil hostile erat in Gallia, pacem ipse fecerat. Sed ad Hispanientes Pompei
 exercitus transeunti per eam duci portas claudere ausa Massylia est. Misera
 dum cupit pacem, belli metu in bellum incidit: sed quia tutis muris erat, uinci
 eam sibi iussit absentem. Gracula ciuitas non pro mollicia nominis, & uallum
 cædere, & incedere machinas ausa, & congregi nauibus. Sed Brutus, cui man-
 datum erat bellum, uictos terra mariq; perdomuit: mox deditibus sese
 ablata omnia, præter quam potiorē omnibus habebant libertatē. Anceps,
 uariumq; & cruentum in Hispania bellum, cum legatis Cnei Pompei Per-
 treio, & Afranio, quos Iberiã castra habentes, apud Sycorim amnem obsi-
 dere, & ab oppido intercludere aggreditur. Interim ab undatione uerni flu-
 minis, commeatibus prohibet: sic fame castra tentata sunt, obsessorq; ipse
 quasi obsidebat. Sed ubi pax fluminis redit, populationibus & pugna cam-
 pos aperuit. Iterum ferox instat, & cedentes ad Celtiberiam consequutus,
 aggere & uallo, & per hæc siti ad deditionem compulit. Sic citerior Hispania
 recepta est, nec ulterior moram fecit. Quid enim una post quinque legiones?
 Itaque ultro cedente Varrone, Gades, fretum, Oceanus, omnia felicitatem
 Cæsaris sequebantur. Aliquid tamen aduersus absentem ducem ausa for-
 tuna est. Circa Illyricum, & Africam, quasi de industria prospera eius aduer-
 sis raderentur. Quippe quum fauces Adriatici maris iussu occupare Dolo-
 bella & Antonius, ille Illyrico, hic Corcyrao littore castra posuissent, iam
 maria

quando uicit piratas.

Ararium san-
 ctum, de quo
 Budæus in au-
 not. pand.

segue

maria late tenente Pompeio, repente castra legatus eius Octavius Libo in gentibus copijs classicorum utrunq; circūuenit. deditioem fames extorsit Antonio. Missæ quoq; à Basilo in auxilium eius rates, quales inopia nauium fecerat, noua Pompeianorū arte Cilicū, actis sub mare funibus captæ, quasi per indaginem: duas tamen æstus explicuit: una, quæ Opiterginos ferebat, in uadis hæsit, memorandumq; posteris exitum dedit. Quippe uix mille iu uenum manus; circumfusi undiq; exercitus per totum diem tela sustinuit, & quum exitum uirtus non haberet, tamen ne in deditioem uenirēt horrante tribuno Vulteio mutuis ictibus in se cōcurrūt. In Africa quoq; par & uirtus, & calamitas Curionis fuit, qui ad recipiendam prouinciā missus, pulso fugatoq; Varrone iam superbus, subitum Iubæ regis aduentum, equitatumq; Maurorū sustinere non potuit. Patebat uictio fuga, sed pudor suadet, ut amissum sua temeritate exercitum morte sequeretur. Sed iam debitum pari fortuna flagitante, sedem bello Pompeius Epiron elegerat. Nec Cæsar moratus, quippe ordinatis à tergo omnibus, quamuis hyems mediā prohiberet tempestate, ad bellum nauigauit, positisque ad Oricum castris, quū pars exercitus ob inopiam nauium cum Antonio dimissa, Brundisij moram faceret, adeo impatiens erat, ut ad arcessendos eos, ardente uentis mari, nocte concubia, speculatorio nauigio, solus ire tentauerit. Extat ad trepidum tanto discrimine gubernatorem uox ipsius: Quid times? Cæsarem uehis. Contractis in unū undiq; omnibus copijs, positisque cominus castris, diuersa erant ducum consilia. Cæsar pro natura ferox, & cōficiendæ rei cupidus, ostentare aciē, pro uocare, laceffere, nunc obsidione castrorum, quæ erāt sexdecim milium uallo obducta (Sed quid his obesset obsidio, qui patente mari omnibus copijs abundarent?) nūc expugnatione Dyrrachij irrita, quippe quam uel situs in expugnabilem faceret: ad hoc assiduū in eruptionem hostium prælijs. Quo tempore egregia uirtus Scæuæ centurionis emicuit, cuius in scuto centū atq; uiginti tela sedere. Iam uero direptione urbium sociarum quum Oricum & Gomphos, & alia castella Thessaliæ uastarent, Pompeius aduersus hæc nec tere moras, tergiuersari simul, ut hostē interclusum undiq; inopia cōineartuum terreret, utq; ardentissimi ducis cōsenesceret impetus. Nec diuuis profuit duci salutare consiliū. Milites otium, socij moram, principes ambitum ducis increpabant. Sic præcipitantibus fatis, prælio functa est Thessalia, & Philippicis campis, urbis imperij, generis humani fata commissa sunt. Nunquam ullo loco tantū uirium Populus Ro. tantum dignitatis fortuna uidit. Trecenta amplius milia hinc & illinc præter auxilia regum & senatus. Nunquam imminētis ruinæ manifestiora prodigia, fuga uictimarū exanima, insignes interdū tenebræ. Dux ipse, & nocturna imagine theatri sui audiēs plausum in modum planctus circumsonare, & mane cum pullo amico (ne fas) apud principia conspectus est. Nunquam acrior, neq; alacrior exercitus Cæsaris

Scæua.

Distributio elegans.

Profonomaſia

Cæsaris fuit. Inde classica prius, inde tela: annotatū quoq; cōmittentis aciem Craſtini pilum, qui mox adacto in os gladio, sic inter cadauera repertus, libi *Craſtinus.* dinem ac rabiem, qua pugnaerat, ipsa nouitate uulneris præferebat. Sed nec minus admirabilior illius exitus belli. Quippe quum Pompeius adeo equitum copia abundaret, ut facile circūuenturū sibi Cæsarem uideretur, circūuentus ipse est. Nam quū diu æquo Marte contenderet, iussuq; Pompei fusus à cornu erupisset equitatus, repente hic signo dato, Germanorū cohortes tantū in effulos equites fecere impetū, ut illi esse pedites, hi uenire in equis uiderentur. Hanc stragem fugientis equitatus leuis armaturæ ruina comitata est. Tunc terrore latius dato turbantibus inuicem copijs, reliqua strages quasi una manu facta est. Nec ulla res magis exitio fuit, quam ipsa exercitus magnitudo. Multus in eo prælio Cæsar fuit, mediusq; inter Imperatorem & militem, uoces quoq; obequitantis exceptæ, altera cruenta, sed docta & ad uictoriā efficax: Miles, faciē feri: altera ad iactationē composita: Parce ciuibus: quū ipse sequeret. Felicem utq; in malis Pompeiū, si eadem ipsum quæ exercitum eius fortuna traxisset, superstes dignitati suæ uixit, ut quum maiore dedecore per Thessalica, Tempe equo fugeret, pulsus *ab, Larissa* Hæris in deserto Ciliciæ scopulo, fugam in Parthos, Africam uel Ægyptum ageret: ut deniq; in Pelusiaco littore, imperio uilissimi regis, consilijs Spadonum, & ne quid malis desit, Septimij desertoris sui gladio trucidatus, sub oculis uxoris suæ liberorumq; moreretur. Quis nō peractum esse cum Pompeio crederet bellum? Atqui acrius multo atq; uehementius Thessalici incendij cineres recaluere, & in Ægypto quidem aduersus Cæsarem sine partibus bellū. Quippe quum Ptolemæus rex Alexandria summum ciuilibus belli scelus peregisset, foedusq; amicitia cum Cæsare medio Pompeij capite sanxisset, ultionem clarissimi uiri manibus, quærente fortuna causa non defuit. Cleopatra regis soror affusa Cæsaris genibus, partem regni reposcebat. Aderat puellæ forma, & quæ duplicaretur ex illo, quod talis passa uidebatur iniuriam. Odium ipsius regis, qui Pompei cædem partium fato, non Cæsari dederat, haud diu bie idem in ipsum auferens si expedisset. Quam ubi Cæsar restitui iussit in regnum, statim ab eisdem percussoribus Pompeij obsessus in regia, quamuis exigua manu, ingentis exercitus molem mira uirtute sustinuit. Ac primum ædificiorum proximorum atq; naualium incendio, infestorum hostium tela submouit. Mox peninsulam Pharon subitus euasit. Inde depulsus in maria mira felicitate ad proximam classem enatauit, relicto quidem in fluctibus paludamento, seu fato, seu consilio, ut illud ingruentibus hostiū telis, saxisque peteretur. Tamen receptus à classicis suis, undique simul hostes adortus, de imbelli ac perfida gente iusta generi manibus dedit. Quippe & Theodotus magister, autor totius belli, & ne uirilia quidem portenta. Photinus atque Ganymedes, diuersi per mare, & transfugio, & morte consumpti. Regis ipsius

gis ipsius corpus obrutum in limo repertum est in autear loricæ honore. In Asia quoque nouus rerum motus à Ponto, planè quasi de industria captante fortuna hunc Mithridatico regno exitū, ut à Pompeio pater, à Cæsare filius uinceret. Rex Pharnaces magis discordiæ nostræ fiducia quàm uirtutis suæ, infesto in Cappadociâ agmine ruebat. Sed hūc Cæsar aggressus, uno (& ut sic dixerim) non toto prælio obtinuit more fluminis, quod uno eodemque momento uenit, percussit, abscellit. Nec uana de se prædicatio est Cæsaris, ante uictum hostem esse, quàm uisum. Sic cum exteris. At in Africa cum ciuibus multo atrocius quàm in Pharsalia. Huc reliquias partium naufragi quidam furoris æstus expulerat. Nec reliquias dices, sed integrum bellum. Sparæ magis, quàm oppressæ uires erant. Auxerat sacramentum ipsa clades Imperatoris. Nec degenerabat ducum successio. Quippe satis ample sonabant in Pompeiani nominis locum, Cato & Scipio. Accessit copijs Mauritanus rex Iuba, uidelicet ut latius uinceret Cæsar. Nihil ergo inter Pharsaliâ & Thapson, nisi quod amplior, eoque acrior Cæsarianorum impetus fuit, indignantium post Pompeium creuisse bellum. Denique quod aliter nunquàm ante imperium ducis sua sponte signa cecinerunt. Strages à Iuba cœpit. Et elephantum bellorum rudes, & nuper à sylua, consternati subito clangore, statim & exercitus in fugam, & duces fortius quàm ut effugerent, non inconspicua tamen morte omnium. Iam Scipio naue fugiebat, & assequutis hostibus, gladium per uiscera exegit, & ubi esset quodam requirente, respondit hoc ipsum, Bene se habet Imperator. Iuba quū se recepisset in regiâ magnifice epulatus, postero die cum Petreio fugæ comite, superque mensas & pocula interficiendum se ei præbuit. Ille & regi suffecit & sibi, quum interim semel in medio cyphi & parentalia fercula regio simul Romanoque sanguine madebant. Cato non interfuit bello, positusque ad Bragadâ castris, Vticâ uelut altera Africâ claustra seruabat. Sed accepta partium clade nihil cunctatus (ut sapiente dignū erat) mortem etiam lætus acciuit. Nam postquam filium comitesque ab amplexu dimisit, in nocte lecto ad lucernam Platonis libro, qui immortalitatē animæ docet, paulū quietuit, tum circa primā uigiliam stricto gladio reuelatū manu pectus semel iterumque percussit. Ausi post hoc uirū medici uiolare fomētis. Ille passus dū abscederent, rescidit plagas, sequutaque uis sanguinis moribundas manus in ipso uulnere reliquit. Quasi non esset usquam dimicatum, sic arma rursus & partes: quantoque Africa supra Thessaliâ fuit, tanto Africâ superabat Hispania, plurimumque fauoris partibus dabat fraternitas ducum, & pro uno duos, stare Pompeios. Itaque nusquam atrocius, nec tam ancipiti Marte cōcursum est. Primū in ipso ostio oceani Varus, Didiusque legati conflixere. Sed acrius fuit cum ipso mari, que inter se nauibus bellū. Siquidē uelut furorem ciuium castigaret Oceanus, utramque classē naufragio cecidit. Qui nam ille horror: quū eodem tempore fluctus, procellæ, armamenta cōfligeret, adde

Cato sibi con
sciscit moriē

adde situs ipsius formidinem uergentia in unum, hinc Hispaniâ, inde Mauritanâ littora, mare & intestinum & externum, imminentesque Herculis speculas. Quū omnia undique simul prælio & tempestate sauirēt, mox circa obfidiones urbium utrinque discursum est, quæ miseræ inter hos atque illos duces societatis Romanæ pœnas dabant. Omnium postrema certaminū Munda. Hic non pro cætera felicitate, sed anceps & diu triste prælium, ut planè uide retur nescio quid deliberare fortuna. Sanè & ipse ante aciem mœstior non ex more Cæsar, siue respectu fragilitatis humanæ, siue nimiam prosperorū spectam habens continuationē, uel eadē timens, postquam idem esse cœperat quod Pompeius. Sed in ipso prælio, quod nemo unquā meminerat, quū diu pari Marte acies nihil aliud que occiderent, in medio ardore pugnantium subito ingens inter utrosque silentiū, quasi cōuenissent, hic omnium lenius erat: nouissime illud inuistatū Cæsaris oculis. (nefas) post XIII. annos probata ueteranorū manus gradū retro dedit, quod & si nondū fugerat, apparebat tamen pudore magis quàm uirtute resistere. Itaque ablegato equo, similis furenti primā in acie procurrit. Ibi prensare fugientes, confirmare, per totum denique agmen oculis, manibus, clamore uolitare. Dicit in illa perturbatione, & de extremis agitasse secū, & ita manifesto uultu fuisse, quasi occupare manu mortē uellet, nisi cohortes hostiū quinque per tranuersam aciem ætæ, quas Labienus periclitantibus castris præsidio miserat, fugæ speciē præbuisent. Hoc aut & ipse credidit, aut dux callidus attribuit in occasionē, & quasi fugientem inuectus, simul & suorum crexit animos, & hostes percudit. Nā hi dum se putant uincere, fortius sequi: inde Pompeiani dum fugere credunt suos, fugere cœperunt. Quanta fuerit hostium cædes, ira, rabiesque uictoribus, sic æstuari potest. Hoc à prælio profugi quum se Munda recepissent, & Cæsar obsideri statim uictos imperasset, congestis cadaueribus agger effectus est, quæ pilis, iaculisque cōfixa inter se tenebant, scædum etiā inter barbaros. Sed uidelicet uictoriam desperantibus Pompei liberis, Cneum prælio profugū, crure faucio deserta & auia petentē Cenonius apud Lauronē oppidū conuictus pugnantē, nondum desperantem interfecit. Sextum fortuna in Celtiberia interim abscondit, alijque post Cæsarem bellis reseruauit. Cæsar in patriā uictor inuehit, primū de Gallia triumphū transmiserat Rhenus, Rhodanus, & ex auro captiuus Oceanus. Altera laurus Ægyptia tūc in ferculis Nilus, Arsinoë, & ad simulachrū ignium ardens Pharus. Tertius de Pharnace currus, & Ponto. Quartus Iubā & Mauros, & his subactam ostendebat Hispaniâ, Pharsalia, & Thapson, & Munda nusque, & quanto maiora erant de quibus non triumphabat: sic aliquādo finis armis fuit. Reliqua pax incruenta, pensatūque clementia bellū: nemo cæsus imperio præter Affraniū: satis ignouerat semel, & Faustū Syllā didicerat generosum timere, filiaque Pompei cū patruelibus ex Sylla, hic posteris cauebat. Itaque non ingratis ciuibus oēs unū in principem

principem congesti honores, circa templa imagines, in theatro distincta radijs corona, suggestus in curia, fastigiū in domo, mēsis in cælo, ad hoc pater ipse patriæ, perpetuusq; dictator. Nouissime dubiū an ipso uolente, oblata pro rostris ab Antonio cōsule regni insignia. Quæ omnia uelut infulæ in destitutam morti uictimam congerebantur. Quippe clementiā principis uicit inuidia, grauisq; erat liberis ipsa beneficiorum potentia. Nec diutius dilatio donata est. Sed Brutus & Cassius, aliq; patritij consenserūt in eadem principis. Quanta uis fati. Manuerat late coniuratio, libellus etiā Cæsari datus eodē die, nec perlitare centū uictimis potuerat: uenit in curiam tamen expeditionē Parthicā medicans: ibi in curuli sedentē eum senatus inuasit, tribusq; & uiginti uulneribus ad terrā datus est. Sic ille qui terrarū orbem ciuili sanguine impleuerat, tandem ipse sanguine suo curiam impleuit.

CAESAR AVGVSTVS. CAPVT III.

Populus Romanus Cæsare & Pompeio trucidatis, rediisse in statum pristinae libertatis uidebatur: & redierat, nisi aut Pompeius liberos, aut Cæsar heredem reliquisset: uel quod utroque perniciosius fuit, si non collega quondam, mox æmulus, Cæsarianæ potentiae fax, & turbo sequentis seculi superfuisset Antonius. Quippe dum Sextus paterna repetit, trepidatum toto mari, dum Octavius mortem patris ulciscitur. Iterum fuit mouēda Theffaliam, dum Antonius uariis ingenio, aut successorem Cæsaris indignatur Octavius, aut amore Cleopatrarū desciscit in regem: nam aliter saluus esse nō potuit, nisi confugisset ad seruitutem. Gratulandum tamen in tanta perturbatione est, quod potissimum ad Octavius Cæsarem Augustum summa rerum redijt, qui sapientia sua atque solertia, percussum undiq; & perturbatum ordinauit imperij corpus, quod ita haud dubie nunquā coire & consentire potuisset, nisi unius præsidis nutu quasi anima & mente regeretur. Marco Antonio & Publio Dolobella consulibus, imperiū Romanū iam ad Cæsares transferēte fortuna, uariis & multiplex motus ciuitatis fuit, quodq; in annua cœli cōuersione fieri solet, ut mota sydera tonent, ac suo flexu tempestatem significant: sic quum Romanæ dominationis, id est, humani generis conuersione penitus intremuit, omniq; genere discriminū, ciuilibus, terrestribus ac naualibus bellis omne imperij corpus agitatū est.

BELLVM MUTINENSE. CAPVT IIII.

Prima ciuiliū motuum causa testamētum Cæsaris fuit, cuius secundus hæres Antonius prælatum sibi Octavius furens, in expiabilem contra adoptionem acerrimi iuuenis suscepit bellum. Quippe quum intra decem & octo annos tenerum, obnoxium, & opportunum iniuriarū iuuenem uideret, ipse, planē, & cōmilito Cæsaris dignitatem, & furtis hæreditatē laceraret, ipsum infectari probris, & cunctis artibus cooptationem Iuliarū gentis quum inhibere

als. conuicijs

inhibere non desineret: deniq; ad deprimendum iuuenem, palam arma moliri, & parato exercitu in Cisalpina Gallia resistentem moribus suis Decium Brutum obsidebat. Octavius Cæsar ætate & iniuriā fauorabilis, & nominis maiestate, quod sibi induerat, reuocatis ad arma ueteranis, priuatus (qs crederet) consulē aggreditur, obsidione Mutinæ liberat Brutū, Antoniū exiit castris, tum quidem etiam manu pulcher apparuit. Nam cruentus, & faucius aquilam à moriente signifero traditam, suis humeris in castra referebat.

TRIVMVRATVS. CAPVT V.

Quum solus etiam grauis paci, grauis reipublicæ esset Antonius, quasi ignis incendio Lepidus accessit, quia contra duos exercitus necesse fuit uenire in cruentissimi foederis societate, diuersa omnium nota incendia. Lepidum diuitiarum cupido, quarum spes ex turbatione reipublicæ, Antoniū ultiones de his, qui se hostem iudicassent; Cæsare inultus pater, & manibus eius graues Cassius & Brutus agitabant. In hoc uelut scædus, pax inter tres duces componitur, apud confluentes inter Perusiam & Bononiā iungunt manus, & exercitus consalutant, nullo bono more Triumuiratus inuaditur. Oppressa armis reipublica, redit Syllana proscriptio, cuius atrocitas nihil in se minus habet quam numerum c x l. senatorum: exitus foedi, truces, miserabiles, toto terrarum orbe fugientium. Pro quibus quis pro indignitate rei non ingemiscat? Quum Antonius concedente Cæsare auunculum suum, Lepidum Lutium Paulum suum fratrem proscripterit. Romæ capita cæsorū proponere in rostris iam usitatum erat. Verum sic quoq; ciuitas lachrymas tenere non potuit, quū relictum Ciceronis caput in illis suis rostris uideret, nec aliter ad uidendum eum, quam solebat ad audiendū concurreretur. Hæc scelera in Antoniū Lepidūq; tabulis. Cæsar percussoribus patris contentus fuit. Hæc quoq; nisi ulta fuisset, etiam iusta cædes haberetur.

als. uoto

Ciceronis caput p rostris positum

als. multa

BELLVM CASSII ET BRVTI

CAPVT VI.

Brutus & Cassius sic Cæsarem, quasi Tarquiniū regem depulisse regno uidebant. Sed libertatem quam maxime restitutam uoluerunt, illo ipso parricidio perdidere. Igitur cæde perfecta, quum ueteranos Cæsaris nec im merito timerent, statim è curia in Capitolium confugerāt. Nec illis ad ultionem deerat animus, sed ducem non habebant. Igitur quum appareret quæ strages Reipub. immineret, displicuit ultio cū cōsulis abolitione decreta. Ne tamen publici doloris oculos ferrent, in prouincias ab illo ipso, quæ occiderāt Cæsare datas, Syriā & Macedoniā concesserant. Sic uindicta Cæsaris dilata potius q; oppressa est. Igit ordinata magis ut poterat, q; ut decebat in Triumuiros reipublica, relicta ad urbis præsidium Lepido, Cæsar cū Antonio in Cassiū Brutumq; succingit. Illi cōparatis ingentibus copijs, eandē illā, quæ fatalis Gn. Pompeio fuit, arenam infederāt. Sed nec tum imminentiā cladis destinatae

destinata signa latuere. Nam & assueta cadauerum pabulo uolucres, castra quasi iam sua circumuolabant. In acie prodeuntibus obuius Aethiops nimis aperte, serale signum fuit. Ipsiq; Bruto per noctē quū illato lumine ex more aliqua secum agitaret, atra quaedā imago se obtulit, & quā esset interrogata, tuus, inquit, malus Genius: hoc dixit, & sub oculis mirantis euauit. Pari in meliora praefugio in Caesaris castris omnia, aues, uictimaeq; promiserāt. Sed nihil illo praesentius, quā Caesaris medicus somnio admonitus, ut Caesar castris excederet, quibus capi imminēbat, ut factum est. Acie nanq; comissa quū pari ardore aliquandiu dimicātū foret, & quamuis duces nō essent tunc praesentes, quū alterū corporis aegritudo, illū metus & ignauia subduxissent, stare tamen pro partibus inuicta fortuna, & ultoris, & qui uindicabatur. Pri-
als. utriq; mum adeo anceps fuit, & par^u utrunq; discrimen, ut exitus praelij docuit. Capta sunt hinc Caesaris castra, inde Cassij. Sed quanto efficacior est fortuna quā uirtus: & quā uerum est, quod moriens efflauit. Non in re, sed & in uerbo tantum esse uirtutem. Victoriā illi praelio error dedit. Cassius inclinato cornu suorum, quū captis Caesaris castris rapido impetu recipientes se equites uideret, fugere arbitratus, euadit in tumulum, inde puluere & strepitu etiam nocte uicina eximentibus gestae rei sensum, quū speculator quoq; in id missus tardius renunciaret, transactum de partibus ratus, uni ex proximis auferendum praebuit caput. Brutus quū in Cassio etiam suum animum perdidisset, ne quid ex constituti fide resignaret (Ita enim par superesse bello conuenerat) ipse quoq; uni comitū suorum confodiendū praebuit latus. Quis sapientissimos uiros non miret, ad ultimum non suis manibus usos, nisi hoc quoq; ex persuasione non defuit, ne uiolarent manus, sed in abolitione sanctissimarum, pientissimarumq; animarū iudicio suo scelere alieno uterent.

BELLVM PERVSINVM CAPVT VII.

Alterum bellum concitauit agrorū diuisio, quos Caesar ueteranis in castris praecū militiā perfoluebat. Semper L. Antonij pessimū ingeniū Fulvia gladio cincta uirilī militiā uxor agitabat. Ergo depulso agris colonos incitando iterum in arma ierat. Hic uero iam nō priuatis, sed totius senatus suffragijs iudicatū hostem Caesar aggressus intra Perusinae muros redegit, compulitq; ad extrema deditiois, turpi & nihil nō experta fame.

BELLVM CVM SEXTO POMPEIO.
CAPVT VIII.

Sublatis percussoribus Caesaris, supererat Pompei domus: alter iuuenum in Hispania occiderat, alter fuga euaserat, contractisq; infelicitis belli reliquijs, quum insuper ergastula armasset, Siciliam, Sardiniamq; habebat. Iam & classe medium mare infederat. O quā diuersus à patre, ille Cilicas extinxerat, hic secum piratas nauales agitabat. Tanta mole belli penitus in Siculo freto iuuenis oppressus est: magniq; famam ducis ad inferos
 secum

secum tulisset, si nihil tentasset ulterius, nisi quod magnae indolis signum est sperare semper. Perditis enim rebus profugit, Asiamq; uelis petit, uenturus ibi in manus hostium & catenas: & quod miserimum est fortibus uiris, ad hostium arbitrium sub percussore moriturus. Non alia post Xerxem miserabilior fuga. Quippe modo trecentarum quinquaginta nauium dominus, cum sex septem ue fugiebat, extincto praetoriae nauis lumine, annulis in mare abiectis, pauens atq; respectans, & tamen non timens ne periret.

BELLVM PARTHICVM DVCE VENTIDIO.
CAPVT IX.

Quamuis in Cassio & Bruto partes sustulisset, in Pompeio totum partium nomen aboleset: nondum tamen ad pacis stabilitatem profecerat Caesar, quū scopulus & nodus & mora publicae securitatis superesset Antonius: nec ille defuit uitij quin periret. Imo omnia expertus ambitu & luxuria, primum hostes, deinde ciues, tandem etiam terrae seculum liberauit. Parthi clade Crassiana altius animos erexerant, ciuilesq; populi Romani discordias latè acceperant. Itaq; ut prima affulsit occasio, non dubitauerunt erum pere: ultro quidem inuitante Labieno, qui missus à Cassio Brutoq; (qui furor scelerum) sollicitauerat hostes in auxilium, & illi Pacoro duce, regio iuuenē, dissipant Antoniana praesidia. Casca legatus, ne ueniret in potestatem, à gladio suo impetrauit. Denique ablata Syria emanabat latius malum, hostibus sub auxiliij specie sibi uincens, nisi Ventidius, & hic legatus Antonij incredibili felicitate, & Labieni copias, ipsumq; Pacorum & omnem Parthi cum equitatum toto inter Orontē & Euphratem sinu, late cecidisset. Viginti amplius milium fuit: nec sine consilio ducis, qui simulato metu adeo passus est castris succedere, donec assumpto iactus spacio, adimeret usum sagittarū. Rex fortissime dimicās cecidit. Mox circūlato eius per urbes quae descuerāt capite, Syria sine bello recepta. Sic Crassianā cladē Pacori cede pensauimus.

BELLVM PARTHICVM CVM ANTONIO.
CAPVT X.

Expertis inuicem Parthis atque Romanis, quum Crassus atq; Pacorus utrinque uitium mutuarum documenta fecissent, pari rursus reuerentia, integrata amicitia, & quidem ab ipso foedus Antonio cum rege percussum. Sed immensa uanitas hominis, dum titulorū cupidine Araxem & Euphratem sub imaginibus suis legi concupisset: neq; causa, nec consilio, ac ne imaginaria quidem belli conditione, quasi hoc quoq; ex arte ducis esset obrepere, relicta repente Syria in Parthos impetum facit. Gens praeter armorum fiduciam simulat trepidationem, & in campos fugam. Hic statim quasi uictor sequebatur, quum subito nec magna hostium manus ex improuiso, etiā in fessos uia, sub uestere uelut nimbus erupit, & missis undique sagittis duas
 f legiones

legiones operuerunt. Nihil acciderat in comparationem cladis, quæ in posterum diē imminebat, nisi interuenisset deū miseratio. Vnus ex clade Crassiana Parthico habitu castris adequitat, & salute latine data, quū fidem ipse fecisset, quid immineret edocuit, iam affuturum cum omnibus copijs regem, irent retro, peterentq; montes, sic quoq; hostem fortasse non desore: atque ita sequuta est minor vis hostium quàm imminebat. Adfuit tamen, deletq; reliquæ copiarum forent, nisi urgentibus telis in modum grandinis quadam sorte quasi docte procubuissent in genua milites, & elatis super capita scutis castrorum speciem præbuisent. Tum Parthus arcus inhibuit. Deinde Romani quum se rursus extulissent, adeo res miraculo fuit, ut unus ex barbaris miserit uocem: *Ite & bene ualete Romani, merito uos uictores fama gentium loquitur, qui Parthorum tela fugistis. Non minor ex aqua postea, quàm ab hostibus excepta clades. Infesta primum siti regio, tum quibusdam Salmacidis fluius infestior: nouissimeq; quum iam ab inualidis & auide hauriebatur, noxiæ etiam dulces fuere. Mox & ardores per Armeniam, & niues per Cappadociam, & utriusque cæli subita mutatio pro pestilentia fuit. Sic uix tertia parte de XVI. legionibus reliqua, quum argentum passim dolabris concideret, & subinde inter moras mortem à gladiatore suo flagitasset, egregius imperator tandem profugit in Syriam, ubi incredibili quadam mentis uecordia ferocior aliquanto factus est, quasi uicisset qui euaserat.*

Antonius fugatus elapsus.

BELLVM CVM ANTONIO ET CLEOPATRA.
CAPVT XI.

Cleopatra. **F**Vror Antonij quatenus per ambitum non interiret, & luxu & libidine extinctus est. Quippe post Parthos quum exosus arma in ocio ageret, captus amore Cleopatrar, quasi bene gestis rebus in regio se sinu reficiebat. Hæc mulier Ægyptia ab ebrío imperatore præcium libidinum, Romanum imperium petit. Et promisit Antonius: quasi facilius esset Partho Romanus. Igitur dominationem parare nec tacite, sed patriæ, nominis, togæ, fascium oblitus, totus in monstrum illud ut mente, ita animo quoque cultuq; descuerat. Aureum in manu baculum, ad latus & in acie purpurea uestis, in gentibus obstricta gemmis, diadema aderat, ut regina rex ipse fruereetur. Ad primam nouorum motuum famam Cæsar à Brundisio transiecerat, ut uenienti bello occurreret, positisque castris in Epiro, Leucadem insulam, montemq; Leucadæ, & Ambracij sinus cornua infesta classe succinxerat. Nobis cccc. amplius naues, cc. non minus hostium: sed numerū magnitudo pensabat. Quippe à senis in nouenos remorum ordinibus, ad hæc turribus atq; tabularis alleratæ castellorum & urbium specie, non sine gemitu maris & labore uentorum ferebantur: quæ quidem ipsa moles exitio fuit. Cæsar's naues à tritibus in senos, nec amplius ordines creuerant. Itaque habiles in omnia quæ usus poscebat, ad impetus & recursus flexusq; capiendos, illas graues & ad omnia

ad omnia præpeditas, singulas plures adortæ missilibus simul, tum rostris, ad hoc ignibus iactis ad arbitrium dissipauere. Nec ulla re magis hostilium copiarum apparuit magnitudo, quàm post uictoriã. Quippe immensa classis naufragio belli facta, toto mari ferebatur, Arabumq; & Sabeorū, & mille aliarum gentium Asiæ spolia, purpuram aurumq; in ripam assidue mota uentis maria reuomebant. Prima dux fugæ regina cum aurea puppe, uelocq; purpureo se in altum dedit: mox sequutus Antonius: sed instare uestigijs Cæsar. Itaq; nec præparata in oceanū fuga, nec munita præsidijs utraq; Ægypti cornua Parethoniū atq; Pelusium profuere: propè manu tenebantur. Prior ferrum occupauit Antonius. Regina ad pedes Cæsar's prouoluta tentauit oculos ducis frustra: nam pulchritudo intra pudicitia principis fuit. Nec illa de uita quæ offerebatur, sed de parte regni laborabat. Quod ubi desperauit à principe, seruariq; se triumpho uidit, incautiorem nocte custodia, in Mausoleum se (sepulchra regum sic uocant) recepit: ubi maximo, ut solebat, induta cultu, in differto odoribus solio iuxta suum se collocauit Antonium, admotisq; ad uenas serpentibus, sic morte quasi somno soluta est.

BELLA ADVERSVS GENTES EXTERAS.
CAPVT XII.

Hic finis armorum ciuiliū: reliqua aduersus exterar gentes: quæ distincto circa mala sua imperio, diuersis orbis oris emicabant. Noua quippe pax: nec dum affluetæ frenis seruitutis tumide gentiū inflata ceruicesq; ab imposito nuper iugo resiliebant. Ad septentrionem conuersa ferme plaga ferocius agebat, Norici, Illyrij, Pannonij, Dalmatæ, Myrij, Thracæ & Daci, Sarmatæ atq; Germani, Noricis animos dabant alpes atq; niues, quod bellum non posset ascendere. Sed omnes illius cardinis populos, Brennos, Senones atque Vindelicos, per priuignum suum Claudium Drusum pacauit. Quæ fuerit callidarum gentiū feritas, facile uel mulieres ostendere, quæ deficientibus telis infantes ipsos afflictos humo, in ora militū aduersa miserunt. Illyrij quoque sub alpibus agunt, imasq; ualles earū, & quædam quasi claustra custodiunt, abruptis torrentibus implicati: in hos expeditione ipse sumptus, fieriq; pontem imperauit. Hic se & aquis & hoste turbantibus, cunctanti ad ascensum militi scutum de manu rapuit, & in uia primus, tunc agmine sequuto, quum Illyricus multitudine pontem succidisset, saucius manibus ac cruribus speciosiore sanguine, & ipso periculo augustior, terga hostiū præcidit. Pannonij duobus saltibus, ac tribus fluiijs, Drauo, Sauro, Histroq; ualantur: populati proximos intra ripas se recipiebant. In hos domandos Vibium misit: cæsi sunt in utrisque fluminibus: arma uictorum non ex more belli cremata, sed capta sunt, & in profluentes data, ut ceteris qui resistebant, uictoria sic nunciaretur. Dalmatæ plerunq; sub syluis agunt, inde ad latrocinia promptissimi. Hos iam quidē Marius incensa urbe Delminio qua-

si detruncauerat. Postea Asinius Pollio gregibus, armis, agris mulctauerat: hic secundus orator. Sed Augustus perdomandos Vibio mandat, qui efferrum genus fodere terras coëgit, aurumque uenis repurgare, quod alioquin gens omnium cupidissima studiosa diligentia acquirit, ut illud in usus suos feruari uideatur. Mysij quam feri, quam truces fuerint, quam ipsorum etiam barbari barbarorum, horribile dictu est. Vnus ducum ante aciem postulato silentio: Qui uos, inquit, estis? Responsum inuicem: Romani gentium domini. Et illi: ita, inquit, fiet, si nos uiceritis. Accepit omen Marcus Crassus. Illi statim ante aciem immolato equo concepere uotum, ut caesorum extis ducum & litarent & uescerentur. Deos audisse crediderim, nec tubam sustinere potuerunt. Non minimum terroris incussit barbaris Chonidius centurio, satis barbaris efficacis, tamen apud pares homines stoliditatis, qui focum gerens super cassidem, suscitata motu corporis flammam uelut ardenti capite fundebat. Ante hos Thracum maximus populus descuerat. Ille barbarus & signis militaribus & disciplina, armis etiam Romanis assueuerat. Sed à Pisone perdomiti, in ipsa captiuitate rabiem ostendere: quippe quum catenas moribus tentarent, feritatem suam ipsi puniebant. Daci moribus inhærent Cotisonis regis imperio: quoties concretus in gelu Danubius iunxerat ripas, decurrere solebat & uicina populari. Visum est Cæsari Augusto gentem aditu difficilissimam submouere. Misso igitur Lentulo ultra ulteriorem repulit ripam: citra præsidia constituit. Sic tunc Dacia non uicta, sed summotata atque dilata est. Sarmatæ patentibus campis inquietant: & hos per eundem Lentulum prohibere Danubio satis fuit: nihil præter niues rarasque syluas habent: tanta barbaria est, ut pacem non intelligant. Germaniam quoque utinam uincere tanti non putassent: magis turpiter amissa est, quam gloriose acquisita: sed quatenus sciebat patrem suum Cæsarem bis traiecto ponte Rheni, quæsisse bellum, in illius honorem concupiit facere prouinciam: & factum erat, si barbari tam uitia nostra, quam imperia ferre potuissent. Missus in eam prouinciam Drusus primos domuit Vsiptes, inde Tencatheros percurrit & Cattos. Nam Marcomanorum spolijs insignibus quendam editum tumulum in trophæi modum excoluit. Inde ualidissimas nationes, Cheruscos, Sueuos & Sicambros pariter aggressus est. Qui uiginti centurionibus incrematis hoc uelut sacramento sumplerant bellum, adeo certa uictoriæ spe, ut prædam in antecessum pactione diuiserint. Cherusci equos, Sueui aurum & argentum, Sicambri captiuos elegerant. Sed omnia retroisum. Victor nanque Drusus equos, pecora, torques eorum, ipsosque præda diuisit, & uendidit. Præterea in tutelam prouinciæ præsidia, atque prouincias ubique disposuit. Per Mosam flumen, per Albim, per Visurgim, per Rheni quidem ripam, quinquaginta amplius castris direxit Bonnam & Gefoniâ cum pontibus iunxit, castrisque firmavit: iniuriam

Drusus.

iniuriam atque inaccessum in id tempus Hercynium saltum patefecit. Ea denique in Germania pax erat, ut mutati homines, alia terra, cælum ipsum mitius molliusque solito uideretur. Denique non per adulationem, sed ex meritis, defuncto ibi fortissimo iuene, ipsi quod nunquam alteri senatus cognomen ex prouincia dedit. Sed difficilissimum est prouincias obtinere, quam facere: uiribus parantur, iure retinentur. Igitur breue id gaudium fuit. Quippe Germani uicti magis quam domiti erant, moresque nostros magis quam arma sub imperatore Druso suscipiebant. Postquam ille defunctus est, Vari Quintilij libidinem ac superbiam haud secus quam sauitiam odisse ceperunt. Ausus ille agere conuentum: & in castris se direxerat, quasi uolentiam barbarorum & licetoris uirgis, & præconis uoce posset inhibere. At illi qui iam pridem rubigine oblitos enses, inertesque cernerent equos, ut primum togas & sauiora armis iura uiderunt, duce Arminio arma corripiunt. Quum interim tanta erat Varo pacis fiducia, ut ne prædicta quidem, & prodita per Segestem unum ducum coniuratione commoueretur. Itaque improuidum & nihil tale metuente improuiso adorti, quum ille (ô securitas) ad tribunal citaret, undique inuadunt, castra rapiunt, tres legiones opprimuntur. Varus perditas res eodem quo Cannensem diem Paulus & fato est & animo sequutus. Nihil illa cæde per paludes, perque syluas cruentius, nihil insultatione barbarorum intolerantius: præcipue tamen in causarum patronos: alij oculos, alij manus amputabant: unius os sutum, recisa prius lingua, quam in manu tenens barbarus: Tandem, inquit, uisera sibilare desiste. Ipsius quoque consulis corpus, quod militum pietas humi abdiderat, effossum. Signa, & aquilas duas adhuc barbari possident: tertiam signifer priusquam in manus hostium ueniret euulsit, merseque intra baltei sui latebras, gerens in cruenta palude sic lauit. Hac clade factum, ut imperium quod in littore oceanî non steterat, in ripa Rheni fluminis staret. Hæc ad septentrionem. Sub meridiano tumultuatum magis quam bellatum est. † Musulanios atque Getulos accolæ Syrtium ^{Maselylios} ^{forte.} Cosso duce compescuit, unde illi Getulici cognomen. Latius uictoria patet, Marmaridas atque Garamantas Turmio subigendos dedit. Potuit & ille redire Marmaricus, sed modestior in æstimanda uictoria fuit. Ad orientem plus negocij cum Armenis: huc alterum Cæsar ex nepotibus suis misit, ambo fato breues, sed alter inglorius. Massiliæ quippe Lutius morbo soluitur: in Lycia Caius ex uulnere, quum Armeniam ad Parthos se subtrahentem recepit. Armenios uicto rege Tigraue in hoc unum seruitutis genus Pompeius afflueuerat, ut rectores à nobis acciperent. Intermissum ergo ius per hunc recuperatum, non incruento, nec insulto tamen certamine. Quippe Domnes, quem rex Artaxates præfecerat, simulata prodicione adortus uirum intentum libello, quem ut thesaurorum rationem continentem ipse porrexe rat, stricto ferro cruentus ex uulnere in tempus: cæterum barbarus undique

infesto exercitu oppressus gladio, & pyra in qua se percussus immisit, superstiti etiam Caesari satisfecit. Sub occasu pacata fere erat omnis Hispania, nisi qua Pyrenaei desinentis scopulis inhaerentem ceterior alluebat Oceanus. Hic duae ualidissimae gentes, Cantabri & Astures, immunes imperij agitabant. Cantabrorum & prior & altior, & magis pertinax in rebellando animus fuit, qui non contenti libertatem suam defendere, proximis etiam imperitare tentabant. Vacceosque & Curgonios, & Aurigonas crebris incursionibus fatigabant. In hos igitur, quia uehementius agere nunciabatur, non mandata expeditio, sed sumpta est. ipse uenit: Sagelama castra posuit: inde partito exercitu totam in diem amplexus Cantabriam efferam gentem ritu ferarum quasi indagare debellabat. Nec ab Oceano quies, quum infesta classe ipsa quoque terga hostium caederentur. Primum aduersus Cantabros sub moenibus Belgicae praelatus est. Hinc fuga in eminentissimum Vinnium montem, qua maria prius oceani, quam arma Romana ascensura esse crediderant, Tertio Aracillum oppidum magna ui repugnat: captum tamen postremo fuit. Medullae montis obsidio, quem perpetua x. milium fossa comprehensum circumxit undique simul aduente Romano: postquam extrema barbari uident, certatim igne, ferro inter epulas, uenenoque quod ibi uulgo ex arboribus taxis exprimitur, percipere mortem, seque pars maior a captiuitate, qua uidebatur, uindicauere. Haec per Antistium, Firmium, Agrippam legatos, hibernans in Taracanis maritimis Caesar accepit. Ipse praesens hos deduxit montibus, hos obsidibus adstrinxit, hos sub corona iure belli uendidit. Digna res lauro, digna curru senatus uisa est: & Caesar tantus erat ut posset triumphos committere. Astures per idem tempus ingenti agmine a montibus suis descendere: nec temere subitus, ut barbaris impares: & positis castris apud Asturam flumen, trifariam diuiso agmine, tria simul Romanorum castra aggredi parant. Fuisset & anceps & cruentum, & utinam mutua clade certamen, tunc tam fortibus etiam subito, tam cum consilio uenientibus, nisi Trigecini prodidissent: A quibus praemonitus Carisius cum exercitu adueniens oppressisset consilia. Sic tamen quoque non incruento certamine reliquias fusi exercitus ualidissimi ciuitas Lancia excepit: ubi loci adeo certatum est, ut in captam urbem fasces poscerentur: agre dux impetrauit ueniam, ut uictoriae Romanae stans potius esset, quam incensa monumentum. Hic finis Augusto bellorum certaminum fuit: idem rebellandi finis Hispaniae. Certa mox fides & aeterna pax cum ipsorum ingenio in pacis partes promptiore, & cum consilio Caesaris, qui fiduciam montium timens, in quos se recipiebant, castra sua, sed quae in plano erant, habitare & incolere iussit: ingentis esse consilium illud obseruari cepit. Natura regionis circa se omnis aurifera, minisque & chrysocollae, & aliorum colorum ferax. Igitur exerceri solum iussit. Sic Astures latentes in profundo opes suas atque diuitias, dum alijs quaerunt, nosse ceperunt.

Omnibus

at. Firmium.

Hispania aurifera.

Omnibus ad occasum & meridiem pacatis gentibus, ad septentrionem quoque duntaxat intra Rhenum atque Danubium, item ad orientem intra Taurum & Euphratem, Nilum quoque. Reliqui quoque qui immunes imperij erant, sentiebant tamen magnitudinem, & uictoriam gentium populi Romani reuerbantur. Nam & Scythae misere legatos & Sarmatae, amicitiam petentes. Seres etiam, habitantesque sub ipso sole Indi, cum gemmis & margaritis, elephantes quoque inter munera trahentes, nihil magis quam longinquitatem uiae imputabant: quadriennium impleuerant, & tamen ipse hominum color ab alio uenire sole fatebatur. Parthi quoque quasi uictoriae peruiteret, rapta clade Crassiana, ultro signa retulere: sic ubique cuncta atque continua totius generis humani aut pax fuit, aut pactio. Aususque tandem Caius Augustus septingentesimo ab urbe condita anno Ianum geminum claudere, bis ante se clausum, sub Numa rege, & uicta primum Carthaginige: hinc conuersus ad pacem, prouum in omnia mala & in luxuriam fluens seculum, grauibus seuerisque legibus multis coercuit. Ob haec tot facta ingentia dictator perpetuus, & Pater patriae dictus. Tractatum etiam in senatu, an quia condidisset imperium, Romulus uocaretur. Sed sanctius & reuerentius uisum est nomen Augusti, ut scilicet iam tum dum colit terras, ipso nomine & titulo consecraretur.

Cuspinianus
Tigrim legit.

L. FLORI EPITOMES QUARTI ET
ULTIMI LIB. FINIS.

f 4 ANNOTAT.

BELLVM GALLICVM. CAPVT XIII.

Hinc sine inuidia deorum &c. Historici fere omnes huius belli meminerunt. Lilius lib. 5. Val. cap. de omnib. lib. 1. Plutarch. in Camillo, & Probl. 24. Plin. cap. 23. de uiris illust. Gel. cap. 17. 5. August. c. 22. 2. & c. 17. 3. Ciuit. Vegetius c. 28. 4. de re militari. Virg. 8. Aeneid. ibi. Atq; hic, Martialis in distichis, Hæc seruauit. Ouid. 6. Fast. ibi, Cinctæ premebantur. Seru. 8. Aeneid.

Itaq; hunc diem Fastis Romæ mandauit &c. Pro huius rei notitia lege Plutarchum Probl. 24. Plura notauit in comment. Claudiani in Gildonem, ibi, Tarquinius.

L. Albinus &c. Val. 1. 1. nocet hunc L. Aluanius: ut in alterutro manifestus error sit. De Manlio Capitone dicam c. 26. huius primi. De Fabij Pontificis sacro præter suprascriptos Val. cap. 1. primi, De Genio deo plura Censorinus cap. 2. de die natali.

Clangore anseris &c. Scribunt hoc idem omnes quos citauimus, Plinius cap. 22. decimi, & capite tertio 29. ponit huius rei causam.

Panis ab arce iaculatus &c. Historiam ijdem qui supra, Ob id factum Romani post Gallorum recessum in Tarpeto monte Ioui Pistori aræ construxerunt, rē & rei causam lege 6. Fast. ibi. Quæ tu.

Inde Torquati &c. De Torquati cognomine Plinius cap. 28. de uiris illustrib. Lilius lib. 7. Gel. cap. 13. 9. Val. cap. 23. Meminit Virgil. circa finem sexti.

Inde Coruini &c. Lege apud Lilium 7. ab urbe con. Val. cap. 23. Plin. cap. 29. de uiris ill. Alij se re omnes non satyriam auem, sed coruum fuisse dicunt. Vel satyria genus corui est. Ob id factum Valerius hic annorū tritū & uiginti consul factus est, Historiæ de Dolobella, qui Gallos delcuit, Eutr. c. 12.

BELLVM LATINVM. CAP. XIII.

Commerius à Gallis &c. De hoc bello lege Lilium li. 8. Val. cap. 22. cap. 9. 6. & cap. 3. 9. Gel. cap. 13. 9. Plutarch. cap. 22. Paral. Eutrop. cap. 1. 3. sic inquit: Latini, qui noluerunt milites dare, hoc quoq; à Romanis exigere ceperunt, ut unus consul ex eorū, alter ex Ro. populo crearetur. Quod quum esset negatum, bellum contra eos susceptum est. Orof. cap. 9. 3. dicit hoc bellum Latinis rebellantibus illatū anno CCCXC. ab urbe con. Lege Plin. c. 26. & 28. de uiris illust.

Quum alter consulum filium suum &c. Historiam hanc scribunt omnes qui supra. Plutarchus autē dicit ubi supra, hoc accidisse bello Samnitico. Pulchre hanc historiam scribit Gell. cap. 13. 9. ex sententia Claudij Quadrigarij. Meminit Eusebius li. temporū. Idem prius fecerat Epaminondas Thebanorū dux, quum aduersus Lacedæmonios belligerabat. Plutarch. cap. 21. Paral.

Alter quasi monitu deorum &c. Autores historiæ. Plutarchus c. 35. Paral. dicit hoc accidisse in bello contra Albanos. Val. c. 6. 5. Plin. c. 5. 22. & c. 2. 28. naturalis historiæ. Plin. minor. cap. 26. de uiris illust. August. c. 20. 4. & c. 18. 5. Ciuitatis. Iuuen. Saty. 8. ibi, Plebeia Deciorum &c. Meminerūt Virg. 6. Aeneid. & Claudianus de quarto consulatu Hono. ubi plura annotauimus, Deuouendi formulam ponit Lilius ubi supra. Plin. cap. 22. 28. dicit extare deuotionis carmen.

BELLVM SABINVM. CAP. XV.

ALatinis aggressus est gentem Sabinorum &c. Huius belli tanquam parui momenti pauci meminerunt. Lege Plin. c. 33. de uiris illust. & Orof. cap. 20. 3. Dentati nomen unde sumptum sit docet Plinius ca. 16. 7. Plura annotauimus supra cap. 4. Iulij Solini. De Sabinis populis lege Plin. c. 12. 3. Et Syllium li. 8. ibi, ibant &c. De Sabino enim nomine non omnes idem sentiunt.

BELLVM SAMNITICVM. CAP. XVI.

Precibus deinde Campania motus &c. Prima pars capituli huius, de precibus scilicet & deditio ne Campanorum habetur à Lilioli. 7. reliquū habetur li. 9. ab urbe condita.

Terrarum pulcherrima Campania &c. Campaniæ laus sumpta est ex cap. 5. 3. Plin. Solino cap. 8. Strabone li. 5. Eutrop. cap. 1. 2. Eleganter Syllius Campaniæ laudes cecinit li. 8. Iam uero quos diues opum, quos diues anorum, Et toto dabat ad bellum Campania tractu &c. De his populis plura Plinius capite quinto & duodecimo tertij.

Hos tamen quinquaginta annis &c. Aliter multo Appianus. Nlimi, inquit, Samnites erant, quæ Ionium incolunt, & magno difficilij bello per annos octuaginta confictati sunt &c. Sententia Appiani uidetur uerior propter 24. triumphos de Samnitibus habitos.

Apud

Apud Caudinas furcas &c. Historia habetur à Lilio lib. 9. Val. cap. 1. quinti, cap. 2. septimi. Plutarch. cap. 6. Paral. Plin. cap. 30. de uiris illustrib. August. cap. 17. tertij Ciuit. Lucanus in 2. Nota sunt quæ Eutropius & Orof. de hac ipsa clade scribunt. Lege quæ scribit Cicero 3. Officiorum, Gesta sunt autem hæc anno 426. ab urbe condita, autore Orofio.

BELLVM ETHRVSCVM ET SAMNITICVM. CAPVT XVII.

Hæcenus populus Romanus &c. Quæ hoc capite continentur scribit Lilius 9. & 10. ab urbe condita, Orof. cap. 20. tertij, Eutropius cap. 1. secundi. Gestum autē est bellum hoc anno 450. ab urbe condita, Orof. Eusebius autem dicit gestum Olympiade 117. Meminit Augustinus cap. 17. 3. Ciuit. De duodecim Ethruvia populis supra c. 5. De Calydonio & Hercynio saltu infr. c. 10. & 12. 4.

Quatuor agminum signa &c. In hoc enim bello quatuor florentissimi populi contra Romanos fuerunt, Ethrusci, Umbri, Samnites, Galli, Orof. ubi supra, De hoc Fabio, qui primus Maximus in ea familia dictus est, Plinius cap. 22. de uiris illustrib. Val. cap. 1. secundi. De Cimino monte plura Lilius libro 9. Frontinus cap. 2. primi, & cap. 1. secundi. Fabulam quandam de hac re narrat Seruius 7. Aeneid. ibi, Et Cimini cum monte lacum.

Decius more patrio &c. De huius Decij deuotione præter suprascriptos lege Plinium cap. 27. de uiris illustrib. Plutarch. cap. 35. Paral. Val. cap. 6. 5. Augustini cap. 18. 5. Ciuitatis. Lege notata cap. 14. supra. Lege quæ scribit Cicero primo de diuinatione ante medium.

BELLVM TARENTINVM ET CVM PYRRHO REGE. CAPVT XVIII.

Sequitur bellum Tarentinum &c. De bello Tarentino scribit Florus abbreviator Liliij, libro 12. 13. 14. Valerius cap. 1. 2. Plinius de uiris illustrib. cap. 35. Plutarchus in uita Pyrrhi. August. cap. 17. 3. Ciuitat. Orof. cap. 2. 4. Eutropius cap. 1. 2. Tarenti originem, situm, potentiam, &c. Lege apud Strabonem lib. 6. & Plinium cap. 10. 3. Syll. lib. 12. ibi, Verterat. Quando, & à quibus conditum, Euseb. libro temp. Quo autem tempore hoc bellum gestum est, docent Gel. c. ult. 17. & Plin. c. 6. 8.

Hanc quoque per obscenam contumeliam &c. Hanc contumeliam ponit Val. ubi supra. Vnus enim Romanorum legatorum urina inter cæteras contumelias aspersus est. Nec de his quæ passi sunt conquesti sunt, ne quid ultra ac mandatū esset loquerentur.

Incognitis in id tempus elephantis &c. De elephantis plura Plinius in principio 8. Solinus cap. 38. Ambrosius cap. 5. sexti Hexameri. Plinius cap. 6. 8. asserit Italiam primum uidisse elephantes Pyrrhi regis bello, & boues Lucas appellasse, quoniam in Lucanis primò uisi sunt, anno ubi condita 472. Plin. cap. 13. 3. Asculum non in Apulia, sed Piceno collocat. Idem dicit Florus cap. 19. huius. Videtur igitur superfluum esse, in Apulia. Plutarch. dicit tertiam cum Pyrrho pugnam fuisse apud Beneuentum, nullam de Arusinis campis faciens mentionem. Hæc monendi causa dicta uolumus. Idem Plutarchus non Leuinium, sed Albinum consulem nominat. Idem præfectum Ferentana turmæ (sic enim legendum est) Epilacum uocatum dicit, ac dum pugnat confossum à Grecis.

Misissus legatis &c. Huius legationis præter cæteros meminerunt Plinius cap. 24. 7. Solinus ca. septimo, Cicero primo Tusulanarum quæstionum.

O quàm facile &c. Deest, dato, ut legatur sic: aut mihi Romanis militibus, aut me rege Romanis dato, ex uetusto exemplari. Clarius Eutropius & Plinius minor ubi supra.

Quum perorante Appio Claudio Cæco &c. Sic enim legendum est. Historiam hanc præter suprascriptos lege apud Val. cap. 14. 8. Plinium cap. 34. de uiris illust. Plutarchus in Pyrrho recitat huius Appij orationem, quam ad senatum habuit. Lege Ciceronem in Catone maiore, Ouid. 6. Fast. Appius est autor, Pyrrho qui pace negata Multum animo uidit, lumine captus erat.

Senatum regnum esse confiterentur &c. De hac responsione sic ait Plutarchus: Cyneas Pyrrho retulit cum multa alia, tum senatum Romanum, multorū regum sibi confessum uideri, uideatur igitur non regnum, sed regum legendum.

Venale caput &c. Hanc historiam præter cæteros lege apud Valerium cap. 5. sexti. & Lilius apud Gellium cap. octauo tertij. Dicitur autem est medicus hic Timochares. Multa Cicero Officiorum tertio.

g 2 De Curio

De Curio & Fabricio plura apud Claudianum primo in Ruff. & de quarto consulatu Honorij.

Fidilia sua Samnitico praeferret auro &c. Hanc historiam scribunt passim omnes. Lege Valerij cap. 3. quarti. Gellium cap. 14. primi. Plinium cap. 12. 33. Augustinum cap. 18. 5. Ciuitatis. Plura in annotationibus Claudiani ex Iuuenale, Vergilo, ceteris.

Circa Ruffinum consulem V 1. &c. Historia habetur à Floro 14. abbrev. Liuianarum. Val. cap. 4. 2. Gel. cap. 8. quarti. Dicit autem idem Gellius capite ultimo 17. hunc Ruffinum fuisse bis consulem, atq; antea dictatorem, Florus libro 14. abbreviationum. Flumen Lyrin nominat Plutarchus Sirin. Sed tam in Floro quam in Plutarcho Sirin legendum est. Plin. capite 11. tertij.

A uicesimo lapide &c. Plutarchus ait, Tantum enim processit, ut non amplius trecentis stadijs Roma abesset: hoc enim factum est mox postquam Leuius uictus fuerat.

Nec ullus triumphus &c. De ritu triumphantum scripsi in annotationibus sexti consulatus Honorij in Claudianum. Lege Syllium libro ultimo. Item Ber. 16. 1. & 1. 4. Propert. Multa Philclphus epistola 12. 29. Epistoliarum, & Comui. 2. De sensu & de docilitate elephantorum Plinius cap. 5. & 5. 8. Lege Aristotelem 9. naturae animalium, & Strab. lib. 15. Nugas multas de his garrit Albertus.

BELLVM PICENTE. CAPVT XIX.

Omnis mox Italia &c. Quae hoc capite scribit Florus habentur 15. abbrev. Liu. Item Eutrop. cap. 2. 2. Signanter Orosius cap. 5. 4. Vide Frontinum cap. 12. primi.

Tellurem deam promissa eade plac. &c. Vetusissimus Graecorum Melisseus, Iouis nutritor, Tellurem Vrani uxorem colere instituit. Lege Laetant. cap. 22. primi. De eius in urbe Rom. aede. Plin. cap. 6. 34. Val. c. 3. 6. Multa August. 4. Ciuit. Et Ouid. 4. Fast. Plura Macrobius primo Saturnalium.

BELLVM SALENTINVM. CAP. XX.

Salentini &c. Hoc bellum scribunt Florus 15. abbrev. Plinius cap. 4. de uiris illustrib. Eutropius cap. 2. secundi. De Pale dea abunde omnes. Lege tamen Ouidium 4. Fast. ibi. Nox abiit. Plura Seruius 3. Georg. & Solinus circa principiu. De Salentinis & Picentibus Plin. cap. 12. & 13. tertij.

BELLVM VVESINENSE. CAP. XXI.

Postremi Italicorum &c. Quod hic scribit Florus lege apud Valerium capite primo noni. Plinium de uiris illustribus cap. 30. Orosium cap. 6. quarti. Seruorum tractatus habetur primo Saturnalium Macrobij, & capite 8. sexti Valer. Max. Ad praesens propositum lege quae scripsimus primo in Eutropium apud Claudianum circa finem.

DE SEDITIONIBVS. CAP. XXII.

Haec est secunda etas P. R. &c. De seditionibus extat cap. 7. 9. Val. Max. De Posthumio imperatore lapidato in castris late Liuius libro 4. ab urbe condita. De Appio Claudio idem Liuius libro 2. Et Valerius cap. 3. noni. Dionysius Halicar. libro nono antiquitatum Romanarum.

Valerio Nerone &c. Fuisse letale odium inter Claudium Neronem & Liuium Salinatorem, docent Val. cap. 4. 2. cap. 2. 4. cap. 5. 9. Liuius lib. 28. Plin. cap. 50. de uiris illust. item ceteri. Sed quoniam Claudius Nero, non Valerius Nero dictus est: praeterea non legitur inter Claudij Neronis acta, quando & quomodo faeces fracti fuerint, idcirco Valerone legendum est: ex paucaru enim literarum abiectione facile locus hic potuit deprauari, quem locum antea, ut pleraq; alia, noster Cuspinianus restituit. Hanc Valerionis historiam abunde Liuius in secundo.

Vt Coriolanum &c. Pro hac historia lege Liuium lib. 2. Dionysium lib. 7. & 8. Plutarch. in Coriolano. Plin. cap. 19. de uiris illustrib. Gel. cap. ultimo 17. Val. cap. ultimo primi. cap. 3. 4. cap. 2. & 4. quimi. Appianus in principio primi bellorum ciuilium.

Cum senatu quoque &c. Hanc historiam scribunt Liuius in fine quinti, & Plinius cap. 23. de uiris illustribus. Trita sunt quae scribunt Eutropius & Orosius.

PRIMA VRBIS DISCORDIA. CAP. XXIII.

Prima discordia &c. Haec discordia accidit Olympiade 71. Autor Eusebius libro temporum. De qua Liuius lib. 2. Dionysius lib. 6. Valerius cap. 9. 8. Plin. cap. 18. de uiris illustrib. Eutrop. cap. 11. primi. Orosius cap. 6. 2. Augustinus cap. 18. 2. Ciuit. & cap. 17. 3. eiusdem. Appianus libro primo bellorum ciuilium. Plura Pomponij tit. 2. primi Digestorum. Fenestella tit. 25. Lege Ouid. 5. Fast. ibi. Plebs uictus.

Plebs uetus. Sacer mons trans Anieneni fluum fuit, ultra tertium miliarium, Sacer autem appellatus, quoniam Ioui fuerat consecratus. Autores Festus, Appianus, August. cap. 18. 2. Ciuit. ubi plura.

Efficax fabula &c. Hanc fabulam narrant Valerius cap. 9. octau. Et Plinius cap. 18. de uiris illustribus. Liuius ubi supra. Valerius autem Maximus uocat hunc Valerium, non Menenium Agrippam. Meminit Gellius capite uigesimo primo decimi septimi.

SECUNDA VRBIS DISCORDIA. CAP. XXIII.

Secunda in urbe &c. Id factum est anno 302. ab urbe condita. Lege Solinum cap. 2. Eusebium libro temporum, Eutropium cap. 12. primi. Dionysius dicit Olympiade 82. hoc est, annis ab urbe condita trecentis expletis, lege ipsum lib. 10. Liu. lib. 3. Val. cap. 1. sexti. Plin. cap. 21. de uiris illustrib. Oros. cap. 13. secundi, August. cap. 17. tertij Ciuitatis. De duodecim tabulis, quando & quo edita, Dionys. ubi supra. Gel. cap. ultimo 17. & cap. 1. 20. Saepissime habetur earum mentio in libris Digestorum, signanter tit. 2. 1. Plura Fenestella tit. 29. Scriptae autem fuerunt ab Hermodoro Epheso, cuius statua fuit Romae in Comitio. Autor Plinius cap. 5. trigesimali quarti.

TERTIA VRBIS DISCORDIA. CAP. XXV.

Tertiam seditionem &c. De hac tertia discordia late Liuius libro quarto. Meminit Augustinus capite decimo septimo tertij Ciuitatis, ubi plura annotauimus.

QUARTA VRBIS DISCORDIA. CAP. XXVI.

Quarta in honore cupidus &c. Hanc quartam discordiam lege apud Liuium uersus finem sexti, & Valerium Max. cap. 6. octau. Plinius cap. 20. de uiris illustribus.

Lictoria uirga sonum &c. Mos fuit ut lictor uirga fores percuteret, quas consul fuerat intraturus, quem morem tangit Plinius capite trigesimo septimi.

Sp. Cassium &c. Autores historiae sunt Liuius lib. 2. Dionysius lib. 8. Valerius cap. 8. quinti, & cap. 3. sexti. Romae simulachrum ex aere factum Ceteris ex peculo Sp. Cassij, quem regnum affectantem pater ipsius interemerat, Plinius capite quarto trigesimali quarti.

Alteram plebeio &c. Sic hunc locum corrigimus: Alteram plebeio Stolori, qui quodam tempore, quod uxor eius lictoriae uirga &c. Ex uetusto codice.

Quum ut in magno &c. Legendum est, quum iam in magno.

Nunc pudicitiam &c. Hoc dicit propter uirgines Vestales. Per id enim tempus Romae Vestalis uirgo Sunia in stupro deprehensa, uiua defossa est. Item una uirgo Romae in corruptione deprehensa percussit. Rursus Romae uirgines Vestales ob stupri reatum in terra obruta. Autor Eusebius in temporibus. Potest quoq; de Virginia intelligi, ut capite 24. habet Florus.

Sp. Cassium agraria lege, Melium largitione regiae dominationis suspectum &c. Sic enim hunc locum primi correxit, quum antea legeretur, Cassium agraria lege suspectu regiae dominationis &c.

Tum natalium dignitatem &c. Id ait, quoniam diu Romani restiterunt, ne plebei cum patritijs matrimonio aut magistratibus iungerentur, ut hoc capite & praecedenti Florus ait.

Manlium uero Capit. uin. &c. Hanc historiam lege apud Liuium libro sexto, Valerium capite 3. sexti, Plinius cap. 24. de uiris illustribus, Plinius cap. 28. septimi naturalis historia, Florum capite 15. supra. Virg. in 8. In summo custos Tarpeiae Manlius arcis Stabat pro templo, & Capitolia celsa tenebat, Romuleoq; recens horrebat regia culmo. Lege quos citauimus cap. 15. supra.

Ab illa arce &c. Damnati enim de Tarpeio monte precipitabantur. Acron 6. i. Serm. Horatij. Fretum illud adolescentiae &c. Adolescentes concito mari comparat, quorum, ut ait Laetantius, quum sit aetas lubrica, frenari ac regi debet. Tempus enim à Bruto Collatinoq; consulibus in

Appium Claud. Quintum Fuluium consules uiris armisq; incitatisimum, in libri exordio adolescentiae comparauit.

ANNOTATIONES

IO. CAMERTIS IN L. FLORI LIB. II.

CAPVT PRIMVM.

DOMITA subacta; Italia &c. Pro noitiâ huius primi capituli, quod locis proemij obtinet, lege Appianû in operis prologo, qui post enumerationem terrarum, quas Romani subegerunt, sic inquit: Harum tantarum innumerarumque nationum, quum tanta sit magnitudo, Italiam tamen magno labore, ac uix quinque gentis annis stabilem sibi reddidere &c. Ibidem præterea enumerat ferè nationes omnes quæ Ro. paruerunt. Lege Dionys, in principio 1. antiq. Ro.

Dare Italiae caput &c. Syl. in principio, Quæ situmque diu, qua tandem poneret arce Terrarumque fortuna caput. Quæ hic secundus liber continet docet Flor. c. 19. huius 2.

PRIMVM BELLVM PUNICVM. CAP. II.

Igitur uictor Italiae populus &c. Punicum bellum primû inceptum est anno tercio 128. Olympiadis, Dionys, lib. 1. Manifestus error in omnibus Solini codicibus impressis hucusque, quibus asseritur Punicum bellum primum fuisse anno 589. ab urbe condita. Melius Gel. cap. ultimo 17. Anno, inquit, post Romam conditam 400. sermè & 90. Consulibus Appio Claudio, cui cognomentum Caudex, Appij filius Cæci fratres, & M. Fulvio Flacco, bellum aduersus Pœnos primum captum. Orosius cap. 8. 4. Liuius in principio 31. dicit primum bellum inceptum anno 478. ab urbe condita. Plin. cap. 3. 33. Argentum, inquit, signatum est anno urbis 585. Q. Fabio consule quinq; annis ante primum bellum Punicum. De hoc primo bello Punico Florus lib. 16. & sequentibus abbrevi. Eutrop. cap. 3. 2. Oros. cap. 8. 4. August. 18. 3. Ciuit. Plin. cap. 37. & sequentibus Appi. in Libyco. Meminit sepe Val. ut suis locis citabitur.

Imperium orbis agitabat &c. Claudianus in bello Getico, Commouit atrox iniuria patres, Vrgerent maiora licet, grauitereque, tulere, Urbibus inter se claris de culmine rerum Congressis, aliquid gentes audere minores. Secundum bellum Punicum eleganter & cõpèndiose canit Syl. lib. 6. per totum.

Fabulosis monstris. Scyllam & Charybdim intelligit. Lege Virg. 3. Aeneid. ibi, Tum procul. Plura Ouid. 13. Met. ibi, Scylla latus dextrum &c. Sumpta ex 12. Odyss. Hom. Luc. in 1. ibi, Ignis in hesperium.

Aestusque uiolentum. Ruffus Auienus de Sicilia, Hic iter infidum pelagi, miserandaque fata, uoluerit salo, fluctusque, haufere uoraci sepe rates; surgunt angusta marmore fauces, Arctaque præcipitant properum consinia pontum. Sic enim locus legendus uidetur. Lege Diod. in 6. Iust. in 4. Syl. li. 14.

Duilius imperator &c. Plura de Duillio isto Val. cap. 6. 3. cap. 3. 7. Frontinus cap. 5. 1. & cap. 3. 2. Ei Romani in signum uirtutis statuam posuerunt. Plinius cap. 5. 13. De classe sexaginta diebus parata Plinius cap. 40. 16. Syl. circa finem 6. ibi, Iustum Sarrana. Plin. cap. 18. de uiris illustribus.

Calatino dicta &c. Quod hic de Calatino & Calphurnio scribunt præter supradictos Plinius c. 59. de uiris illustrib. Front. cap. 5. 1. Cuius, inquit, uarie tradidere nomen: alij Laberium, nonnulli Quinctum: plurimi Calpurnium Flammam uocitatum scripserunt.

Leonide samam adæquauit &c. Quæ de Leonida hic habentur scribunt Iustinus in 2. Val. cap. 2. 3. Herodotus autem uarie hanc narrat historiam: Dicit enim duos uel tres superfuisse; ibidem etiam recitat epigrammata horum interfectorum: lege si uis. Item Front. cap. 2. secundi.

Dicit nihil scripserit sanguine &c. Non legi, quantum memoria nunc occurrit, Leonidam, uel alium quem ex eius socijs sanguine aliquid scripserit. Idcirco intelligendum uidetur de Othryade Lacedæmonio. De qua re in annotationibus Solinianis ex Val. Max. Plutarcho, Ouid. complurcula congestimus.

M. Atilio duce &c. Vltra ea quæ supradicti scribunt, lege Gellium cap. 3. & 4. sexti. Plinium c. 40. de uiris illustrib. Augustinum cap. 15. 1. Ciuitatis. Valerium cap. 1. primi. cap. 4. secundi. cap. 2. noni. Frontinum cap. 3. secundi. Lege Syllium lib. 6. & Horatium 5. 3. Carminum, Ciceronem 1. Officiorum, & in Paradoxis. Plura congestimus cap. 15. & 24. primi Ciuitatis.

Ducesque ipsos aut cepisset. Legendum est, cecidisset.

Circiter centum elephantorum captiuitas &c. Præter citatos de hac re lege Frontinum cap. 7. 1. Plin.

Plin. cap. 45. 7. naturalis historia. De numero horum captorum elephantorum uarie scribunt. Plin. cap. 6. 8. dicit fuisse 142. Orosius cap. 8. quarti, 104. Hoc autem factum est anno 502. ab urbe condita. Plinius cap. 5. octau. De Clau. pullos submergente præter alios Valerius capite de omnibus. Cicero secundo de natura deorum. Florus 19. abbrevi. Frontinus cap. 13. secundi.

BELLVM LIGUSTICVM. CAP. III.

Praesto primo Punico bello &c. Quæ hoc capite continentur scribunt Florus 20. abbrevi. Eutrop. pius cap. 1. tertij. Orosius cap. 11. & 12. quarti. Augustinus cap. 9. tertij Ciuit. Quoties Iani porta clausa fuerit dixi cap. 2. 1. De his populis præter alios Plinius cap. 4. 5. 17. quarti naturalis historiae.

BELLVM GALLICVM. CAP. IIII.

GAllis Insubribus &c. De hoc bello scribunt Florus 20. abbrevi. Eutrop. cap. 1. 3. Oros. cap. 13. 4. Plin. cap. 45. de uiris illust. Euseb. lib. 10. p. Plura Plutar. in Marcello. Sanè in hoc bello P. R. sociorum Latiniq; nominis trecenta milia armatorum habuisse dicitur. Florus ubi supra. Plin. c. 20. 3. dicit equitum 80. milia, pedum 70. milia, sine externis ullis auxilijs, atq; etiam tunc sine Transpadanis.

Quippe sicut &c. Videtur legendam sed experimento deprehensum est, quod sicut primus &c. Liuius in decimo, Eutropius in tertio.

Alpina corpora, &c. Docent philosophi, locatum consequi locorum conditiones. Hinc ait Porphyrius, locum esse generationis principium, quemadmodum & patrem. Lege Ciceronem lib. de fato. Plin. cap. 38. 8. Seru. 6. Aeneid. Principio caelum. Proper. 3. 2. Virg. 1. Georg. India &c.

Hi sepe & alias &c. Hanc historiam præter supradictos ponit Val. cap. 2. 3. Plin. cap. 20. 3. naturalis historiae. Plutarcho uocat regem hunc Briomarum. Rursus Eutropius dicit uocatum Ariobistorem. Nam Ariostonicus alter fuit, de quo cap. 20. huius secundi.

Marti suo. Docet Cæsar 6. Comment. de bello Gallico circa medium, Gallos quinq; potissimum deos coluisse, Mercurium, Apollinem, Iouem, Martem, atq; Mineruam. Causam lege ibi.

Opima spolia. De spolijs opimis Val. tit. 2. tertij, cap. 3. 4. 5. Propertius 12. quarti. Varro & Plutarchus docent unde dicta sint.

Tertia post Romulum &c. De qua re sic Virgil. 6. Aeneid. Aspice ut insignis spolijs Marcellus opimis Ingreditur, uictor uiros supereminet omnes. Hic rem Romanam magno turbante tumultu sistet eques, sternet Pœnos, Gallumque rebellem, Tertiaque arma patri suspendet capta Quirino. Lege Seruium, annotantem uicinos de opimis spolijs.

BELLVM ILLYRICVM. CAP. V.

Illyrij, seu Liburni &c. De hoc bello, & alijs cum Illyrijs gestis, extat liber Appiani, qui Illyrius inscribitur. Lege Florum 20. abbrevi. Eutrop. cap. 1. 3. Oros. cap. 13. quarti.

Legatos quippe nostros &c. Legati hi fuerunt P. Iunius, & T. Corruccianus, quibus in rostris tripedanea statua à R. P. posita sunt, huius generis statuae tribui solebant iniuria castis. Autor Plinius cap. 6. 34. ubi Teuce huius regine mentionem facit. De Illyrijs & Liburnis idem Plin. c. 21. & 22. libri 3. Plura Appianus ubi supra. Videtur istud bellum præcessisse bellum antedictum. Lege quos citauimus.

BELLVM PUNICVM SECVNDVM. CAP. VI.

Post primû Punicum bellum &c. Bellum secundum Punicum scribunt ferè omnes tam Latini quam Graeci. Liu. tota Decade 5. Plutar. in uita Fabij Max. Scipionis superioris, M. Marcelli, Hannib. Q. Flamini. Appianus in Libyco. Plin. c. 42. 43. 45. 48. 49. 50. de uiris illust. Polyb. per totum. Eutrop. in 3. Oros. in 4. August. sepe, maxime tamen cap. 19. 3. Ciuit. Syl. Italicus per totum. Quæ sparsim scribuntur ab alijs, suis locis adducentur. Inceptum autem est bellum Punicum secundum anno 535. Solin. c. 2. idem ferè sentit Oros. c. 14. lib. 4. Videntur plures quam quatuor anni intercepti inter finem primi belli Punicum, & initium secundi. Primum enim bellum Punicum per 22. annos contractum est. Eutrop. c. 1. 3. Quid si legas, uix 24. annorum requies. Hæc tantum monendi causa dicta uelim. Hoc bellum, ut hic dicitur, 18. annos habet. Infra autem cap. 5. 3. & Oros. cap. 20. 4. dicit 17. Eutropius in fine tertij ait hoc bellum finem accepisse post annum 19. quam coeperat. Appianus dicit 16. fere.

Similior uicto sit populus qui uicit &c. Idem dicit Liuius in principio 3. Decad. Syl. in primo, Proplusque, inquit, fuisse periculo Quis superare datum. Augustinus cap. 19. tertij Ciuitatis.

At pudebat nobilem populum &c. Carthagenenses uicti primo Punico bello, pacem à Ro. orant, quam conditionibus antepositis illico consequuntur. Conditiones autem erant, ut Sicilia Sardiniaq; decederent: proq; impensis bellicis puri argenti tria milia talentorum Euboicorū aequis pensionibus per annos uiginti penderent. Lege Eutropium, Orofium, Polybium, Syl. in 1. Gens rediuita. Ibidem quoq; narrat iuramentum Hannibalis contra Romanos. Idem Virg. in 10. ibi, Quum fera Carthago.

Saguntinorum cladem præter citatos scribit Aug. cap. 20. 3. Ciuitatis. Valerius cap. 6. 6. Signanter Syl. 1. inibi, Prima Saguntinas &c.

More legitimo &c. Hunc morem lege apud Feneftellam titulo decimo, ubi plures citauimus. Dux legationis Romanorū. Hi autem legati fuerunt Fabius Pamphilus, & Valerius Publicola, Lege Liuium 21. ab urbe condita. Eleganter hanc legationem canit Syl. in principio secundū.

Medias perfrigit alpes &c. Transiitum Hannibalis per alpes describit Syl. lib. 3. ibi, Sed iam præter ritos. Virg. 10. Aeneid. Quum fera Carthago Romanis arcibus olim Exitium magnū, atq; alpes immitteret apertas. Iuuen. Sat. 10. de Hannibale, Pyrenæum Transiit, opposuit natura alpemq; niuemq; Diducit scopulos, & montem rupit aceto. Lege Aug. Seru. Liuium, Plutarchū in uita Hannibalis. Fabulose altitudinis &c. Fingunt Græci Herculem primum transisse alpes, eundemq; frangentem montis saxa, superos aspexisse. Syl. in 3. Primus inexpertus adiit Tyrimbius arcus, Scindentē nubes, frangentemq; ardua montis Spectarunt superi &c. Meminit Plinius cap. 17. tertij.

Inter Padurū & Ticinum &c. Hanc historiam recitant Liuius lib. 21. Val. c. 4. 5. Plut. in uita Scipionis & Hannibalis. Plin. c. 49. de uiris ill. Syl. lib. 4. ibi, Cæruleas Ticinus aquas &c. Itē cetera. De clade apud Trebiā accepta Liui. in 1. 3. Decad. Syl. lib. 4. ibi, At consul tristis &c. Lege citatos antea.

Trafimemus lacus &c. Historiam scribunt Liui. 22. ab urbe cond. Late Syl. lib. 5. per totum. Plin. c. 4. 2. de uiris illust. Lege præter citatos supra, Ciceronē primo diuin. Val. lib. 1. cap. de prodigijs. Aduertendum quidem, Flaminiū ab Hannibale superatū I. X. Cal. Iulias. Ouid 6. Fast. ibi, Non ego te. Plin. cap. 85. huius terræ otus meministi. Creberrimus, inquit, Punico bello, intra eundem annū septies atq; quinquagies nunciatus Romam, Quo quidem anno ad Trafimenum lacum dimicantes, maximum motum neque Poeni senserunt, neque Romani.

Quartum, id est, penē ultimum &c. Cannensem cladem scribunt late Liui. lib. 22. Polyb. lib. 5. Val. cap. 1. & 2. primi. c. 2. 2. c. 4. 3. c. 5. 4. c. 4. & 6. 7. Plin. c. 18. 15. Laetan. c. 17. 2. Plura Aug. ubi supra. Syl. in toto nono. Front. c. 2. 2. Lege alios quos citauimus. De numero Ro. interfectorum non omnes idem sentiunt. Lege Plutar. in Hannibale. Dissentiunt quoq; in annulorum mensura. Val. cap. 2. 7. Aug. cap. 19. tertij Ciuitatis. Plin. cap. 1. 35. asserunt fuisse modios tres. Liuius in principio 23. ab urbe condita recenſet uarias scriptorum sententias. Parce ferro &c. Idem recitat Aug. ubi supra.

In terrore Vergelij &c. Quid Vergelij uerbo intelligat Florus, nondum capio. Nec enim uiri aut loci, siue fluuij nomen esse comperi. Quid si legas, in terrorem Varronis, uel in terrorem Seruiliij, cui teste Liuiō, media pugna tuenda data est. Meminit & Plutarchus. Vel, in terrorem uergentis, id est, sese inclinantis exercitus.

Adherbalem. Legendū est ex Liuiō ubi supra, Maharbalē. Arma non erant. Deerat iuuentus &c. Præter supradictos lege Val. cap. 6. 5. & cap. 6. 7. Plura Aug. cap. 19. 3. Ciuitatis. Seruilius autem 9. Aeneid. super illud, Sustulerat &c. ponit legem qua serui à militia arcebantur, asserens tantū post bellum Cannense hoc Ro. permissum. Mulieres castra sequi, ingenti turpitudinē apud maiores fuit. Vnde bellaturus Pompeius, in Lesbō reliquit uxorem. Lege Seru. 8. Aeneid. Quæ hic dicuntur de seruis & templorum armis, signanter Syl. lib. 10. ibi, At patres &c. De triplici militū genere Seru. 8. Aen.

Imperij spes Fabius fuit &c. Quæ hic de Fabio Maximo dicuntur lege copiose apud Plutarchum in uita eius. Item Liuium libro uigesimo secundo ab urbe condita.

Cognomen nouum &c. Fabio huic quatuor fuisse cognomina, Maximus, Oucula, Verrucosus, Cunctator. Plinius cap. quadragesimo tertio de uiris illustrib. Plutarchus ubi supra. Syl. lib. sexto, Pulcher rima quorum Cunctando Fabius superauit facta &c. Idem in septimo. Ac ni sacra seni uis, impressumq; fuisse Sistere cunctando fortunam aduersa fouentem, Ultima Dardanij transisset nominis ætas. Virgilius 6. Aeneid. Vnus qui nobis cunctando restituit rem. Quod ex Ennio sumptum est. Originem Fabiorum

biurum scribit idem Syllius circa finem 6. ibi, Stirpe genus, Ouidius 1. Fast. Nec gradus est. Gesta hæc à Fabio lege apud Liuium libro 25. & Syllium libro 12.

Inde Claudio Marcello &c. Quæ hic scribit Florus habentur à Liuiō circa finē 3. & deinceps Decad. 3. & à Syllio lib. 12. ibi, Campo nola &c. & infra, ille dies. Et longe post, At Libyæ ductor. De hoc Marcello Val. cap. 1. 1. cap. 3. 2. cap. 2. 3. cap. 1. 4. cap. 1. 5. cap. 7. 8. Plura Plutarchus in uita eius. Plin. cap. 25. 7. dicit hunc Marcelllum undequadrages dimicasse, quem solus Iulius Cæsar transfressus est. Lege quæ annotauimus capite 4. huius secundi. Gesta à Sempronio Graccho lege ex 24. & 25. T. Liuij & 12. Syl. Nuncius interea. Nam huc usq; &c. Habentur hæc abunde cap. 6. 7. Valerij Maximi. Aug. cap. 19. tertij. Ciuitatis. Liui. in 24. O horribilem in tot &c. Claudian. Hæc obuia uotis Innumeras uo gereret quum tempore pugnæ, Hispanas caperet, Siculas submitteret uoces. Et Gal lum terris prosterneret, equore Poenum. Nunquam succubuit damnis, & territa nullo Vulnere, post Cannas maior Trebiāq; fremebat. Et quum iam tremere flammæ, murumq; teneret Hostis, in extremos aciem mittebat Hiberos.

Sicilia mandata Mar. &c. Scribuntur hæc à Liuiō 25. ab urbe condita. Syl. lib. 14. in principio. De Archimede notauit plura in Claudiano, super illud, Iuppiter in paruo. ex Valerio Max. Plinio, Lactantio, Ouidio, Syl. Strab. Fabulam Arethuse lib. 5. Met. Ouid. Itē Ecloga 10. Virg. & 5. Aeneid. ibi, Ortygiam Alphæi. Plin. c. 106. 2. c. 5. 31. De Syracusis plura notauit cap. 6. 1. Ciuit. Aug. cap. 19.

Sardiniam Gracchus arripuit &c. Historiam hanc copiose scribit Liuius lib. 25. Item Syl. lib. 12. ibi, Interea assuetis. De hac insula Plin. cap. 7. 3. Solinus cap. 10. Diodorus lib. 6. Plura in annotationibus nostris Claudiani in Galdonem. Humana speciem plante.

In Hispaniam misse Cn. & P. Scipiones &c. Historiam hanc scribunt Liuius 23. 24. 25. ab urbe cond. Appianus in Libyco, Plutarchus in uita Scipionis. Valerius c. de omnibus c. 2. 2. c. 7. 3. Syl. lib. 13. Interea geminis terra crudelis Hiberna. Fortuna abstulerat, permiscens tristia letis, Scipiadæ, magnumq; decus, magnumq; dolorem. Et lib. 15. Attritis rebus geminus iacet hoste superbo Scipio, belligeri Martia pectora strens. Seru. 6. Aeneid. ibi, Quis Gracchi genus? &c. Eutrop. c. 5. Orof. c. 17. 4.

Igitur in ulionem patris & patruū missus Scipio &c. Quæ hic scribuntur de Scipione superioribus habentur late à Liuiō lib. 26. & sequentibus. Plutarchus in uita Scipionis. Val. cap. 7. 3. c. 3. 4. c. 8. 9. & sepe alibi. Plura Gcl. c. 8. 6. c. 18. 19. & 20. 4. c. 4. 3. c. 20. 2. c. 8. 12. c. 8. 16. Plin. c. 9. 24. 27. 30. Septimij cap. 4. 5. 16. cap. 3. 21. cap. 6. 22. cap. 6. 34. Aug. cap. 21. 3. Ciuitatis. Syl. 13. usque ad finem operis. Virgilius 9. Aeneid. Quis Gracchi genus? &c. Claudianus, Ergo seu patrijs primæuis manibus ultor Subdret Hispanum regibus oceanum.

Hannibalis eruditricem &c. Hoc dicit, quoniam Hamilcar Hannibalis pater in Hispaniam cum imperio missus, Hannibalem puerum secum duxisse traditur. Lege Plutarchū in uita Hannibalis.

Qui captiuos pueros puellūq; &c. Historia hanc habet Liuius circa medium 27. ab urbe cond. Eutrop. cap. 5. 3. Plutarchus in uita eius. Plinius cap. 49. de uiris illustrib. Notanter Syl. lib. 15. ibi, Quin etiam accitus &c. Simile fecisse Scipionem Aemylium cap. 1. 5. Valerius asserit.

Pleraq; ad hostem defecerant &c. Populos, qui post Cannensem cladē à Romanis ad Hannibalem defecerunt, scribit Liuius in fine secundi, tertie Decadis, & Syl. lib. 11. per totum.

Tarentinus ad nos redierat &c. Tarentū post Cannensem cladē à Ro. ad Hannibalem defecerat, Syl. in 11. Inde Phalanteo leuitas animosa Tarentū Ausonium laxare iugum, Quæ arte Tarentū à Fabio recuperatum, docet Liui. lib. 27. Aug. c. 6. 1. Ciu. Eleganter Syl. lib. 15. ibi, Tunc & Tyndarior &c.

Parte exercitus &c. Pro hac historia lege Liuium libro 26. Plin. c. 18. 15. Syl. lib. 12. ibi, Hic ut signa serox &c. per totum. Lege quos supra citauimus.

Tanta uis imbrū &c. Historia hanc lege apud Liui. lib. 26. Et apud Syl. lib. 12. ibi, Iuppiter Aethiopum &c. per totum. Claudianus in bello Getico, ibi, Hanc urbem infano &c. Aug. c. 20. 3. Ciuitatis.

Venalis Romæ fuit &c. Idem scribunt Plutarchus in uita Hannibalis, & Frontinus cap. 18. 3. Hasdrubal frater Hannibalis &c. Autores historia sunt Liui. 27. Val. c. 7. 3. c. 4. 7. Front. c. 1. 2. Eleganter Syl. lib. 15. ibi, Terrore interea &c. per totum. Idem scribunt citati superius in hoc capite.

Eratris caput nidisset &c. Syl. libro 15. Tum Nero procerq; sublimia cuspide portans Ora ducis cæsi. Cannas

cafi. Cannas pensauimus, inquit Hannibal, & Trebiam, & Trasimeni littora tecum fraterno capite. I duplica nunc perfida bella, Et gemina: arcesse acies. Hæc præmia restant, Qui tua transmisissis optarint alpius arma. Lege præcitatōs. Transitum Scipionis in Africam lege apud Liuium libro 29. Syllium libro 7. ibi, Ipse alacer &c.

Quas ille Hasdrubalis copias, quos Syphacis &c. Copiose hanc historiam scribit Liu, lib. 29. & 30. Lege Frontinum cap. 2. 1. Syl. lib. 17. ibi, Spesq; Syphax; Aduertendum sanè, Syphacem à Scipione uirum 8. Cal. Iulij. Ouidius 6. Fast. ibi; Postera lux &c.

Non fuit maior sub imperio Ro. dies &c. Quæ hic scribuntur lege apud Liuii lib. 30. Plutarchi in Scipione. Syl. lib. 17. ibi; Dum stetit &c. Pugnam autem hanc, & acierum instructionē præter Liu. Plutarch. Syl. Lege Frontinum cap. 3. 2. Latus Appianus in lib. qui Libycus inscribitur. Triumphum Scipionis de Aphris uictis eleganter canit Syl. in fine 17. De tempore quo Punicū bellum secundū gestum est præter citatos in principio huius capituli, lege Liuium in proœmio quartæ Decadis.

BELLVM MACEDONICVM PRIMVM. CAP. VII.

Post Carthaginem uinci neminem puduit &c. Ea quæ hoc capite continentur scribunt Liuius lib. 31. 32. 33. 34. Val. cap. 8. 4. cap. 2. 5. Iustinus lib. 290. & 3. Eutrop. cap. 14. Orosc. cap. 20. 4. Plutarch. in Paulo Acmylio. Syl. lib. 15. ibi; Amathio interea. Gestum autē est bellum hoc anno 551. ab urbe condita. secundum Eutropium cap. 1. 4. Oroscius dicit anno 556.

Implorantibus Athenis auxilium &c. Tempore initiorum duo iuuenes Acarnanes, qui non initia ti erant, Athenas uenerunt, & in sacrariū Cereris cum alijs pluribus suis intrauerunt: ob hoc, tanquā nefas summum commississent, ab Atheniensibus caesi sunt: Acarnanes moribus suorum commoti, ad uis dicandum illos auxilium à Philippo petierunt. Ille autem ultra uis uictoriae, in templa, aras &c. Autor Liuius libro 31. Faciunt huc quæ scribit Augustinus cap. 4. 5. 6. primi Ciuitatis.

Primo igitur Leuino consule &c. Legendum uidetur, Leuino prætoris, ex 31. Liuij, 29. Iustini. Item ex Floro hoc ipso capite: Manifestam, inquit, uictoriam nata in prætoris puppe laurus poller cebatur. Huius historiae meminit Claudianus in bello Getico. ibi; Nec poenam. De lauro in puppe nata lege Liuium libro trigesimo secundo.

Rhodijs nauticus populus &c. Scribit Eusebius lib. temporum, Rhodios sepe maris imperium obtinuisse. Faciunt ad hoc quæ scribit Gellius capite 3. septimi.

Sub Nabide suo &c. Historiam hanc habes ex 34. T. Liuij. Iust. lib. 31. Eutrop. & Orosc. ubi supra.

Quæ gaudia &c. Præter ea quæ de hac historia scribit Liuius, & citati hoc ipso cap. Lege Val. Max. cap. 8. 4. Nemeæ in Theatro. De quatuor ludorum generibus apud Græcos Laetan. 6. Theb. in principio. Item cap. 20. 6. diuinarum institutionum, & cap. 4. Epitomes: sic enim liber ille inscribitur de bet, non Nephithomon, ut passim legitur. Plura de ludis scribit Augustinus cap. 32. primi Ciuitatis. Item libro 2. & 4. ibidem. Lege cap. 1. secundi.

BELLVM SYRIACVM REGIS ANTIOCHI. CAP. VIII.

Macedoniam statim & regem Philippum &c. Bellum aduersum Antiochum regem à Rom. gestū scribunt Liu. 3. 4. & sequentibus. Iust. lib. 31. Appianus in Syrio. Val. c. 1. & 5. 2. c. 5. 3. c. 1. 4. c. 3. 7. c. 1. 8. cap. 1. 9. Gel. cap. 5. 5. Plutarchus in uita Scipionis. Plinius cap. 34. de uiris illustribus. Eutrop. c. 1. 4. Orosc. 20. 4. Frontinus cap. 7. 4. Quo gestum sit tempore, docet Euseb. lib. temp.

Quippe quum Persas, Xerxem, atque Darium cogitarent &c. Quæ hic dicuntur lege apud Herod. libro 3. & 7. Item Iustinus libro secundo & tertio.

Perfossi inuis montes &c. Autores historiae sunt Solinus cap. 14. Mela lib. 2. Hero. lib. 7. Cicero 2. de sinibus bonorum & malorum. Virg. in Culice, ibi. Non perfossus Athos. Iuuen. Saty. 10. Velificatus Athos. Xerxes ante experimentum belli fiducia uirium ueluti naturæ ipsius dominus, et montes in planum deducebat, & conuexa uallium æquabat, & quædam maria pontibus sternebat, quædam ad nauigationem cōmoda per compendium ducebat. Autor Iustinus lib. 3. Plura Hero. ubi supra.

Quū humore cōtinuo Cumanus Apollo sudaret &c. Quod hic scribit Florus lege apud diuū Aug. c. 11. 3. Ciuit. Cicero autē 2. diuinationis docet huius rei causam: sed locū assignasse sufficiat. Aduertendum simile prodigium sepe uisum, ut ibidem August. annotat. Lege Eusebii 5. præparationis Euang. Impulere

Impulere regem in id bellum &c. Offensi Aetholi quia non ex arbitrio eorum Macedonia quorūque adempta regi, ut data sibi in premium belli esset, legatos ad Antiochum mittunt, qui eum adulationis magnitudine in Romana bella spe societatis uniuersæ Græciæ impellerent. Iustinus libro 30. Latius Liuius libro 35. Societatem Hannibalis cum Antio habet Iustinus libro 31. Liuius 35. ab urbe condita. Facetissima cauillatio Hannibalis apud regem Antiochum scribitur capite 5. quinti Noctium Atticarum Gellij. Duce Aemylio Regillo. Hunc Lucium Neuium uocat Iustinus. Appianus Liuii nominati dicit, cui postea, inq; L. Aemyli. Regulus ad curā classis successerat. Hæc nō nisi monendi causa.

Hic ille postis &c. Antiochus quum peruenisset in Chalcidem, formose uirguncule amore corruptus, quinquagesimum iam excedens annum, quum tanta mole bellorum premeretur, nuptias tamen solemni more celebrauit &c. Lege Appianum ubi supra.

Attilio Glabrione &c. Hunc Appianus Acinium Manium uocari dicit, Oroscius Acillum. Thermopylae unde dictæ, & earum descriptio præter Plinium & Strabonem, habetur ab Appiano ibidem. Plura Hero. in 7. De præcentis Laconibus apud Thermopylas interfectis notant supra pauca cap. 2. huius secundi. Item Appianus uocat præfectum classis Antiochi Polyxenem. De Syria, ubi hoc bellū gestum est, & à qua nomen habet, scribunt Mela in primo, Strabo libro 16. Plinius capite duodecimo & circa, libro quinto. Solinus capite 58.

BELLVM AETHOLICVM. CAP. IX.

Syraco bello successit &c. Hoc bellum describunt Liuius lib. 38. ab urbe condita, Iustinus lib. 32. Appianus in eo libro qui Syrius inscribitur. Eutrop. cap. 1. quarti. Plin. cap. 52. de uiris illustrib. De Aetholia Plin. in principio quarti. Strabo lib. 10. Legendum autem est Cephalemiā. Victoriā Fuluij de Aetholis Quintus Ennius amicus eius insigni laude celebrauit. Liuius ubi supra scribit preces Atheniensium atq; Rhodiorū pro Aetholis &c. Causa huius belli parū ante ex Iust. sententia posita est.

BELLVM HISTRICVM. CAPVT X.

Histri sequuntur Aetholos &c. Inter gesta huius Manlij non lego ipsum cum Histris populis gessisse bellum. Liuius libro 38. scribens quos populos Romanis subegerit, nullā de Histris mentionem facit. Plinius præterea cap. 19. 3. dicit Histros subactos non à Cn. Manlio, sed Tuditano quorūdam. Sex. Rufius dicit Histros domitos, sed à quo, & quando, non meminit. Appianus dicit Histros Illyriorum nationem esse. Sed uidetur intelligendum de Histris Thraciæ populis, ab Histro uel Histria oppido dictis. In oratione enim, qua se Manlius contra legatos defendit, dicit se bis præliatum in Thracia. Lege Liuium libro 38. Et hæc quoq; inuestigandi causa dicta sint. De Histrio oppido Plinius capite undecimo quarti, & Strabo libro septimo. Lege Hermolaum.

BELLVM GALLOGRÆCVM. CAPVT XI.

Gallogræciam quoque &c. Hoc bellum late scribit Liuius lib. 38. ab urbe condita. Meminit Iustinus libro 32. Plinius cap. 55. de uiris illustrib. Valerius Max. cap. 1. sexti, Orosc. cap. 20. quarti. Pauca Eusebius lib. temporum. De origine, moribus &c. Gallogræcorum lege Dionys. in 6. Faciunt huc quæ scribit Iustinus lib. 24. & 25. Val. cap. 2. 1. De generatione seminum mutato solo notanter Liuius longe post principium 38. Lege dictum Cyri Persarum regis apud Plutarchum in Apophtheg. lege quæ posui cap. 4. huius secundi. Euerunt autem in hoc bello centum milia Gallogræcorum, quorum quadraginta capta uel caesa sunt. Liuius ubi supra.

Orgiagontis regis uxor &c. Huius historiae meminert Val. c. 1. 6. Plin. c. 55. de uiris ill. Liuius autē dicit non euasisse custodiam, sed à Centurione eductam ad duos necessarios mulieris qui ad flumen eam spectabant: à quibus duobus Centurio aurū pensans interfectus est. Idem sentit Valerius. Hæc ex Galatia oriunda fuit, Chionara nomine. autor Plutarchus.

Negatus est uictori triumphus &c. Discrepat à Liuii Florus, asserente Cn. Manlium de Gallogræciis triumphasse. Maior pars, inquit, decem legatorum, qui cum Manlio fuerant, & ante alios L. Furius Purpurio, & L. Aemylius Paulus contradixerunt, ne Manlio triumphus decerneretur: post tamē longam disceptationem dicit Manlio triumphum decretum, cognatorum ac amicorum Manlij optibus. De his populis Liuius, Iustinus, ubi supra, Plinius cap. 32. quinti, Strabo libro 12. uocant Tolista bogos, ubi plura de eorum origine.

BELLVM

BELLVM MACEDONICVM SECVNDVM. CAP. XXI.

QUVM alia aliq̄s gentes &c. Bellum Macedonicum secundum scribunt passim omnes. Liuius lib. 40. & 5. sequentibus. Iustinus lib. 33. Plutarchus in Paulo Aemyllo. Plin. cap. 36. de uiris illustribus. Appianus in eo libro, quem Mithridaticum inscripsit. Eusebius libro temporum. Val. cap. 1. & 2. 2. c. 3. 4. c. 1. 5. Eutrop. c. 1. 4. Oros. c. 20. 4. Meminit Plin. c. 3. 33. & Gel. c. 3. 7.

Recordatio suae nobilitatis &c. De uetustate & nobilitate Maced. Solinus. c. 14. Iustinus li. 7. Euseb. lib. temporū. Dionys. lib. 1. Gentes quae in hoc bello Persae adhaeserunt, lege apud Oros. ubi supra.

Celebri religione &c. Samo thraciae multa uestigia in sacris ad nostram usque aetatem perdurāt. Diodorus lib. 6. & parū infra multa ad hoc. In Samo, quae postea Samo thracia est dicta, Iuno nata est. Autor Seruius 1. Aeneid. In ea praeterea adoleuit, & Ioui fratri nupta est: idcirco nobilissimum & antiquissimum templum eius est Sami, simulacrum in habitu nubentis figuratum, & sacra eius anniuersaria nuptiarum ritu celebrantur. Autor Varro. Quod Laetantius cap. 17. primi, & Augustinus cap. 7. sexti Ciuitatis retulerunt.

Vt fortunam cui tantum liceret reuererentur &c. Fortunam quidam deam quandam esse opinati sunt, res humanas uicis casibus illudentem. Secundum quorum sententiam est illud Ausonij, Fortuna nunquam sstii in eodem statu. Semper mouetur, uariatur, & mutat uices, Et summa in altum uertit, ac uersa erigit. Quae errorem reprobatur Laetant. cap. 28. & 29. 3. diuinarum institutionum. Multa Augustinus cap. 16. 4. Ciuitatis. Lege quae scribit Plinius cap. 7. secundi. Triumphum formam ultra ea quae dixi cap. 18. primi huius lege apud Appianū inter principū & mediū libri eius, q̄ Libycus inscribitur.

Duo iuuenes candidis equis &c. Hulus daemoniaci miraculū meminerunt Laetant. cap. 8. 2. Val. c. ultimo primi. Plutarch. in Paulo Aemyllo. Lege quae notauit cap. 11. primi huius.

BELLVM ILLYRICVM. CAP. XIII.

MACEDONICI belli contagio traxit Illyricos &c. Bellum hoc & eius causam describit Appianus in eo libro qui Illyrius inscribitur. Item Plutarch. in Paulo Aemyllo. Meminit Florus 45. & 44. Abbreu. Eutrop. cap. 1. 4. Val. Max. cap. 3. 3. Aduertendum Gentium Illyricorum regem, cōtra quem hoc bellum gestum est, Gentianam herbam inuenisse, & ex suo nomine Gentianam dixit. Autor Plinius capite septimo uigesimo quinti.

Lofcordam caput gentis &c. Non lego apud aliquem geographum Lofcordam Illyrici ciuitatē. Ideo uidetur legendum Scordonem, ex septimo Strabonis. Scardo, inquit, oppidum Liburnicum. Plin. cap. 21. tertij. Conuentum Scardonitarum petunt Iapyges. Et Liburnorū ciuitates XIII. Legendum etiam Antio, non Antio, ex Eutropio, Appiano, ceteris.

BELLVM MACEDONICVM TERTIVM. CAP. XIII.

QUODAM SATO &c. De hoc bello scribunt Florus 50. Abbre. Val. cap. 5. 7. Plinius minor cap. 61. Eutrop. cap. 3. 4. Eusebius lib. temporum. Dicitur autem Pseudophilippus, quoniam esset ex concubina natus, se filium Philippi regis asseuerabat: uel ut Liuius, Persi. *Ψευδῶς* enim Graece falso significat. Eutrop. c. 3. 4. nominat praetorem non Iuuentium, sed Publium Panctium.

BELLVM PVNICVM TERTIVM. CAPVT XV.

TERTIVM cum Africa bellum &c. Bellum Punicum tertium scribunt ferē omnes. Florus 48. & 49. Abbre. Appianus in Libyco. August. cap. 21. & circa 3. Ciuitatis, Plutarchus in uita Catonis Censorij. Eutrop. cap. 3. 4. Orosius cap. 22. & 23. 4. Plin. cap. 58. de uiris illustribus. Originem, situm &c. Carth. habet. Iust. lib. 18. & 19. Nō praeteribo quod de delenda Carthagine Plin. c. 18. 15. nat. hist. retulit. Cato, inquit, perniciali odio Carthaginis flagrans, nepotumq̄ securitatis anxius, quū clamaret in omni senatu Carthaginem delendam, attulit quodam die in curiam praecocem ex ea provincia ficum, ostendensq̄ patribus: Interrogo uos, inquit, quando hoc pomum demptum putatis ex arborē? Quū inter omnes recens esse constaret: Atqui tertium, inquit, ante diē scitote decerptum Carthagine. Tam prope à muris habemus hostem. Statimq̄ sumptum est Punicum tertium bellum, quo Carthago deleta est. Lege cetera quae sequuntur. Idem scribit Plutarchus in Catone. & Augustinus capite trigesimo primi Ciuitatis. Inceptum est autem hoc bellum altero & sexcentesimo anno ab urbe condita. Liuius libro quadragesimo nono.

sed huius

Sed huius causa belli, quod contra foederis legem &c. Post finem secundi belli Punicum Carthaginem sibus conditionibus pax à Ro. data est. Si naues, inquit Scipio, longas decem duntaxat exceptis, Romā his tradideritis: Si elephantos, quos habetis, & cetera prius per uos sublata restitueritis, uel eorum precium me iudice, si qua incerta erunt, persoluetis. Captiuos praeterea omnes ac transfugas, & quoscuq̄ ex Italia eduxit Hannibal, tradideritis: et haec intra tricesimam diem, ex quo pacem susceperitis, à uobis fieri poscimus. Intra sexagesimam uero Magonem Liguriam excedere: praesidiq̄ uestra ex urbe educere, quae extra Phoenicum fossam sita sunt: Obsides uniuersos reddere. Quotannis etiam tanta Euboeica ducenta in annos quinquaginta Romanis pendere. Neq̄ Celtas aut Ligures stipendio eōducere ulterius. Neq̄ Masinissae, alijs ue Ro. socijs inferre bellum, aut Carthaginensium quempiam ad id mittere. Haec & plura Appianus in Libyco. Bellum inter Carthaginenses & Masinissam, propter quod tertium Punicum bellum ortum est, habetur ab Appiano & Liuiō ubi supra.

Igitur Manlio Censorioq̄ consulibus &c. De nominibus horū consulum non omnes conueniūt. Eutropius habet, L. Mallio Censorino, M. Mallio consulibus. Orosius, L. Censorino, M. Manlio consulibus. Liuius 49. L. Martio, M. Manlio consulibus.

In tormentorū uincula matrone crines suos contulerunt. Carthaginensium duces instructuri classem, quia sparto deficiebant erinibus tonsarum mulierum ad funes efficiendos usi sunt. Idem Masylieenses & Rhodij fecerunt. Frontinus capite septimo primi.

Hunc Paulo Macedonico procreatū &c. Paulus Aemilius ex quatuor filijs formae insignis, egregiae indolis duos iure adoptionis in Corneliam Fabiamq̄ gentem translatos sibi ipse denegauit, duos ei fortuna abstulit &c. Val. c. 10. 5. Lege Plutarchū. In secūdo errore Appianus prolapsus est, qui hunc Scipionem Aemilianum cum fuisse opinatus est, qui ab Antiocho puer captus fuit, & P. Scipioni patri restitutus. Antiochi, inquit, legatio priuati P. Scipioni ab Antiocho pecunias & oblationes afferrebat. Filij praeterea libertatem, quem ex Demetriade in Chalcidem ad nauigantem, Antiochus in Hella da ceperat, pollicebatur. Erat is puer Scipio, qui deinde Carthaginem cepit & euerit, & secundus à Scipione Africanus cognominatus est Pauli filius, qui Macedoniam Perseo eripuit, Scipionis genere ex filia nepos, adoptione filius. Sed huius oppositum Latini omnes asserunt. Lege Val. c. 5. 3.

Concusserat auus &c. P. Scipio Scipionis Aemiliani auus fuit genere, licet adoptione pater, ut uerba Appiani nunc adscripta patefaciunt. Plutarchus aliter. Vxor, inquit, Paulo Aemyllo fuit Paphria, Masonis uiri consularis filia, quam post longum coniugij tempus repudiavit, licet pulcherrimam sobolem ex ea suscepisset. Haec enim gloriosissimum Scipionem, & maximū pepererat. Sententia Plutarchi uidetur uerior. Constat enim, Aphricano superiori Aemilianam fuisse uxorem L. Pauli, qui consul pro rep. ad Cannas occubuit. Ex ea genuit filias duas, quarum maiorem natu P. Cornelio Nasicae, minorem seu in uita, seu post mortem patris, certe Graccho nuptam constat. Aliorum opinio est, quam & Florus sequitur, Scipionem minorem, à filio P. Scipionis adoptatum fuisse. Hanc secundam sententiam sequitur Cicero & in Catone maiore, & 6. de rep. li. Quam fuit imbecillis, inquit, P. Aphricani filius is, qui te adoptauit: In 6. cap. de rep. lib. pater Aemilius Scipionē filium hortatur, ut sicut Aphricanus auus, colat iustitiam & pietatem. Primam opinionem sequitur Liuius lib. 49. Scipio Aemilianus, inquit, L. Pauli filius, Aphricani nepos, & adoptiuus filius &c. Res non bene nota fecit ut praeter institutum plura uerba de hoc facerem.

Quanto fortius foemina &c. Hanc historiam ut alios sileam lege apud Val. Max. tit. 2. 3. cap. 36. Appianus circa finem Libycae recitat huius mulieris ad Scipionem & Hasdrubalem uerba. Delata autē Carthago est septingentesimo anno quam erat condita. Liuius lib. 51. Solinus cap. 40. dicit anno 737. Eusebius anno 668. uel anno 748. Condita uero fuit 72. annis antequam Roma. Iustinus lib. 19. Carthaginis excidium lege apud Appianum. Nescire se dicebat Quintus Metellus, illa uictoria, qua Carthago deleta est, boni ne plus, an mali reip. attulisset. Valerius cap. 2. septimi. Faciunt ad hoc quae scribit Cicero primo Officiorum tit. 12. Plin. cap. 9. libri septimi.

BELLVM ACHAICVM. CAP. XVI.

QUASI seculum illud &c. Hoc bellum scribunt Florus 51. & 52. Abbreu. Iustinus lib. 34. Val. c. 5. 7. Plin. c. 60. de uiris illust. Eutrop. c. 3. 4. Oros. c. 2. 5. Cic. in oratione pro lege Manilia. & 1. Offic. Plin.

Offic. Plin. c. 12. 35. Capta autē Corinthus est Olymp. 156. anno 3. urbis Romæ anno 608. Plin. c. 2. 34.
 Quid signorum &c. De are Corinthio, cuius tria fuerunt genera, candidum argento nitore quam proxime accedens, in quo illa mixtura prævaluit. Alterum, in quo auri fulua natura. Tertium, in quo æqualis omnium temporum fuit. Hæc & plura Plinius cap. 2. & 7. 34. nat. hist. Notum proverbiū de Corintho, Non cuius homini cōtingit adire Corinthū. Horatius epistola 17. 1. Gel. c. 8. 1. Signat enim, nō omniū esse aggredi magna. Nota sunt quæ de Corintho scribunt Plin. Strabo, Ouidius, ceteri.

RES IN HISPANIA GESTAE. CAP. XVII.

VT Carthaginem Corinthos &c. Bella quæ post deletam Corinthum orta sunt, lege apud Florum 51. & 52. abbrev. Iust. lib. 34. & inde Eutrop. c. 3. 4. Orof. c. 3. 5. Ceteri locis suis citabuntur. Hispaniæ situs, laus &c. habetur ab omnibus. Lege Strabonem in 3. Plin. 5. nat. hist. Iust. lib. ultimo. Solinum cap. 36. Plura Syl. lib. 3. Claudianus de laude Serenæ. Quid dignum memorare tuis Hispania terris? &c. Auienus ibi, Hic Hispanus ager &c. Et parum infra locum depravatam sic castigauimus, Gens agitat rupis uestigia Pyrenææ.

Prima per Pyrenæum iugum &c. Gesta duorum Scipionum, qui primi per Pyrenæum iugum signa Romana intulerunt, ex parte tacta sunt cap. 6. huius secundi.

Vltor patris & patris Scipio &c. Pro his quæ hic de Scipione superiore narrantur lege quæ cap. 6. huius secundi sunt annotata, quibus adde quæ scribit Plutarchus in Apophthegmatis.

Cato ille Censorinus &c. Gesta huius Catonis contra Celtiberos scribit Plutarchus in vita eius, & in Apoph. Val. c. 3. 4. Plin. c. 4. 7. de uiris illi. Frontinus c. 1. 1. & c. 7. 4. Multa Cicero in Catone maiore. Plin. c. 13. 14. Cato, inquit, quum in Hispaniam nauigaret, unde cum triumpho redijt, non aliud inquit unum bibi, quam remiges. Idem Front. c. 3. 4. Lege quæ scribit Gellius cap. 18. 15. Quod hic dicitur de Graccho patre habetur 57. Plin. de uiris illustribus. De isto Graccho Valerius cap. 6. quarti. Plinius cap. 13. septimi. Cicero de diuinatione. Metelli gesta in Hispania lege apud Florum 55. abbrev. Val. c. 2. 2. c. 4. 7. & Plin. c. 61. 1. 1. Luculli gesta in Hispania Val. c. 2. 3. Flor. lib. 48. abbrev. Plin. c. 58. de uiris illust. Ab his eisdem habetur quod hic de Scipione Aemylia no dicitur. Quod de Decio Bruto dicit Florus, sumpta sunt ex 55. & 56. Liuij. Meminit Valerius cap. 15. octaui. si tamen non est alius &c.

Flumen obliuionis &c. Idem habetur 55. abbrev. Liuianarum. Intelligit enim Lethen fluuiū, quæ circa Syrtis delabitur. Lethen enim græce obliuionem significat. De quo flumine Lucanus in nono. Quam iuxta Lethes tacitus perlabitur amnis, Infernis, ut fama, trahens obliuia uenis.

Ceterū Lusitanos Viriatus crexit &c. Historiæ huius autores sunt Florus 52. & 54. abbreviat. Cicero 2. Offic. Val. c. 4. c. 9. Plin. c. 71. de uiris illust. Orof. c. 3. 5. Eutrop. c. 3. 4. Syl. lib. 3. ibi, Hos Viriatus agit. Victi autem sunt à Viriato M. Vetilius prætor, C. Plancius prætor, Cl. Vnimanus. Auctores qui supra. De Claudio Vnmano Liuius nullam facit mentionē, sed Plinius, Orofius, Eutropius idē cum Floro dicunt, Quinti Fabij successorem fere omnes Seruiliū Cepionem nominant. Corrupte in Eutropio legitur, à Scipione consule, pro Cepione.

BELLVM NUMANTINVM. CAP. XVIII.

Numantia quantum Carth. Capuae &c. Bellum Numantinum scribunt Florus 55. & quatuor sequentibus abbrev. Liuianarum. Plin. c. 58. & 59. de uiris illustrib. Val. cap. 2. 2. c. 23. c. 6. 7. August. cap. 21. tertij Ciuitatis. Eutrop. cap. 3. quarti. Orof. cap. 6. quinti.

Per annos 14. &c. Strabo lib. 3. dicit Numantinum bellum uicesimum perdurasse ad annum. Sed digentes. Legendum est, Segedenses, à Segeda oppido Numantie uicino, ex Plinio cap. 13. & Strabone libro 3. Quatuor milibus Celtiberorum. XL. M. exer. Liuius aliter. Triginta, inquit, millia Romanorum à Numantinorum milibus quatuor uicta erant. Cum Floro concordant Eutropius & Orof. fuis. Prodigia tria Mancino uisa præter supradictos lege apud Valerium libro primo, cap. de prodigijs. Lege Ciceronem Officiorum tertio.

Seruilibus operibus attritis &c. Quæ de hac re scribit Florus lege apud Frontinū c. 1. 4. & Val. in principio c. 2. lib. 2. Idem fecit Q. Metellus in Aphrica Iugurthino bello. Front. & Valer. ubi supra. Megara duce, Legi in quibusdam, Theogeno, Vide Valerium. cap. 2. tertij.

ANACEP

ANACEPHALAEOSIS. CAP. XIX.

HAecenis P. R. &c. Quæ hoc 19. capite continentur, patent ex antehabitis, & post habendis capitibus. Vnde Roman utia irrepserunt, docet Augustinus c. 21. 2. Ciu. & c. 21. 3. sic adidem. Tunc primum, inquit, per Cn. Manlium proconsulem, de Gallogræcis triumphantem, Asiatica luxuria Romam omni hoste peior irrepst. Tunc enim primum lecti ærati, & preciosa stragula uisa perhibentur: tunc inductæ in conuiuia paltriae, & alia licentiosa nequitia, Plura Liuius lib. 9. 4. Decadis. Plin. c. 11. 33. Notanter Iustinus in fine 36. Lege Iuuen. sat. 3. ibi, Quæ nunc diuitibus &c. & sat. 6. Prima per regrinos obscæna pecunia mores intulit, & turpi fregerunt secula luxu Diuitiæ molles &c. De aurea ætate, & alijs, & cur sic dicta, notauit multa primo in Rufinum, in annotationibus Claudiani.

BELLVM ASIATICVM. CAP. XX.

Victa ad occasum Hispania &c. Quæ hic de Attali regis testamento dicuntur, habentur à Plinio c. 11. 33. Val. c. 2. 5. Floro 59. abbrev. Iust. lib. 36. Strabone lib. 14. Eusebio lib. temp. August. c. 11. 13. Ciuit. Appia. in Mithrid. Eutrop. c. 3. 4. Orof. c. 7. 5. Aduertendum, Asiam bello captam, Attalo regi muneris loco possidendam populum Romanum tribuisse &c. Lege Val. 8. 4. Attalus enim cōtra Philippum Mæcedoniæ regem, & contra Antiochum pro Romanis pugnauerat. Acron ode 18. 2. Carminum uult ex Horatij sententia, Romanos non iure factos Attali heredes.

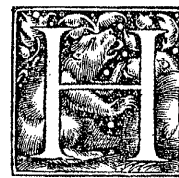
Aristonicus regij sanguinis. Erat ex Eumene Aristonicus, non iusto matrimonio, sed ex pellice Ephesia Citbariste cuiusdam filia genitus, qui post mortē Attali uelut paternum regnū inuasit Asiam, & cetera, Auctor Iustin. ubi supra. De Mindo, Samo, Colophone urbibus Strabo ubi supra. Plin. c. 28. 5.

Craffi quoq; pretoris &c. Hanc historiā late habes à Val. Max. tit. 2. 3. c. 13. Strabo ubi supra dicit hunc Craßum non captum, sed in prælio fortiter pugnando occubuisse.

ANNOTATIONES

IO. CAMERTIS IN L. FLORI LIB. III.

CAPVT PRIMVM.

HAEC ad orientem &c. De bello contra Iugurtham gesto extat liber integer Sallustij. Abbreviator Liuij lib. 62. & 5. sequentibus. Plin. cap. 62. 67. 75. de uiris illust. Plutarchus in uitis Marij & Sylle. Val. c. 2. 2. c. 11. 6. Front. c. 8. 1. c. 1. 2. Eutrop. c. 3. 4. Orof. c. 15. 5. Meminit Euseb. libro temporum.

Quum Adherbal Ro. profugisset &c. Claudianus, Si mæstus squallore comas, lacrymisq; senatum In Numidas pulsus folio commouit Adherbal.

Capite censos &c. Pro hac historia lege Val. tit. 1. 2. c. 26. & 27. Sunt autem capite censj, qui nullo, aut perquam paruo ære censebantur. Auctor Gellius c. 10. 16.

Mulucham urbem. Plinius in principio 5. & Sallustius in Iugurthino, dicunt Mulucham amnem esse. Sed esse potest ut sit urbis quoq; nomen, ab amne dictæ. De Bocho in annotationibus Solini.

Venalem cecinerat &c. Iugurtha postquam Roma egressus est, fertur sæpe tacitus respiciens, postremo dixisse, Urbem uenalem, & mature perituram, si emptorem inuenerit. Sallustius auctor, idem Liuius libro sexagesimo quarto.

BELLVM ALLOBROGICVM. CAP. II.

Sic ad meridiem &c. De hoc bello Florus 61. abbrev. Iustin. 37. Eutrop. cap. 1. 5. Orofius c. 16. 5. Melius Appianus in Celtico.

Impiger fluminum Rhodanus. Lucanus 1. Phæ. Quæ Rhodanus raptum uelocibus undis, In mare fert Ararim. Plinius cap. 4. & 20. 3. Strabo libro 4. Cæsar primo Commentariorum. Varro in tri bus primis Europæ fluminibus Rhodanum ponit. Gellius capite septimi decimi.

Nunquam enim populus Romanus &c. De Romano populo sic Claudianus, Matris, non dominæ ritu, cinerq; uocauit Quos domuit, nexuq; pio longinqua reuinxit.

h 2 BELLVM

BELLVM CYMBRICVM, TEVTONICVM AC TV
GVRINVM. CAP. III.

Cymbri, Teutoni &c. De bello Cymblico Florus 67. & 68. abbrev. Plutarchus in Mario, & 67. Paral. Appianus in Celtico. Val. c. 8. 5. Plin. c. 67. de uiris ill. Plin. c. 22. 7. c. 33. 16. c. 1. 17. c. 1. 36. Front. cap. 5. 1. c. 2. 2. Eutrop. c. 1. 5. Oros. cap. 16. 5. Euseb. libro temporum.

Impetum barbarorum Syllanus &c. Habetur hoc à Liuiο libro 65. & 67. ubi non Manilius, sed Manlius nominatur. De alpibus lege quæ posui c. 6. 2. supra. Marius Cymblico bello profligatus in somnis præmonitus est, uictoriā consecuturum, si prius dijs uictimam filiam, Calphurniam nomine, faceret. Patrie igitur charitati natura postposita, eo factō uictoriam cōparauit. Plutarchus cap. 37. Paral.

Flagitante aquam exercitu &c. Idem scribit Frontinus capite septimo libri secundi.

Claudium campum &c. Plinius c. 67. de uiris illust. aliter nominat, Lucanus in primo uidetur sentire id factum non longe ab Arimino. Nos primi Senonum motus, Cymbrosq; furentē Vidimus. Claudianus dicit in eodem loco, Cymbros à Mario, & Getas à Stilicone superatos, ubi huiusmodi fuerat affixus titulus: Hic Cymbros, fortesq; Getas, Stilicone peremptos Et Mario, claris ducibus, tegit Italæ tellus. Dilcite uestri Romæ nō temere gentes. Scribit Festus, lingua Gallica Cymbros latrones dicit.

Nebulosum nactus diem &c. Idem dicit Frontinus capite secundo secundi. Cymbricis bellis &c. Nuceria in lūco Iunonis, ulmus postquā etiam cacumen amputatum erat, quoniam in aram ipsam pro cumbebat, restituta sponte, ita ut protinus floreret. Autor Plinius cap. 33. 16. nat. hist. Rursus Cymbro rum mos erat, ut in acie gaudio exultent, tanquam gloriose & feliciter uita excessuri: lamentantur in morbo, quasi turpiter & miserabiliter perituri. Val. ca. 1. 2. Numerus in hac pugna interfectorum uarie narratur Eusebius dicit ducenta milia Cymbrorum cæsa, octuaginta milia capta. Liuius centum quadraginta milia cæsa, capta uero 60. milia. Orosius multo aliter: lege ipsum Item Eusebius uocat regem Cymbrorum Teutomodum, non Teutochochum. Orosius Teutochochum.

Nam quæuis missa &c. Præter citatos in hoc capite lege hanc historiam apud Val. Max. cap. 1. 6. Quod de Castore & Polluce hic dicitur habet Plinius cap. 22. 7. Lege aliud mirum in hac pugna apud Liuium ubi supra. Quo actu in hoc bello Marius usus sit, docet Frontinus cap. 9. secundi.

BELLVM THRACICVM. CAP. IIII.

Post Macedonas &c. Huius belli meminerunt Florus 63. abbrev. Eutrop. c. 3. 6. notanter. Plura Sex. Rufus de regia potestate. Meminit Euseb. lib. temp. Aliqua Appianus in eo lib. qui Illyrius inscribitur. Gestum est autem hoc bellum, si Eutropio credimus, ab urbe condita anno 635. Aduertens dum hoc bellum gestum ante & Iugurthinum & Cymbricum bellum, id ex processu citatorum intel ligit. Videtur ergo facta capitum transpositio.

Litare dijs sanguine humano &c. De his Thracum moribus Solinus c. 15. & 25. Plin. c. 2. 7. Pomponius Mela in principio 2. Rufus ubi supra, Val. c. 1. 2. Sed plura in annotationibus Solini.

BELLVM MITHRIDATICVM. CAP. V.

Ponticæ gentes ad septentrionem &c. Hoc bellum scripsit Liuius à 76. ab urbe condita usq; ad lib. 102. sed temporis iniuria non extant nisi eorum argumenta, quæ L. Florus scripta reliquit. Late de hoc bello Appianus Alex. in eo libro qui Mithridaticus inscribitur. Plura Plutarchus in uitis Syllæ. L. Luculli, Cn. Pompeij: multa Plin. quatuor ultimis capitibus de uiris illust. Val. c. 6. 4. c. 7. 8. c. 2. 9. Frontinus c. 1. & 2. 2. August. c. 22. 3. Ciuit. Plin. c. 97. 2. c. 2. 4. 7. c. 2. 25. c. 3. & 12. 33. Plura Cic. in oratione pro lege Manilia, quæ in ordine prima est, Iustinus lib. 37. & 38.

Cæptum autem est bellum hoc anno 662. ab urbe condita. Eutrop. c. 2. 5. Oros. c. 19. 5. & inde per totum. Durauit autem, teste Appiano, annis 42. Florus dicit 40. nec mirum quidem; nam 56. annis regnauit. Autor Plinius capite secundo uicesimi quinti.

Tribus bellis &c. Hæc tria bella distincte Appianus exponit. Eodem anno primū bellum civile & Mithridaticum incepta sunt, quum nondum sociale bellum finitum esset. Lege Orosium ubi supra.

Quid atrocius &c. Edictū Mithridatis huiusmodi erat, ut ad tricesimā diē obseruationis, omnes pariter Romanos, qui apud eos essent, & Italos, eorumq; mulieres cum pueris & liberis, qui Romani sanguinis esse censerentur, interficerent. Autor Appianus, Interfecta autem sunt hominum 150. milia.

autore Plutarcho in Sylla. Valerius autem cap. 2. moni, dicit milia 80. ciuium Ro. August. ubi supra. Cyzicum nobilis ciuitas &c. Quæ hic dicuntur præter alios lege Frontinū c. 1. 2. & c. 5. 4. Cicero ubi supra. Plin. c. 32. 5. & c. 15. 36. Plura ad hanc historiam scribit Strabo lib. 12.

Spargi à fugientibus &c. Idē Tryphon Syria rex fecisse dicitur, qui uictus per totū iter fugiens pecuniā sparsit, eiq; insectande Antiochi equites moratus effugit. Front. c. 13. 2. Idem fecit Alaricus Gothorū rex à Stilicone uictus. Lege Claudianū de sexto consulatu Honorij. Item de bello Getico, ubi plura dicta uimus ibi. Præda &c. Sed animus malis angebatur, Legendum est, augebatur, ut grande doloris Ingeniū est, miserisq; uenit solertia rebus. De dimicatione hac nocturna Frontinus cap. 1. 2.

Grande arcanum &c. Multa, inquit Hecateus, castella oppidatq; Iudeis sunt, una uero urbs munitissima, 50. penè Stadiorū habens circuitum: plures q̄ centum & uiginti milia homines habitat, quæ uocatur Hierosolyma: in medio cuius ædes lapidea est quinq; iugerū longitudinis, latitudinis cubitorum centum. Hæc & plura Euseb. 9. præp. Euang. Hanc ædem uocat Florus impie gentis arcanū, quū ipse re uera alienus à fide sit impiissimus. Iudeos enim præ cæteris Romani odio habuerunt, ut alibi notantur. Liuius lib. 102. Gesta Pompeij compendiose habes à Plin. c. 26. 7. & c. 2. 37. Val. Max. c. 16. 8. Plin. c. ultimo de uiris illust. Gesta Pompeij eleganter scribit Lucanus 2. Pharsib. Hec demens.

BELLVM PIRATICVM. CAP. VI.

Interim dum P. R. &c. De piratico bello multa Cicero in oratione, quam habuit de laudibus Marci Pompeij. Abbrev. Liuij lib. 99. Plura Plutar. in uita Pompeij. Plin. c. ultimo uirorū ill. Val. c. 16. 8.

Serullius &c. Historiam præter supradictos habent Sex. Rufus, Val. c. 5. 8. Front. c. 7. 3. Pub. Serullius Isaurā oppidum flumine eo quo hostes aquabantur auerso, ad deditionem siti compulsi. Claudianus primo in Eutropium, Indomitos curru Serullius egit Isauros. Eutrop. plura c. 1. 6.

Quædam animalia &c. Facit ad hoc quod scribit Plinius c. 57. lib. 9. Item in lib. qui de admirandis in natura inscribitur, & Aristoteli falso adscribitur: est enim nō Aristotelis, sed Theophrasti opus, ut ex citatione Plinij deprehendimus. Plinius enim c. 57. 9. citat Theophrastum in his quæ habentur c. 61. & sequentibus in eo libro. De legatis ad diuersa maria à Pompeio missis, scribit Plutarchus ubi supra. Item dicit Piraticum bellum quadragesimo die completū. Plin. autē cap. 25. & 26. 7. dicit captas esse naues piratarum 84. 6. Qualem duxit de his Pompeius triumphum. Plin. c. 2. 57. Eutrop. c. 4. 6.

BELLVM CRETICVM. CAP. VII.

Creticum bellum &c. De hoc bello Florus 99. Abbrev. Liuij lib. 99. Eusebius lib. temporū. Eutrop. c. 4. 6. Cretenses in obsidione Metelli ad ultimā usq; penuriā compulsi, sua iumentorūq; suorū urina sitim torserunt, iustus dixerim, quā sustentaauerunt: quia dum uincti metentiā passi sunt, quod eos nec uictor quidem pati coegisset. Val. c. 6. 7. Lege quæ de Creta insula scribunt Solinus c. 16. Plin. c. 12. 4. Diodorus lib. 6. Plura Strabo lib. 10. Virg. 3. Aeneid. ibi, Creta Iouis magni &c. Auienus, Nutrix hinc Creta tonantis Multa latus glebæq; serax &c. Sic enim legendum est, non glebam.

BELLVM BALEARICVM. CAP. VIII.

Quatenus Metelli &c. De hoc bello Florus lib. 60. abbrev. De his insulis lege quæ scribunt Plinius cap. 5. 3. et Strabo lib. 3. à Græcis enim Baleares dicuntur à fundarū iactu, quibus homines ipsi maxime utebantur, autor Dionysius poeta. Alio nomine Gymnesiæ dicuntur, quoniam earū incolæ nudi sunt: γυμνός enim nudus appellatur. Plura scribit Diodorus Siculus tit. 6. 6. Fundam præterea, quæ maxime utuntur harum insularū incolæ, inuenerunt Phœnices. Autor Plin. c. 56. 7. nat. hist. Virg. primo Georg. Stupea &c. Lucanus in 3. Stantem sublimi Tyrrhenum culmine proræ &c.

EXPEDITIO IN CYPRON. CAP. IX.

Aderat satum insularum &c. Quod hoc capite cōtinetur, habetur abunde à Plutar. in uita Catonis iunioris. Meminit Abbreviator Liuij lib. 104. Veneri sacra idcirco dicitur, quoniā mos erat Cypris, uirgines ante nuptias statutis diebus dotalem pecuniā questuras in questum ad litus maris mittere, pro reliqua pudicitia libamenta Veneri soluturas. Iustinus lib. 18. Lege quæ scribit Val. c. 1. 9. Plin. cap. 31. 3. 5. Nota sunt quæ scribit Strabo in fine decimi quarti.

Quæ res latus ærarium populi Romani &c. Iam Cyprus deuicta Asia, pondo 34. milia inuenietur, præter uas aurea, aurumq; factum, & in eo folia ac platanum uitæq;. Quæ uictoria argenti

omni ex parte ingruentibus, urbem minus tueri posset, mare omne à Cumis ad urbem usq; libertis cõmunivit, tunc primum ad militiam ob uirorum inopiam accitis. Autor Appianus ubi supra,

BELLVM SERVILE. CAP. XIX

VTcumq; et si cum socijs nefas etc. Seruile bellum quod in Sicilia gestum est, scribunt Florus 56. abbrev. Plutarchus in Crasso. Orof. c. 8. 5. Eutrop. c. 3. 4. Euseb. lib. temporũ. August. c. 26. 3. Ciuit. Val. c. 2. 2. c. 10. 6. Aduertendum hoc bellum gestum ante bellum sociale, ut ex processu scriptorũ uidere licet, Eutropius prætera dicit gestum anno 650. Seruile uero anno 662. ab urbe condita. Autor Solinus c. 2. Tempore igitur sociale bellum posterius est, sed dignitate prius.

Primum seruile bellum inter initia urbis etc. Seruitia, inquit lib. 4. Linius, urbem ut incenderent, distantibus locis coniurant, populorq; ad opem passim ferendam tectis intento, ut arcem, Capitoliumq; armati occurrent. Auertit nefanda consilia Iupiter etc.

Sicilia terra frugum ferax etc. Lucanus in 3. de Sardinia et Sicilia loquens, utraq; inquit, frugũ feris est insula nobilis aruis. Nec plus Hesperiam longinquis mersibus ullæ, Nec Romana magis complerit horrea terre. Vbere uix gleba superat cessantibus austris, Quis medium nubes Borea cogente sub axe Effusus magnũ Libyæ tulit imbris annũ. Inde fingitur, Cererẽ in Sicilia fruges inuenisse etc.

Dum Syria dea etc. Ne sim promissis longior, ac ne aliorum reperta mihi tribuam, ut nonnulli inuerecunde sciscitant: de dea Syria lege dialogum Luciani qui de dea Syria scriptus est, cuius sententiam recitat copiose Beroaldus 25. annotatione, et melius in comment. 8. de Asino aureo Apuleij. Cui adde (ut aliquid ex nostris inseram) Assyrj deo, quẽ summũ maximumq; ueneratur, ADA D nomen dederunt. Eius nominis interpretatio significat, unus: hunc ergo ut potentissimũ adorant deum. Sed subiungunt ei deam nomine Atargatim, omnemq; potestatem cunctarum rerum his duobus attribuit. Atargatis simulachrum sursum uersum reclinantis radijs insigne est, monstrando radiorum in superne missorum, enasci quacumq; terra progenerat. Hæc ex Macrobio primo Saturnalium. Hanc deam Græci Dereceim nominant. Quidam Rheam, ut docet Diodorus in 3. Strabo dicit, uocari etiam Atharam. Fabulam de ea in piscem uersã, narrat Ouid. 4. Metam. Quarto autem Fast. uocat Palæstinã deas, quo niam Palæstina Assyrice, siue Syriæ regio est. Et modo tolle faces, inquit, remoue modo uerbera, clamat, Sæpe Palæstinã iurat adesse deas. Sed iam satis superq;

Crucibusq; puniuit etc. Inter cætera seruorum supplicia crucis supplicium peculiare erat. Erat enim, ut ait libro quarto Lactantius, ignominiosum atq; infame. Romanum præterea ciuem cruci affigenti contra omnes leges erat. Scipio superior deuicta Carthagine ciues Ro. qui ex Romanis exercitiis ad Pœnos transferant, tanq; patriæ fugitiuos, crucibus affixit. Val. c. 2. 2. Carthaginenses etiam duces suos, bella paruo consilio gerentes, etiã si prospera fortuna consecuta esset, cruci affigebat. Quod enim bene gesserant, deorũ immortalũ adiutorio: quod male comiserant, ipsorũ culpæ imputabat. Val. libid.

Fuitq; de scruiis ouatione contentus etc. Quis primus omnium ouans ingressus urbem est, et qua coronã ouans coronabatur, lege apud Plinium capite 29. 15.

BELLVM SPARTACVM. CAP. XX.

ENumero seruiliũ armorum etc. De bello contra Spartacum gesto scribunt Florus 95. abbrev. Orof. c. 25. 5. Eutrop. c. 2. 6. Front. c. 5. et 7. 1. August. c. 26. 3. Ciuit. Copiose Plutarchus in Crasso. Appianus 1. libro bellorũ ciuiliũ. De Lentulo sepe habetur mentio apud Val. Max. c. ultimo. primi. c. 3. 5. c. 11. 6. et alibi frequenter. Spartacum bellum sic cecinit Claudianus in bello Getico, Vilis quum Spartacus omne Per latus Italia ferro bacchatus et igni, Consulibusq; palãm totiens congressus inertes Exuerit castris dominos, et strage pudenda, Fuderit imbelles aquilas seruilibus armis. Meminit Lucanus 2. Phar. M. Crassus de fugitiuis et Spartaco laurea coronatus incescit, quũ antea ouantes myrtea uterentur corona. Autor Plinius cap. 29. 15.

BELLVM CIVILE MARIANVM. CAP. XXI.

Hoc deerat unum etc. Bellum Marianũ scribunt ferẽ omnes. Florus lib. 77. abbrev. et sequentibus. Plutar. in uitis Marij et Syllæ. August. c. 27. et 28. 3. Ciuit. Eutrop. lib. 5. per totum. Orof. cap. 19. 5. Plin. cap. 67. et 68. et 69. 75. de uiris illustrib. Copiose Appianus primo bellorũ ciuiliũ. Valerius lib. 1. cap. de omnibus, cap. 3. et 5. secundi, cap. 8. et 11. sexti, cap. 16. octauũ, cap. 2. et 7. noni. Solinus

ni: Solinus capite quadragesimo. Plura Lucanus libro secundo. ibi, Atque aliquis magno, Siquidem carcer etc. Pro hac historia lege Val. cap. 5. 2. et quos supra citauimus, Lucanus 2. Phar. ibi, Exul limosa etc. Pro his quæ de crudelitate Marij hic dicuntur, lege præter alios Val. c. 2. 9. et Lucanus in 2. ibi, Quis fuit ille dies etc. per totum. Quæ de Sylla hic dicuntur præter alios Val. c. 3. 2. c. 8. 3. c. 6. 7. c. 2. et 7. 9. Plin. c. 45. 7. c. 6. 22. Plura Lucanus 2. Phar. ibi, Sylla quoq; immensis, Cic. 2. Offi. Augustinus c. 28. 3. Ciuit. Plinius cap. 75. de uiris illustribus.

Ad principum eadem etc. Id eleganter canit Lucanus in 2. Nobilitas cum plebe perit, latq; uagatur Ensis, et à nullo reuocatum est tempore ferrum. Stat cruor in templis etc. De Antonio præter alios Lucanus in 2. Aut te præfage malorum Antoni, cuius lacris pendentia canis, Ora ferens miles festa rorantia mense imposuit. De Crassis patre et filio Lucanus ubi supra, Truncos lacerauit simbria Crassos, Sæua tribunitio maduerunt robora tabo. De Boëbio idem Lucanus, Vix te sparsum peruissera Boëbi innumeras intercarpentis membra coronæ Discerpisse manus. De Scauola Lucanus ibi dem, Te quoque neglectum uiolata Scauolæ dextræ etc.

Apud Sacriportum etc. Lucanus eodem 2. Iam quot apud sacri occidere cadauera portum? etc. Late Val. cap. 2. 9. item ceteri qui supra, De Mario patre præter citatos lege Iuuen. sat. 8. ibi, Arpinas alius etc. Idem satyra 10. Exilium et carcer, Minturnarumq; paludes etc.

BELLVM SERTORIANVM. CAPVT XXII.

Bellum Sertorianum etc. Quæ hoc 22. capite scribit Florus lege apud Appianum primo bellorum ciuiliũ. Abbrev. Lij lib. 90. et sequentibus. Plura Plutarchus in uita Sertorij. Val. lib. 1. cap. de simulata religione. item cap. 3. 7. Plinius cap. 65. et 77. de uiris illustrib. Eutrop. in principio 6. Hic Sertorius ceruam candidam insignis formæ per Lusitaniam ducebat, et ab ea quæ agenda aut uitanda essent, moneri se asseuerabat, ut barbari ad omnia tanq; diuinitus imperata obedirent. Front. cap. 11. primi. Idem cap. 5. et 10. primi, cap. 1. secundi, cap. 7. quarti. Orof. cap. 22. quinti.

Exul et profugus feralis illius tabulæ etc. Tabulæ proscriptiois Syllæ meminerunt Plinius c. 41. septimi. Valerius cap. 2. 9. August. cap. 28. 3. Ciuit. Iuuen. sat. 2. In tabulam Syllæ si dicant discipuli tres, Valerius dicit numerum proscriptorum fuisse ad quatuor milia.

BELLVM CIVILE SVB LEPIDO CAP. XXIII

M Arco Lepido, Quinto Catulo Consulibus etc. Florus 90. abbrev. Plutar. in Pompeio. Appianus 1. bellorum ciuiliũ. Val. c. 3. 2. Eutrop. in fine 5. Orof. in fine 5. Plin. cap. 77. de uiris illustrib. In Lepidorum gente ait Plin. cap. 12. 7. tres intermisso ordine, obducto membrana oculo genitos accepimus. Idem dicit Solinus capite 5. Lepidus is, inquit Donatus, dicitur, in quo leporis, id est uenustatis est plurimum. Hic Lepidus Catulli in consulatu collega, primus omnium limina ex Numidico marmore in domo posuit, magna reprehensione. Is fuit consul anno urbis 666. autor Plinius cap. 6. lib. 36. Eutrop. lib. temporũ dicit Olympiade 175. hostem publice iudicatum.

ANNOTATIONES

IO. CAMERTIS IN L. FLORI LIB. IIII.

BELLVM CATILINAE. CAP. I.

CATILINAM luxuria primum etc. Bellum Catilinariũ scribunt ferẽ omnes, Florus 102. et 103. abbrev. Item Sallustius. Appianus lib. 2. bellorũ ciuiliũ. Plutarchus in uitis Syllæ. Ciceronis et Iulij Cesaris. Val. cap. 8. 5. et cap. 1. et 11. 5. Augustin. cap. 5. 1. et 25. 2. Ciuit. Orof. c. 6. 6. Extant quatuor Ciceronis inuectiuarũ in L. Catilinam libri, quibus rem totam simul, et eleganter complexus est. Meminit Eusebius libro temporũ et Plinius cap. 28. 7. naturalis historie. Iuuenalis satyra 10. Hoc cruciatu Lentulus, hac poena caruit, ceciditq; Cethegus Integer et iacuit Catilina cadauere toto. Gestum est autem bellum hoc anno 689. ab urbe condita, autore Eutropio cap. 4. sexti. Sed uidetur legendum 699. Deprauatus est numerus an norũ apud Orofium 799. pro 699. Plin. c. 39. 9. dicit Ciceronẽ fuisse consulem anno urbis conditæ 700. in cuius

bus &c. autor Orof. c. 20. 6. Lege Horat. ode 5. & 14. & 15. 4. Carm. De his populis late Plinius & Strabo libro tertio. Scribit Plinius cap. 69. 2. auspicijs Augusti totum oceanum nauigatum fuisse.

Natura regionis circa se omnis auri &c. Pofidonius autor est, M. Marcellum tributum ex Celtiberia exegisse talentum DC. Ex quo coniecturam facere licet, quod Celtiberorum natio frequentissima fuerit. & auri atq; argenti copia excellens, tametsi agrum incolentes sterilem. Strabo lib. 3. Plin. multa de Hispania fertilitate capite 3. 3. cap. 4. 33. cap. ultimo libri ultimi. Solinus cap. 36. Claudianus de laude Serenæ de Hispania sic inquit: Diues equis, frugum facilis, preciosa metallis &c. Chryocola, inquit c. 5. 33. Plinius, largissima in Hispania. De Mino Plin. c. 7. 33. De coloribus c. 8. 21. c. 6. 35.

Nam & Scythæ misere legatos &c. Suet. tit. 21. secundi, Quæ uirtutis moderationisq; fama, Indos etiam ac Scythas auditu modo cognitos, pellexit ad amicitiam suam, populiq; Romani per legatos petendam. Parthi quoq; & Armeniam uendicanti facile cesserunt, & signa militaria, que M. Crasso, & M. Antonio ademerant, repositi reddiderunt &c. Idem scribunt Lilius 139. Eutropius & Orofius ubi supra. Hos legatos apud Tarracoenam citerioris Hispaniæ urbem, Augustum Casarem inuenisse scribit Orofius. Lege ipsum in fine sexti, quoniam hanc ceteris copiosius narrat historiam.

Nihil magis &c. Distantiam à Gaditano freto, quo legati ad Augustum uenerunt, ad Orientem, Indos, Scythas atq; Seres ponit Plinius cap. 33. lib. 6. Ab ortu ad occasum, hoc est, ab ipsius Indici extremitate usq; ad Herculis columnas, Gadibus sacratas, octuagies quinquies centena septuaginta octo milia sunt. Lege Martianum Capellam cap. 5. & duobus sequentibus, libri sexti.

Septingentesimo ab urbe condita anno &c. Legendum uidetur, septingentesimo quinquagesimo, uel septingentesimo quinquagesimo secundo, ut capite ultimo sexti habet Orofius. Nam ut etiam supra tetigimus, anno 709. uel 710. ab urbe condita, Octavianus Romano imperio potitus est. Pax autem de qua hic agitur, uidetur accidisse circa annum 38. imperij eiusdem. Anno enim 15. imperij Tiberij Christus dominus passus est, ut scribit Tertullianus, Eusebius, Lactantius cap. 10. 4. Augustinus capite ultimo 18. Ciuitatis item ceteri. Tiberius autem anno 767. ab urbe condita Romanum imperium adeptus est. Præterea anno septingentesimo ab urbe condita Cicero consul fuit, adhuc Iulio Cesare superstitē, ut capite primo quarti huius annotatum est. Lege quæ in principio quarti huius scripsimus.

Tractatum etiam in senatu &c. Quæ hic scribuntur lege late ex tit. 7. 2. Suetonij. Annotandum autem est, Idibus Ianuarijs, quo die Flamen Dialis in æde Iouis Capitolini ueruecem mactare consueuerat, Octavianum Augustum cognominatum fuisse. Autor Ouidius primo Fastorum. Quo cognomine sancta uocant augusta patres, Augusta uocantur Tempa sacerdotum rite dicata manu, Huius & augurium dependet origine uerbi. Et quodcumq; sua Iuppiter auget ope, Huius Augusti tanta fuit animi uirtus atq; morum sanctimonia, ut diuinos honores uiuus meruerit. Horatius secundo epistolarum: Presenti tibi maturos largimur honores, Iurandasq; tuum per nomen ponimus aras. Sed id

excellētius multo, ut: Principe quo summo descendens Christus olympo, Virginis ingressus uiscera factus homo est. Hæc pauca habuimus que tumultuarie, & unius mensis ocio, ad Flori ampliandam historiam elucubrata publicaremus. Sed uereor ne occasionem

pluribus dederim obloquendi,

qui ut suæ consue

tudini satisfaciant, nostras

has unimestres uigilias obnixè culpent.

Quibus in presentiarum non aliud respondemus, nisi ut ipsi

maiores maiora sonent, mihi parua locuto

sufficit in uestras sepe redire manus.

F I N I S.

S E X T I

SEXTI RVFFI VIRI

CONSULARIS AD VALENTINIANVM AVGVSTVM
DE HISTORIA ROM. LIBELLVS.

REVEM fieri clementia tua libellum præcipit. Pa-rebo libens. Quippe quum desit facultas latius elo-quendi, morem sequutus calculatorum, qui ingen-tes summas ære breuiori exprimunt, res gestas si-gnabo, non eloquar. Accipe ergo quo breuiter di-ctâ breuiter computentur, ut annosam uetustatem reip. legendo detineamus, ac præteriti facta tempo-ris non tam legere, gloriose princeps, quàm nume-rate uidearis. Ab urbe igitur condita in ortu perennitatis uestræ, quo pro-sperius imperium Romanum sortitus es, anni numerantur sic: Sub regibus CCXLIII. sub cōsulibus CCCCLXV II. sub imperatorib. CCCCVII.

DE REGIBVS.

Regnauerunt Romæ per annos CCXLIII. reges numero septē. Ro-mulus regnauit per annos XXXVII. Senatores per quinos dies annū unum. Numa Pompilius regnauit annis XLIII. Tullus Hostilius regna-uit annis XXXII. Ancus Martius regnauit annis XXIII. Tarquinius Priscus regnauit annis XXXVIII. Seruius Tullius regnauit XXXIII. Tarquinius Superbus expulsus est regno, anno XXXV.

DE CONSULIBVS.

Consules fuerunt à Iunio Bruto & Publicola in Pansam & Hirtium nume-ro DCCCLXXVII. præter eos qui in eodem anno sorte aliqua sunt subrogati per annos CCCCLXVII. Quadraginta quinque annis Romæ consules defuerūt: sub decē uiris, duobus: sub tribunis militum annis XLIII. Sine magistratibus Roma fuit annis quatuor.

DE IMPERATORIBVS.

Imperatores ab Octauiano Casare Augusto usque in Iouinianū fuerunt In numero XLIII. per annos CCCCVII. Sub his igitur tribus imperan-di generibus, hoc est, regio, consulari, & imperatorio quantum Roma profe-cerit, breuiter intinabo.

REGNUM REGVM.

Svb regibus septem per annos CCXLIII. non amplius quàm usq; Por-tum atq; Ostiam XVIII. miliarium à portis urbis Romæ, utpote adhuc parua, & à pastoribus condita, quum finitimæ circum ciuitates premerent, Romanum processit imperium.

REGNUM CONSVLVM.

Svb consularibus, inter quos & nonnunquã dictatores fuerunt, per annos simul CCCCXLVII. usque trans Padum Italia occupata est, Aphri-ca subacta,

ca subacta, Hispaniæ accesserunt, Gallia & Britannia tributaria factæ sunt. Inde Illyricum, Istri, Liburni, Dalmata domiti sunt. Ad Achaiam transitum est, Macedones subacti. Cum Dardanis, cum Mœsis & Thracibus bellatum est, ad Danubium usque peruentum. In Asia expulso Antiocho primum pedem posuerunt Romani. Mithridate uictò Ponti regnum occipatum est, & Armenia minor, quam idem tenuerat, armis obtenta est. In Mesopotamiam Romanus exercitus peruenit. Cum Parthis foedus initum est. Contra Cardoneos ac Sarracenos & Arabes bellatum est. Iudæa omnis uicta est. Cilicia & Syria in potestatem populi Romani uenerunt. Aegypti reges foederati sunt.

REGNUM IMPERATORVM.

Sub imperatoribus uero per annos quadringentos & septem, quam diuersa reipublicæ fortuna multi principes imperarent, accesserunt tamen Romano orbi alpes maritimæ, alpes Cottia, Rhetia, Norica, Pannonia, Mistia, & omnis ora Danubij in prouinciam est redacta: Pontus omnis, Armenia minor, Oriens totus, cum Mesopotamia, Asia, Arabia & Aegypto sub imperij Romani iure transiuit. Quo autem ordine singulas prouincias Romana respublica assequuta est, ostenditur ita infra.

PROVINCIAE RO. IURIS FACTAE.

Prima prouinciarum facta est Sicilia. Eam uictò Hierone Siculorum rege, Marcellus consul obtinuit: deinde à prætoribus recta est: postea est commissa præsidibus: nunc à consularibus administratur. Sardinia & Corsicam Metellus uicit. Triumphauit de Sardis, qui rebellauere sæpe. Iuncta administratio harum insularum fuerat: post suos prætores habuit: nunc singulæ à suis præsidibus reguntur. In Aphricam pro defensione Siculorum Romana transmissa sunt signa. Ter Aphrica rebellauit: ad extremum deleta per Publium Scipionem, Carthago prouincia facta est: nunc sub consularibus agit. Numidia ab amicis regibus tenebatur, sed Iugurthæ ob necatos Adherbalem & Hiempsalem, Micipsæ regis filios, bellum indictum est: & eo per Metellum consulem attrito, per Mariū capto, in potestatem populi Romani Numidia peruenit. Mauritanie à Bocho rege obtentæ sunt: sed subacta omni Aphrica, Mauros Iuba rex tenebat, qui in causa belli civilis à Iulio Cæsare uictus, mortem sibi propria uoluntate conciuit: ita Mauritanie nostræ esse ceperunt. Ac per omnem Africam sex prouinciæ factæ sunt: Ipsa, ubi Carthago est, proconsularis, Numidia consularis, Tripolis & Mauritanie duæ, hoc est, Sitifensis & Cæsariensis, sunt præsidiales. Hispanis primum auxilium aduersus Aphros per Scipiones tulimus, rebellantes tot annos. Hispaniam per Decium Brutum obtinuimus, & usque Gades ad Oceanum mare peruenimus. Post ad Hispanos tumultuantes Decius Iulius Syllanus cum exercitu

exercitū missus eos uicit. Celtiberi cum Hispania sæpe rebellabant: missò minore Scipione cum excidio Numantia subacti sunt. Omnes penè Hispanie occasione belli Sertoriani per Metellum & Pompeium in deditiōnem acceptæ sunt: postea prorogato in quinquennium imperio, à Pompeio perditæ sunt. Ad extremum quoque ab Octauiano Cæsare Augusto Cantabri, Astures, qui freti montibus resistebant, deleti sunt. Per omnes Hispanias sex nunc sunt prouinciæ, Tarraconensis, Carthaginensis, Lusitania, Gallicia, Betica, Transketana etiam insula terræ Aphricanæ prouincia Hispaniarum est, quæ Tingitania cognominatur. Ex his Betica & Lusitania consulares, cæteræ præsidiales sunt. Cum Gallis populus Romanus grauissima bella habuit. Galli etiam illam partem Italiae, ubi nunc Mediolanum est, usque ad Rubiconem tenebant fluuium: in tantum uiribus freti, ut Romam ipsam bello peterent, & cæsis exercitibus Romanis, apud Alliam fluuium moenia urbis intrarent, Capitolium obsiderent: ad cuius arcem sexcenti nobilissimi senatores confugerant, qui mille auri pondo se obsidione redemerunt. Postea Gallus cum uictoria remeantes Camillus, qui in exilio erat, collecta de agris multitudinem oppressit: aurum & signa, quæ Galli ceperant, reportauit. Cum Gallis multi consules, prætores & dictatores euentu uario conflixerunt. Marius Gallos de Italia expulit, & trāscensis alpiibus feliciter aduersus eos pugnavit.

DE C. CAESARE.

Cæterum C. Cæsar cum decem legionibus, quæ quaterna milia militū Italorum habuerant, Galliam subegit: cum Gallis ultra Rhenum positus conflixit: per annos octo ab alpiibus in Britanniam usque ad Gallias transiuit. Decimo anno Britannias, Gallias tributarias fecit. Sunt Gallia cum Aquitania & Britannis prouinciæ decem & octo, Alpes maritimæ, prouinciæ, Narbonensis, Viennensis, Nouëpopulana, Aquitaniae duæ, alpes Graie, Maxima Sequanorū, Germaniæ duæ, Belgicæ duæ, Lugdunenses duæ: in Britannia, Maxima Cæsariensis, Britania prima, Britannia secunda. In Illyricum ab ora maritima paulatim regressi sumus. Leuinus Consul Adriaticū atque Ionicum mare primus ingressus, maritimas obtinuit ciuitates. Creta per Metellum consulem, qui Creticus dictus, prouincia facta est. Graecis in fidem nostram confugientibus, ad Achaiam accessimus. Athenienses aduersus Philippum Macedoniae regem auxilium nostrum petierunt. Libera diu sub amicitijs nostris Achaia fuit. Ad postremū legatis Romanorum apud Corinthum uiolatis, per L. Mumium consulem capta Corintho, Achaia omnis obtenta est. Epirote, qui aliquando cum rege Pyrrho etiam ad Italiam transire præsumperant, uicti, atque Thessali simul cum Achiuorum & Macedonum regionibus nobis accesserunt. Macedonia ter rebellauit, sub Philippo, sub Perseo, sub Pseudophilippo. Philippum Flaminius, Perseū Paulus, Pseudophilippum Metellus oppressit: quorum triumphis Macedonia quoque

quoque populo Romano adiuncta est. Illyricos, qui auxilium Macedonibus attulerant, ex eadem occasione per L. Manilium prætorē uicimus, & eos cum rege Gentio in ditionē accepimus. Dardanos & Mœsios Curius Proconsul subegit, & primus Romanorū ducum ad Danubium usque peruenit.

SVB IVLIO ET OCTAVIANO CAESARIB.

Sub Julio & Octauiano Caesaribus per alpes Iulias iter factū. Alpinis omnibus uictis Noricorū prouincię accesserunt. Batone Pannoniorū rege subacto, in ditionē Pannoniæ uenerunt. Amantinis inter Sauum & Drauum prostratis, regio Sauenensis, ac secundorum loca Pannoniorum obtenta sunt. Marcomanni & Quadi de locis Valeriæ, quæ sunt inter Danubium & Drauū, pulsi sunt, & limes inter Romanos & barbaros ab Augusto per Vin deliciam, per Noricum, Pannoniam ac Mœsiam est constitutus.

DE TRAIANO.

Traianus Dacos sub rege Decibalo uicit, & Daciā trans Danubiū in solo barbarico prouinciā fecit, quæ in circuitu habuit decies centena milia passuum. Sed sub Galieno imperatore amissa est, & per Aurelianū translatis exinde Romanis, duę Dacię in regionibus Mœsię factę sunt. Habet Illyricus septem & decem prouincias: Noricorum duas, Pannoniorum duas, Valeriam, Seruiliā, Sauriam, Dalmatiā, Mœsiam, Dacię duas. Et in ditione Macedoniae sunt septem, Macedonia, Thessalonica, Achaia, Epiri duę, Præualis & Creta. In Thracias Macedonici belli occasione transcursum est. Sæuissimi omnium gentiū Thracæ fuerunt. In Thracū regionibus Scordisci habitauerunt, pariter crudeles, & callidum genus: de quorum sæuitia multa fabulose memorantur: quod hostium captiuos dijs suis litauerūt, atque sanguinem humanum in ossibus caputū potare sunt soliti. Sæpe per eos Romanus cæsus est exercitus. M. Didius uagantes Thracas repressit. M. Drusus intra fines proprios continuit. Minutius in Hebrum fluminis glaciē uastauit. Per Appium Claudium Proconsulem hi qui Rhodopam incolebant, uicti sunt. Europæ maritimas urbes, antea Ro. classis obtinuit. M. Lucullus per Thraciam cum Bessis primus pugnavit, ipsam caput gentium uicit. Thracæ enim montanos subegit, & Eumolphidam, quæ nunc Philippopolis dicitur, Olympiadam, quæ modo Adrianopolis nominatur, in ditionē nostram redegit. Cauillam cepit. Supra Pontū positas ciuitates occupauit, Apolloniā, Gallaciā, Parthenopolim, Tomos; Histrum ad Danubiū usque perueniens Romanus Scythias arma monstrauit. In ditionem reip. sex Thraciarum prouincię sunt cōquisitę, Europa, Thracia, Hemi mons, Misiā inferior, Scythia, Rhodope, in qua nunc sede arces Ro. urbis sunt constitutę Constantinopolis. Nunc autem eas partes, totumque orientem, ac positas sub uicino sole prouincias, qui autores scriptis suis parauerunt explicabo, quo studium clementiæ tuę, quod in hisdem propagandis habebis, amplius incitetur.

DE ORIEN-

DE ORIENTALIBVS REGIONIBVS A POPULO ROMANO SUBACTIS.

ASia societate Attali regis nota Ro. est: eamque Attali testamēto relicta hæreditario iure possidemus: ne quid tale populus Ro. nō uiribus paratum haberet, armis per nos ab Antiocho Syriorum rege maximo est uindicta. Eadem occasione etiam Lydia sedes antiqua regnorum, Caria, Hellepontus, ac Phrygia in potestatem populi Ro. iuncta ditione uenerunt. Rhodijs & insularū populis primū infestissimis, post fidelissimis auxiliatoribus usi sumus: ita Rhodus insula primum libere agebat, postea in cōsuetudinē parēdi Romanis clementer prouocantibus peruenit. Et sub Vespasiano principe insularum prouincia facta est. Pamphylia, Phrygia, Caria, Icaria Seruilius proconsul ad bellum Epirotarum missus obtinuit. Bithyniam defuncti Nicomedis testamento assequenti, Gallogræciā, id est, Galatiam: sunt enim ut ex Gallis sonat nomen Galatæ, quos quod Antiocho contra Romanos auxilium præbuisent, inuasimus. Mumius proconsul Galatas persequutus est, quum fugientes partim in Olympum, partim in Megaram montem, qui nunc Modiatas dicitur, de arduis eos in plana detrusit, & uictos in perpetuam pacem redegit. Postea Galatiam Deiotarus Boetiæ rex nobilis Romanis permittentibus tenuit. Ad extremum sub Octauiano Cæsare Augusto Galatia in formā prouincię redacta est. Eam primus Lollius administrauit, Cappadoces primo societate nostrā sub Ariararte rege ^{ab Ephrage} petiuerūt, posteaque Ariobarzanes rex Cappadocū à Mithridate expulsus, Romanorum armis restitutus est, semperque in auxilia nostra fuerunt Cappadoces, & ita maiestatem coluere Romanam, ut in honorē Augusti Cæsaris Megara ciuitas Cappadocię maxima, Cæsaria nuncuparetur. Postremo quum sub Imperatore Claudio Cæsare Archelaus ex Cappadocia Romā uenisset, ibique diu detentus occubisset, in prouincię speciem Cappadocia migravit.

REVERTITVR AD ORIENTEM.

Pontus per Pompeium uicto Mithridate rege Pontico, formā prouincię accepit. Paphlagoniā Philomenes rex amicus pop. Ro. tenuit. Sæpe ex ea pulsus regno à nobis est restitutus, quo mortuo prouincia eius Paphlagonibus imposita est. Ultra iuga Tauri montis quemadmodum Romana possessio perrexit, consequenti locorum magis quam temporum seruata digessione monstrabitur. Antiochus Syrię rex potentissimus bellum formidabile pop. Ro. intulit. Trecenta milia armatorum habuit, falcatis curribus & elephantis aciem destruxit. A Scipione consule fratre Scipionis Africani in Asia apud Magnesiā uictus est. Pace accepta intra Taurum regnare permixsus est. Eius filij regnum Syrię sub clientela P. R. retinuerunt: quibus defunctis Syriarum prouincijs potiti sumus. Cilices & Isauros qui se pira-

k tis &

tis & prædonibus iuauerant, Seruilius præconſul ad prædonum bellū miſſus ſubegit, & uiam per Taurum montem primus inſtituit. Hicq; de Cilicibus & Iſauris triumphauit, atq; Iſauricus cognominatus eſt. Cyprus famoſa diuitijs paupertatē populi Ro. ut occuparetur ſollicitauit. Eam rex fœderatus regebat: ſed tanta fuit penuria ærarij Ro. & tam ingens fama opum Cypriarum, ut lege lata Cyprus conſiſcari iubereſ: quo accepto nuncio rex Cyprius uenenum ſumpſit, quo uitam prius quàm diuitias amitteret. Cato Cyprias opes nauibus aduexit, ita ut ius eius inſulæ auarius quàm iuſtius ſimus aſſequuti, Cyrenas cum cæteris ciuitatibus Libyæ, Pentapolis, Ptolemæi antiquioris liberalitate ſuſcepimus. Libyam ſupremo Apionis regis arbitrio ſumus aſſequuti, Ægyptus omnis ſub amicis regibus fuerat: ſed uicta cum Antonio & Cleopatra, prouinciæ formam Octauij Cæſaris Auguſti tempore accepit. Et primum apud Alexandrinos Cornelius Gallus Romanus iudex adminiſtrauit, per conſinia Armeniarum primum ſub L. Lucullo Romana trans Taurum ſigna tranſmiſſa ſunt uifa. Saraceni & Hirinæ ſuperati ceſſere: in Meſopotamia ab eodē Lucullo urbs capta eſt: poſtea per Pompeiū eadem loca armis obtenta ſunt. Syriæ ac Phœnicis bello à Tigraſe Armeniorum rege receptæ ſunt. Arabes & Iudæi in Palæſtina uicti ſunt. Ad extremum ſub Traiano principi regis maioris Armeniæ diadema ſublaturum eſt. Per Traianum Armenia, Meſopotamia, Syria & Arabia prouinciæ factæ ſunt, ac limes Orientalis ſupra ripam fluminis Tigridis conſtitutus eſt. Sed Adrianus qui ſucceſſit Traiano, inuidens gloriæ Traiani, ſponte Armeniam & Meſopotamiam & Syriam reddidit, ac mediū inter Perſas & Romanos Euphratem eſſe uoluit. Et poſtea ſub Antoninis duobus Marco & Seuero nota pertinacia, cæterisq; principibus Ro. qui aduerſus Parthos euentu uario dimicauerunt, quater amiſſa, quater accepta Meſopotamia eſt. Et Diocletiani temporibus uictis prima congreſſione Romanis, ſecūdo autem conſiſtū ſuperato rege Narſeo, & uxore eius ac filiabus captis, & eis ſumma pudicitiaꝝ cuſtodia referuatis, pace facta, Meſopotamia eſt reſtituta, & ſupra ripam Tigridis limes eſt reſtaturus, ita ut quinque gentium trans Tigridem conſtitutarū diſiōnem aſſequeremur. Quæ conditio fœderis in tempus diui Constantini conſeruata durauit. Scio nunc quod tua uergat intentio. Requiris proſecto quemadmodum Babyloniam & Romanorum arma collata ſint, & quibus uiribus ſagittis pila cōfoderint. Breuiter euentus enumerabo. Belorum furto hoſtes in paucis inuenies eſſe lætatos, uera autē uirtute ſemper Romanos probabis extitiſſe uictores.

DE LVCIO SYLLA.

Primum à L. Sylla proconſule Arſaces rex Parthorum miſſa legatione, amicitiam populi Romani rogauit ac meruit. L. Lucullus Mithridatem regno Ponti exutū ad Armeniam proſequutus eſt, Tigranem Armeniorū regem

regem cum ſeptem milibus clypeatis, & centum uiginti milibus ſagittarioꝝ rum, ipſe cum decem & octo milibus uicit, Citram maximam Armeniæ ciuitatem expugnauit, Medenam optimam Armeniorum regionem obtinuit. Per Meletem ad Meſopotamiam deſcendit, Niſabium cum fratre regis cepit: tendere in Perſas paratus, ſucceſſionē accepit G. Pompeius experte felicitatis ad Mithridaticum bellum miſſus, Mithridatem in Armenia minore nocte aggreſſus prælio ſuperauit, cæſis duobus & quadraginta milibus hominum, caſtra inuaſit. Mithridates enim cum uxore & duobus comitibus in Boſphoros fugit. Ibi deſperatione rerum ſuarum uenenum hauſit: & quū uis ueneni parum ageret, à milite ſuo ut ferro percuteretur impetrauit. Pompeius auxiliatorē Mithridatis Tigranē Armeniorū regem perſequutus eſt. Ille ſe oblato diademate apud Artaxata dedit. Receptæ ſunt ab eo Meſopotamia, Syria, & aliquanta pars Phœnicis, & in Armenia minore regnare permiſſus eſt. Item Pompeius Boſphoranis, & Colchis Ariſtarchum regem impoſuit, cum Albanis conſiſxit, Orcodo Albano regi ter uicto pacē dedit. Hiberiam cum Arſace rege deditioſe accepit. Saracenos & Arabes uicit. Iudæa capta Hieroſolymā obtinuit. Cum Perſis fœdus fecit. Rediens apud Antiochiā Damnenſem lacum, loci delectatus amenitate & aquarū abundantia, addito nemore conſecrauit.

DE MARCO CRASSO.

Marcus Crallus conſul aduerſus rebellantes Parthos miſſus eſt. Is quū pax miſſa à Parthis legatione rogaretur, apud Cteſiphontem reſponſurum ſe ait: qui apud Zeomatem traiecit Euphratem, à tranſfuga quodam Maracho inductus, ad ignotam camporū ſolitudinem deſcendit. Is undiq; circinuoſantibus ſagittarioꝝ agminibus cum Silane & Silena præfectis regis eſt cinctus exercitus, & ui telorū obrutus, ipſe Crallus qui ad colloquiū ſollicitatus uiuus penē capi poſſet, repugnantibus Tribunis euāſerat: & dum fugam petit, occiſus eſt. Caput eius cum dextera manu reſectum ad regē perlatum eſt, atq; ita ludibrio habitum, ut faucibus eius aurum liquefactum inſunderetur, ſcilicet ut qui ardens cupiditate prædandi pacem regis rogatus abnuerat, etiam mortuo eius reliquias auti flamma conbureret. L. Crallus quæſtor uir ſtrenuus Cralli reliquias fuſi collegit. Exercitus contra Perſas in Syriam irrumpens, ter cum ſumma adminiſtratione conſiſxit, eoſq; trans Euphratem redactos uaſtauit. Parthi Labieno duce, qui Pompeianarum partium fuerat & uictus ad Perſas refugerat, in Syriam irruerunt, ac totam prouinciā occupauerunt. P. Ventidius Baſſus Parthos qui duce Labieno Syriam inuaſerat, occurrens in Caparo monte cum paucis fugauit. Labienum occidit, perſequutus eſt Perſas, & ad interemptionem ſtrauit. Quacongreſſione Parthorum regis filium die qua Crallus uictus fuerat occidit.

k 2 ne ali

ne aliquando Romani ducis mors inulta relinqueretur. Ventidius de Persis triumphauit. Marcus Antonius in Mediā ingressus, quæ nunc Medena appellatur, bellum Parthis intulit, & primum eos uicit: post duabus legionibus amissis, quum fame, pestilentia, tempestatibusque premeretur, uix per Armeniam Persis insequentibus reuocauit exercitum, tanto per momenta temporum terrore percussus, ut à gladiatore suo percuti postularer, ne uiuus ueniret in hostium potestatem.

REGNUM SOLVM MODO QVOD SVB
Cæsaribus habitum est.

Sub Octauiō Augusto Cæsare Armenia cum Parthis conspirauit. Claudius Cæsar nepos Augusti cum exercitu missus ad Orientem, quum per maiestatem Romani nominis facile cuncta sedasset, atq; ei se tunc Armeni, qui tunc tēporis ualidiores erant Parthis, deditissent, & iudices ex instituto Pompei dictis gentibus Claudius Cæsar præficeret, Dones quidam quem Arsaces præposuerat, proditione simulata libellū in quo scripti thesauri continerentur obtulit. Quem quū Romanus Imperator legeret intentius, ultro Dones aggressus Claudium uulnerauit: percussor quidem à militibus confossus est, Claudius uulneratus reuersus in Syriam obiit. Persæ ad satisfactionem tam audacis admissi obsides tunc primum Octauiō Cæsari dederunt, & erepta sub Crasso signa retulerunt. Pacatis gentibus Orientis Augustus Cæsar etiam Indorum legationem primus accepit. Nero quem turpissimum Imperatorem Romana respublica est passa, amisit Armenias duas, tum legiones duæ sub iugo à Persis missæ, extremo dedecore Romani exercitus sacramenta fecerunt. Traianus qui post Augustum Romanæ Reipublice mouit lacertos, Armeniam recepit à Parthis, sublato diademate regi Armeniæ maioris regnū ademit, Albanis regē dedit, Lubros, Bosphorianos, Colchos in fidem Romanæ ditionis accepit. Sarracenorū loca & Arabum occupauit. Adiabenos & Marcomedes obtinuit ante Mulsium: optimam enim Persidis regionem Seleuciam & Ctesiphontem & Babyloniam accepit, & tenuit usq; ad Indiæ fines. Post Alexandriā accessit, in mari rubro classem instituit, prouincias fecit, Armeniam, Mesopotamiam, & Assyriam, quæ post & apud Tigridem atq; Euphratem sita, irriguis tribus amnibus instar Ægypti fecundatur. Adrianū gloriæ Traiani certum est inuidisse, qui ei successit imperio. Hic forte propria inde eductis exercitibus, in Armeniā & Mesopotamiam, & Assyriam cōcessit, & inter Romanos & Persas Euphratem esse uoluit. Antonini duo Marcus & Seuerus, hic focer, & ille gener, pariter Augusti Imperatores, orbis æquata primum potestate imperium tenuerūt. Sed ex his Antonius iunior ad expeditionem Parthicā profectus est, multā ingentia aduersus Persas feliciter gessit. Seleuciam Assyriæ urbem cum quadringentis

dringentis milibus hostium cepit, ingenti gloria de Persis cum socero triumphauit. Seuerus natione Apher, acerrimus Imperator Parthos strenuissime uicit, Ariabenos deleuit, Arabes obtinuit, Arabiam prouinciā refecit. Huic cognomina ex uictorijs acquisita sunt: nā Ariabenicus, Parthicus & Arabicus cognominatus est. Antoninus Bassianus cognomento Caracalla, filius Seueri Imperatoris, expeditionē in Persas parās, in Osdroene apud ciuitatē Aedessā propria morte obiit, & ibidē sepultus est. Aurelius Alexāder quasi fato quodam in exitiū Persicæ gentis iuuenis admodū Romani imperij gubernacula suscepit. Ipse Persarū regem nobilissimū Darsem gloriose uicit. Hic Alexander sacrorū scriuinarū magistrū habuit Ulpianum iuriconsultū. De Persis pompa spectabili triumphauit. Sub Gordiano Augusto ex iuuentutis fiducia rebellantes Parthi ingentibus prælijs cōcussi sunt. Itaq; de Perside rediēs uictor, fraude Philippi q; præfectus prætorio eius erat, occisus est: milites ei tumulū in xx. miliario à Cirgesso quod nūc extat ædificarūt, atq; exequias eius Romā cū magna reuerentia deduxerūt. Valeriani infausti principis fortunā tædet referre. Is cum Galieno suscepit imperiū: sed hūc exercitus, Galienū senatus Imperatorē fecit, è quibus in Mesopotamiā aduersus Persas Valerianus congressus, à Sapore Persarū rege superatus est, & captus dedecore uitæ suæ cōsenuit. Sub Galieno Mesopotamiā inuasam & Assyriā etiā sibi Persæ uendicare cœperant, nisi quod turpe est, Odenatus decurio Palmitenus collecta Syriorū agrestiuū manu acriter restitisset, & fuis aliquoties Persis, non modo nostrū militem defendisset, sed etiā ad Ctesiphontē Ro. ultra imperiū quod mirū est dictū penetrasset. Aureliani Imperatoris gloriæ Zenobia Odenati uxor accessit: ea enim post mortē mariti sceminea ditione Orientis tenebat imperium, quā Aurelianus multis clypeatorū & sagittariorū milibus fretam apud Himas haud procul ab Antiochia uicit, & captam Ro. triumphans ante currum duxit. Cari Imperatoris uictoria de Persis nimium potens superno numini uisa est: nam ad inuidiam superni numinis pertinuisse credenda est. Is enim ingressus Persidem, & quasi ei nullo obstante uastauit, Colcham & Ctesiphontem urbes nobilissimas cepit. Quum uictor totius gentis castra super Tigridem haberet, fluminis ictu interijt. Sub Diocletiano principe pompa uictoriæ nota de Persis est. Maximianus Cæsar prima congressione quum contra innumeram multitudinem cum paucis acriter dimicasset, pulsus recessit. Hic tanta indignatione à Diocletiano susceptus est, ut ante carpentum eius per aliquot milia passuum occurreret purpuratus, quum uix impetrasset ut reparato de limitaneis Daciæ exercitu euentum martis repeteret. In Armenia maiore ipse Imperator cum duobus equitibus explorauit hostes, & cum uiginti milibus militum superueniens castris hostium subito innumera Persarum agmina aggressus ad interem

ptionem occidit. Rex Persarum Narseus effugit, & uxor eius & filiae captae sunt, & maxima pudicitiae custodia referuatae. Pro qua admiratione Persae non modo armis Romanos superiores esse confessi sunt, sed Mesopotamiam cum Transigranis quinque regionibus reddiderunt: pax facta est, & usque ad nostram memoriam Reipub. perutilis perdurauit. Constantinus rerum dominus extremo suae uitae tempore expeditionem parauit in Persas: toto enim orbe pacatis gentibus, & recenti de Gothis gloriosior uictoria, multis in Persas descendebat agminibus: sub cuius aduentu Babyloniam intantum regna trepidauerunt, ut supplex eorum legatio occurreret, Persas facturos se imperata promitteret: nec tamen pro assiduis eruptionibus quas sub Constantino Caesare per Orientem tentauerant, ueniam meruerunt. Constantinus in Persas uario ac magis difficili pugnauit euentu, praeter leues excubantium in limite congressiones, acriore acie nouies decertatum est: per duces suos septies, ipse praesens bis affuit. A ueris & grauibus pugnis Berna & Singarena praesente Constantino & Segarena Constantienli quoque, & cum amicae capta est. Graue sub eo principe respublica uulnus accepit. Ter autem est a Persis obfessa Nisibis ciuitas: sed maiori suo detrimento dum obsideret, hostis affectus est. Marensi autem bello ubi Narseus occidit, superiores discessimus. Nota uero in agro Aliense prope Singarenam pugna, ubi Constantinus affuit. Omnium expeditionum compensatus fuisset euentus, si locis & nocte aduersantibus percitos ferocia milites ab intempestiuo pugnandi tempore Imperator ipse ad loquendum reuocare potuisset. Qui tamen inuicti uiribus, improuisi aduersus sitim aquarum subsidijs incumbentes uespere castra Persarum aggressi, ruptis munitionibus occuparunt. Fugatoque rege quam a praelio respirantes praetentis luminibus inhiarent aquae, nimbo sagittarum obruti sunt. Quae stolidae ad dirigendos certius in se ictus lumina ipsi per noctem accensa praebuerunt. Iuliano in externos hostes expertae felicitatis principi aduersus Persas modus defuit. Is cum ingenti apparatu utpote totius orbis regnator infesta in Persas signa commouit, instructam com meatibus classem per Euphratem inuexit: Strenuus multa Persarum oppida ac castella, aut suscepit dedita, aut manu cepit. Quum contra Ctesiphontem in Tigridis & Euphratis ripa iam mixta castra haberet, ludosque campestris, ut hosti sollicitudinem demeret, & per diem agitasset, noctis in medio impositos nauibus milites in ulteriorem ripam Parthis transuexit: quae per ardua nitentes, quam difficilis etiam per diem & nullo prohibente fuisset ascensus, Persas terrore subito miscuerunt, euersis agminibus totius gentis, apertis & Ctesiphonte portis uictor miles intrasset, ni maior praedarum occasio fuisset quam cura uictoriae. Tantam adeptus gloriam, quum de reditu a militibus admoneretur, intentioni suae magis credidit.

credidit, & exustis nauibus cum transfuga, qui ad se fallendum obiecerat, inductus in Eumandemiam uiae compendia sectaretur: dextrum iter aduersa Tigridis ripa nudato militum latere iter relegens, quam incautius per agmen erraret, excito puluere ereptus ex suorum conspectu ab hostium obuiio equite conspecto per ilia ictus inguine tenus uulneratus est. Inter effusionem nimij sanguinis, quum suorum ordinem licet saucius instaurasset, cunctantem animam multis suos alloquutus efflauit. Iouinianus praelij superioris, sed confusum morte Imperatoris amissi suscepit exercitum. Quum com meatus deficerent, & uia in reditu prolixior immineret, Persae crebris excursibus nunc a fronte, nunc a tergo, mediorum quoque latera incurstantes inter agmina morarentur, consumptis aliquot diebus, tanta reuerentia Romani nominis fuit, ut a Persis primus sermo de pace haberetur. Ac tunc confectus inedia exercitus conditionibus, quod nunquam antea accidit Romanae Reipub. stipendiorum impositis, ut Nisibis & pars Mesopotamiae traderetur: quibus cupidior regni quam gloriae Iouinianus imperio rudis acquieuit. Quam magno deinceps ore tua princeps facta incluta sint personada, quibus me licet imparem dicendi nixu & aeuo grauior parabo. Maneat modo concessa dei nutu & amico cui te credideris & creditus es numine, indulta felicitas. De hac gente, sicut de Gothis, etiam Babylonibus tibi palma pacis accedat gloriosissime principum Valentiane Auguste.

FINIS.

MESSALAE

MESSALAE CORVINI

ORATORIS DISERTISSIMI AD OCTAVIANVM
Augustum de progenie sua libellus.

VVM frequenter me digna moueat postulatio tua gentium gloriosissime Imperator, ut progenie tuae scilicet inclytæ posteritatis, simul & urbis Romæ prima regimina ab exordio literis distinguere mihi persuadeam: parebo clementiæ tuæ, & operâ dabo, aliquid ingenij, sed parû laboris occupare. Nã quæ poscis, quû ab historicis, studiosissimisq; ueterû autoribus lóge lateq; sint declarata, & te copiosissime rerû maximarû studijs deditum haud ignorem: tamen quia iubes, opus expediam, & tuæ uetustissimæ gentis profapiã, quæ nunc in amplissimo maiestatis culmine locata solû ad sydera spectat, arctato itineris limine insistam declarare. Nam quanquã à profundo originis fonte cursus pedetentim subsequendus foret, accelerare maturabo serenissime Cæsar Auguste. Totus terrarû ambitus, quẽ undique Oceanus uerberat undis, ab historicis & cosmographis trifarie diuidit: cuius partium prima inter Septentrionẽ & Meridiem ad Orientẽ extendit Asia. Secunda ab ostio fluminis Tanais, Hircanorûq; sinibus, ubi iungitur Asiæ inter septentrionalẽ Oceanum & mediterraneum æquor ad ultimas Hispanias, in occasu terminat Europa. Tertia ab Ægypto Niloq; flumine exordiû trahens, relictis terminis Asiæ inter meridiem & mediterraneum fretû producta ad occasum in Atlantici Oceani littore desinit Africa. Asia ergo, si ad nûmerum spectamus, orbis terrarum pars tertia erit: si ad magnitudinẽ, medium terrarû orbem in se continere uideri poterit: sic dicta à nomine cuiusdam mulieris, Oriëtis reginæ. In ea igitur inter cæteras prouincias, minor Asia est, in qua Phrygia regio sic dicta à Phrygia Æsopi & Europæ filia: & ut alij tradunt, ex Ioue & Europa nata. Dardanum Ioue & Electra Atlantis filia progenitum deorû monitu ab Italia, & ut alijs placet, è Creta insula patrios deserentem lares multitudine gentiû ad hanc Phrygiam deuenisse ferunt, urbem condidisse, eamq; ex se Dardaniã nuncupasse: unde gens Dardana, & incolentes terras Dardaniðe dicti. Hoc regnante, de Creta cum manu electissimorum iuuenû forte noui regni fama concitû Teucrum ad Phrygiam patrijs sedibus expulsum dicitur cõuenisse: qui à Dardano & dextera, & fide data, in parte regni cõsors susceptus est, ut numerosiori populo noua implerentur mœnia. Ita sub duobus regibus haud discrepantibus Dardaniã potetia & magnitudine aucta, pacifice aliquandiu stetit. Huius Teucris in regendo & Rempub. augendo bonitas, comitasq; tanta fuit, ut eo defuncto,

superstite

superstite Dardano, ob ipsius inclytæ memorię gloriosissimû decus, qui Dardaniã nuncupabantur, deinceps Teucris cognominarent. Vt Virg. Maro,
Hic genus antiquum Teucris pulcherrima proles.

Dardanus filium habuit Erichthonium, quẽ post sui obitum regnantem reliquit. Erichthonius Troum genuit, qui iustitia & pietate insignis, mutato Dardaniæ nomine, ex se urbẽ Troiam nominari permisit. Hinc Troianum nomen ortum. Duos filios Troum habuit, illum scilicet & Assaracû. Ilus uero quia maior natu, defuncto patre regnû obtinuit, & intra urbis mœnia illam eminentissimam atq; gloriosissimam arcem edidit, quæ ex sui nomine Ilium nuncupata: unde Ilieses Troiani dicti. Is Laomedontẽ filium reliquit, quo regnante Iason & Hercules, ualidissimorum iuuenû Græcorû comitatu, quû ad Colchos ob uelleris aurei cupidinẽ transfretarent, à maritimo fastidio se recreandi gratia in Phrygiam terram legerunt. Quos Laomedon uel superbia, uel famosissima gentis terrore concitus, minaci nuncio extemplo abire præcepit. Hi quum aliõ contenderent, nec uires, nec arma ad resistendum haberent, ob illatum dedecus indignati, excidium austerrimo regi continuo minitantes, obtemperauere mandatis: ac perfecto uelleris negotio, ubi in Græciam rediissent, Hercules Phrygiæ regis opprobrij nõ immemor, maximorû iuuenum ac principum Græcorum manu, armata classe ad Troiam uela remosq; direxit, & in littore expositis armis, ad mœnia impetuose contendit. Quod ubi sensisset Laomedon, audacter magis quã caute inordinato agmine extra mœnia hostili impetu ausus cõgredi, insidijs interceptus fortiter diuincando extinctus est, suorû parte maxima uel capta uel perempta. Hinc ad exterrita mœnia Hercules contendens, nullo custode nec in muris, nec in portis obstante introit urbem, & igne & ferro omnibus consumptis, Hesiõnam Laomedontis sororem Thelamoni Salaminæ regi, quia muros Troiæ primus inuaserat, ac in portas irruerat, dedit. Ex qua natus est alter ille Teucer, qui patria profugus, in Sidonia alteram Salaminam condidit. De quo Virgilius noster inducens Didonem effari ad Æneam.

Atq; equidem memini Teucrum Sidona uenire

Finibus expulsum patrijs, noua regna petentem.

Ex Laomedonte superstes filius fuit Priamus, qui tû forte aliõ in armis aberrat, Is & patris & patrię excidio cognito rediit, dirutamq; urbem impensa & opere adeo reparare institit, ut breui marmoreis saxosisq; turribus & ædificijs publicis ac priuatis augustiorem tutioremq; redderet. Assaracus uero Troi filius Ili frater, ut supra memini, genuit Capim, Capis Anchisen, Anchises Æneam, Æneas illum cognominatum Ascanium, ex Creusa matre natum, qui & Iulus fuit, à quo gens Iulia: unde tuæ gentis uocabulum trahis serenissime Auguste. Vt Virgilius,

At puer Ascanius, cui nunc cognomen Iulo. Additur,

I Ilus

Troum
Ilius Assaracus
Laomedon capis
Priamus Anchises
Assaracus Æneas
Iulus qui cognominatus est Ascanius de Creusa

Ilus erat, dum res stetit Iliā regno.
Priamus uero ubi in Græciam postulatum misisset, ut Hesionā soror, quæ à Thelamone turpi seruitio cōcubina thori tenebatur, in matrimonium duceretur, uel saltem restitueretur, derisus neutrum obtinuit. Quare Alexander qui & Paris dictus, Priami filius manu electissimorum iuuenum in Græciā æquora sulcauit, Helenamq; Menelai regis uxorem Græcarum pulcherrimā rapuit. Quamobrem Græciæ reges armantur, & Agamemnone duce post decennē obsidionē Troiæ mœnia capta, in ruina ac cinere iacuerunt solo. Hinc Græcorum assensu duo incolumes principum Troianorum recessere, qui autores pacis & reddendæ Helenæ semper fuerant, & Græcorum legatorum Ulyxis ac Diomedis honoratissimi hospites, Antenor scilicet & Æneas, quorum alter ex Laomedontis, uel ut quibusdā placet, Priami sorore natus, Assueti uiri nobilissimi fuerat filius Antenor, alter ex regio sanguine ortus Æneas, ut supra demonstratum est. Hi nauium classe parata, & patrijs rebus hominibusq; quos arbitrio sui delegerant, onusta, panis uelis, tenuere altū, & per Ægeum Ioniumq; prætereuntes Argolicas urbes, suadentibus fati, ad Italiam remigauerant. Antenor è Ionio æquore ad dexteram flexens inter Dyrrachium atq; Brundisium, per latissimas superi æquoris fauces ad Septentrionem conuersus, hinc Dalmatas linquens, Illyricos ac Liburnos, illic Appulos atq; Picenum, ad caput Adriatici maris cursum tenuit. Et relicto æquore, aduerso flumine quod Brentensia dicitur, sursum cōtendens, terra potitus, sedem sibi suisq; elegit. Et expugnatis Euganeis, qui tum ea incolabant loca, Patauium condidit. Is inter cæteros comites Eneatorum multitudinē numerosam secum duxerat, qui Paphlagonia orti, patria pulsī, exules ad Troiam, quæ bello quum elaborabat, concesserant. Hi in proxima finitimorum prædia longe lateq; diffusi, quia multitudine cuncta compleuerant, ex se gentibus nomen dedere, & Venetiæ regio dicta. De hoc Antenoris aduentu sic meminit Vergilius,

Antenor potuit medijs elapsus Achiuīs
Illyricos penetrare sinus, atq; intima tutus
Regna Liburnorum, & fontem superare Timauri:
Vnde per ora nouem uasto cum murmure montis
It mare præruptum & pelago premit arua sonanti.
Hic tamen ille urbem Patauī, sedesq; locauit.
Teucrorum & genti nomen dedit, armaq; fixit
Troia: nunc placida compositus pace quiescit.

Hoc loco Imperator maxime, quum te persæpe aliloquio tuo differentē dubitare animaduertissem, quod insigne uexillis Antenori & Æneæ fuisset, si ne quadam rei memoria, haud prætereundum arbitror. Sed cum Virgilio nostro instandum, ubi de Antenore sic profatur, Et genti nomen dedit, id est, utramq;

est, utramque gentem, Italicos scilicet & Phrygios, qui ea incoluerunt loca, Troianos, uel ut alij tradūt, Antenoridas cognominari statuit, armaq; fixit, hoc est, in templis arma, & insigne armorum suspendit. Nam post exactam militiam, laboresq; militiæ mos antiquitus fuit, in deorum templis suspendere arma. Ideo arma fixit Troia. Troia fuit inter arma templis affixa, armorum insigne: quod nonnulli asserunt. Troia nanque uulgo Italice Latineq; scropha uel sus dicitur, cui uocabulo licentia sui allusit poëta: quod animal, quia eius nomen urbi Troiæ congruebat, aureo uexillo insigne armorū statuit Antenor, absumpta urbis Troiæ memoria. Verum in gestis Æneæ, alia euidentior ratio, quur ita uideri poterit: quare progredior. Æneas eodē itinere per Græcorum Achaicumq; fretum delatus, in Epiro reuisit Helenū inter Argolicas urbes dominij ditionem tenentem. Narrat historia Pyrrhū, Achillis filium, deleta Troia, Andromachen Hectoris quondam uxorem, & Helenum Priami filium seruitio secum duxisse. Inde quum sibi matrimonio iungeret Hermionem Menelai filiam, Heleno Andromachen tradit. Mox ab Oreste interfectus, quia sine prole interijt, in regno præsidem reliquit Helenum, ut ibidem Maro, ubi de se Æneas ad Didonem profatur,

Iuuat euasisse tot urbes

Argolicas, mediosq; fugam tenuisse per hostes. Et paulo post,

Hic incredibilis rerum fama occupat aures,

Priamiden Helenum Graias regnare per urbes,

Et primo Andromachen iterum cessisse marito.

Is Helenus Æneæ futura prædicens, monitus interpret deorum profatus fuerat, ibi locum sedis eius fore quietis, ubi in Italiam iuxta Tybridis ripas scropham seu suem triginta natorum foetu iacentem uideret, ut Maro in tertio, ad Æneam loquutus Helenus,

Signa tibi dicam tu condita mente teneto.

Quum tibi sollicito secreti ad fluminis undam

Littoreis ingens inuenta sub ilicibus sus

Triginta capitum foetus enixa iacebit:

Is locus urbis erit, requies ea certa laborum.

Æneas hinc discedens, & extrema Italiæ radens, circumuectum per Siciliam senem Anchisem patrem amisit. Inde per inferum mare diu fluctibus ex ini quo sydere uexatus, Aphrum tenuit littus. Mox pacato æquore, ad Italiam reuectus, appulit Tyberis ostio. Ibi tunc temporis Latinus rex Fauni filius gentibus imperitabat, qui ad rei nouæ tumultū excitus, ut Tito Liui placet, in armis obuiam pergat. Inde colloquio utrinque pacatis animis, duci Troiano filiam quam Turno Rutulorum regi primo desponsarat, matrimonio iungit Lauiniam. Æneas conditum oppidum ex uxoris nomine Lauinium

appellat,

appellat. At Virgilius noster hac in parte aliter sentit, id est, Latinum non in armis obuiam processisse, sed Æneam legatos regi misisse: quibus auditis rex pacatus, & monitis deorū adductus, Lauiniam filiam aduenæ Troiano tradit. Quamobrem Turnus impatiens opprobrij, ereptæ coniugis, bello petit Æneam, nec uetante nec permittente Latino. Æneas ut uires & arma in hostem externo robore firmaret, ad Euandrum, qui tum his oris, ubi nunc Roma, autoritate ditionem tenebat, sursum aduerso flumine pergens, auxilij exposcendi gratia, suam, id est, scropham triginta natorum scetu, ut Helenus prædixerat, iacentem aduertit, quietæ sedis certissimum omen, quam Iunoni deorum reginæ immolando sacrauit, ut Virgilius in octauo,

Ecce autem subito, atq; oculis mirabile monstrum,

Procubuit, uiridicq; in littore conspicitur sus.

Quam pius Æneas, tibi enim tibi maxima Iuno,

Mactat sacra ferens, & cum grege sistit ad aram.

Eodem Æneam Lauinium oppidum struxisse aiunt, simul & hinc scrophæ signum Troianis ortum quidam tradidere, seu ob iniecti fundamenti reginæ sedis memoriam, seu quia quietis genti scrophæ signum dederat, seu ob aternum in insigne nominis Troiæ, quæ huic uocabulo animalis uulgo Italice includitur, ut supra memini. Præterea & nonnulli referunt historici, Æneam more nauigantium inter cætera animalia ad usum uescendi, ut sit, suam uiuam secū detulisse, ac ex oraculo responsum habuisse, quū teneret Italiam, dimitteret eam. Inde quod reperta foret, sedi eius conderet urbem: quam in Campaniæ oris apud Auernum lacum, Baiarumq; fines demissam uolunt, mox supra Tybridis ripam. Quare elatum scrophæ uexillum, quocirca Helenus ad Æneam in tertio Virgilij,

Vade age & ingentem factis fer ad athera Troiam,

Id est, in insigne Troianum. At quum hac in parte te dubitare serenissime principum crebro percepissem, & in ambiguitate rei huius multos uagari, tulit calamus prolixius, & à proposito, longius quàm exposceret intentio. Quis enim rem tot seculis remotissimam scrutaturus per uetustissima literarum uolumina sine ambiguitate euadere potuit? Sed ad propositū redeundum. Ad Euandrum concessit Æneas, & optato potitus Pallantem Euandri filium & ingentis roboris armatorum auxilia secum duxerat. Turnus post aliquot prælia clarissima uictus tandem ac peremptus Troiano cessit. Victor Æneas post Latini obitum in regno successit, quem mortuum, & super Numicij fluminis ripam conditum, indigetem Iouem dixere, expleto anno tertio regni. Superfuit Ascantius eius filius Troiæ ex Creusa natus. Is Lauiniū oppidum noueræ Lauiniæ & Syluiū ex Lauinia fratri relinquens, haud inde longe in Albano colle condidit Albam: intra Lauinium & Albam conditam

ditam triginta annorum spatium datur. Absumpto Ascantio frater eius Syluius, qui & Iulus, à quo gens Iulia, & antiquum tuæ generosæ prolis derivatum cognomen Auguste, regnat: quanquam inter autores ueterum in ambiguo constet, utrum hunc Syluium an Ascantium cognominatum fuisse Iulium. Is Syluius post obitum patris ex Lauinia Italia natus, Posthumus dictus, quem Lauinia prægnans priuignum timens Ascantium, secedens in quadam sylua apud Tiryrum pastorem peperit, unde Syluius nuncupatus, ut Maro inducens Anchisen, ostendantem suorum progeniæ Æneæ,

Ille uides pura iuuenis qui nititur hasta,

Proxima sorte tenet lucis loca, primus ad auras

Aethereas Italo commistus sanguine surget.

Syluius Albanum nomen tua posthuma proles.

Quem tibi longæuo serum Lauinia coniunx

Educet syluis regem, regumq; parentem,

Vnde genus longa nostrum dominabitur Alba.

Hic Syluius Syluium Æneam filium reliquit, ex quo Latinus filius, à quo prisci Latini cepere nomen, & Syluium cognomen Albæ regnantibus datum, ut quidam tradidere: quanquam Virgilius hoc cognomen regibus Albanis à Syluiō Posthumō derivatū sentire uideatur. Genuit hic Syluius Albam, Atym Alba, Capym Atys, Capys Capetū, Capetus Tyberinum, qui in Albulæ flumine demersus, mutauit fluuiō nomen, Tyberi deinceps nūcupato. Ex Tyberino superfuit Agrippa, ex quo Romulus Syluius, qui sine prole fulmine ictus stirpis eiusdem Auentinum in regno reliquit. Is decedens in quo sepultus fuerat, colli nomen dedit. Huic successit Proca, quo defuncto duo eius filij Numitor & Amulius superstites fuere: quorum alter Amulius Numitorem maiorem è solto fratrem deiecit: cuius uirili prole interempta, filiam Rheam Syluiam ut partum auerteret, uestalem uirginem sacrat. Rhea geminos edidit, Remum scilicet & Romulum, à Marte compressa, ut traditur. Quod regi Amulio notū, in uincula tradita matre, regio edicto in Tybridis alueo exponunt gemini. Fama est in lupam geminos lambentē regium pastorem Faustulum casu quodam incidisse, qui uxori Laurentiæ nutriendos dedit. Iam adulti iuuenes, corporis & animi uires adepti, per syluas ac nemora non modo infestare feras, sed & finitimis pastoribus dominari occurrant. Tandem insidijs Remus interceptus, ut prædæ reus ad Amulium ducitur: inde quia eum cum fratre Romulo in agrū Numitoris impetū fecisse dicebatur, ad pœnas supplicij materno auo traditur: à quo mox & ipsi nepotes præsidio pastorum in regiam facto impetu, Amulium obruncant, & restituant Numitori regnum. Hunc scito Cæsar Auguste gentis Iuliæ Albæ natorum regum ultimum, eamq; gentem ad Iulium usq; Cæsarem, teq; principum

cipū decus, sine imperio priuata, in tuæ felicitatis tempora terminasse. Nāq; Romulū Romanæ urbis imperijq; tui conditorem, materna linea incognito patre ortum, tuæ stirpis non censeo, si maiorum genealogiam recte complector. At nunc ad reges Romanos, consules, dictatores, tribunos militares, ac plebeios subsequenter calamum deducam, ut ab origine ad tua felicissima secula Romana regimina noscas. Igitur Palatino in monte, ubi adulti & a pastoribus culti gemini erant, auspicato parua mœnia ponunt, & ubi alter alterum non patitur, cui regnandum augurio permittunt. Qua contentione interfectum Remum describere quidam: aliter alij, quia fertur incepta mœnia contra edictum transiisse Remum à Romulo, cui regnare obtigerat, securi percussum, & à nomine conditoris urbem Romam nuncupatam. Ferunt anno uigesimo secundo ætatis, undecimo Kalē. Maias, quadringentesimo tricesimo tertio post captam Troiam, Romulum urbis fundamenta iecisse. Qui primo constitutis sacris, legum iura sanxit, fecit & se regij insignibus augustiorem, circa se lictores instituit, Asylum aperuit complendæ urbis gratia: centum Senatores creauit, quos patres autoritate nuncupauit rei publicæ consilium: equestri Neptuno ludos finitimis gentibus indicauit. Circumstantes populi cum familijs ad urbem, uelut ad rem nouam simul & ludos conueniunt. Tum ad spectacula intentis aduenis, raptæ uirgines Sabinorum, cæterarumq; turba, & in matrimonium abductæ. Raptarum parentes ad ultionem illati dedecoris arma parant, hinc pleraque bella orta, Ceninenses, qui primū in agrum Romanum impetū fecerant, uicti sunt, Acronum rege à Romulo obruncato: cuius opima spolia in Capitoliū ad quercum pastoribus sacram rex ipse Romanus suspendit, ibiq; Ioui Feretrio templum statuit, quod primum Romæ sacratum fuit, & de Ceninensibus primum triumphū egit, ut quibusdam placet scriptoribus. Antemnates exinde populandi gratia hostiliter aduentarūt, qui à Romulo uicti in urbē ducunt. Hinc aduersus Crustuminos subsequēter tumultuantes, in armis Romulus profectus, superatos hostes Romæ cohabitare coërcuit. Cum Sabinis ultima & acrior pugna fuit, nam ab his T. Tatius duce, Capitolij arce capta, mox uirtute Romuli recuperata, interuentu raptarum miserando fletu implorantium, pacatis utrinque animis pax fit, & ex duobus regnis unum: nanque Sabinū eorum imperium Romam traducunt, & sub duobus regibus Romulo & T. Tatius commune dominium per aliquot annos fuit. Sed primo Tatiū moritur à Laurentibus interfectus, anno quinto postquam Romæ regnare cœperat. Superfuit Romulus, qui demum uictis Fidenatibus ac Veientibus, ad Capræ paludē concione habita, subito turbine & imbre, lumine solis adempto, inter fulgura obstrepentia cœli ereptus nusquam apparuit, postquam triginta & septem regnauerat annis. Numa exinde Pom-

pilius

pilius è Sabinis ortus, uir pietate & iustitia insignis, secundus à Romulo regnat, & pacatis finitimorum odijs gemini Iani templum ædificauit, quod apertum bella, clausum quietem indicaret. Mox ad religionem conuersus, ut deorū timor ad mitiora truces flecteret animos, sacra instituit, sacerdotes creat, uirgines uestales sacrat, pontificem maximum primus declarat, dies fastos nefastosq; condidit, annum in duodecim menses diuisit. Postremo ubi maxima cum reuerentia & suorum & finitimorum tres & quadraginta regnasset annos obiit. Tullus Hostilius exinde rex tertius creatur, ad bella promptissimus, animosior Romulo, cum Albanis armorū negotium habuit, sed paucorum cruore ac fortuna finitum. Nam trigeminis Horatijs Romanorum, & trigeminis Curiatijs Albanorum res hoc fœdere committitur, ut ciuitas pro qua pugnarent, qui uicissent, alteri imperaret. Vicerunt Horatijs, Albani sub imperio Romano fuere. Fidenates ac Veientes proinde in agrum Romanum impetum faciunt, quibus uictis ac fugatis, Metium Albanorum dictatorem, quia ex fœdere in armis accitus, proditor rem Romanam maximo in discrimine absentando deseruerat, Tullus quadrigis in diuersum actis alligatū discerpi, Albamq; dirui, ac omnes Albanos Romam deuehi iussit. Cœlium montem intra mœnia clausit, numero & potentia crescente Roma. Cum Sabinis, qui patrijs in sedibus T. Tatijs tempore inuaserant, bellum graue gessit, hostemq; uicit. Demum fulminis ictu cum tota domo absumptus, anno regni trigesimo secundo interiit. Ancus Martius Tullo successit, uir pace & bello clarissimus, ad arma & religionē paratus, ad sacra primum & templa condenda ornandaq; animum flexit. Mox quum res postularer, à sacris ad arma concitus, aduersus Latinos, qui primo in eum mouerant bella, se contulit, & Politorium unicum Latinorum præsidium expugnat ac diruit, omnesque in oppido repertos, Romæ cohabitandos destinat. Ianiculum collem urbi adiecit, pontem Sublicium supra Tyberim fecit: tum Quiritium fossa per plana deducta, carcerem primus struxit: usque ad mare dilatati fines, ubi Tybris in æquora prorumpit, Hostia urbs condita, & Salinæ circumlata, Feretrij Iouis templum ampliatum. Decessit Ancus anno regni uigesimo quarto. Priscus Tarquinius à Tarquinijs Etruriæ profectus exinde regnum occupat: cum Latinis is primum bellum habuit, & Appiola urbe expugnata, ingenti præda uictor redijt, ludos instituit, Circum erexit, aduersus Gabinos centurias auxit, quibus industria ac uiribus superatis, arma cruenta hostium in Anienem flumen eijcere fecit. Quæ ex Aniene in Tyberim deuecta summæ uictoriæ nuncium Romæ detulere. Iterum eisdem hostibus secundo prælio attritis, Collatiam oppidum sui iuris fecit, Romam regressus, insigni gloria primus triumphat, ut quidam uolunt: cum Priscis Latinis bello orto pugnauit, quibus deuictis, pacem dedit, ui & armis oppidis

l 4 captis;

captis, Corniculo, Ficulnea, Cameria, Crustumero, Ameriola, Medullia, & Nomento. Demum ad ædificia publica intentus, muro lateritio circuit urbem, tralles interiacentes collibus, cæteraq; loca limosa, & fordibus repleta cloacis nauat. In capitolio Iouis ædem grande opus inceperat: tum interfectis à duobus Anci filijs, obiit anno regni tricesimo septimo. Seruius Tullius post hunc rex declaratur, ex captiua & nobili fœmina à Corniculo oppido grauida eduçta, in domo Tarquinij natus & adultus, cū Veientibus & Hetruscis primum bellum sumpsit: quibus fortissime uictis, insignis gloria uictor rediit. Censum primum instituit, quo & paci & bello opportuna redimebantur. In classes centuriasq; populum diuisit. Domi paci tranquillæ, & foris in armis quod necesse fuerat, solertissima statuit industria. Ciues omnes, pedes equitesq; qui arma ferre possent, in campum Martium conuenire edicto iussit, ibiq; exercitum instructum ordine, porco, oue & tauro iustrat. Inde ad posteros Lustrum nuncupatum, quo octoginta milia ciuium censa referunt. Duo colles urbi tum additi Viminalis & Quirinalis, & Exquiliæ, ubi ipse regiam habuit: aggere, fossa, & muro, quæ urbi adiecerat circumclusit. Dianæ templum condidit. Postremo à Lucio Tarquinio Prisci Tarquinij filio, & genero suo inde regnum inuadit, qui male partium imperium, ita contumaciter rexit, ut cognomen Superbo sibi uendicaret, in patres ac senatum sæuiens, iniussu populi ad libitum agere omnia cepit, occidere, carcerare, afficere supplicio, sui iuris fecit. Cum Volscis bellum habuit, quibus expugnatis, oppida Sueffam & Pometiam eripuit, fraude & non bello, Gabios subiugauit, & cruciatibus attriuit. Cum Equiculis & Hetruscis fœdera tenuit. Iouis templum, quod in Capitolio pater inceperat, maximo impedimento ac labore ad culmen erexit. Demum ob Lucretiæ per uim illati stupri dedecus à Sexto Tarquinio eius filio, Iunij Bruti opera pulsus, in exilium cum scelestâ coniuge ac filijs fuga perrexit, anno regni tricesimo quinto. Ab urbe uero condita ducentesimo quadagesimo quarto, depulsis regibus, sub consulibus annuo imperio iura Romana fuere. Senatus ut solidum corpus immutabile erat. Consules uelut membra, senatus consilium & rerum deliberatio, consules ad consulta peragenda parati. Dictatoris imperium, quod cæteros magistratus excedebat, ad terrorem cunctorum tum quum res Romana in extremis periculis nutare cerneret, creabatur, summæ potentiaë unicum robur. Inde ob truculentissimas inter patritios ac plebeios seditioes plebs armata maximo tum terrore nobilium in Auentinum, & ut alijs placet, in Sacrum collem secesserat, nec inde abduci potuit, donec ad fauorem sui tribuni plebei primum crearent. Mox ad Decemuiros res uenit: nam Decemuiros creati placuit, qui sine alio magistratu annuo imperio reipublicæ præssent. Anno ab urbe

urbe condita uno & trecentesimo, hoc imperium in Appio Claudio atrocissimi ingenij uiro desinere uoluit, eiusdem obstinata perfidia: ob cuius scelestæ libidinis nefas uiolandæ Verginiæ uirginis pudicissimæ, se abdicare magistratu Decemuiro coacti sunt. Tum ad consules res redierat. Verum paulo post Tribunus plebis autoribus, seditione ut aliâs orta, inter cætera obtinere plebei, ut & tribunos militares haberent sicut & plebeios. Sed hi promiscue, uel patricij uel plebei esse poterant, qui aliquando consulare gessere imperium. Sed demum consules regnum obtinere, quorum falces adusque Iulij Cæsaris patris patriq; tui principatum defluxere, expletis ab urbe condita annis septingentis decem. Sub quorum magistratum, consulum, dictatorum, & tribunorum militarium ductu per quadringentos quadraginta & septem annos omnis Italia uiribus armorum subacta est, simul & Alpes Cottiaë, Pœninæ, & Graiæ, atq; Romanæ cum Alpinis populis, ipsis in rupibus duratis in ditionem conuenere. Africa ter uicta, primo & secundo & tertio bello Punico, inæstimabili uulnere utrinq; accepto. Romano imperio tandem parua Sicilia, Sardinia, Balears, Creta insulæ obtentæ. Numidia uicto Iugurtha in potestatem redacta. Hispania genus armorum ferox nostrorum, nec sine Romano cruore subiugauere arma. Celtiberi, Cantabri, Astures, Lusitani, Numantia, omnisq; Gallicia flexere ceruicem. Gallia atque Britannia nouem annorum Iulij Cæsaris labor fuere, tributariæ demum factæ. Post hæc Illyria, Histria, Liburni, & Dalmatæ obsecundauere perdomiti. Proinde in Græciam transitus fuit, qua perdomita, Epirus, Thessalia, & Achaia paruere mandatis. Ter Macedonia cum regibus suis debellata, & in prouinciæ formam demum redacta. Thracæ sæuissimos omnium, Propontidem, & Thracium Bosporum cum ipso Byzantio uirtus Romana superatos reddidit. Hinc ad Danubium Rhenumq; tuis auspicijs uictoriosissime principum penetratum, & utriusque fluminis utranque ripam tuæ industriæ subiugauere uires. Duæ Germaniæ inferior ac superior tibi unico cessere. Norici, Pannonij, Sueui, Marcomanni, Daci, Mesi, cæteraq; nationes ad arcton superati. Europa in extremis finium suorum per te undique exterrita & armis coccussa. In Asiâ iam ante peruentum fuerat, & uicto Antiocho potentissimo Syriæ rege, uicto Mithridate, Syria, Phœnix, Cressiphon, Babylonia, Iudæa, Palæstina, Arabia, Cilicia, & omne Ponti regnum cum ipsa minore Asiâ, in qua Phrygia, Lydia, Bithynia, Paphlagonia, Isauria & Cappadocia regiones continentur, mandatis obtemperauere. Cessit & utraque Armenia armis attrita. Mesopotamia inter Tigridem & Eufratem, sanguine Parthorum ac Persarum crebro cruenta multiplici bello, demum Romano paruit. Diuersis temporibus cum Persis & Parthis assidue pugnatum, & utrinque cladibus acceptis, Romanus superior fuit, & obstantibus impetum perauit

peravit. Ad arcton Colchi, Hiberi, Albani, Scythæ, Assyrii, Caspij, cum
 Amazonibus suis ductu nostrorum ducum subiugati sunt: Aegyptiorum re-
 ges ultro in amicitia & fœdere steterunt. Cyrene ac tota Libya & Maurita-
 niæ extincto Iuba obsequentes fuere. Indi ex ipso extremo Oriente postre-
 mo ad te gloriosissime principum in extremo Occidente tum bella gerentē,
 legationem misere, ad obsequia se paratos profitentes, ut nonni-
 hil te imperante haud superesset indomitum. Æternū
 uale tui seculi perenne ac immortale de-
 cus Cæsar Auguste.

FINIS.

BASILEAE APVD IOANNEM HERVAGIVM,
 ANNO M. D. XXXII.

